

Texel na de Reformatie

Het Kerkboek van Den Hoorn

Aart van den Brink

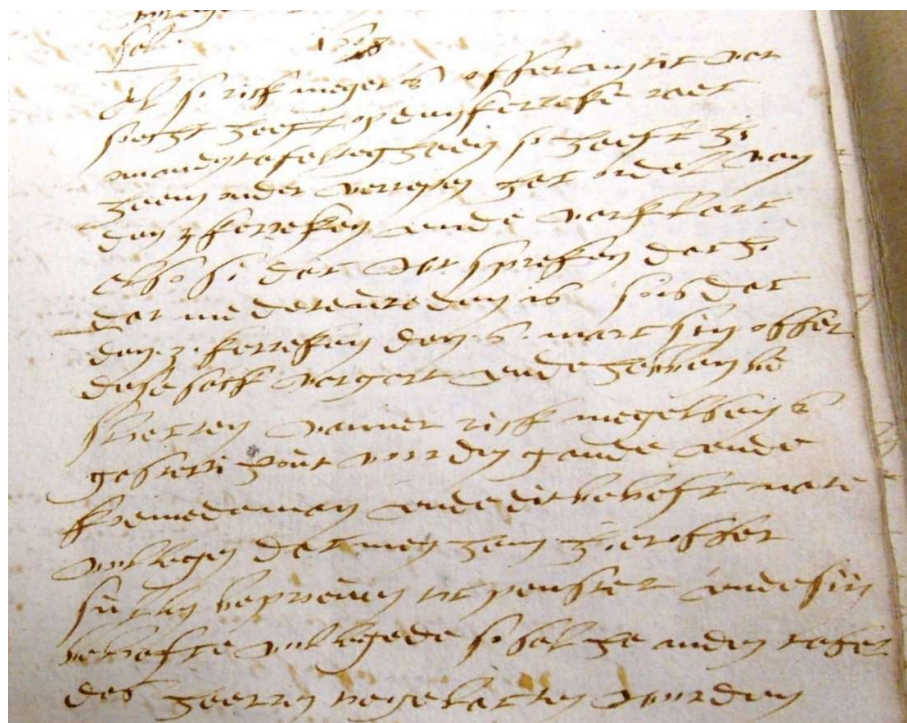
Met medewerking van Maarten 't Hart

Augustus 2021

Augustus 2022

Een kerkboek transcriberen

Een paar jaar geleden kwam ik een interessante episode in de Texelse geschiedenis van rond 1618 tegen en in de hoop hierover meer te vinden fotografeerde ik het hele kerkboek van Den Hoorn. Dat bestrijkt ook die periode. Het boek is bijzonder omdat het een van de oudste verhalende documenten over Texel is. Het is ook bijzonder door het praktisch onleesbare handschrift van de toenmalige predikant Willem Barentsz. Om de stukken waar het me om ging te kunnen ontcijferen moest ik vertrouwd raken met zijn handschrift. Dat betekende dat er eigenlijk niets anders op zat dan het hele boekje letter voor letter te transcriberen. Dus worstelen met de bizarre fonetische spelling van Willem Barentsz, telkens veranderend, met zijn inconsequente keus van dubbele en enkele klinkers en medeklinkers. Willem plakte ook nog eens woorden willekeurig aan elkaar of brak ze onlogisch af, hij gebruikte nauwelijks punten en komma's en al helemaal geen hoofdletters. Ook niet voor (bizar gespelde) namen, wat soms tot enige onzekerheid kan leiden wat wel of geen naam is. Waar woorden en zinnen eindigen is dan ook vaak niet direct vast te stellen. Ik geef een voorbeeld.

Dit is een stukje van bladzijde 8 van het kerkboek van Den Hoorn in het handschrift van Willem Barentsz. Hierna een letterlijke transcriptie, met daarbij de interpretatie:

1608

al so rick mechelsz offerantit var
soecht heeft op denkerreke raet
omandentafelteghaen so heeft hi
heem onder vorrepen het ordel van
den 3 kerreken ende varklart
also si dat wt spreken dat hi
dar me deteùreden is sois dat
den 3 kerreken den 6 mart sin offer
dese sack vargart ende hebben be
sloetten vanner rick megelsenz
gasterri hòut voor den gande ende
koemedeman ende dit beloeft nate
vollegen dat men hem hieroffer
sùllen beproeùen tot penster endesiin
beloeft vollegede so sal he anden tafel
des heerren toegelatten woorden

Daar Rijck Michielsz een tijd geleden ver-
zocht heeft aan de kerkenraad
om aan den tafel (des Heeren) te gaan zo heeft hij
zich onderworpen [aan] het oordeel van
de 3 kerken en verklaart
als zij dat [oordeel] uitspreken dat hij
daarmee tevreden is. Zo is [het] dat
de drie kerken op 6 maart over deze zaak
hebben vergaderd en hebben besloten
wanneer Rijck Michielsz
herberg [gasteri] houdt voor de gaande en
komende man en dit [zijn belofte] belooft na te
volgen dat men hem hierover
zal beoordelen tegen Pinksteren en [als hij dan] zijn
belofte gestand doet, dan zal hij aan de tafel
des Heren toegelaten worden.

De tekst aan de linkerkant is één stroom van onsamenvhangende lettergrepen, waaruit de interpretatie rechts niet direct is af te leiden, al helpt hardop lezen wel een beetje. Rechts een gefatsoeneerde variant, die leesbare verhalen

oplevert. En die verhalen zijn boeiend en geven een prachtig beeld van Texel in het begin van de zeventiende eeuw. Zo'n hertaalde tekst maakt het grootste deel uit van dit boekje, aangevuld met uitleg. Maar ik vond het ook de moeite waard om de oorspronkelijke tekst te laten zien, in een klein lettertje, en enigszins aangepast. D.w.z. met hoofdletters, punten, spaties e.d. om die bron nog ietsje leesbaarder te maken.

Dat wil niet zeggen dat ontcijferen en hertalen een simpele zaak was. Een vreemde fonetische spelling, rare dubbele klinkers, een zeer onregelmatig handschrift. Dat zorgde vaak voor puzzels waar je niet zomaar uitkomt.

Zo schrijft Willem Barentsz ergens ongeveer dit: "iores heeft dar grote totten beruecht siinde met *een koorte los* op den strat geloepen ende heeft een groet beuerregerucht gemackt". Wat was dit voor gedrag van Joris dat in Den Burg tot groot burengerucht had geleid? Lopen met een koorte los? Was dit met een openstaande jas? Onzedelijk gedrag? Potloodventer? Pas veel later kwam ik in een boek het woord tegen dat ik nodig had: kortelas, een steekwapen dat in die tijd werd gebruikt. En ik besepte dat ik dit had kunnen raden. Willem verwisselt korte en lange o's heel vaak, een a of o of e zijn bij hem vaak niet te onderscheiden (hetzelfde geldt voor r en t). Daarbij nog een onterechte spatie... maar goed, het was een woord dat me toen niet bekend was. Ik ben wel blij dat ik niet bij mijn eerste idee ben gebleven...

Nog een voorbeeld. De schoolmeester is "gegaen tot pietter den vefer die ock benefen den serrin ser papestech boomen." Iemand is naar Pieter de Wever gegaan die ook samen met de "serrin" zeer katholiek kletst. Ik weet niet hoe lang ik gezocht heb naar de betekenis van serrin, op internet en in woordenboeken, maar ik kwam er niet uit. Het was Maarten 't Hart die het zag, toen hij mijn letterlijke transcriptie doornam. Serrin is chirurgijn! En dat klopte ook precies met het verhaal er omheen. De schoolmeester ging een drankje halen bij de chirurgijn omdat hij niet lekker was.

Ik ben natuurlijk blij met al deze vondsten, maar besef ook terdege dat ik er hier en daar nog wel eens naast kan zitten. Vandaar ook wel die oorspronkelijke tekst in klein schrift.

Kerkelijke tucht alleen voor leden

Het fragment over Rijck Michielsz hierboven is niet alleen kenmerkend voor Willems schrijfwijze en taalgebruik. Het is ook een goed voorbeeld van de kerkelijke tucht, waarmee de kerkenraad zich dient bezig te houden, namelijk waar het de openbare handel en wandel van de gemeenteleden betreft. Want een gemeentelid is Rijck, anders zou de kerk zich niet met hem bemoeien. En Rijck Michielsz lijkt hier misschien een wat ongezeglijke randfiguur, maar in juli 1595 is hij medeondertekenaar van een brief aan de Classis van Alkmaar over hun toenmalige predikant David Martens. Een actief lid dus. De meeste Hoornders vonden deze David toen geweldig, maar enkelen wilden hem weg hebben. Aan conflicten geen gebrek.

Wat de tucht betreft. Vaak wordt opgetreden tegen drankmisbruik en de zichtbare gevolgen daarvan. Scheldpartijen, messentrekkerij, heel soms iemand die met de katholieken heult. De zondaar wordt dan soms afgehouden van het avondmaal, waarbij zijn zonde in de kerk wordt genoemd, maar zijn naam niet. Maar als hij het al te bar heeft gemaakt, dan kunnen ze ook zijn naam noemen. Een zeldzaamheid. In een uiterst geval kon hij uit de gemeente worden gestoten. Ik heb dat nergens gezien.

De beslissingen die de kerkenraad neemt moeten volgens synodale instructies worden opgeschreven, men kan erop terugvallen, er kan tegen geprotesteerd worden, de Classis kan zich ermee bemoeien. In deze zin is de tucht van de protestanten totaal anders dan de biecht uit de katholieke tijd. Dat was een privéaangelegenheid tussen de gelovige en de priester. Hier was de zaak veel meer openbaar.

De tucht had ook niet als doel de bekering van de zondaar, het ging vooral om het zuiver houden van de gemeente. De persoon zelf was van minder belang. Dit thema, de tucht, is uiteraard het hoofdonderwerp van dit kerkboek. Andere zaken waren niet van belang en werden niet genoteerd. De kerk bemoeide zich nauwelijks met het wereldlijke leven of met wat de overheid aanging. Dat waren 'politieke zaken'. Dat is natuurlijk jammer, maar ook indirect is er veel over het leven en denken van de vroeg zeventiende-eeuwse Texelaars te vinden.

De drie kerken van Texel

Het geval van Rijck Michielsz is overigens extra bijzonder omdat hij zijn kwestie (zijn herberg, maar waarschijnlijk vooral de bijbehorende uitwassen) blijkbaar heeft voorgelegd aan de gezamenlijke kerken van het eiland. Wellicht omdat hij er met zijn eigen kerkenraad niet uitkwam. Misschien omdat er geen predikant was, want zijn geval speelt al als het kerkboek begint. Als de eigen kerkenraad geen soelaas bood, was het mogelijk om het oordeel van de Classis van Alkmaar te vragen, maar op Texel bestond een tussenvorm. Je kon een probleem ook voorleggen aan de gemeenschappelijke kerkenraadsvergadering van de drie kerken van het eiland. Dit waren Den Burg (dat één kerk vormde met De Koog), Den Hoorn (samen met De Westen) en De Waal en Oosterend die ook als één kerk werden gezien. De notulen van deze gezamenlijke vergaderingen over de jaren 1610 tot 1615 (*Saecken van de kercken van den eijlande van Texel*¹) vermelden ook enkele van dergelijke arbitrages. De samenwerking van drie kerken van het eiland is een tweede belangrijk thema van dit boekje. Ik neem de verslagen van die gezamenlijke vergaderingen dan ook integraal op.

¹ Archief PKN Den Burg nr 34. Dit dossier was jarenlang zoek, maar werd in 2018 teruggevonden.

Een tweetal andere primaire bronnen past hier prachtig bij. Dat zijn de *Handelingen van de Classis van Alkmaar* vanaf 1610² maar vooral de *Ingekomen Stukken bij de Classis van Alkmaar*³ vanaf 1572, waarin ik veel Texels materiaal heb aangetroffen.⁴ Ik zal die bronnen ook gebruiken om enkele hardnekkige slordigheden in de vroege kerkgeschiedenis van Texel te corrigeren.⁵

Er is één primaire bron die ik er graag nog bij zou hebben, een *Kerkeradsboek* waaruit J.A. van der Vlis één opmerking citeert over een gebeurtenis in 1618.⁶ Maar dit jaartal is een verschrijving van Van der Vlis en betreft hier een kerkboek van Den Hoorn van later datum.⁷

Voor achtergrondinformatie verwijs ik hier en daar naar enkele standaardwerken zoals de boeken van A. Th. Van Deursen en *Handboek van de reformatie* van Huib Noordzij, Kok 2008. *Onder Censuur* van Herman Roodenburg (Hilversum Verloren 1990) is m.i. het standaardwerk over de tucht.

Dank aan anderen

Maarten 't Hart controleerde mijn tekst, suggereerde een hertaalde tekst, die ik vaak gebruik en verhelderde een flink aantal ingewikkelde kwesties. Een typische valkuil in zeventiende-eeuwse teksten is bijvoorbeeld het wisselen van het onderwerp in een zin. De "hij" aan het begin is vaak een andere dan de "hij" aan het eind. Dat dit gemakkelijk tot verkeerde interpretatie kan leiden, spreekt vanzelf.

Maarten transcribeerde zelf de hiervoor genoemde kerkenraadsnotulen van de drie kerken (1610-1615) en hielp me al eerder bij het redigeren van de stukken van de Classis van Alkmaar. Verder maakte ik voor het thuisbrengen van alle personen in het kerkboek dankbaar gebruik van zijn voortdurend groeiende verzameling transcripties van Texelse notariële akten en andere archiefstukken, zoals het haardstedenregister van 1622 [HSR]. Zonder Maarten zou dit boekje er niet zijn gekomen. Bij de namen heb ik gebruik gemaakt van Maarten's suggesties, de ledenlijst en het haardstedenregister, maar vaak komen meerdere schrijfwijzes voor, waaruit ik er dan een heb gekozen. Een bijkomend probleem is wel dat Willem Barentsz er vaak maar een slag naar sloeg.

Eerder schreef Gerard van der Kooi over het kerkboek van Den Hoorn in het tijdschrift van de Historische Vereniging Texel⁸ en wees daarbij vooral op de benauwende repressie van de kerkelijke tucht. Dansen, vioolspelen, drinken, er werd stevig tegen opgetreden. Maar of die tucht nou zo veelvuldig voorkwam is eigenlijk maar de vraag. Per jaar worden steeds enkele boosdoeners genoemd, vaak dezelfde. Het valt op het totaal van deze tamelijk welvarende gemeente waarschijnlijk wel mee.

Ook iets anders viel wellicht wel mee. Al enige tijd weten we dat het beeld van gereformeerden die na de reformatie van 1572 het bestuur in de republiek snel in handen namen niet klopt. Op veel plaatsen kwam deze protestantisering pas langzaam op gang. Dat was zeker het geval op Texel. Ook dat zien we terug.

Willem Barentsz

Het kerkboek van Den Hoorn begint in 1604, maar komt pas goed op gang als in 1607 de nieuwe predikant Willem Barentsz begint. Wie was deze Willem Barentsz en waar kwam hij vandaan? Willem Barentsz werkte eerder in Saenredam Oost- en West⁹, waar hij in 1597 beroepen zou zijn.¹⁰ Of hij zelf uit die streek kwam is niet bekend, maar zijn fonetisch schrift verradt m.i. wel een Noord-Hollandse oorsprong. In 1600 is hij aanwezig op een synode als dienaar van Saenredam. In 1606 komt hij daar in problemen, waarover in de notulen van de Classis van Haarlem meer te lezen valt:¹¹

Op 26 april 1606 komt een afvaardiging van Sardam (Zaandam) naar de vergadering van de Classis van Haarlem met klachten over Willem Barentsz (ook Bernardsz en Berentsen genoemd). Zijn gemeente zou 'tot flauwicheit vervallen' en hij zou zijn huis niet 'recht regieren', zodat hij niet fatsoenlijk predikant kan blijven.

Willem verweert zich. Zijn gemeente is eerder toegenomen dan afgenomen en in betere stand dan tijdens meester Gerard, zijn voorganger. Hij legt uit hoe het met zijn huishouden staat, niemand van de kerkenraad had aanmerkingen op zijn gedrag maar als zijn kinderen zich hadden misdragen, dan speet hem dat.

De Classis roept op tot verzoening en stuurt twee waarnemers. Tijdens de classisvergadering van 24 mei 1606 blijken de klagers van Zaandam echter nog steeds ontevreden en ze willen van Willem Barentsz af. De waarnemers van de Classis hadden echter geen onregelmatigheden in de prediking aangetroffen, behoudens 'een wat vreemde manier van doen'. Ze kwamen wel terug met een lijst van voor- en tegenstanders, er is dus wel iets aan de hand.

² Jammer genoeg zijn de Handelingen over de periode 1572 tot 1610 indertijd al verloren gegaan, daarover later meer.

³ Ingekomen stukken bij de Classis van Alkmaar, RAA 10.4.044 nr 19.

⁴ Deze twee bronnen waren de aanleiding van mijn puzzeltocht in het kerkboek van Den Hoorn.

⁵ Ik zal deze vier bronnen niet voortdurend noemen, een enkele verwijzing moet voldoende zijn.

⁶ 't Landt van Tessel, blz 104.

⁷ Die volgens kenners na overbrenging naar een archief spoorloos zijn. De betreffende passage wordt besproken door F.A. Visser in Stemmen voor waarheid en vrede jaargang 51, 1914 in het artikel 'Een en ander uit het archief eener hervormde dorpsgemeente.'

⁸ HVT 104, de namenlijst van 1625 e.v. nam Vd Kooi op in HVT 85; in dit boekje in bijgewerkte vorm.

⁹ In een van de predikantenboeken van ca. 1700 staat dat hij eerder in Warmenhuizen diende. Dit moet een overnamefout zijn. In 1613 is daar sprake van een Willem Bards, heer van Warmenhuizen, die een rol speelde bij de vacature van een predikant.

¹⁰ Beschrijving van de Zaanlandsche dorpen, Oostzaan, Oostzaandam, etc. Hiervoor had men in Oostzaan en Westzaan 1578 Bartel Jacobs, een voormalige priester en vanaf 1580 Gerardus Puppius 'die door zwakheid van zijnen dienst ontslaagen is en in 1600 te Zaandam gestorven.'

¹¹ RAH 378 nr 2. Ik geef hier een samenvatting.

De zaak wordt uitgesteld. Ze moeten in Zaandam maar gewoon doorgaan, zegt de Classis, ook met het avondmaal. Maar in juni 1606 blijven de klagers volharden in hun kritiek: het ledental van de gemeente neemt af, Willem heeft avondmaal gehouden, hoewel de kerkenraad hem dit had afgeraden en hij spant zich onvoldoende in om overlopers naar de ‘papisterij’ terug te brengen in de schaapskooi van Christus. De Classis stuurt er nu zelfs acht predikanten op af.

Tijdens de volgende classisvergadering van 21 juli 1606 wordt ingegaan op het aantal leden dat daadwerkelijk dwarsligt, of er personen onder druk zijn gezet, of de prediking van meester Gerrit nou zoveel anders was. Omdat er weinig schot in de zaak zit wordt Willem gevraagd of hij eventueel bereid is - na enige overbruggingstijd - te verhuizen. Als dat in vrede kan en als er een beroeping van elders komt, dan wil hij dat wel.

Vergaderingen in september en november 1606 bevestigen deze situatie. Allen gaan er dan mee akkoord om zich voortaan te onderwerpen aan het oordeel van de Classis van Haarlem. Willem wil eigenlijk nog een jaar blijven, maar men bepaalt zijn vertrek nu op mei 1607 en legt een en ander in een resolutie vast.

Daarna is er vijf maanden geen nieuws, maar in april 1607 is er toch weer een probleem ontstaan, omdat Willem Barentsz in zijn laatste preek de schuld van de scheuring bij zijn kerkenraad heeft gelegd. Op 1 mei 1607 gaat het daar in Haarlem nog steeds over. Maar de Classis benadrukt daarbij steeds dat de fouten die Willem heeft begaan niet ernstig zijn geweest.

De Classis schrijft in juni 1607 een brief aan Willem die in juli antwoordt dat hij tijdens zijn laatste prediking ‘in goeder conscientie’ heeft gehandeld. In september vrezende de broeders van Saenredam de terugkomst van Willem. Daarna wordt er een speciale vergadering gehouden in Zaandam om de laatste problemen op te lossen. De Classis stelt hen gerust, Willem komt helemaal niet terug. Hierna is er in de Handelingen van de Classis van Haarlem niets meer te vinden over Willem Barentsz.

Willem Barentsz is namelijk in mei 1607 aanwezig in Den Hoorn. In het kerkboek van Den Hoorn valt niet te lezen waar hij vandaan kwam, uit de papieren van de Classis van Haarlem valt niet op te maken waar hij heen is gegaan en de notulen van de Classis van Alkmaar uit die tijd zijn verdwenen.¹² Maar dat de nieuwe predikant van Den Hoorn dezelfde is als degene die met problemen uit Zaandam is vertrokken is wel duidelijk. Den Hoorn zal hem hebben beroepen en de Classis van Alkmaar en de overheid van Texel en West-Friesland moeten akkoord zijn gegaan. Dezen dragen zorg voor de betaling.¹³

Willem Barentsz lijkt al iets ouder (zijn kinderen zijn niet klein meer, anders was er niet over hen geklaagd) en zijn schrijfstijl verraadt geen uitvoerige scholing. Maar in deze tijd zijn er naast voormalige priesters en schoolmeesters nog maar weinig op de universiteit opgeleide predikanten en kleine gemeenten gaven vaak ook de voorkeur aan eenvoudige handwerkslieden met een roeping.¹⁴ Ik denk dat hij goed in dat beeld past.

Vooraf op Texel

In het jaar 1600 had Texel drie predikanten: Henricus Luderus in Den Hoorn, Aris Goossensz in Den Burg en Abraham Jansz Boijtius in Oosterend/De Waal. Vanaf de reformatie in 1572 was de opzet overduidelijk om drie predikanten het hele eiland te laten bedienen. Dit moest ook financieel haalbaar zijn.¹⁵ Op Texel bleek het lastig de functies vervuld te krijgen, met name in Oosterend/De Waal. Den Hoorn had na 1572 wel min of meer permanent een predikant, de gemeente was ook tamelijk welvarend. Den Burg ziet men vanaf 1580 bediend, Oosterend/De Waal pas vanaf ca 1594. Daarna trokken de drie predikanten wel gezamenlijk op, zoals in 1601 toen ze bij de Classis van Alkmaar over te weinig salaris klaagden.¹⁶ De kerkgoederen waaruit ze werden betaald brachten blijkbaar te weinig op.¹⁷ In 1606 werd daar iets aan gedaan via een accijnsmaatregel:

‘Octroi voor Kerkmeesteren van den Burg op den Eilande van Texel, om twaalf stuivers voor elke tonne Bier van de Tappers te ontvangen. Den 18 April 1606.’ Ook voor Oosterend werd een dergelijk octrooi verleend en wel op 18 december 1606. Die akte is ondertekend door Johan van Oldebarneveld.¹⁸

¹² De Classis van Alkmaar moet toestemming hebben gegeven.

¹³ Een veelgelezen naam in de notulen van de classis van Haarlem is Claes Claesz die van 1593 tot 1623 in Krommenie staat. Wellicht heeft hij, als ex-Texel gangster (in de zeventiger jaren van de vorige eeuw, nadat hij daarvoor priester in Westzaan was), Willem getipt om maar naar Texel te verhuizen.

¹⁴ Van Deursen, Bavarianen en Slijkgeuzen.

¹⁵ Texel had eerder 6 (hulp)priesters, maar een predikant had meestal een gezin en mocht er geen ander beroep bij uitoefenen, zoals de priesters. Ook misten ze de inkomsten uit het lezen van missen voor overledenen en andere katholieke emolumenten.

¹⁶ Ingekomen stukken van Classis van Alkmaar 1573-1800. Regionaal Archief Alkmaar 10.4.044 nr 19. De einddatum 1800 is niet juist. Dit archiefnummer gaat niet verder dan 1620. Nr 20 betreft 1601-1658, wat wel correct is. Dit deel van het archief is eerder ondergebracht geweest in Haarlem.

¹⁷ Het woord kerkgoederen wil niet zeggen dat de goederen eigendom waren van de kerk. In 1572 waren deze eigendommen overgenomen door de overheid. De kerkmeesters beheerden ze en waren vaak dezelfde als in de katholieke periode. Kerkgoederen waren meestal landerijen waaruit huur werd ontvangen, maar ook rentebrieven. De kerken zelf waren eveneens eigendom van de staat. De protestanten was de prediking toegewezen, in 1572 hier en daar, na de heftige strijd tegen de Spanjaarden – die hulp kregen van de katholieken – in de winter van 1572/73 exclusief.

¹⁸ Beiden uit het Kerkelyk placaatboek: 18 december 1606 Octroi voor Oosterend om ses stuivers op ieder tonne Bier van de Tappers te heffen tot reparatie van Kerk en Toren.

De accijnsinning voor Den Burg werd door de burgemeesters overigens weer verpacht.¹⁹

Er was een tekort aan predikanten en er vonden in de periode tot 1600 ook regelmatig grote conflicten plaats tussen leden van de kerk, kerkenraden en dominees, getuige een groot aantal brieven aan de Classis van Alkmaar.²⁰ De onmin die Willem Barentsz in Zaandam had ondervonden was zeker niet bijzonder.

Ook de relatie met andersdenkenden was problematisch. De protestanten mochten in de kerken preken, maar bij het begin van de reformatie was misschien niet meer dan 10% van de bevolking calvinistisch. Misschien was ook niet meer dan 10% overtuigd katholiek. Een grote groep was niet erg actief en keek de eerste jaren de kat uit de boom.

De gereformeerde kerk was een door de staat begunstigde kerk, maar zij was geen staatskerk zoals in andere landen het geval was, waar vertegenwoordigers van de staatsreligie in de regering zaten en andersdenkenden werden vervolgd en snel verdwenen. In ons land zien we synodes regelmatig verzoeken doen aan de regering om strenger op te treden, maar de staat gaf hier maar zelden gehoor aan.

Het gaat te ver om in dit boekje op deze zaken uitvoerig in te gaan. Men zie de standaardwerken.²¹ Wat ik wil vermijden is dat iemand denkt dat rond 1600 de calvinisten al volledig de dienst uitmaakten in de republiek en op Texel.

Vooraf in Den Hoorn

Het kerkboek van Den Hoorn²² begint met één korte notitie uit 1604 van de toenmalige predikant Henricus Luderus: Dirck Cornelisz is tot ouderling verkozen, Cornelis Jansz (schoolmeester) tot diaken en Ael Alberts tot diaconesse. Kors Andriesz heeft als oud diaken rekening gedaan over het vorig jaar. Getuige is Dirck Elmersz.

Dirck Cornelisz²³ gaan we nog vaak tegenkomen. Hij is veelvuldig ouderling. Dat een vrouw diaconesse is, is ongewoon, maar komt in Den Hoorn vaker voor.

Henricus Luderus die hier nog dominee is, was in 1593 in Hoogkarspel beroepen. Waarschijnlijk begon hij in 1599 op het eiland.²⁴ Texel is in deze tijd geen gemakkelijk eiland. Een citaat uit de notulen van de provinciale synode van Noord-Holland uit deze tijd.

Acta des particulieren Noorthollantsche synode, gehouden binnen Edam den 14 Juny anno 1604

Item desefde hebben te kennen gegeven, dat de papen en de Jesuyten hier te lande veel moeitienden binden ende onderstaen en scholen ende weeshuysen haer in te dringen tot nadeel van de jonge jeugd. Aanwysende een zeecker exempel op Texel. De E. heeren commissarissen hebben beloofd hierin te voorsien.

Op 30 mei 1605 schrijft de predikant van Oosterend, Abraham Boijtius, in een brief aan de Classis van Alkmaar, dat Luderus is overleden en men in Den Hoorn zijn oog heeft laten vallen op een predikant uit Groningen. Hij vraagt ook of de broeders van de Classis ervoor willen zorgen dat de weduwe van Luderus, Anna Jacobs, die in Den Hoorn blijft wonen, vanaf mei een uitkering kan krijgen.²⁵ In 1603-1605 heerste in Nederland de pest. Zou Luderus daaraan zijn overleden? De predikant uit Groningen komt in elk geval niet. Den Hoorn blijft twee jaar zonder.

In een ander handschrift wordt in juli 1605 de rekening der diakenen gedaan door Dirck Elmersz. Getuigen zijn Hendrick Hendricksz,²⁶ Dirck Cornelisz en Kors Andriesz. Er is 21 gulden en 3 stuivers in kas.

In mei 1606 volgt een vrij grote notitie over de jaarlijkse rekening van huurontvangst in weer een ander handschrift met de namen van Cornelis Jansz²⁷, Frans Tonisz²⁸, Kors Andriesz, Dirck Elmersz en Dirck Cornelisz.

Op een nieuwe rechterpagina een zelfde notitie in nog weer een ander handschrift van 27 mei 1607 met de namen Dirck Cornelisz Komen, Cornelisz Jansz Duijncker²⁹, Ael Joost (diaconesse), Kors Andriesz, Frans Tonisz, Hendrick Hendrickz, Nanning Jacobsz (afgaande ouderling) én Willem Barentsz, predikant, die dus in 1607 is begonnen. De aantekening waarin zijn naam wordt genoemd is nog niet in zijn handschrift. Dat volgt op de volgende rechter bladzijde in mei 1607. Daar beginnen we, na deze lange inleiding, het kerkboek zoals dat door Willem Barentsz werd bijgehouden.

¹⁹ Gemeente Archief Texel 2 (GAT). Het gemeentearchief is inmiddels overgedragen aan het Regionaal Archief Alkmaar.

²⁰ Er is een redelijk betrouwbare lijst van predikanten samen te stellen uit de ingekomen stukken bij de Classis van Alkmaar. Ik zal dat doen in een aparte studie over de periode 1572 tot 1605 (Ingekomen Stukken).

²¹ Met name Van Deursen.

²² Het boek is volgens de omslag in 1909 gerepareerd en gebonden in een omslag van hoorn perkament. Het heeft de titel Kerckenboek opten Hoorn in Texel beginnende int jaer onzes Heeren 1604. Opgenomen als inv. Nr. 1 van het Archief Hervormde Gemeente Den Hoorn. Het binnenblad bevat een notitie van de archivaris, die mij vooral lijkt te slaan op de doopboeken van voor 1811.

²³ Zijn achternaam (die nauwelijks wordt gebruikt) is Comen. In 1583 was hij als diaken al ondertekenaar van een beroepingsbrief, evenals Kors Andriesz, Ingekomen stukken.

²⁴ Melchior Veeris in Kerkelyk alphabeth, behelsende de naemen van al de leeraren, die onder het...(etc).

²⁵ In 1622 woont er een Anna Jacobs in Den Hoorn, in een gezin van vier personen en ze komt ook voor in de ledenlijst van 1625. Als dit dezelfde is, zou Luderus jong zijn overleden.

²⁶ Kerkmeester in 1595. Ingekomen stukken. Hij bekleedt allerlei functies zoals burgemeester en schepen.

²⁷ Wellicht reeds ondertekenaar van een brief in 1577. Ingekomen stukken.

²⁸ Ondertekenaar van brief in 1590. Ingekomen stukken.

²⁹ Cornelis Jansz Duijncker, HSR 1622 nr 926.

Dronkenschap en spelen op de viool bij Willem Takesz

In mei 1607 zijn predikant Willem Barentsz en ouderling Dirck Cornelisz bij een zekere Willem Takesz op huisbezoek geweest en ze rapporteren daarover in de kerkenraad. Willem Takesz heeft in zijn huis aan jongelui drank getapt en ze bij de viool (vedel) laten dansen, maar hij heeft de vermaning dat hij ergernis geeft verworpen. Hij vindt het geen zonde en ontraadt de gemeente hem 'voor te stellen', d.w.z. zijn naam te noemen in de kerk. Er wordt besloten hem niet te laten deelnemen aan het avondmaal. Een paar dagen later blijft hij bij zijn opvatting. Hij heeft geen berouw en moet dan inderdaad maar wegblijven van het avondmaal dat op 3 juni plaats vindt. Zijn zonde wordt blijkaar nog niet genoemd en zijn naam al helemaal niet. Men gaat omzichtig te werk.

<4> 1607 Den 30 majes³⁰

Heft Willem Barrentsz ende Derreck Comelesz nadat si in den hoisfesitaci gevest sijn bi Willem Takesz inghebracht als dat hi varklaert dat het gen soendt en si al ist dat hi iongheliede tapt om te danssen ende met den vel te spelen ende heft die varmaneghe die an hem gedan is dat hi hierdoor arregen anrecht [doorhalingen] vervorpen ende den gemente drecht ende netten raet dat si hem den gemeente sullen voorstellen.

Dit in kommenekasi gelait siinde is goet gevonden dat Willem Barrentsz ende Derreck Comelesz hem suellen andienen dat hi hem voor dese tit van den tafel des heerren sal onthouden.

Den 3 iunies

Heft Willem Barrentsz ende Derreck Comelesz inghebracht dat si bi Willem Takesz siin gevest ende hebbe hem gevraecht of hi noch bi sin voorreghe reden bleft ende sin toen net let seckken [zijn doen niet laat zakken]. Varklert dat hij in sin voorreghe reden blift ende gen berou daroffer heft. Is hem angedient dat hi hem van den tafel sel onthouden.

<5> Den 3 iunius

Was des heerren affentmal wtgedelt

Gezamenlijke avondmaalsviering van de drie kerken van Texel

Op Texel gold in deze tijd een bijzondere vorm van avondmaalsviering. Een keer per jaar was er een gezamenlijk avondmaal van alle kerken van het eiland. Vooraf vergaderden de drie predikanten van het eiland met drie ouderlingen. Dan werd bepaald wie niet mocht deelnemen aan het gezamenlijke avondmaal, wiens zonde genoemd moest worden en van wie de naam.

Willem Barentsz schrijft dat op 1 juli 1607 is besloten dat er met Den Burg en De Waal zal worden gesproken over waar het eerstvolgende gezamenlijke avondmaal zal zijn. Leraar Willem Barentsz en ouderlingen Hendrick Hendriksz³¹ en Nanning Jacobsz³² zullen gaan vergaderen. Dirck Cornelisz is niet thuis (dit betekent vrijwel altijd 'op zee'). Het wordt 30 september 1607 in Den Hoorn. Over zes weken zal er vooraf een vergadering worden gehouden in Den Burg, met voor elke kerk een ouderling en de predikant.

Den i iulius

Is besloetten dat men sellen spreken met den gemeente van de Buerrech ende van de Weel var men des heerren afentmael sullen wtdelen ende in het voort afspreken sel gescheden an doenderdach erstkoemedede ende sal dan wt onse gemeente van den Hoerren Willem Barrentsz lerar der plass ende bi hem gekometert Henderreck Hendersz ende Nanneck Jacops sover Derreck Comelesz net tuis en is.

Op den selleven dach is ock besloetten bi den broederren, also dat een kuat gerucht gat van Willem Takesz. Toch den kerrekerat net sekens om vat te seggen. Is goet gevonden dat Henderreck Hendersz ende Cors Anderresz hem ter gelegenner tit sullen aanspreken.

Den 12 iuli 1607

Is inden gemene vargaderreghe besloetten dat men des herren affentmal met alle drie kerreken op den Hoerren den 30 september houden sal. Is ock goet gevonden dat men offer 6 weken onse gemeene vargadereghe sullen houden op den Buerrech elke kerreck met een ouderleck ende een diendar.

Willem Takesz: gans trekken en misdragingen in Den Burg

Op 1 juli 1607 is al gemeld dat er opnieuw een kwaad gerucht gaat over Willem Takesz. Maar omdat men er niet zeker over is, zullen Hendrick Hendricksz en Kors Andriesz hem te gelegener tijd hierover aanspreken.

Een en ander wordt in oktober duidelijk. Willem Takesz heeft zich zeer onstichtelijk gedragen. Zo heeft hij jongelui gans laten trekken voor zijn deur, hen laten dansen bij de viool en hen volgens zeggen lichtvaardig in huis genomen. En omdat het kwade gerucht gaat dat hij zich in Den Burg dronken (drockken drockken) en slingerend op straat heeft misdragen (verlopen), zullen Willem Barentsz en Hendrick Hendricksz in Den Burg navraag gaan doen en hem hierover aanspreken.

Dat gebeurt een paar dagen later, maar Willem Takesz geeft te kennen nog een tijd door te willen gaan met het tappen, omdat hij schulden heeft en zijn bezoek nog niet wil wegsturen. En omdat hij zowel in Den Hoorn als in Den Burg dronken is geweest, zal de kerkenraad hem binnenkort ontbieden.

In december 1607 volhardt Willem Takesz in zijn gedrag en vertoont geen teken van bekering en hij moet daarom komende zondag voor de kerkenraad verschijnen. Met Kerst zal men avondmaal houden. Maar Willem Barentsz

³⁰ <4> Tussen vishaken de paginanummers van het kerkboek, zoals die door een archivaris zijn aangebracht.

³¹ Hendrick Hendricksz Nouwen [volgens 't Hart], veelvuldig burgemeester en schepen van Den Hoorn.

³² Nanning Jacobsz Plaets ['t Hart].

vangt bot bij Willem Takesz, die weigert op te draven en hij wil ook zijn naam niet genoemd hebben. De predikant en een door Willem aangewezen ouderling gaan hem nogmaals ontbieden: zondag a.s. na de preek.

den 28 oktober 1607

Is kerrekerat gehouden ende inghebracht van onsen broeder Willem Barrentsz als dat Willem Takesz hem ser onstetelick gedraghen heft int tapen met danssen spelen op de vel [vedel] ende iongheliden gans voor sin doir latten trecken ende ock dar naer hem ende die iongheliden met grotte lechtverdechheit in sin hois gehouden also gesait is.

Ende also eeneghe kuat gheruecht van hem gat als dat hi hem <6> op den Buerrech drockken drockken ende onder onordentelike gaen hem varloopen heft is goet gevonden dat Willem Barrentsz onsen diender ende Hander Hendersz op den Buerrech suellen gaen ten ende dar na varnemen ende den sack varstaen hebbede hem dar offer anspreken.

den ii nofember

So heft Willem Barrentsz onsen dender [dienaer] ende Hendereck Hendersz den kerrekerat te kennen gegeven dat si bi Willem Takesz geveest siin ende hebben varklart dat Willem Takeszen tegen har gesait heeft nadat si hem offer siin doen hebben angesproeken dat hi wt het tappen noch net en mende te schaiden ende saiden ock dat hi vor een tit noch wilde vort gaen, aensien dat hi sin schuelden mochte an manen ende net aflaten het lecht van dit gheselschap afte sinden wt sin hois ende also hi hem dama varloopen heeft in drockkenschap op den Horren als op den Buerrech so is besloetten dat men hem voor den kerrekerat offer een tit sellen onbieden.

Den 2 desember 1607

Also Willem Takesz bi sin doen blift ende na den ansprec hem noch met drockkenschap varloopen heeft ende gen taiken dar bekerregehe levert so ist goet gevonden dat onsen broeder Willem Barrentsz hem sal ansegghen dat hi den soendach toekomende voor den kerrekerat moet kommen. Op den selleven dach is besloetten dat men op kersdach des heerren affentmal sullen wtdelen het wellegen an soendach toekomende den gemeentte voorgestelt sal worden.

den 7en desember 1607

Also onsen broeder Willem Barrentsz in onse kerrekerat heft inghebracht dat hi den 6 desember bi Willem Takesz is geveest ende hem anghedient wt den nam dar kerrekerat dat hi an soendach siinde na den predekasz kommen vor den kerrekerat ende dat heft gevaigert net te willen komen vor den herren [?] <7> ende har ock netten rat hem den gemeentte voor te stellen, is goet gevoenden dat Willem Barrentsz ende noch een ouderleck die hi daertoe noemt noch een mal Willem Takesz anseggen dat hi den soendach vor den kerrekerat na den predekassi koemmen sal.

Resolutie voor Willem Takesz

Het avondmaal van Kerst 1607 komt nader, maar Willem Takesz blijft weigeren en hij scheldt (onder andere met deze woorden): 'ik wil daar niet komen. Ik heb er niets mee van doen. Als ze wat te zeggen hebben, dan beschuldigen ze mij maar voor afloop.' De kerkenraad besluit dan om de zonde van Willem kenbaar te maken in de kerk, maar daarbij zijn naam niet te noemen.

Dit type resolutie komt hierna veelvuldig voor: 'Daar een broeder der gemeente in zijn huis lichtvaardige zaken pleegt en hierover is aangesproken maar niet horen wil en onverbeterlijk blijft in zijn doen tot ontstichting van de gemeente en tot schade van zijn ziel en zaligheid, is door de kerkenraad goed gevonden dit aan de gemeente te melden om de Heer voor hem te bidden dat hij hem een bekeerlijk gemoed wil geven opdat zij die door hem geërgerd zijn weer gesticht mogen worden en dat hij de gemeente geen reden geeft zich over hem verder te bedroeven.'

Men vermijdt langdurig het noemen van de naam van de zondaar. Het gaat tenslotte in de eerste plaats steeds om het zuiver houden van de gemeente en haar reputatie en pas daarna om de bekering van de boosdoener.

Ook in het nieuwe jaar zijn er problemen met Willem Takesz. Hij is dronken geweest en heeft ergens veel gepraat, waardoor hij zich weer onstichtelijk gedragen heeft.

Ze gaan eerst naar Willem Takesz vernemen. Wigger³³ heeft uit de mond van Willem Takesz gehoord: 'Wigger je moet onze lieveheer ook maar voor mij bidden, en hij sprak zeer schofterig over de gemeente, zodat er geen fatsoenlijk woord uit zijn mond kwam.'³⁴ Toch laat men hem nog even met rust en kijken ze of hij zich nu beter gaat gedragen.

den 17 desember 1607

Is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ende Derreck Koornelesz anghgebracht als dat si Willem Takesen voor den 2 mal hebben anghedient om soendach te koemmen voor den kerrekerat. Heft suellecks veder [weer] geweigert met scheltreden ende onder anderre segghede ick wil dar net kommen. Ick heb met har nette doen. Hebbe si vat te segghen si beschueldeghe min voirt slots. Is goet gevoenden dat men hem met varsuighe [verzwijgen] siins nams op duesdaneghe wise sullen voorstellen: Also een broeder der gemeentte sin hois ophout met danssen ende lechtverdechge sack, hier offer angesproke sinde nochtans den ghemeentte net wil hoerren mar blift onboetferdech in siin doen tot oenstechtgehe deser gemeentte ende tot schade siinder siel ende salechheit so is goet gevoenden bi den kerrekrat hem der gemeentte voor te stellen tot dien ende dat men den heer vor har willen beden dat hi hem een bekerreleck gemoet wil geven opdat die door hem gearreget siinen vederom soude moghen gestecht worden ende den gemeentte geen oorsack geft har mer dar offer hem te bedroeven.

<8> 1607 Den 25 desember

Dees Heeren affentmal wtgedelt siinde so is Willem Takesz vorgestelt met varsuigheghe siins nams als bi den broederen den 23 desember si besloetten ende hiervor stat getoint is.

³³ Wigger (Veger schrijft Willem) komt veel voor in dit boekje - zonder patroniem - maar elders trof ik hem niet aan. In 1622 is er een Gerrit Wiggersz in De Koog.

³⁴ Het stukje is lastig te ontcijferen.

Den 20 ianvari 1607³⁵

Is ingebracht van Willem Barrentsz als dat hi varstan hade als dat Willem Takesen drockken si geveest ende men seit tot [hier laat Willem Barentsz ruimte] vel heft gesproken op den kremsen straf[?] vardoer hi hem ser onstechtlike gedragen heft. Is goet gevoonden als dat Hendereck Hendercksz ende Nanneck Iacopsz hier na soude varnemen.

Den 3 februari 1608

Heft Hendereck Hendercksz ende Nanneck Iacopsz ingebracht dat si na den sack van Willem Takesen hebben varnomen. Varklarren wt Vegger siin mont gehoort te hebben als dat Willem Takese seer drockken var ende vat onregte rede gebruickte seggede Veger ghi moet onsen lefe heer mede var min bede ende sprack seer schoffterelick op den gemeentte so et net een bekwassen reden wt siin mont var gande. Is goet gevoonden dat men voor des tit noch net sullen anspreken, siende hi dat hi hem vort voort vollegde hier in sal draghen sal.

Rijck Michielsz heeft zijn problemen aan de drie kerken voorgelegd

Een ander lid wordt genoemd. Met Rijck Michielsz gaat het om iemand die enige tijd geleden de kerkenraad verzocht heeft om weer te mogen deelnemen aan het avondmaal. Zijn kwestie is blijkbaar voorgelegd aan het oordeel van de drie kerken van het eiland (ze kwamen er in Den Hoorn dus niet uit en waarschijnlijk heeft hij zich daarop beroepen) en aan dat oordeel heeft Rijck zich nu onderworpen.

Op 6 maart 1608 zijn de drie kerken hierover in vergadering bijeen geweest en de conclusie was: Wanneer Rijck voor iedereen (de gaande en komende man) herberg (gasterie) houdt en zijn belofte gestand doet, zullen ze hem met Pinksteren (penser) testen, maar als hij zich weer met o.a. Kollevers Keesz bij Simon Haan en anderen misdraagt (in lichtvaardigheid doorbrengen), dan blijft hij nog niet welkom.

Daar Rijck zich niets aantrekt van de uitspraak (sententie) van de 3 kerken, is door de 3 kerken besloten deze nog voor zich te houden. Omdat Rijck met de uitspraak niet tevreden is zal Den Hoorn de kwestie nu bij de Classis van Alkmaar moeten gaan uitleggen.³⁶

1608

Also Rick Machelsz offer een tit varsoecht heeft op den kerrekerat om an den tafel te ghaen so heeft hi heem ondervorpen het ordel van den 3 kerken ende varklart also si dat wtspreken dat hi dar mede tevreden is. So is dat den 3 kerken den 6 mart sin offer dese sack vargart ende hebben besloetten vanner Rick Megelsen gasterri hout vor den gande ende koemed man ende dit beloeft na te vollegen dat men hem hieroffer sullen beproeven int penster ende siin beloeft vollegen so sal he an den tafel des heerren toegelatten woorden. Mar so veer als hi dan Kollevers Kesz ende andere geselschap hout die har tit met Simen Haen ende ander in lechtverdechheit dorbrenghen so sal Rick Megelsz gehouden siin hem van den tafel des heerren te onthouden.

<9> Vat belanck dat Rick Megelsen nits antraegh wt den sentensi so is bi den 3 kerreke besloetten suellecks bi har te behouden. Toch den kerreke van den Hoorren die sullen gehouden vesen also Rick Megelsen met die reselusi net tevreden si het selleve vor den broederren der klasse te varklarren.

Gezamenlijk avondmaal in Oosterend

Op dezelfde dag is besloten, voor zover er geen wettelijke verhindering is, om op de zondag die na Sint Jan (24 juni) valt te verkondigen dat het gezamenlijke avondmaal van de drie kerken over 14 dagen in Oosterend zal worden gehouden. Sint Jan (midzomer) was eertijds een algemene feestdag, in voorchristelijke tijden met vreugdevuren. Oosterend en De Waal is in deze tijd een combinatie-gemeente, evenals Den Burg en De Koog en ook Den Hoorn en De Westen. Het gezamenlijk avondmaal werd echter niet in De Koog of De Westen gehouden. De predikant van Oosterend en De Waal, Abraham Boijtius, zal in 1608 vertrekken naar Vlieland.³⁷

Op den selven dach is ock beslootten so var als dar gen vettelijke varhenderrenesse var om valt soendach na Sint Ian varkoendeghen dat men int gemeen des heerren affentmal van den 3 kerreke tot Osterent offer 14 dagen sullen wtdellen.

Rijck Michielsz en Willem Takesz aangesproken

Op 27 maart 1608 zullen Willem Barentsz, Dirck Cornelisz en Hendrick Hendriksz het voorgaande besluit van de kerkenraad aan Rijck Michielsz overbrengen en ook zal Willem Takesz door deze drie nogmaals worden aangesproken, omdat hij zich nog veelvuldig in dronkenschap misdraagt. Dezelfde dag zijn de mannen bij Willem Takesz langs geweest, maar omdat hij van huis was (dus op zee) konden ze hem niet spreken.

Ook zijn de broeders bij Rijck langs geweest, die hen eerst bedankte, maar bij het afscheid was hij er toch niet tevreden over (hoewel hij zijn zaak had overgelaten aan hoe de drie kerken het zouden vormgeven).

Den 27 martes 1608 Is besloetten dat Willem Barrensz, Derreck Cornelesz ende Henderreck Hendersz den voorgaande reselosi Rick Megelsen suellen andienen ende also Willem Takesz hem noch meenechmal verloft in droockkenschap so sullen die 3 voorgaende Willem Takesz ock anspreken ende hem varmanen tot afstant van siin arrenegesse die hi geeft.

den 27 marti 1608

³⁵ Willem Barentsz vergist zich. Het is al 1608.

³⁶ Willem Barentsz schrijft Rick Machelsz, omdat hij het zo hoort en wellicht zegt dit iets over het Tessels dat toen werd gesproken. Dat geldt ook voor Den Burren en Den Hooren, in plaats van Den Burg en Den Hoorn. Rijck Michielsz ondertekende zelf in 1595 al een brief met deze naam [Ingekomen Stukken]. Op 29 januari 1629 koopt Michiel Rijcxsz [een zoon?] een huis en erf aan straat in Den Hoorn van Jacob Jansz de Geus voor f 300 [Breck]. Kollevers Keesz [bijnaam of voornaam kan beiden] en Simon Haan ben ik nog nergens anders tegengekomen.

³⁷ Volgens de Lyste van namen der dienaeren ten platten lande (de Nederlandse Leeuw) dient hij in 1609 op het Oostende van Vlielandt, met vrouw en 5 kinderen, trect vant landt 450 gl. Naar gissing, schrijft men, alsoo de dienaeren van de Eylanden onder onsen Classem overmits de ongelegentheyt van de wintertyt niet en condon tegenwoordich verschijnen.

Heeft Willem Barrentsz Derreck Comelesz gevest bi Rick Megelsz met Hendereck Hendericksz ende hem den reseloiis angedient. Heeft voor erst den broeders bedackt mar int afschaiden net wel dar mede te vreden gevest hoewel hi siin sak an den 3 kerreken hade gelaten hoe sit [zij het] macktte dat hi darmede hem let [liet] genoeg. Ende op den selleven dach so sin die 3 voorgande broeders tot Willem Takes gevest mar al so sin vrou saide dat hi van hois var so en konden si hem niet spreken.

De deur van Joris de duinmaaier is platgelopen

Er is hier op 30 maart 1608 voor het eerst sprake van Joris de duinmaaier. Een duinmaaier of duinmeyer was in het algemeen een konijnenfokker in dienst van de grafelijkheid, die ook helm moest planten, in de winter de konijnen bijvoeren en het schadelijke wild uitroeien. Hij moest ook personen aangeven die overtredingen in de duinen begingen, zoals stropen, zand uitgraven en struiken uitrooien.

Joris is kwaad geworden om iets wat hem en zijn vrouw is overkomen. Zijn deur is door jongelui ingetrapt en daarbij is zijn vrouw onder de voet gelopen. Daarna heeft Joris in Den Burg met een kortelas (een steekwapen) over straat gelopen en groot burengerucht gemaakt. Op 2 april hebben Willem Barentsz en Dirck Cornelisz de duinmaaier aangesproken 'over zijn doen als boven verhaald is'. Die verklaart dat er een oorzaak voor is geweest, maar bekent dat hem dat zeer verdriet. Op 4 april besluit men hierom dat ze hem onder voorwaarde aan het avondmaal zullen toelaten.

Openbare zonden werden immers ernstiger opgevat dan heimelijke. Het gaat nu om zijn impulsief gedrag nadat hij was uitgelokt, wat in de resolutie ook wordt vermeld: 'Nadat een broeder der gemeente door haastigheid zich vergrepen heeft, doordat er een oorzaak was, hierover aangesproken zijnde [door de kerkenraad] verklaart dat het hem zeer spijt (van harte leed is), wordt derhalve verzocht aan degenen die hem aan de tafel des Heren zien gaan, dat zij [zich] aan deze persoon die de zaak bekend heeft, niet willen ergeren, want hij belooft zodanig gedrag in de toekomst na te laten.'

den 30 marti 1608

Is ingebracht als dat den doinmaier nadat hem siin doer [deur] van den ongeregelde iongheloiden si op den vloer gelopen sodat siin hoisvrou dardoer ock onder den voet gestoetten si. Heeft dar grote totten Beruecht siinde met een koortelas op den strat geloopen ende heeft dan groet buerregerecht gemackt ende is goet gevonden dat Willem Barentsz ende Derreck Comelesz hem hier offer sullen anspreken.

<10> 1608 den 2 april

Heft Willem Barrentsz ende Derreck Comeles den doinmaier angesproken offer siin doen als booven varhalt is. Varklart dat hem dartoe orsack si gegeven mar bekent dat hem dat van harte let is.

Den 4 april

So heft Willem Barrentsen ende Derreck Comelesz in den kerkerat angedient als dat si lorres den doinmaier hebbe gesproken die welleken varklart dat hem dat van harte let si. Is besloetten nadien siin doen met het loepen bi Dirt[...] hois een buertegheruecht gemackt heft te mer omdat hi met den koorte las langes den buurt lop als dat men hem anden tafel des heerren sellen toelatten mes [mits] dat men dese navolleghe reden den gemeentte sullen voorstellen.

Nadien dat een broeder der gemeente dor hastechhat hem vargrepen heft dartoe hem orsack si gegeven hier offer anghesproke siinde varklart dat hem dat van harte let si. Vort tarhallevan varsocht op den gene die hem an den tafel des heerren sien gan dat si door siin parsoon die den sack bekent is het net willen vararregen want hi belooft sodanighen doen na te latten.

Jan Schoenmaker komt al een tijd niet meer naar het avondmaal

Een zekere Jan Schoenmaker is op 4 april 1608 gevraagd waarom hij zo lang niet naar het avondmaal is gekomen en of hij het misschien weer van plan is. Hij antwoordt hier niet duidelijk op, maar zegt dat hij zich zal schikken naar wat de broeders besluiten. Die spreken een resolutie uit in deze zin: 'Daar een broeder van de gemeente al een tijd niet naar de tafel des Heren is gekomen en zich nu in zijn hart bewogen voelt om weer aan de tafel te verschijnen is zijn verzoek aan de gemeente van Christus die aanwezig zijn [en] die hij zou hebben geërgerd hem dit niet kwalijk willen nemen en alles in het vuur der liefde begraven.'

Nadat dit aan Jan is voorgelezen lijkt hij er wel mee tevreden, maar nadien is duidelijk geworden dat hij zich misdragen had door onordentelijke argumenten die zeer onstichtelijk waren tegen ongeregelde jongelieden. Kees Duincker had ingebracht in de kerkenraad, dat hij dit zo uit Jans mond had gehoord. Toen Willem Barentsz en Dirck Cornelisz Jan hiernaar vroegen was Jan Schoenmaker erg kwaad geworden en zei hij onder andere dat hij niet meer begeerde aan de tafel te komen. Hij was met Pasen niet verschenen en de voorgaande resolutie is dan ook niet aan de gemeente voorgelezen. Op 6 april is het avondmaal gehouden.

Op den selleven dach heft Willem Barrentsz ende Derreck Comelesz ingebracht dat si bi Ian Schoenmaker siin gevest ende hem gevraecht na dien hi voor een langhe tit van den tafel des heerren heeft onthouden of hi hem heft gevoelt hem an den tafel des heerren te latte vinden. Varklart dat hi te vrede is so et den broeders met hem maken. Is goet gevonden dat men hem sullen anseggen dat hi an den tafel des heerren wel mach koemmen mes dat men dese navolleghe rede den gemeentte van siin persoon sullen voorlesen.

Also een broeder der gemeentte voor een tit varleden hem van den tafel des heerren heft onthouden ende nu in siinder harte geroert vint om hem an den tafel des heerren te begeben so is siin varsoeck opden gemeentte cristi tegenvoordech die hi soude mogen varargert hebben dat men hem dat ten besten wilde nemen ende alles int vir der lefde [in het vuur der liefde] begraven. Dit Ian Schoemaker vorgestelt siinde schint also toch her vel [wel] mede tevrede var mar also ons ons [sec] voorgekoemmen var <11> als dat Ian Schoemaker hem vargrepen hade door onordentelike reden die ser onstechgelike varren tegen den ongeregelde ionghelieden gelick als Kes Doikker in den kerkerat heft ingebracht als wt siin mont gehoord hebben ende Willem Barrentsen ende Derrec Comelessoon wt last der kerreke hem [..?] darma vra[ag]den dan heft hi hem seer ontstecht ende onder anderre saiden dat hi net begerde an den tafel te koemmen ende heeft hem op die tit van pasche net an den tafel begeben ende is het vorgande den gemeentte net voorgelesen.

Den 6 april het nachtmal wt gedelt

De naam Jan (Jansz) Schoenmaker komt ook voor in brieven aan de Classis van rond 1589. Hij levert dan kritiek op de predikant van toen, Claes Quirijnsz, die een voormalige priester (inmiddels schoolmeester) de hand boven het hoofd had gehouden. Die kritiek kwam Jan Schoenmaker toen zeer duur te staan. Hij kon zich enige tijd nergens meer vertonen.³⁸ Deze episode is veel te uitgebreid en interessant om hier in een paar woorden uit de doeken te doen, maar het ontbreken van een duidelijke aantijging doet vermoeden dat het hier wel om dezelfde persoon gaat. Jan Schoenmaker was ook een van de ondertekenaars van de brief over David Martens (1595), net als Rijk Michielsz. Jan Jansz lijkt inhoudelijk een actief lid.

De Classis keurt het noemen van de naam van Willem Takesz goed

Predikant en ouderling zijn naar de vergadering van de Classis van Alkmaar geweest en hebben daar gevraagd of ze Willem Takesz in de kerk bij name mochten noemen, wat door de Classis eendrachtelijk is toegestaan daar Willem Takesz onverbetelijk blijft in zijn gedrag.

So sin wi int klassen gevest ende hebbe wt den nam van onse kerreke van den zonde voorgesteld van Willem Takesz ende varsocht door afis [advies] des klassz hem met benoemeghe des nams den gemeent te voortstellen het welken het Klassen heft eendrachtelijk gekonsenteert so var als hi noch onbetterlech blijft in siin doen.

Een dronken voerman en verbetering bij Willem Takesz

Op 4 mei 1608 meldt Hendrick Hendriksz dat de wagenaar³⁹ (voerman), zittend op zijn paard, zeer dronken is geweest en door een zekere Cramer is thuisgebracht, tot schande van de gemeente. Is goed gevonden hem te verbieden om met Pinksteren aan het avondmaal te komen en hem is vermaand de drank te laten staan.

Bij het huisbezoek zal men Willem Takesz ondervragen. Op 11 mei blijkt dat er over hem geen bijzondere moeilijkheden meer zijn gehoord, dus laten ze de zaak voorlopig rusten.

Den 4 mai 1608

Heeft Henderreck Henders ingebracht als dat den vagenar ser drockken is gevest settende op siin peret ende van Krom tois gebracht tot onstechte dar gemeentte. Is goet gevonden dat men hem suellen anseggen dat hi te Penster van den tafel sal bliven ende hem varmanen van den drock te vachten welken doen soude Derreck Coomelesz ende Willem Barrentsz. Is ock besloetten dat men na Willem Takesen sullen varnemen inden huisvisentasi.

Den 11 mai 1608

Is ingebracht dat si van Willem Takesz gen besoenderre suarrechhait is gehoert. Is goet gevoonden dat men men [sic] die sack so var dar gen merder suwarechhait op slot van Willem Takesz sellen voor dese tit latten rusten ende Willem Barrentsz ende Derreck Coomelesz die hebben ingebracht als dat si den vagenar den reselisi hebben angesait dat hi hem van den tafel des heeren sal onthouden van wegen siin droeckkenschap.

Lutheranen willen meedoen

Nieuw is een verzoek van twee oude lieden uit het oosten om met Pinksteren aan het avondmaal te mogen aanzitten. Dit wordt in hen geprezen, maar het komt er nog niet van 'daar zij nog niet onze bijzondere geloofspunten begrijpen, en het onderscheid dat er is tussen de Lutherse en Gereformeerde leer [zo]als ten 1e van het eten van het lichaam van Christus, ten 2e van de alteenwoordigheid van Christus, ten 3e van het gemak (lichtheid) waarmee zij (Lutherse) vromen te sacrament gaan, ten 4e van het uitdrijven van de duivel uit de kinderen. Dat als zij daar dan in onderricht zijn en zich aan de waarheid willen onderwerpen, dat in de komende tijd, als men het avondmaal van de Heer weer zal uitdelen, hen [dan] niet zal weigeren [en] als zij zich aan de kerkenraad onderwerpen, zo belooft ook de gemeente hen te beoordelen naar behoren.'⁴⁰

De vrijheid van geweten was een door de staat gegarandeerd recht en dat werd ook geaccepteerd, maar dat nam niet weg dat de gereformeerden hun eigen religie voor de absolute waarheid hielden en alle andere opvattingen als onzuiver of vals afwezen. Die hang naar absolute waarden in de leer zorgde voor vele discussies en tijdens jaarlijks gehouden provinciale synodes werd over menig heikel punt een knoop doorgesneden. Dit alles ter bescherming van de christelijke gereformeerde religie, die werd gezien als een gezuiverde vorm van het oude katholieke geloof.

<12> Den 20 mai 1608

Is den kerrekerat vergadert ende van Willem Barrents ingebracht als dat 2 oude liden offer een tit varleden gekoemme sinde wt ostant tot siinders si geweest ende varsoeken ock te pinster anden tafel des heeren te gaen. Is beslootten dat Willem Barrentsz ende Derreck Coomelesz har sullen anseggen ten 1 dat vi in har prisen die l[i]jefden die si dragen tot des heeren vort [woord] ende het begeren om tot den afftentmal te koemmen het welken den broeders verklaren har net te waigeren mar also si noch netten verstan den puentten onser alein ende het onderschait dat dar si tuesgen den luttersen enden den gereffermerde ler als Ten 1 van het etten des licham cristo Ten 2 van den allomhait cristo Ten 3 van den lochte haaren vromen ten sakermert gaen. Ten 4 van het wtdriven des doivels wt den kenderen. Dat si als dan dar

³⁸ Ingekomen Stukken.

³⁹ Het wordt niet duidelijk wie dit is.

⁴⁰ Misschien wijst de opmerking over het uitdrijven van duivels uit kinderen op een geschrift van de Lutheraan Philippus Nicolai van ca 1604 dat de calvinisten duivelskinderen waren [Noordzij 557]. Of deze lieden Duitsers waren of uit de oostelijke provincies kwamen wordt hier niet duidelijk.

van onderricht siinde ende den varhait har ondervarpen dat in toekommede tit als men des heeren affentmal ver [weer] sullen wtdelen har net sullen vaigieren wanner si den rat dar gemeentte har ondervarpen so biloft ock den gemeentte opsecht op har te hebben na behorren. Om dese rescloisi har an te dienen soude doen Derreck Cornelesz ende Willem Barrentsz.

Dronkenschap na Pinksteren

In juni 1608 wordt opnieuw vergaderd. Claes Joosten⁴¹ is twee dagen na Pinksteren dronken geweest, wat de gemeente grote ergernis heeft gegeven. Ook Willem Takesz is weer dronken geweest en komt daarbij niet meer naar de kerk. Nanning Jacobsz vertelt over een broeder die zich in dronkenschap misdragen heeft. Allen zullen worden aangesproken. Op 8 juni is dat gebeurd.

Claes Joosten (heeft spijt), Willem Takesz (is weer van huis), bekende namen. Nanning Jacobsz noemt een derde persoon. Diens excuus voor zijn dronkenschap is opmerkelijk. Een schipper die hier zijn schip had verloren heeft hem meegesleept in de drank. Begrijpelijk.⁴² Twee van de drie zondaars hebben berouw, zodat over hen een eenvoudige tekst kan worden uitgesproken in de kerk.

‘De kerkenraad verstaand hebbende het rapport over de twee voorgaande broederen die zich hebben laten gaan, heeft besloten dat de ergernissen publiekelijk zijn, dat men hen met verzwijgen van hun namen op de volgende manier in de gemeente zullen noemen: Daar een broeder der gemeente zich in dronkenschap verlopen heeft tot ontstichting van de gemeente en hierover kerkelijk aangesproken zijnde, verklaart wederom dat het hem zeer spijt, is derhalve zijn begeerte voor de gehele gemeente dat die door hem geërgerd zijn, dat zij hem dat willen vergeven en de Heer voor hem bidden dat hij meer en meer wil wegblijven van zulke zonden. Verklaart derhalve het zijn voornemen te zijn zulks geheel te verlaten.’

Een van de drie is uitgelokt in dronkenschap (door de onfortuinlijke schipper) en zal daar voortaan voor waken. Op 6 juli zijn de genoemde resoluties aan de gemeente voorgelezen. Ze komen er vrij gemakkelijk vanaf.

Nieuwe namen in de kerkenraad zijn Pieter Luitgensz en Cornelis Cornelisz Bol.⁴³

Den 1 iunis Is den kerkekrat vargadert ende is van Willem Barrentsz ingebracht als dat Clas Iosten hem dachs na pensterdach ende den dach darna hem met droockkenschap varloopen heeft dardor hi groette arraghenes in den in den [sic] gemeentte gegeven heeft ende ock van Willem Barrentsz angedient als dat Willem Takkes hem noch in droockkenschap varloopt ende het gehoor van godes voort gansilick varloopt. Is goet gevoonden dat Hendereck Hendericksz ende Willem Barrents dese 2 parsoenen offer har doen sullen anspreken. Nanneck Iacops heeft angebracht als dat een broeder dar gemeentte hem in droockkenschap varloopen heeft genamt [naam weggelaten]. Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz hem hier offer sullen anspreken.

<13> den 8 iuni 1608

Is kerkekrat gehouden ende van Willem Barrentsz ende Henderek Henders inghebracht dat si bi Clas Iosten hebben gevest ende hem siin soenden op het hoochste voorgestelt. Varklart dat hem sullecks van harten let is ende begert ock oprecht die dor hem gearregert siin dat si hem dat ten beste willen nemen belovede sodanige arregenese dor nalateghe siinder soenden wech te nemen. Den vargaende broeders verklarren ock gevest te siin tot Willem Takes mar also hi van huis var so en hebben si hem net koennen spreken.

Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz verklarren ock gevest te siin bi onsen broeder genamt [...] Ians ende hem voorgestelt dat hi hem in droockkenschap varloopen heeft. Bekent sullecks war te vesen dan sait dartoe gebracht te vesen van den scheper die het schep hier verloren hadt ende begert dat ten besten willen nemen ende die door hem geeregert siin begert hi dat men hem dat ten besten willen houden en beloft na dese na te latten.

Op den selleven dach so si in den kerekerat befestecht Pieter Loties als ouderleck in plas van Hendereck Henderecksz ende Comeles Cornelesz Bool dieiaken in plas van Koors Anderresz.

Den kerkekrat verstaen hebbende het repoert offer den tve voorgaande broederen die har verloopen hebben hebben besloetten also den arregenese openbar si dat men har met varsuighe harres naems op dusdaneghe wise sellen den gemeentte voorstellen. Also een broeder dar gemeentte hem in droockkenschap varloopen heeft tot onstechtge der gemeentte ende hier offer kerrecklick angesproken siinde verklart wederom dat hem sullecks van harten let is is tarhalleven siin begertte op den gantse gemeente die dar hem vararregert siin dat si hem dat ten besten willen nemen ende den heer voor hem beden dat hi hem mer ende mer wil returen van sulleken soenden te wachten. Varklart tarhalleven siin voornemen te vesen sullecks gans te varlaetten.

<14> Ock so heft hem een broeder dar gemeentte in droeckkenschap varloopen. Toch varklart dat hem sullecks van harten let is, howel hi sait dar toe gesocht te wesen. Is tarhalleven siin varsoeck op den geene die sullecks bekend siin dat si hem dat ten besten willen nemen. Beloft hem voortdan van sullecks te wachten.

Den 6 iuli [1608] So is van den predeckant na den predekasse dese voorschreven voorstellege geschet.

Dronkenschap van Willem Takesz tot op Vlieland

In juli 1608 blijkt dat Willem Takesz in de zomer opnieuw dronken is geweest, zeer openbaar in Den Burg en zelfs op Vlieland. Wouter Reiniersz, de predikant van West Vlieland, heeft dit verteld.⁴⁴ In oktober wordt Willem Takesz hierop aangesproken, maar hij heeft geen spijt van zijn dronkenschap en meent er nog een tijd mee door te

⁴¹ Wordt in volgende notities ook Claes de Wever genoemd, en zo komt hij ook voor in de ledenlijst van 1625 en het HSR van 1622 met 2.

⁴² Willem Barentsz lijkt hier extra ruimte in de tekst te hebben gelaten voor de naam en gebruikt later enkel het patroniem Jansz.

⁴³ Willems dubbele klinkers zijn verwarrend, hij schrijft Bool, maar bedoelt Bol. De naam Bol komt ook voor in de notariële archieven. Op 8-1-1627 ondertekent bijvoorbeeld een Claes Cornelisz Bol een akte van notaris A. Gerrebrantsz. In de ledenlijst van 1625 staat Ariaentgen Cornelis Bol (ega van Jan Vollekensz de timmerman).

⁴⁴ Deze is als kandidaat op het Westeind van Vlieland gekomen in 1606, is van daar naar Koudem beroepen (2 oktober 1609) wegens zwakte emeritus in 1634 en datzelfde jaar overleden [Naamlijst der predikanten () van Friesland dl 2 1888] In de namenlijst van predikanten ten platte lande van 24-7-1609 komt hij voor met vrouw en 2 kinderen, trekt van het dorp en van het land, 450 gulden. Het dorp Westeynde is een verdrinken plaats. Het dorp lag tot 1736 op het westelijke uiteinde van Vlieland en was het hoofddorp van het eiland. [Wikipedia]

gaan. Nu is besloten om zijn zonde mét vermelding van zijn naam in de kerk bekend te maken (ze hadden hiervoor immers toestemming van de Classis), als hij zich niet betert.

Den 8 iuni [moet zijn iulij] Is ock inghebracht als dat Willem Takesen hem in droockkenschap an den Buerrech met openbarre droockkenschap varloepen heeft in den marreect als ock op den Hoerren ende op het Vlie geleck Wouter Rainersz diender op het Westlant tegen onsen diender Willem Barrentsen insonderlick heeft verklaert vador den naeme des heeren groettelick wert gelastert. Is bisloetten dat Willem Barrentsz ende Hendereck Henderecksz hem hier offer sullen anspreken.

Den 12 octoberres 1608 So si kerkerat ghehouden ende ingebracht als dat si bi Willem Takesz sin gheveest den wellecken varklaert gen letvesen te hebben in sin droockke drockken mar ment in siin doen so voor een tit voort te gan. Is besloetten met binoemeghe siins nams vor den bedeneghe van des heeren affentmal voor te stellen, so hi hem medellertit geen betereghe bevonden wort met binoemeghe siins nams. Op den selleven dach is ingebracht als dat Clas Iosten teghen siin beloefden an den marreecte daghen hem an droockkenschap varloepen heeft tot onstechtge dar ghemeente ende tot groete laster offer den name godes. Is goet ghefoenden dat Willem Barrentsz ende Dierreck Comelesz hem hier offer sullen anspreken. Ende eer si hem hebben angesproken so heft hem den selleven Clas Iosten in den kerremesse veck [week] den gansse veck me[c]st met openbarre droockkenschap varloepen tot groete laster van den name des heeren ende bedroeffenes der gemeente godes.

Claes Joosten is de hele kermisweek beschonken

Op 8 juli 1608 was al gemeld dat Claes Joosten op marktdagen, nog voor zij hem konden aanspreken, toch weer dronken is geweest en hij heeft zich ook de hele kermisweek door openbare dronkenschap misdragen tot afbreuk van de naam van de gemeente.

Op 21 oktober hebben Dirck Cornelisz en Willem Barentsz in de kerkenraad verteld dat ze bij Claes Joosten zijn geweest en hem over zijn handelen hebben angesproken. Die verklaart nu wel dat het hem spijt, maar omdat hij voortdurend dronken is geweest, is goed gevonden om komende zondag de volgende resolutie over hem uit te spreken. 'Daar een broeder van deze gemeente zich vele dagen achter elkaar in dronkenschap verlopen heeft, waardoor de naam des Heren zeer belastert is geworden, hierover kerkelijk angesproken zijnde, verklaart wel dat het hem spijt, maar [daar hij] dat niet beloofd heeft en zijn beloften niet heeft gehouden, is de kerkenraad genoodzaakt hem te weigeren voor des Heren avondmaal en [wel] tot die tijd, dat zijn bekering oprecht voor de gemeente bevonden wordt. Zo is nochtans het verzoek van de kerkenraad dat men de Heer voor hem wil bidden [hem] een bekeerlijk gemoed te geven, opdat zij geen reden meer hebben zich over hem te bedroeven. Gedaan in onze kerkelijke vergadering deze 21e oktober 1608.' Claes komt er dus met verzwijging van zijn naam vanaf.

<15> Den 21 october si kerkerat gehouden ende Derreck Comelesz ende Willem Barrentsz hebben ingebracht als dat si bi Clas Iosten hebben ghevest ende hebben hem offer siin doen anghesproken. Varklart wel dat hem dat let is mar also hi hem in den vortgack [voortdurend] van droockkenschap varloepen heeft is goet gevonden dat men hem den gemeente sullen voorstellen an soendach toekomende op dusdaneghe wise. Also een broeder deser gemeente hem voor een tit van daghen in den vortgack van droockkenschap varloepen heeft, dardor den name des Heeren seer gelastert si ghevorden, hier kerrecllick offer anghesproken siinde varklart wel dat hem sullecks let is mar also sullecks net beloeft heeft ende siin beloften net en heeft gehouden vador den kerkerat varoersackt siin hem des heeren affentmal af te segghen ende offer hem met desen dijt tit toe dat siin bekerregehe oprechteleck vor den gemeente bevonden vort, so is nochtans het varsoeck van de kerkerat dat men den heer vor hem willen beden dat hem den heer een bekerrecllick gemoed wil geven opdat si gen orsack hebben har offer hem mer te bedrouven. Gedan in onsen kerrecllike vargaderghe dese 14 october 1608.

Rijck Michielsz moet herberg houden omdat hij schulden heeft

Rijck Michielsz is in oktober 1608 angesproken over zijn onordentelijke huishouding, waarin hij jongelui dronken voert en laat dansen en viool spelen. Hij verklaart dat het hem spijt, maar hij is hier wel toe gedwongen, want hij heeft schulden aan het (belasting)kantoor en hij heeft geen middelen om die te betalen. Om kans te maken om ooit te betalen wil hij de jongelui de komende drie of vier jaar nog wel op deze manier zijn huis verhuuren. Hij bedankt de broeders dat ze voor zijn zaligheid willen zorgen en wil ook wel weer naar de kerk komen, voor zover dat mag. Hem is gezegd dat hij niet aan het avondmaal mag komen (maar dus wel in de kerk).

De jongelui worden vaker genoemd, zonder dat ze door de kerk worden angesproken. Dit hoeft niet te betekenen dat ze katholiek zijn, ze kunnen ook kinderen van gereformeerde ouders zijn, maar zo lang ze geen lid van de kerk zijn, geldt de tucht niet voor hun. Rijck Michielsz heeft dus een groot financieel belang bij zijn huisfeesten.

Ock so hebben den vargaende broeders inghebracht als dat si gevest siin bi Rick Megels ende hem angesproken offer siin onordentelike hoishoudeghe ten vangaende dat hi den iongheloiden serve[er]t allen tot drockken te drockken mar ock tot dacksen [dans] ende spelen op den ve[d]el dardoor den gemeente des heer gelastert wort. Varklart als dat hem sullecks vel let si mar sait dar bi als dat hi van mots wegen [noodzakelijk] sullecks moet doen door orsackke dat hi vel ant kantoor schuelddech is ende en heeft geen medelen om te betalen ende opdat hi tot hoepe van betaleghe soude koemen so sait hi dat hi den iongheloiden op sodaneghe wisse als boven varhalt is vor drie ofte ver iar wil wilde siin hois varhuorren. Bedacke ock den broeders dat si voor siin salechhait sorreghen. Begert hem ock tot het gehoor van des heeren voort te begeven so vel als hi mach. So is hem tarhallevan angesait dat hi hem an den tafel des herren sal onthouden wt last dar kerkerat.

Claes Joosten, Willem Takesz en Rijck Michielsz zijn steeds dronken en nu ook nog de jonge Dirck Lap

Op 9 december 1608, het kerstavondmaal komt eraan, wordt vergadering gehouden. Claes Joosten is op kosten van een vergadering in Den Burg - ondanks zijn beloften aan de gemeente - toch weer dronken geweest. Ook Willem Takesz houdt er nog een ergerlijk leven op na en is nog elke dag beschonken. Rijck Michielsz wil persoonlijk wel minder drinken, maar zijn huis blijft hij openstellen voor de jongelieden, zoals hij de predikanten en Dirck Cornelisz heeft gezegd. Maar hij verklaart opnieuw dat hij niet anders kan. Claes de Wever (Claes Joosten)

worden zijn zonden vermaand en men gaat kijken hoe hij zich tot Pasen gedragen zal (wanneer het volgende avondmaal gehouden zal worden). Nu komt ook de dronkenschap van Dirck Lap ter sprake. Deze heeft een moeder die de verhalen over hem misschien zal kunnen bevestigen.

Ook nog in december betuigt Rijck Michielsz spijt dat hij de jongelui op de viool laat spelen en dat hij hen laat dansen in zijn huis, maar hij blijkt schulden in Enkhuizen te hebben die hij moet aflossen met wat hij in zijn huis café verdient. Dat hij schulden had, heeft Willem al geschreven, nu voegt hij toe dat het kantoor in Enkhuizen ligt.⁴⁵

De moeder van Dirck Lap bevestigt de verhalen over haar zoon. Ze hebben hem er al op aangesproken. Maar hij verklaart daartoe te zijn uitgelokt. Hij bekent schuld en belooft beterschap en accepteert het oordeel van de kerkenraad. Omdat de zaak openbaar is moeten ze de zonde in de kerk wel noemen, maar hij mag aan het avondmaal komen als hij dat wil.⁴⁶

<16> Den 9 desen is kerkenrat gehouden

Ende inghebracht als dat Clas Iosten an den Buerrech in den vargadereghe van har gelt, nadat hi goede beloften den gemeente gedan hadt siin droeckken drockke na te latten, nochtans ser arregelick ghedraghen heeft vanveghen siin droeckke drockken dien hi dar betoent heeft. Ende nadien dat Willem Takes hem noch hout in den arregelicke leven door siin droeckken drockken dat hi bena alle dagen doet. Ende vollegens ock Rick Megelsen den iongheloiden serve[er]t allen tot droeckken drockken mar heft har ock siin huis so hi sellefs gesait heeft tegen onsen dender ende Derreck Coomelesz aangeboden om har alle lechtverdechait te doen als varhalt is. Toch varklart dat hi van mereswegen dat motet doen mar wil hem tarhallev vachten so vel siin parsoen angaet voor den droeck ende diergelike soenden. So is goet gevonden so vel angaet Clas den Wefer dat men hem sullen varmanen tot afstant siinder soenden om te sien hoe hi hem tuesghen Pas ende dit dragen sal.

Belanghede Willem Takes is gesait dat Willem Barentsz ende Derreck Comelesz hem sullen anspreken ende den eerste vargadereghe report inbrenghen. Desgeliken ock Rick Megelsz ende wt har repoort ordele wat tot stechteghe dar gemeente toe stat te doen ende also hem Derreck Lap in droeckkenschap varlopen heeft, is ock den voorgande broederen opghelait dat si den moeder ock sullecks sullen vragen ende wanneer si verstan sullecks den varhait te vesen so sullen si hem ock anspreken ende van alle report inbrenghen.

Den 19 desember 1608

Is kerkenrat ghehouden ende van Willem Barrentsz ende Derreck Kornelesz si inghebracht als dat si gevest siin tot Rick Megelsen den welken varklart dat het hem let is dat hi den iongheloiden sot ende op den ve[d]el lat spellen ende den ioengheloi lat danssen in siin hois. Dan sait sullecks te meren [te] doen sal [om] siin schuelden ant kanttoer tot Eckhoisen [te] betalen. Is gerelesefert dat men [de] sack suellen ansien tusgen dit ende toekoemmede Pas. Den selleven broederen varklarren ock gevest te hebben tot den moeder van Derreck Lap ende dor har genoechaem varstan dat har soen hem in droeckkenschap verloopen heft ende hebben hem sellefs angesproken.

<17>Toch hi varklart dat hi dar toe ghebracht is ende bekent siin schuelt darin ende belooft sullecks na te laeten ende ondervarrept hem het ordel dar kerrekract. Vat si darin doen is hi in tevrede. Is goet gevonden also den saeck oppenbar is dat men hem met versuighege des nams sellen voorstellen ende hem ock anseggen dat hi op siin eigen beproeveghe an den tafel des heeren mach gan ende Willem Barrents ende [leeg gelaten] die hebben hem den reseloisi dar broederen angesait ende den voorstelleghe die si geschet den 21 desember 1608 ende loit aldus Also een broeder onser gemeente in droeckkenschap hem verloopen heeft tot onstechtge dar dar [sic] gemeente iesu cristi ende hier offer kerrecklike angesproken siinde varklart dat hem sullecks van harten let is, is tarhallev siin varsoeck op den letmaten deser gemeente dat men hem dat ten besten wille nemen ende is ock het varsoeck der kerrekkerat so men hem an den tafel des heeren sien gan die siin parsoen bekent dat si den selleven noch netten wilde stoetten.

Willem Takesz' naam wordt in de kerk genoemd

De zaak Willem Takesz escaleert. Hij drinkt van zijn eigen geld, zegt hij, hij dwingt niemand. Hij raadt de kerk aan hem niet af te snijden en hij heeft met 'het boek' niets te maken. Zijn naam zal nu worden voorgelezen in de kerk, naar het besluit van de Classis van voorbij Pasen (dat alweer driekwart jaar geleden is). Van afsnijding is helemaal nog geen sprake, maar Willem Takesz weet wel dat het daar op uit kan draaien.

'Op dezelfde dag hebben Willem Barentsz en Dirck Cornelisz ingebracht dat zij bij Willem Takesz geweest zijn en hebben hem gevraagd of hij nog bij zijn voornemen blijft om zijn huis [als herbergier, gelijk Rijck Michielsz] open te houden met het zondig doen met de jongelieden en met zijn dronken drinken waar hij zich dagelijks weer in begeeft tot verderf van hem zelf en tot ontstichting van zijn gemeente. Verklaart daarop als antwoord: niemand voer ik dronken, ik verdrink mijn eigen geld en [heb] veel narigheden daardoor en [hij] heeft onder andere gezegd: "ik raad u niet aan dat gij mij afsnijdt [van de kerk] en ik heb met de boeken [van de kerk, dus dit boek waarin alle zonden genoteerd staan] niets te maken en de kerkenraad kan in mijn gat blazen [mijn kont likken] en meer van dergelijke lage woorden. Is besloten daar hij hardnekkig blijft en de gemeente niet wil horen, maar zijn hardnekkigheid is blijken, tot ontstichting van deze gemeente en dat hij in de zonden voortvarende is en geen tekenen van berouw laat blijken nadat hij menigmaal is aangesproken, dat men hem met het 'noemen van zijn naam' naar besluit der broederen van de Classis, vorige Pasen gegeven, de gemeente zullen mededelen, welke resolutie Willem Barentsz en Dirck Cornelisz hem hebben meegedeeld.'

De resolutie is op 19 december 1608 en 21 december 1608 aan de gemeente voorgelezen. 'Daar een broeder der gemeente, genaamd Willem Takesz, die menigmaal is aangesproken over zijn onordentelijk huishouden en daarnaast zich in openbare dronkenschap veelvuldig misdraagt waarover hij ook menigmaal is aangesproken, maar

⁴⁵ Later blijkt Willem Barentsz zelf een lening te hebben afgesloten bij een ontvanger van het kwartier van Enkhuizen, wellicht wordt die ook hier bedoeld. Misschien is Willem Barentsz hier zelfs wel op een idee gekomen.

⁴⁶ HSR 961 Dirck Lap (3) in Den Hoom in 1622, maar in de ledenlijst van 1625 komt hij niet meer voor.

toch hartnekkig blijft en niet naar de gemeente wil luisteren, maar meer nog met dezelfde zijn spot drijft, zo dat bij hem geen enkel teken van berouw wordt bevonden, wat met meerdere problemen tot zijn verderf zal leiden en nu bij hem geen verbetering bevonden wordt, daarom is het verzoek van de kerkenraad dat men de Heer voor hem wil bidden dat hij hem zijn onwrikbaarheid wil afnemen en hem een bekeerlijk gemoed wil geven, opdat de gemeente door zijn hardnekkigheid niet tot afsnijding wordt gedwongen en de uiterste bedroefenis over hem te gebieden.’

Op den sellevan dach heft Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz inghebracht als dat si bi Willem Takessen ghevest siin ghevest [sic] ende hem ghevracht ofte hi noch in siin voornemege varblivert om siin hois op te houden dor het onordentelick doen met den iongeloiden ende van siin droeckke dronekken dar hi hem dagheliks var in varloepede tot varderref siins sellefs ende tot onstechtgehe siinder ghemeente. Varklart darop het antvort nemant driecke ick drockken. Ick vardreck min aigen gelt ende vel onghescheckthede vantdien ende onder anderen ghesait ick en rat u net dat ghi min ofsnit ende ick en hebbe met den boeckken nette doen ende den kerkererat die mach min in min gat blasen ende dier onrechtgehe reden mer. Is besloten nadien hi hartneckeck blijft ende den gemeente net wil hoorren mar met hartneckeckgehait si geblikede tot onstechtgehe deser gemeente mar dat hi in den soenden vort is varrede ende gen taikenen des berous lat bliken nadat hi meenechmal si angesproken dat men hem met benoemeghe siins nams nar besluit der broederen des classes te Pas varleden gegeven den gemeente sullen voorstellen welken reseloisi Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz hem hebben angedient <18> ende siin den ghemeente voorgelesen op dusdaneghe wise. Also een broeder dar gemeente genamt Willem Takesz meenechmal anghesproken siinde ofer siin onordentelike hoishoudeghe ende benefen dien in openbaren drockkenschap hem deckmal valoept varoffer hi ock menechmal si ansporen toch hartneckeckch blijft ende den gemeente net wil hoeren, mar mer met den sellevan siin spot drift so dat bi hem net bevoenden en voort eeneghen taikene des berous, met merder suarrechhait tot siin varderref offerschinis hebben so bi hem gen betereghe befoenden vort so is het varsoeck des kerkererats dat men den heer voor hem willen beden dat hi hem siin stennechhait wil ofnemen ende geven hem een bekerrellick gemoet opdat den gemeente tot afsuideghe door siin hartneckeckchhait net vorde varorsackt den wtterste bedroeffenis offer hem te gebien. Ist gedan in onsen kerrecklicke vargaderreghe desen 19 dessember 1608 ende den 21 den gemeente voorgelesen.

Het avondmaal voortaan niet besmeuren met de eerste vermelding van zonden

Blijkbaar valt het noemen van al die zonden op de dag van het avondmaal nogal heftig in de gemeente, dus wordt besloten om het al een week eerder te doen:

‘En op dezelfde dag is besloten, daar het avondmaal op hoogtijdagen wordt uitgedeeld en er tegelijkertijd menige ergernis kan worden gegeven waardoor de naam des Heren gelasterd wordt, dat men deze ergernis hierover zal wegnemen (en omdat het openbaar is) om de eerste zondag vanaf de preekstoel de gemeente duidelijkheid van de zaak te geven en niet te wachten tot de bediening van het avondmaal.’

Ende op den sellevan dach so is besloeten also des heerren affentmal op alle hochtide voort witgedelt ende medelertit meenege arregenisse koende gegeven vorden vador den name des heerren gelastert vort dat men den selleve arregenisse op dit sellen vegnemen ende so het oopenbar si den erste soendach daran den gemeente na gelegenthait van den sack wt den predeckstoel varstellen ende net vachten tot den bedeneghe van des heerren affentmal opdat den gemeente int *bedioest* om voortstellen des heerren affentmal wtdellen.

Rapport van de diakenen over 1608

In het jaar 1608 heeft Claes (moet zijn: Cors) Andriesz rekening gedaan op 27 december in presentie van Willem Barentsz, predikant en Dirck Cornelisz ouderling en Pieter Luytjensz ouderling, diaken Cornelis Duijncker en Cornelis Cornelisz Bol. Is bevonden aan het slot van de jaarrekening [over de] somma van 24 gulden en 4 stuivers en 8 penningen, hetwelk nu blijft in de bui[de].

<19> Int iar 1608

So heft Clas Anderresen rekeneghe gedan op den 27 desember in presensi van Willem Barrentsz predekant ende Derreck Coornelesz ouderleek ende Pieter Loitius ouerleek diaken Cornelis Doincker ende Corneles Cors Bool. Is befunden int sloet van rekenghe boven den somme van 24 gulden en 4 stuver ende 8 pennighen het welcken teghenvoordeghe blif bi den boil.

1609

Frans Hopman en Meijert Smit en Claes Joosten zijn dronken en vechten, zelfs met een paap

1609 begint niet veel beter. In februari blijkt dat Frans Hopman⁴⁷ en Meijert (de) Smit⁴⁸ dronken zijn geweest. En Meijert Smit heeft gevochten met Jan Vollekensz.⁴⁹

Claes Joosten is opnieuw dagelijks dronken en heeft bovendien met ‘de paap’ gevochten. Twee broeders, Willem Barentsz en Dirck Cornelisz, zullen hem hierover aanspreken.

Officieel is er geen priester, wellicht was het een voormalige of een van de bezoekers van de kerk van Rome. Dit waren toen voornamelijk jezuïeten over wie de synode van Edam in 1604 had geklaagd. Er zouden ook voortreffelijke priesters naar het eiland zijn gegaan. Een vaste pastoor vestigde zich pas in 1623 op Texel.⁵⁰ Een andere hypothese is dat er nu een schoolmeester is die ooit priester was.

In maart 1609 ontkent Frans Hopman zijn dronkenschap uit alle macht. Beroept zich ook op allen die in zijn gezelschap geweest zijn en zegt: als iemand kon bewijzen dat hij zich te buiten is gegaan aan enige ondeugd, hij zijn schuld wel wil bekennen. Men laat het daar dan voorlopig maar bij.

⁴⁷ HSR 968 Frans Jacobsz Hopman (2), is optekenaar van het Haardstedenregister. Armenvoogd in 1623 – Breck

⁴⁸ Wellicht zijn beroep, maar in HSR 1622 is er in Den Hoorn een Arien Meijertsz smit, wat een achternaam suggereert. In 1621 wordt hij én een ‘Meijnert Aerijaensz Smits weeskint’ aangeslagen voor de 1000ste penning, dus zal Meijert voor die tijd zijn overleden.

⁴⁹ In 1625 is er volgens de ledenlijst een Jan Vollekensz timmerman in Den Hoorn.

⁵⁰ O.a. van der Loos - Van het eiland Texel in Berichten van het Bisdom Haarlem.

Meijert de Smit had zelf geen mes, zegt hij, maar heeft dat van Jan Vollekensz afgepakt en onder de toog (van de herberg) gesmeten. Anderen hebben echter gezien dat hij toch eerst zijn eigen mes had getrokken en zijn eigene (familie ?) heeft het mes uit zijn hand gepakt.

De eerder genoemde broeders verklaren ook geweest te zijn bij Claes Joosten en hem over zijn vechten en dronkenschap aangesproken te hebben. Hij had immers met de paap gevochten. Deze Claes Joosten gaf te kennen dat hij zich uit lijfsbehoud [van loers wege] moest verweren en belooft dat dit en het dronken drinken hem niet meer zal gebeuren. Is goed gevonden dat men het nog een tijd zal aanzien en zien of hij nu zijn beloften zal houden [gedurig zijn].

Den 13 februari 1609 So si kerrekrat gehouden ende is ingebracht van Willem Barrentsz also dat Frans Hopman ende Maeiert den Smet heel drockken gevest siin ende dat Maier Smet in den selleven tit tegen Ian Vollekens gevochten heeft. Is beslotten als dat Willem Barrentsz ende Derreck Cornelisz har hier offer sullen anspreken ende also Clas loosten hem dagelicks varlopt door drockken drockken ende door dagelicks de varmaneghe net op en hout die onsen diender Willem Barrentsen an hem doet nochtans voortvart in sien doen ende dar beneven noch tegen den paep gevochten heeft is goet gevonden dat men hem hier offer an suellen spreken door den tve vergaende broeders, om te sien hoe men dama dese arremesse wt den gemeentte sullen vegnemen.

Den 8 mart 1609

Si kerrekrat gehouden ende Willem Barrentsz ende Derreck Cornelisz die hebben ingebracht als dat si bi Frans Hopman gevest hebben ende bi Maier den Smet. Vrans varklart dat hi net drockken si gevest. Beropt hem ock op al die bi hem in dat selschap gevest heeft ende sait so iemant hem kon vartoenen dat hi hem varlophen heeft met eeneghe onteutelijkheid dat hi als dan siin schult wil bekennen. Is goet gevonden dat men den saeck voor des tit dar bi sullen laetten. Maiert Smet varklart ock dat hi net drockken si gevest. Varlochgent ock dat hi geen mes wtgehat heeft om te vechten maer also Ian Volleker getrockken hat heft hem genomen ende onder den toech gesmeten. Toch so is war bevonden dat hi het mes wtgehat heft doordien dat anderen dat gesien hebben ende sin eigen [...]. Ende heft hem het mes wt siin hant gebroken. So is goet gevonden dat men hem offer sin doen breder sullen anspreken van den 2 vogaende broeders.

<20>

Den voorgaende broederen die varklarren ock gevest te hebben bi Clas Iosten ende hem offer sin vechten en drockkenschap angesproken te hebben welken Clas Iosten te kennen gefit dat hi hem van loersvegen most varveren ende belooft dat sullecks ende het drockken drockken net mer bi hem bevoenden sal worden. Is goet gevonden dat men het noch een tit sullen ansin ende sien of hi eenmal siin beloften sal gederrech siin.

Lieuwe Jansz is misschien niet gedoopt

Op 9 april 1609 melden de broeders dat Lieuwe Jansz wel lid van de kerk wil worden maar niet weet of hij gedoopt is. Hij is wel in Den Hoorn geboren, maar alleen zijn moeder heeft daarvan geweten (?) en er was volgens Gerte moi (tante) indertijd geen predikant of priester. Ook Jomantjen, de moeder van Wijbrant Jansz, die Lieuwe (wellicht als min) nog ‘van zijn moeders borst heeft genomen’ toen hij een half jaar oud was, had noch van Lieuwes vader, noch zijn moeder iets over een doop gehoord. Het is wel duidelijk dat de ouders van Lieuwe nu niet meer leven.⁵¹

Ook Willem Jansz, die Lieuwe van zijn jeugd af heeft gekend, weet niet van zijn doop, verwacht ook dat hij niet gedoopt is omdat in die tijd daarover nog geen leer was, terwijl er geen paapse leer meer mocht worden uitgeoefend.

De hele familie wordt opgetrommeld om te zien of Lieuwe Jansz gedoopt is. De ernstigste gaten in de bediening vielen voor 1580, toen Texel soms ‘desolaat van dienaren was’ maar toch is het wel vreemd dat het dopen vergeten is, want zo nu en dan zal er ook een invaller van elders zijn gekomen en een nieuwe predikant verscheen uiteindelijk ook wel ergens op het eiland en zeker in Den Hoorn. Ze gaan Lieuwe vragen of hij gedoopt wil worden en aan het avondmaal wil komen.

Den 9 april 1609 Is ingebracht bi den broederen des kerrekeraet als dat Lieuwe Jansz van voornemen wel var hem bi der gemeente des herren te voegen mar also hi gen varsekkerhait en hade van siin dop ofte hi gedoopt war ofte net is goet gevonden dat Willem Barrentsz onsen dender dar na sal varnemen.

Den 4 is veder kerrekrat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht dat hi den sack so nui [nieuw] heeft ondersocht als koende doen. Dan heft varmomen Ten 1 dat hi Lieuwe Jansz hier op den Hoorren geboeren is mar die in de [...] van den moeder gevest is en vet net dat hi si gedoopt gevest door oorsack dat op dien tit hier gen predekant en var nochte prester. Dit heft verklart tegen Willem Barrentsz Gerte moi genamt. Ten 2 so verklart onsen broeder Willem Barrentsz als dat hi Iomandtien den moeder van Vibrant Jansz gevraecht heft of si van dese sack ock vat heeft gesait dar si hem van siins moeders boorste heeft genomen als hi een hallef iar out war mar siin moeder noch den vader en hebben noit gesait dat hi war ghedoopt ende Willem Barrentsz die heeft ock Willem Jansen den sack ock voorgestelt. Varklart ock dat hi hem wel van der ieucht gekent heft mar van sin doop vrsz en wet hi net te spreken ende acht ock dat hi netten si gedoopt omdat in dien tit noch geen lerre daroffer was, si mochte gen papsse ler bevoenden en worde. Dit in kommenekasz gelaet siinde hebben den broederen Willem Barrentsen opgelait dat hi Lieuwe Jansen soude vragen of hi hem varsekert hebbe dat hi netten varre gedoopt ende of hi begerden den dop te ontfanghen na ler van godes wort ende hem also an den taffel des heerren te geven.

Lieuwes vader was ooit de doopsgezinden toegenegen

Op 12 april 1609 kan Willem Barentsz de slotsom aan de vergadering melden:

‘De kerkenraad vergaderd zijnde heeft Willem Barentsz ingebracht dat hij bij Lieuwe Jansz geweest is [die] zei dat hij van zijn doop in het geheel niet wist te spreken en zei dat niemand op Den Hoorn weet te vertellen of hij

⁵¹ Enkele van deze personen (familie) blijken als achternaam (de) Wever te hebben: Wijbrant Jansz, Lieuwe Jansz (die voerman is). Het is dus waarschijnlijk geen beroep meer. Dit zal ook voor andere beroepsnamen (schoenmaker, bakker) wel gelden.

gedoopt is geweest in zijn jonkheid. Is derhalve zijn begeerte wel dat men hem zal dopen als de kerkenraad dat goeddunkt. Is tenslotte besloten nadat de broeders dit verhaal hebben gehoord, dat zij achten Lieuwe Jansz ongedoopt te zijn, te meer omdat zij wel wisten dat de vader in die tijd mennist gezind was en hebben besloten dat men Lieuwe Jansz die zij achten ongedoopt te wezen dat men hem wel mocht dopen en met Pasen aan de tafel des Heren laten gaan en is [hij] gedoopt geworden in de volle dienst der gemeente des Heren nadat de prediking was gedaan, voor de zegening, op de belijdenis van zijn geloof op de 17e april 1609.'

<21> Den 12 april 1609

Den kerkerat vargart sinde so heeft Willem Barrentsz ingebracht also dat hi bi Lieuwe Jansz gevest is ende sait als dat hi van siin doop gans netten wette spreken ende sait dat nemant op den Hoorren dat wet te seggen dat hi gedoopt si gevest in sin iockhait. Is tarhalven siin begerte wel dat men hem suellen doopen soet den correkerat also goet dunckt. Is ten einde besloetten nadat den broeder te dese reseloisi hebben gehoord dat si achten Lieuwe Jansz als ongedoopt te vesen te mer omdat si wel vesten dat den vader in dijen tit var mennest geseint ende hebben beslootten dat men Lieuwen Jansz die si achten ongedoopt te wesen dat men hem wel mogen doopen ende te Pas anden tafel des heerren latten ga ende is gedopt gevorden inden volle vargadereghe dar gemeente des heren nadat den predekasz var gedan voor den segeneghe op den belidenes siins gelofs op den 17 april 1609.

Er zullen vaker leden zijn toegevoegd aan de gemeente, maar dit is de enige keer dat Willem Barentsz erover schrijft, en dat uiteraard omdat de kerkenraad moest besluiten of Lieuwe gedoopt moest worden. Dan zijn er kerkenraadsverkiezingen. Oud burgemeester Simon Jacobsz⁵² wordt ouderling en Dirck Albertsz⁵³ diaken. De diakenen doen hun verslag met 3, 30 of 300 gulden als eindbedrag (niet helemaal duidelijk).

Den 10 marius 1609

So is na anroepge van den naem des heerren van den broederen dar gemeente varkoorren tot ouderleck Simen Iacopsz oude buerregemester in plas van Derreck Comelesz ende Derreck Allebersz tot diaeckenen in plas van Comeles Jansz Doickker [Duijncker] ende na den varkeseghe met den gebet ende dacksegge den varkeseghe geendeucht. Den 31 maies 1609 So sin die vargaende persoonen bevestecht in harren dienst- op den selieven dach so heeft Coomeles Jansz Doickker siin rekeneghe gedan van siin diackeninschap in presensi van Simen Iacopsz ouderleck ende int biwesen van Derreck Allebertsz ende Comeles Comelesz Bool baiden diciaken ende is bevonden te blive bi den boidel dar diaaikenen den somma van 3[.] gulden in sloet.

Visitatie door de Classis

In juni 1609 komen er twee mannen van de Classis van Alkmaar om te kijken of de zaken wel goed toegaan, onder wie Vincentius Meusevoet, die ook later naar Texel komt tijdens een conflict over de gezamenlijke avondmaalsviering. De visiteurs vragen de kerkenraad (Pieter Luijtgensz, Simon Jacobsz – ouderlingen en Dirck Albertsz en Cornelis Cornelisz Bol – diakenen) ook naar de leer van hun dienaar Willem Barentsz, zonder dat hij daarbij aanwezig is. Er worden geen problemen aangetroffen. Ongetwijfeld werden alle predikanten af en toe gevisiteerd, maar Willem Barentsz is in 1606 in Zaandam ontslagen omdat hij niet veel deed tegen afvalligen die afdreven naar de roomse kant, dus wellicht was dit wel spannend voor hem.⁵⁴

Het eilandbrede avondmaal is op 12 juli in De Waal. Hierna is er een tijdlang geen kerkenraad. Dan wordt de predikant op 28 november 1609 door de kerkenraad opgedragen om de avondpredikatie te beginnen en op zondag ook in de middag. Wellicht ook als gevolg van de visitatie. Verder is er rond de Kerst geen nieuws.

Den 25 iuni 1609 siin den gekoemeterde des Klasz van Alleckmar op den Hoorren gevest met namen Comeleiu Helemest ende Fensentes Moisevoet om den den kerrek te vissenteren. Dan siin beroepen Peter Loities Simen Iacopsz baides ouderlegen Derreck Ellebers als dieiaken ende hebben har gevraecht in den kerkerat stant in apseni van onsen diender Willem Barrensz desgelike gevraecht na den ler die Willem Barrensz larde ende is gen suarrechhait noch in den dender noch in den ouderlenghe bevonden.

<22>

Den 12 iuli 1609 Is het gemeene afftentmal in den vrese des heerren op den Wal wtgedelt.

Den 28 nofember 1609 Is kerrekekrat ghehouden ende beslootten dat men op voensdach savons vesede den 2 dessemberr opgelait vorren den affont predekassi anfanghen ende soendachs daran na den middach ock begenen te predeken.

1610

Regelingen voor Pasen 1610

In 1610 gaat het kerkboek verder. Al op 16 januari gaat men aan de slag om de avondmaalsviering voor Pasen te regelen, namelijk op de volgende Palmpasen [loveren, de week voor Pasen, dat op 11 april viel], omdat dan alle lidmaten thuis zullen zijn. Blijkbaar is Pasen zelf aan de late kant en varen de vissers dan weer uit.

Is ook besloten dat de kinderen de catechismus zullen opzeggen voor de preekstoel zoals door Willem Barentsz is verzocht en hier ook altijd in gebruik is geweest. Blijkbaar is ook dit wat in het slop geraakt. Misschien heeft het bezoek der gecommiteerden van de Classis van vorig jaar hier ook nog mee te maken.

Op 12 februari 1610 vraagt Willem Barentsz of er voor het kleine (vanwege het niet geheel juiste tijdstip van Pasen) avondmaal van Palmpasen nog problemen in de gemeente zijn en eendrachtelijk wordt nee geantwoord.

⁵² Simon Jacobsz Rebel. 979 in HSR. Nr 33 in de ledenlijst van 1625.

⁵³ Wordt eenmaal Dirck Albertsz Backer genoemd. In het HSR van 1622 komt hij niet meer voor. In 1589 is er nog wel een ouderling met deze naam en in 1895 is hij medeondertekenaar van een brief over David Martens, de toenmalige predikant (Ingekomen Stukken).

⁵⁴ Visitaties waren ook al in de katholieke tijd gewoon. Ze werden door de gereformeerden echter niet overal al te streng ingevoerd. In 1607 adviseert de Synode van Noord Holland vrij laat om vaker visitaties te doen. Dit wordt nu blijkbaar voortvarend opgepakt. Noordzij.

Op 8 april, daags voor goede vrijdag, wordt er onderlinge censuur gehouden, d.w.z. of elk in zijn functie [rege] als ouderling, predikant en diaken kritiek heeft te melden over de anderen, maar dat is niet het geval. De predikant wordt zuiver bevonden in leven en leer. Ook deze mededeling lijkt nieuw en misschien is ook deze Censura Morum (ook weer in april) een uitvloeisel van de controle door de Classis. De touwtjes zijn aangetrokken.

De vorige dag 's avonds is de proefpredikatie (beproeven of men naar het avondmaal kan gaan) gedaan en is Pieter Luijtgens opgedragen dat hij met Willem Barentsz het huisbezoek zal doen.

Misschien speelt er op de achtergrond nog iets anders. In januari 1610 formuleerden in Gouda 44 predikanten bezwaren tegen de leer van de Nederduits Gereformeerde Kerk. Deze zogenaamde remonstrantie was gericht tegen bindende belijdenisgeschriften en met name de leer van de uitverkiezing, de predestinatie. Het calvinisme kent de dubbele predestinatie, het leerstuk dat God van tevoren heeft bepaald, welke mensen hij zal uitverkiezen en welke hij zal verwerpen.⁵⁵ Van groot belang is dat geen waarde wordt toegekend aan de goede werken, aan het vermogen van de gelovige om iets voor zijn zieleheil te doen. De strijd over dit onderwerp zal in ons land de komende jaren woeden in het religieuze debat en daarbuiten.

Den 16 ian 1610

Is kerrekerat gehouden ende is beslootten op naste loverersdach des heerren affontmal wt te delen ende pasgha darop door orsack dat te naste lovers al den letmaetten tois siin. Is ock beslootten dat den kenderen den cattegesmes sullen opseggen voor den preekstoel gelick het van Willem Barrensen onsen diender si versoecht ende hier ock altit si gebruyckt geveest.

Den 12 feberuari 1610

Is correkerat gehouden is van onsen diender Willem Barrensen gevraecht nadien men des heerren affentmal clainnestel te louwert sullen wtdelen of den broeders ock van eenige suarrechthait der gemeente vetten te spreken. Hebben geantwot een drachtelick neen. Sengerre ghehouden siinde of een jider dar kerekerat ierreghe als ouderlenghen predekant ende dieiacken en is gans geen suarrechthait bevonden noch offer den dender noch ouderleghe noch dieiacken. Ende den vorreghe dach savens den proefpredekasse [tw] doen. Is Peter Loities opgelait dat hi met Willem Barrens den hoisvisetasi sullen doen.

Den 8 aprells 1610

Is kerrekerat gehouden ende gevraecht of den broeders van eeneghe suarrechthait veten. Hebben eendrachtech gesait nen. Ock sensurre gehouden en is geen suarrechthait bevonden van den kerreke onder malkander noch ock net tegen harren diender mar duckken goet voor hem dat hi gesoent is in ler ende lefen als ooc den dender offer den kerrekerat.

Formele verkiezingen in 1610

Op 2 mei 1610 wordt voorgesteld om komende zondag (na de kerkdienst) verkiezing van de kerkenraad te houden, nadat enige personen gekandideerd zijn. De verkiezing van nieuwe leden van de kerkenraad geschiedt officieel elke twee jaar door de aanwezige mannen. Veelal werden meer namen (dubbelgetal) geopperd en moesten er na stemming twee overblijven. Zou men hier ook strenger de hand aan het houden zijn? Dirck Cornelisz Comen (eerder zonder achternaam vermeld) is weer terug. Er wordt naast Cornelisz Jansz Duincker ook weer een diaconesse gekozen: Martje Alberts. Door een synode is eerder aangeraden om vrouwelijke diakenen aan te stellen, maar dat gebeurt op zeer weinig plaatsen. Den Hoorn is hier een uitzondering.

De ene diaken komt nu geld tekort (in de armenkas), maar de andere heeft (in de kas) een groot bedrag van vierhonderd gulden, dat belegd wordt. In notariële akten komen nogal eens rentebrieven voor ten gunste van de armen van Den Hoorn.

<23> Den 2 maies 1610

So is den gemeente voorgestelt dat enen om suandach toecomeden nadat den correkerat eeneghe parsoennnen hade wtgeset varkeseghe [verkiezing] soude doen ende den gemeente varmant dat si den heer met ons wille beden dat hi ons sodaneghen mannen wil wtstooten van den gene die dar wt geset sennen [zijn] die in goede coonsensi met ons ende vi met har den gemeente stechtelike moegen bediennen ende om soendach toecomeden bi malkander in den kerreck bliven.

Den 9 maies 1610

Is na anroepge van den name des Heerren van den manpersoennnen die letmatten ende tegenvoordech in den kerreck varren tot ouderleck varkooren Derreck Comelesz Coemen in plas van Petter Loitius ende tot dieaiaken Coomeles Jansz Diker in plas van Comeles Coomeles Bool. Mede tot dieiaken is Martien Albers ende na anroepge ende dacksegge in den name des herren geschaiden.

Den voorgande parsoennnen die siin in har dienst bevestecht op den 23 mai. Den 31 maies 1610 Is rekeneghe [ge]dan van Derreck Allebers in biwesen van onsen lerar Willem Barntsz ende in biwesen van Simen Iacops ouderleck ende Comelesz Jansz Doiker. Is bevoenden bi den boidel te bliven in sommen ten achterren 3 gulden. Op de selleven dach heft Coors Anderresz ock rekeneghe gedan ende is in somme bevoenden den somma van verhoendirt gulden an gebelege siin.

Albert Pietersz is dronken geweest maar heeft spijt

Op 12 juni 1610 is er vergadering. Albert Pietersz⁵⁶ is dronken geweest en heeft dat zelf verteld, bevangen over deze zonde. Hij heeft dan ook grote spijt en na de kerk mag de zaak ook worden verteld aan de gemeente. Dat moet ook omdat de zaak bij velen bekend was en een daarbijpassende resolutie wordt opgesteld met spijtbetuiging en het verzoek dat zij die de zaak kennen hem deze niet kwalijk willen nemen. De resolutie wordt de volgende dag voorgelezen vanaf de preekstoel, na de preek, maar voor de zegen en het gebed. Hij komt er vanaf met een vermelding zonder naam.

⁵⁵ Definitie uit Wikipedia.

⁵⁶ HSR 1622: 836 (2). In 1625 niet genoemd. Overleden of vertrokken? Een Albert Pietersz verkoopt in 1633 een huis op Diek. [Breck]

Het gezamenlijk avondmaal der drie kerken is deze keer op 11 juli 1610 in Den Burg gehouden.

Den 12 iuni 1610

Is correkerat gehouden ende inghebracht als dat Allebert Petters hem varloopen heeft in droockkenschap ende heeft het ock sellefs onsen diender Willem Barrenstz geoppenbart met bevenge ofer den selleven soenden ende op den selvene dach aegesproken wt den nam der <24> dar [sic] gemeentte (dor Willem Barrentsz [...]). Varklart also tevorren dat hem sullecks van herte let is. Begert ock wel dat men den sack de gemeentte sellen voorstellen naer dat dar kerreke. Is tarhallevan bi den broeders besloetten, also den sack ock bi vel der gemeentte bekent si dat men hem op dusdaneghe wise sellen voorstellen: 1 Also een broeder dar gemeente hem voor een tit varleden in droeckkenschap hem varloopen heeft ende hier kerrecklick offer angesproken sinde bekent sullecks den varhait te wesen, doch varklart dat hem dat selleven van harten let is, beloeft ock sullecks na te laetten door den genade des herren. Is tarhallevan siin varsoeck die den sack bekent is dat sit hem ten besten willen nemen. Beloeft hem voortdan stechtelick te dragen. Gedan in onse kerrelike vargadereghe dese 12 iuni 1610 ende si also voorgelesen den 13 darselleven wt last der kerreke openbar wt den predeckstoel van Willem Barrenstsz onsen dender na den predekassi gedan var toch voor den segen ende het gebet.

Den 11 iuli 1610 is des heerren affentmal int gemeen van den 3 kerreke op den Buerrech wtgedeelt.

Willem Barentsz wil vaker gaan preken aan De Westen

Op 17 september 1610 is kerkenraad gehouden. Interessant is dat Willem Barentsz hier vraagt of de (aparte) kerkmeesters van De Westen voor een goede preekplek willen zorgen omdat hij tenslotte op beide plaatsen beroepen is en daar nog maar weinig heeft gepreekt, al is hij hier nu al 3 jaar en 6 maanden.

Dirck Cornelisz is ouderling van Den Hoorn/De Westen en kerkmeester van Den Hoorn. Hij moet de zaak aankaarten bij de kerkmeesters van De Westen. Waar gepreekt kan worden moet binnen veertien dagen bekend zijn.

De kerk van De Westen is in 1571 door de Geuzen geplunderd. Het is onduidelijk of de kerk ook beschadigd is en wat er van de kerk nog bruikbaar is. Het dorp De Westen was evengoed al sterk in verval.

In 1609 is door de Staten van Holland onder de plattelandspredikanten een telling gehouden en Willem Barentsz blijkt dan 3 kinderen en een oude moeder tot zijn last te hebben. Hij verdient daarmee 450 gulden: 350 voor Den Hoorn, 50 extra voor het hebben van 3 kinderen of meer en nog eens 50 voor het ook bedienen van De Westen.⁵⁷ Willem heeft dus ook een financieel belang. Kerkmeesters zijn vaak niet aan een religie gebonden, zij beheren de kerkgoederen, met name landerijen, uit naam van de overheid.

Den 17 september 1610 is kerrekerat gehouden ende van onsen broeder Willem Barrentsz varsocht also hi offer den 3 iar ende 6 mantten den denst hier heft betreden op den Hoorren ende ock den dienst behoort te betreden an den Westen mesdien hi als eende ende als darselleve plas beroepen is ende vanech predekasseie hi dar gedan heeft, so heeft hi begeert dat den kerrekrat dar in arrebaiden willen dat suellecks den kerreckmesters van den Westen mochte gesait werden ende dat si een plas ende den tit verordonneren dar men bekuamelick godes woort mochten predeken. Is gereselevert dat Derreck Cornelesz als ouerleck <25> sinde ock tegenvoorech kerreckemester van den Hoorren sin andere coonfraters ende kerreckmesters soude te kenne geven, om met den alderarste den kerreckemesters van den Westen suellecks attens [snel] soude gebeden, ende bennen [binnen] verdden dagen veder beschait inbrengen.

De schoolmeester van De Westen doopt een kind

De schoolmeester van De Westen zou volgens Gerbrecht Hertges [de vrouw van diaken Cornelis Jansz Duijncker] ene Remmert, het kind van haar broer, hebben gedoopt, terwijl het al door Willem Barentsz gedoopt was. Wederdoopen is volgens de dominee een zonde en een verachting van het sacrament van de doop. Burgemeester Hendrick Hendricksz wordt ook ingeschakeld om de koster (hij is ook schoolmeester) van De Westen aan te spreken.⁵⁸

Het gaat hier uiteraard niet de doop van een volwassen door doopsgezinden. Voor protestanten gold elke doop van een kind, dus ook als deze katholiek was geschied, maar katholieken beschouwden de doop door protestanten als onvoldoende. Daarom werden kinderen vaak nogmaals en klandestien katholiek gedoopt, zelfs door katholieke schoolmeesters. Deze praktijk bleek tamelijk hartnekkig.⁵⁹ In De Westen werd nauwelijks meer gereformeerd gepreekt en nu blijkt ook nog een katholieke schoolmeester actief. Dat hij ook nog als koster wordt gezien is bijzonder. Veel werk zal hij daar niet aan hebben gehad. Het is ook denkbaar dat we hier te maken hebben met een voormalige priester.⁶⁰ De Westen was een klein dorp, maar de katholieke ouders uit de omtrek zullen hun kinderen dan bij hem op school hebben gedaan.

We gaan hem nog tegenkomen. Gerbrecht is gereformeerd en lid van de kerk, haar broer is hier nog katholiek.

Op den sellemen dach is ock van onse broeder Willem Barrentsz ingebracht als dat den schoelmester van den Westen, so Gerreberrech Heeties hem gesait heeft, har broeders kent Remmert, dat van min [door mij] in den kerreck gedoopt is vederdoept heft het welken tot varachteghe van het sackkerement des doepsels denstech is ende een soent voor godt is te wederdoepen. Is goet gevonden dat Derreck Coornelisz ende Simen Iacops den buerregemester Henderreck Henderesks soude te kennen geven ende door sin auttorretait ansprecken den kostr an den Westen te kennen geven.

⁵⁷ Lijst van Predikanten in Noord Holland te platte lande, overgenomen door P.J. Buyskes in De Nederlandse Leeuw van 1896.

⁵⁸ In De Westen woont in 1622 (HSR) een Jan Hertgens (3). De jongen zou dus wellicht Remmert Jansz heten.

⁵⁹ Noordzij (blz. 350).

⁶⁰ In 1589 is een voormalige priester/schoolmeester inzet van een enorme ruzie in Den Hoorn. Het zou best eens kunnen dat dit dezelfde is.

Dieuwer Pieters wil met een ongedoopte man trouwen

Dieuwer Pieters is door Gerrit Cornelisz⁶¹ ten huwelijk gevraagd, maar Gerrit is nog niet eens gedoopt, zo blijkt op de vergadering van 30 oktober 1610. Daarover is zij al door iedereen persoonlijk aangesproken, dit in verband met de aankomende Kerst. Dirck Cornelisz zal dit nog eens doen namens de kerkenraad en vervolgens zullen de dominee en ouderling Simon Jacobsz nog eens informeren.

Dieuwer Pieters is opgedragen om haar huwelijk op te schorten tot haar man vindt dat hij gedoopt kan worden en haar man over te brengen naar de kerk. Ze belooft daar werk van te maken en daar blijft het voor nu bij.

Den 30 oktober 1610 is kerkerat gehouden ende ingebracht van Willem Barrentsz als dat het geruechte vast gat als dat Dieuwer Pieters souden hebben ten hauwleke Gerret Cornelesz die noch ongedoopt is ende hoewel dat si hier offer angesproeken si so door onsen diender als ock dor Derreck Cornelesz ende Simen Iacops ende mer ander letmatten toch wt har partekeler, so is besloetten dat Derreck Cornelesz har van kerrekewegen souden anspreken ende darna Willem Barrentsz ende Simen Iacops om te hoorren wat darvan is te seggen.

Den 13 nofemberes 1610 is kerkerat gehouden ende van Willem Barrents ende Simen Iacops ingebracht dat si bi Dieuwer Peters gevest hebben ende har voorgesteld den reden die si met har gehat haben. Ten 1 dat si tegen godes woort hauwelict dat si als een letmaet dar kerreke met een ongedoopte persoon in den huwelik stat soude <26> har begeven vardoer grootte onstechteghe in der gemeente mochte commen ende har vermant dat si den huwelick soude opschoerten ter tit dat den ionckman in siin conseinsi voelen dat hi na den lerre cristus begeeren gedoopt te wesen ende als een letmat der gemeente hem latte nemen. Het welleken si angenomen heeft hem te seggen. Is geresolveert dat men den sack vor des tit dar bi sullen laten bliven om te sien vat wtkommen den sack mede brenghen sal.

Notulen van de drie kerken van Texel

De kwestie van het trouwen van ongedoopten komt ook ter sprake in de vergadering van de drie kerken, zoals we dadelijk zullen zien. Dat wij dit weten, komt omdat we over de periode 1610 tot 1615 de beschikking hebben over notulen van hun vergaderingen.⁶² Het is niet duidelijk of er van de eerder gehouden vergaderingen, die toch ook door Willem Barentsz werden genoemd, notulen zijn gemaakt. Wel ziet het er naar uit dat er in november 1610 een nieuwe start is gemaakt, getuige de volgende inleidende woorden.

Saecken van de kercken van den eijlande van Texel

Dit boeck comt toe den drie kercken op den eijlande van Texel. In welck beschreven zijn de kerckelijcke resolutien ten besten van de voorstanders der kercken eendrachtelijcken geresolveert. Ende is begonnen in den jare 1610 den 18 november.

Ende sijn op die selve tijt predicanten geweest
Aris Goessensz bediendende den Burch en de Cooch
Willem Barentsz bediendende den Hoorren en de Westen
Abel Rutgersz bedienende den Wael ende Oosterent
in Texel

Wellicht heeft het te maken met ontwikkelingen tijdens het twaalfjarig bestand, tijdens welke de gereformeerden pogingen deden hun organisatie verder uit te rollen en had men vanuit de Classis te weinig grip op wat er tijdens de drie-kerken vergaderingen werd besloten. Misschien was ook de komst van Abel Rutgersz, de nieuwe predikant van Oosterend en De Waal, van belang. Hij zal meestentijds de notulen schrijven in heldere taal en een goed leesbaar handschrift (behoudens wat verkleuring).

Het is ook mogelijk dat de kerk op Texel aan het groeien was. Er wordt aangenomen dat tot ca 1610 de lidmaten van de gereformeerden in grote delen van Nederland slechts 10% van de bevolking uitmaakten. Er was wel een grote groep toehoorders, die hun keus nog niet hadden gemaakt. Zij worden wel aangeduid met de term 'liefhebbers van de religie', of ook wel 'voorstanders'. Is het tekenend dat die term aan deze beslissingen voorafgaat?

In elk geval is nieuw, zoals we hierna lezen, dat men vanaf nu vier keer per jaar gaat vergaderen. Uit de notities van Willem Barentsz weten we dat dit tot nu toe één keer per jaar gebeurde, telkens voorafgaand aan het gezamenlijke avondmaal. Er wordt blijkbaar veel verwacht om te bespreken, want als vier keer niet genoeg is, dan vergadert men desnoods vaker. Als er lastige zaken bij zijn dan zullen die alsnog worden voorgelegd aan de Classis. En van het dorp waar de lastige zaak speelt zullen tenminste twee leden van de kerkenraad verschijnen.

In den jare sesthien hondert ende thien den 18 november

so ist dat den drie kercken op den eijlande van Texel vergadert zijnde naer aenroepinge van den name des heeren, hebben besloten ende geresolveert, als dat men van nu vort, vergaederinge souden houden alle vierendel jaren des donderdaechs van het naest voorgaende vierendel jaers. Doch so daer eenige swaricheden in de kercken quam te voorvallen die niet en mochten tot het vierendel jaers wtgesteld werden, sal men middeler tijt eenen tijt bestemmen om die voorvallende swaricheden af te handelen, daer sal oock buerte in de plaetsen gehouden worden ten ware bij die vergaederinge (des noot sijnde) anders worde besloten. Is mede besloten dat met een iijgelijck predicant sal comparereren eenen van sijn kerckeraet, wettelijcken daertoe bestemt, die met haeren dienaer sullen last hebben (van de voorvallene saecken) in de vergaederinge te doen naer behooren. Is noch besloten dat in gevalle daer ijmant van de toebesiende kerckenraet sonder wettelijcke oorsaecke quam te absenteren, sal verbueren ses stuijvers ende dat tot proffijt van alle die kercken tsamen op desen eijlande.

⁶¹ Wellicht Gerrit Cornelisz schoenlapper HSR 982 (4). Dieuwer Pieters komt in de ledenlijst van 1625 niet voor.

⁶² Archief Nederlands Hervormde Kerk Den Burg nr 34. De transcriptie hiervan is na het terugvinden van dit eerder kwijtgeraakte dossier in 2019 grotendeels door Maarten 't Hart gedaan, met enkele aanvullingen van mij.

Is noch besloten dat men sware saecken van grooten gewicht ende importantie die niet en connen van de vergaederinge afgedaen werden, sullen communiceren (naer behooren) met onsen Classen. Is noch besloten als in wat plaetse eenige groote swaricheijt soude comen voor te vallen, van daer twe ofte des noot sijnde meer, van de kerckeraet met haeren dienaar sullen verschijnen. Is naer desen van Aris Goessensz voorgesteld ofte het niet oorbaer ende stichtelijken soude sijn dat men eendrachtelijken zouden sien te arbeijden dat geen lidmaet van Christi kercke met een ongedoopten en werden getrouwt. Is hier op besloten als dat sulcx niet en sal werden gedaen, overmits sulck een doen [...] eenen lidmaet met een ongedoopten te trouwen, soude strijden tegens Godts woort ende ordeninge der kerken. Aldus gedaen ende geresolveert ten dage ende jare als boven. Waren present op den Burch

Meijert Cornelisz (ouderling van Oosterent)	Aris Goessensz
van de Burch Reijer Gerritszoon (Dijackenen)	Willem Barentsz predicanten
van den Hooren Dirck Elmertszoon (Dijackenen)	Abel Rutgersz
	Willem Barentsz praeses
	Abel Rutgersz scriba

De zaak van Dieuwer Pieters komt hier ook terug. Aris Goossensz wil het trouwen van een ongedoopte met een lidmaat tegengaan. Het gaat hier ongetwijfeld niet om de traditionele ongedoopten, zoals Moslims of Joden, maar om personen die door de ongeregelde gang van zaken in de vorige eeuw niet gedoopt waren. Dat dit op Texel wellicht toch wat vaker voorkwam zagen we al in het verhaal over Lieuwe Jansz. Het ontbreken van een predikant na de reformatie was hier debet aan. De bedoeling van Aris zal ook zijn geweest om ervoor te zorgen dat er eerst gedoopt werd, niet om het huwelijk niet door te laten gaan.

Over Aris Goossensz is in 1609 gemeld: 'bedient op Texsel, den Burgh ende de Cooghe, heeft drie kinderen sonder huysvr. Syn Stipendium is 450 guldens wort van de kercmeesters aldaer betaelt.' Ook voor hem geldt 350 gulden voor Den Burg, 50 extra voor De Koog en nog eens 50 voor het hebben van drie kinderen.

Hij is nu weduwnaar, eerder getrouwd geweest met Trijntje Pieters. In 1610 is hij getuige bij de sectie op het lichaam van Jannetje Barents in De Waal, die daartoe zelf had verzocht. Ze vermoedde dat er een dier in haar huisde omdat ze steeds dikker werd. Na haar dood bleek er vooral water in haar aanwezig.⁶³

Dieuwer is toch al getrouwd

Maar een paar weken later blijkt Dieuwer Pieters al voor het recht te zijn getrouwd (dit is voor de schout of de secretaris van de gemeente en altijd een optie voor wie niet kerkelijk wilde trouwen). Ze weet wel dat dat niet netjes was, maar belooft om zelf de gereformeerde leer aan te houden en haar man mee te nemen naar de kerk. Als dat zo is mag ze zelf toch gewoon naar het avondmaal blijven komen.

De Censura Morum (interne controle op leer en leven van predikant en kerkenraad) levert geen bijzonderheden op.

Den 11 desember 1610 is kerrekerat ghehouden ende inghebracht van Dieuwer Pietters dat si met har man ghehuwt is voort recht, ende ock varklart dat si bekent har onvorsechtech gehat te hebben int angan van het hu[we]leek. Toch heeft belooft har anden soiverhait dar gereffemeerde leer te houden ende har man ock ter stoele [te brengen].

Is goedt gevonden dat men har beloeften sellen nemen ende si har wt den nam dar kerreke angesait dat si op har aige beproueghe soude moggen dat si an den tafel des heerren wel mach coemen het wellecken gedan hebben Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz.

Ende nadien des heerren affentmal kersdach soude wtdelen is op den selleven dach senserre gehouden ende gen svarrechhait bevonden noch bi den kerrekerat noch bi onsen diender Willem Barrentsz.

1611

Kritiek op de kerkenraad wegens het niet bestraffen van zonden

In januari 1611 bereikt de kerkenraad van Den Hoorn de kritiek dat ze de zonden der lidmaten niet of niet tijdig genoeg bestraft, zodat zondaren nog naar het avondmaal komen. Het zal hier wellicht om Jochem Jansz en Jan Schoenmaker gaan, over wie men ook nog moet vergaderen.

Den 7 januari 1611 is kerrekerat gehouden ende van Derreck Cornelesz ingebracht als dat den kerrekerat beschuldecht wort dat si den sounden netten straffen ende als si dat al doen dat si dan den tit varbaiden tot den bedeneghe van des herren affentmal. Is goet gevonden dat men dat men [sic] dan in den kerrekerat met den eerste sullen vergaderen ende dat ock door orsack omdat si ock met lochhem ende Ian Schoenmaker <27> motten handelen.

Nieuwe bestuurders en onduidelijkheid over wie lid is van de kerk zoals Jochem Jansz

In januari 1611 worden ook nieuwe bestuurders benoemd, waaronder de bekende burgemeester Hendrick Hendricksz, Pieter Luitgensz, Kors Andriesz en Conelis Cornelisz Bol. Frans Johannesz lijkt een nieuwe naam, zou dit Frans Jacobsz Hopman zijn?

Jochem Jansz⁶⁴ blijkt lid te zijn van de kerk. Dat is de predikant ontgaan omdat hij geen ledenlijst had en daarom is Jochem niet bestraft over zijn wangedrag van de laatste drie jaar. Na lange beraadslagingen zal hij worden

⁶³ Maarten 't Hart in HVT 94 en GAT 2.

⁶⁴ In 1622 geeft HSR op 901 een Jochim Gorter (8), maar de ledenlijst van 1625 heeft geen Jochem. In 1625 is een Jacob Jochmsz Gorter getuige bij een testament [Adriaen Gerrebrantsz].

aangesproken. Jan Schoenmaker zullen ze de oude resolutie van 1608 nog maar eens voorlezen en vragen hoe hij er nu over denkt.

Vanwege de kritiek is er een rapport gemaakt over het functioneren van de huidige kerkenraad en de oude en nieuwe kerkenraad worden hierover geraadpleegd. De twee personen die het functioneren hebben onderzocht hebben verklaard zeer wel tevreden te zijn. Van geruchten van slecht bestuur door tegenwoordige of vorige kerkenraad is volgens hen ook geen sprake.

Het lijkt nogal een formele gebeurtenis, compleet met preses, maar de beschuldiging over verkeerd bestuur is blijkbaar hard aangekomen. Bij een belangrijke kwestie vergaderden oude en nieuwe kerkenraad gezamenlijk. Hoe dan ook, de predikant wil nu een lijst van alle ledematen in handen hebben, die hij schriftelijk al eerder had moeten ontvangen. Die mag ook in het kerkboek. Opmerkelijk is, dat die lijst pas jaren later wordt gemaakt, onder de opvolger van Willem Barentsz. Misschien aarzelt Willem om de leden langs te gaan, nu eventuele remonstrantse sympathieën tot afvalligen zouden kunnen leiden.

Er speelt nog iets met Rijck Michielsz en met de huisvrouw van (veelvuldig ouderling) Nanning Jacobsz (Ael Thonis volgens de ledenlijst van 1625) en hier laat men het nog even rusten, maar ze houden ze in de gaten.

Den 18 januari 1611 Is den in de kerrekerat vargadert. Benoemden regierders darselleven als met namen Heenderrecksz burrgemeester, Petter Loitius, Kors Anderresz, Frans Ioannesz ende Comeles Comelesz Bool.

Ende also onsen diender Willem Barrents het wort als presedes wt den nam dar kerrekerat heeft gevoert heeft den oorsack harder vergadereck den oude kerrearat vartoent van het vergadereghe. Toch na langhe deliberrassie is goedt gevoenden dat men lochhem lantsen soude anspreken ende alle siin gebreken die hi nasten drie iar gedan heeft ende den kerrekerat bekent is hem var [...]gen op het haesttechste soude voorstellen. Dar orsackt van dese lackhait des tits is omdat onsen diender heem net gesien en heeft als een letmaat dar kerreke.

Is ock beslootten dat men Ian Schoenmaker soudens anspreken [en] toch den reselisi varstellen die int iar 1608 den 2 april hem si vorgestelt ende hem vragen ofte hi bi den selleven begeert te blijven ofte net.

Van de report van diese 2 parsoonnen ontvangen bi har regierrede kerrekerat ende den oude kerrekrat varklaert vat den jegevoordege regierders dar kerreke dar in doen dar siin si seer wel in tevreden ende also den oude kerrekerat ock gevraecht is ofte si ock eenige geruechte als kuaede regierege ock hebben gehoort ende of si ock als oude regierders der kerreke iets hebben te seggen op den regereghe jegenvoordech ofte die na het afschait gereger hebben so hebben si op baide steckken geantwoort eendrachtelike neen ende bedackken den tegevoordeghe regierders in harren dienst.

Is ock eendrachtelike met den oude kerrekerat gereselveert also onsen diender klacht dat den namen dar letmaten desser kerreke hem net schriftelik si offergegeven dat men den namen al dar letmaten sullen antaiken ende die in handen van onsen dender latten rusten als bi het kerreckboek <28> gebruickt.

Is beslootten offer Rick Megelsen ende Nanneck Iacopsen sin hoisvrouw dat men baiden sellen laten gan ter tit dat mer opsprack offer har wort wtgesproeken. Toch dat men neffe vel achteghe op har sullen hebben.

In november 1610 is besloten dat men vier keer per jaar eilandbreed zal vergaderen en zo nodig nog vaker en in januari 1611 is dat al het geval, er wordt een buitengewone vergadering gehouden aan Den Burg. Niet over Rijck Michielsz, maar over een lidmaat van Den Burg, die tot ouderling is benoemd, terwijl hij nog een zaak onder de rechter had. Maar als hij dat eerlijk bekent is er verder geen probleem.

Extraordinaris vergaedinge gehouden die kercken in Texel

den XXen januarij 1611 aen den Burch

was praeses Aris Goessensz

sciba Abel Rutgersz

Is naer aenroepinghe van den name des heeren in de vergaedinge van de broederen van Den Burch. voorgestelt eenen swaricheijt noopende eenen lidmaat genaemt Pieter Janssen, lidmaat der gemeijnte van den Burch, ofte die selve Pieter Janssen doordien hij hem eenichsints varloopen hadde, wel stichtelijck soude mogen in zijn beroepen dienst van ouderlingschap bevesticht werden: sonder ofte aleer den voorbenoemden Pieter Janssen sijn saecke tot zijn defensie bij den politijcken claer hadde gemaect. Over welcke voorstellinge nae rijpe deliberatie die kercken eendrachtelijcken hebben geresolveert, dat soe den voorbenoemden Pieter Janssen door zijne mishandelinghe [verkeerde beslissing] ergernisse hadde gegeven, gehouden sal wesen het selve te bekennen. Ende die kercken daerover censure gehouden hebbende, daer nae in zijnen dienst sal mogen werden bevesticht. Aldus geresolveert ten dage, plaetse ende jaer als boven.

waren tegenwoordich

Ariaen Reijersz ouderlingen

Egbert Egbertzoon van de Burch

Dirck Corneliszoon

ouderling van den Horen

Willem Barentsz

Aris Goessensz predicanen

Abel Rutgersz

Jochem Jansz wordt aangesproken nu hij lid blijkt te zijn

Jochem Jansz worden door Willem Barentsz en Dirck Cornelisz zijn gebreken van de laatste drie jaar ingepeperd, met name zijn openbare dronkenschap die hij aan de wereld laat zien, als dronkaard en leugenaar waardoor zowel binnen als buiten de gemeente grote ergernis is gegeven. Hij moet daar spijt over betuigen. Dat doet hij en ze laten het voorlopig hier even bij, afwachtend of hij zijn belofte gestand zal doen en daarna besluiten ze hoe de ergernis uit de gemeente weggenomen zal worden.

den 29 januari 1611 Is kerkerat gehouden ende van Willem Barrentsz ende Derreck Cornelesz ingebracht dat si bi Iochgem Iansz zijn geveest ende hem siin gebreken die har nast 3 iar varleden bekennt waren. Hebben op het hoochste voorgesteld sin openbaren droeckkenschap darin hi hem voor den werelt vartoent heeft ende oock als een drockkert ende een lugenar bi har si gevonden dardoir hi groette arrenesse so buiten als bennen den gemeentte heeft gegeven ende hem gevraecht of hi wil verklaren voor godt ende siinder gemeentte dat hem sullecks van harten let is. Dar op hi antwoorde ia. Is besloetten bi den broeders dat men hem voor een tit sullen laetten gan. Toch meddelertit anspreken ende siin ofte hi sin belofte sal stafen te houden ende dama besloiten hoe den arrenesse wt den gemeentte sal wechgenomen vorden.

Jan Schoenmaker wil Willem Barentsz er niet bij hebben

De volgende notitie is nogal heftig en verwijst naar een eerder beschreven wijze van handelen die we echter niet kennen. Er zijn op deze plek duidelijk twee bladzijden uit het kerkboek gesneden. Nadere bestudering van het afgesneden papier toont dat er op de verwijderde bladzijden geschreven was, zo te zien in het oorspronkelijke handschrift (maar de paar letters geven verder niets prijs). Het lijkt erop dat de kwestie met Jan Schoenmaker hier uitvoerig is vastgelegd, maar naderhand verwijderd. Soms ging de oplossing van een probleem gepaard met het in het vuur der liefde verbranden van eventuele beschuldigingen. Er staat:

‘Dirck Cornelisz is bij Jan Schoenmaker geweest, die door Willem Barentsz en Dirck Cornelisz uit naam ook van de oude kerkenraad als boven beschreven, zal worden aangesproken, en dus de voorschreven broeders tot 2 maal op hun weg hem gezocht hebben om met hem te spreken. Is [hij] daarna bij Dirck Cornelisz gevraagd te komen en gezegd dat hij wel wilde voor de broeders persoonlijk zeggen dat hij er spijt van heeft. Heeft Dirck Cornelisz verklaard dat het een zaak van de kerk was, dus dan gaat het hem meer dan alleen persoonlijk aan, de zaak moet in de kerk genoemd worden, en [de broeders] begeerden te horen dat men Willem Barentsz zou inschakelen en de oorzaak [der zonde] kerkelijk bekend maken, waarop Jan Schoenmaker zei dat hij Willem Barentsz daar niet bij wilde hebben. Is door de broeders besloten dat de voornoemde broeders zich weer met hem zullen bezighouden.’ Dat Jan Schoenmaker privé met de leden van de kerkenraad wilde overleggen, maar daar Willem Barentsz niet bij wilde hebben, zegt iets over de afstand die er is met de predikant. Onderling is men opener. En dat hij behoedzaam is, is ook begrijpelijk. Toen Jan Jansz Schoenmaker in 1589 zijn kritiek op de predikant op papier had gezet, was dat op aanraden van de kerkenraad. Dat pakte toen faliekant verkeerd uit.

Er is ook ingebracht dat de voerman zich weer aan dronkenschap overgeeft (net als in mei 1608) waarover de broeders hem gaan aanspreken.

Derreck Corneles die varklart oock geveest te hebben bi Ian Schoenmaker, dar van Willem Barrentsz ende Derreck Corneliszen om hem an te spreken wt dien name oock der oude kerkerat als bouven beschreven is ende also den voorschreven broederen tot 2 mal in siine hoise hem gesocht hebben om met hem te spreken is dama bi Derreck Cornelesz gevraecht ende gesait dat hi wel wilde vorden vat den broederen gedan haden [...] Heeft Derreck Cornelesz varklaert also het een sake dar kerreke var so dan soeckt hem mer toe voor siin partekeler den sack dar kerreke te openbaren mar begerden hit te hoorren dat men Willem Barentsz souden hebben ende hem den reden kerrecklick voorstellen, darop Ian Schoenmacker saiden, hi begerden Willem Barrentsz dar net bi te hebben. Is bi den broederen besloeten dat den vargaende broeders het [...] an hem sullen wtvoeren.

Is oock ingebracht dat den wagenar hem weder tot droeckken drockken begeeft. Is besloetten dat den vargaende broeders hem oock sullen anspreken.

De volgende vergadering van de drie kerken is blijkbaar een geplande en geen bijzondere. Willem kan nu het geval aanklaarten van Dieuwier Pieters (hij noemt haar naam trouwens niet), die haar huwelijk voor de schout had doorgezet en daar niet al te veel problemen in zag, ook na de vermaning om haar man en kind ‘onder de banier van christus’ in de gereformeerde kerk te laten komen. Ze was toegelaten. Of Willem daar goed aan had gedaan. Men ziet hier geen kwaad in.

Hij vraagt ook of men een probleem met een lid niet liever tot na het avondmaal zou moeten laten rusten, maar daarover besluit de vergadering dat het kwaad en de ergernis zo snel mogelijk weggenomen moeten worden, zodat er niet nog meer ‘quaet soude comen in te cruijpen’.

Ordinare vergaederinge gehouden die kercken

in den eijlande van Texel den 3 februarij 1611 aen den Burch. Gestemt tot praesidem Aris Goessenszoon, tot scriba Abel Rutgersz.

Naer aenroepinge van des heeren name is van Aris Goessenszoon voorgesteld, ofte oock soe men het weet, eenen gedoopten met eenen ongedoopten ofte oock twe ongedoopten sal trouwen: waerover is besloten die saecke te reserveren tot den naesten Classen. Is voorder van Willem Barentsz voorgesteld d'wile hij een persoon lidtmaet zijnde, hadde afgeslagen om te trouwen, den welcken haer hadde begeben in echte met eenen ongedoopten ende nochtans daer naer haer overbodich stellende om sodanigen quaet met bekentenisse van haere mishandelinghe ende verloop te bekennen; ja, haer man ende kint te vermanen dat zij haer souden begeben onder die baniere Christi in onse gereformeerde kercke; hetwelck die van den heeren hebben genoech geacht [bekeken] ende des gemene kercken advijs daerop begeert. De kercken dan hebben geadviseert, voor desen niet te connen sien dat daer in mishandelt [verkeerd gedaan] ware. Is vorder van Willem Barentszoon voorgesteld ofte soe daer eenige verloop ofte ergemisse geschiet ofte gegeven ware van een lidmaet der gemeijnte, vrage is geweest, ofte men sulcx sal laeten staen sonder censuer daerover te gebruicken; tot dat die bedieninge des avontmaels zal gehouden werden. Is van de vergaederinge besloten, soe haest die dat sal gedaen zijn (soe het stichtelijck

is) terstont het quaet ende die gegeven ergernisse wech te nemen; opdat onderwijlen geen meerder quaet soude comen in te cruijpen. Aldus geadviseert ten dage, plaets ende jare als voren waren present

Burch Egbert Egbertsz	Aris Goessensz
van de Hooren Dirck Cornelisz	ouderlingen Willem Barentsz
Oosterent Lambrecht Wennen	predicanten Abel Rutgerszoon
dijacon	

Een week later al houdt men nog een gezamenlijke vergadering, een bijzondere. In Oosterend zijn twee personen steeds vaker bij de doopsgezinden te vinden en ze zijn in de kerk wel genoemd, maar van uitsluiting (de laatste tak van de tucht) is het niet gekomen. Ook omdat inmiddels Abraham Jansz (Boijtius) in 1608 naar Vlieland was vertrokken. Omdat de voormalige leden zich verder rustig houden, laat men het maar zo. Er zou alleen maar grote onrust ontstaan en met de kerk in Oosterend ging het toch wel goed.

Extra ordinare vergaderinge gehouden van de drie kercken in Texel

den X februarij anno 1611 aen den Burch.

was praeses Aris Goessensz

scriba Abel Rutgerszoon.

Is naer aenroepinge van den naeme des Heren van Abel Rutgersz, predicant, vanwege ende wt laste van zijn kercke van Oosterend voorgesteld een swaricheijt belangende twee persoonen, d'welcke in de gemeijnte tot Oosterendt zijn geweest ende naderhant afvallich zijn gewoorden, t soe verstaende dat die selvige nu frequenteerden gestadichlijcken die vergaederinge der wederdooperen: ende dat alsoe de personen eenen langen tijt zijn afgeweecken geweest ende wel zijn voorgesteld: maer mits doort vertreck van Abraham Janssen, haeren voorgaenden dienaers, met uijtsluitinge niet en is vorder geprocedeert ende die saecke zeer lange is verleden ofte men die procedure van wtsluitinge niet soudén mogen wtstellen, dewijle die afvalligen haer stil houden ende die van Oosterent verclaerden, dat so men als nu voor desen verstonen voort te gaen mette wtsluitinge, haerene plaetsen grootelick ontrusten[?] soude worden ende oock mede haeren nieuwe b[...] swaricheijt, op welke voorstellinge die broederen [...] bij [...]vinge (naer langen delijberaten) [...] ende hebben geresolveert die saecke van wtsluitinge (voor desen) noch een weijnich wt te stellen; soe die persoonen tegens die kercke haer stille houden. Doch die broederen int geven van dese resolutien haere ooge hebbende op die stichtinge van de kercke tot Oosterendt, d'wijle dat die broederen van de kercke van Oosterendt verclaerden dat die selfde nu in eenen goeden vrede ende welstant was [...]; ende dat zij in het minste van eenige swaricheijt diens aengaende noijt en hadden gehoord. Sonder meerder, voor desen geresolveert. Waren present.

Burch	Reijer Gerritsz	Aris Goessensz
van den Hoorn	Sijmon Jacobsz	ouderlingen Willem Barentsz
Oosterent	Cornelis Cornelisz	predicanten Abel Rutgersz
Meijert Cornelisz		
ouderlingen		

Een vrouw zou brandewijn schenken en mannen dronken laten worden, maar zij vindt het meevallen

Er gaat een gerucht dat Faasjen brandewijn tapt om mannen dronken te voeren. Zij wordt gehoord. Een paar weken later is Willem Barentsz met Simon Jacobsz naar haar toe gegaan (omdat Dirck Cornelisz van huis was). En ze verklaart dat ze geen volk aanzet tot drankmisbruik en dat ook niet van plan is geweest. Het is wel zo dat Dirck Nox met zijn beschaafde maten zich bij haar hebben bedronken, maar dat kon niemand verhinderen, zei ze. Claes de Wever⁶⁵ is dit echter wel vaak van plan geweest en hij gaat ook wel eens beschonken weg. Doch dat spijt haar. Ze belooft dat ze niemand anders meer zal schenken dan een vaatje of een halve. Men besluit het daarbij te laten en er verder op te letten.⁶⁶

<29>Den 19 februari 1611

Is kerrekrat gehouden ende van Willem Barrents ingebracht dat daer een geruecht gat dat een suster onser gemeentte genamt Vasien brandenwin tapt om te droeckken drockken. Is goedt gevoenden als dat Willem Barrentsz ende Derreck Coemelesz har darvan sullen horren spreken.

Den 12 mart 1611

Is kerrekrat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht also Derreck Coemelesz van huis var dat hi met Simen Iacopsz tot Vasies gevest is. Varklaert dat si gen volleck anset om te droeckken drockken noch ock het vormemen nit wenste is te doen. Dan varklart dat Derreck Nosse met sin sechleijcs [sechlyc = sedich] volleck har droeckken gedrocken hebben ende ock nemant mer dat si net koende kerren [keren] so si sait. Toch varklart ock dat Clas den Vefer meenechmal sulleken vormeemen wel heeft om dt te doen ende ock wel beschoeckken wtgaet. Toch sait dat har sullecks let is. Beloft tarhallevén dama te trachten dat si net mer sal tappen ander dan een vuesien [onduidelijk geschreven; vaasje?] ofte an hallef. Is besloetten dat ment dar bi sellen laten bliven ende achteghé darop hebben.

Jochem Jansz krijgt 3 spijtbetuigingen voorgelegd waarmee hij akkoord gaat

Op dezelfde dag is Jochem Jansz bij de kerkenraad ontboden en hem is voorgesteld hoe men de ergernis die hij door zijn dronkenschap en zijn ondoordachte woorden teweegbrengt zal wegnemen [die manier volgt dadelijk]. Hij verklaart dat hij tevreden is daar de kerkenraad het goed meent [want] ter stichting der gemeente. Is besloten,

⁶⁵ HSR 924 Claes de wever (2) en 16 in de ledenlijst van 1625, ook bekend als Claes Joosten, die eerder zo dronken was.

⁶⁶ Transcriptie onzeker.

omdat zijn handelen zowel binnen als buiten de gemeente bekend is, dat hij zondag 13 maart 1611 voor de middag in de kerk moet komen en na het einde van de prediking op de volgende punten zal antwoorden: Ten 1 of hij niet toegeeft dat hij van harte spijt heeft over zijn zonden, ten 2 of hij niet geloofde dat God hem zijn zonden door Jezus Christus had vergeven, ten 3 of hij niet van plan was het zondige leven na te laten en degenen die hij geërgerd had vraagt [...] en ook begeert dat zij die door hem ontstemd zijn, hem dat niet kwalijk zullen nemen. Hij verklaarde dat hij zich hier gaarne aan wil onderwerpen en heeft in de kerk in het openbaar op alle punten ja geantwoord. Hierna is hem duidelijk gemaakt dat deze beloften voor God zijn gedaan en dat hij ze gestand moet doen.

Op den sellevan dach is Iochem Iansz in den kerkerat anboeden ende hem voorgesteld hou men den arregenisse sullen dien hi doer sin drockkenschap ende siin onbedachte vorden sullen vechmen. Varklaert dat hi tevreden is alsoet den kerkerat goet ment tot stechtege dar gemeentte.

Is darna besloetten also siin doen bein alle menschen baiden boitten ende in den gemeentte bekent siin, dat hi wel an soendach navesende den 13 mart 1611 voor den medach in den kerreck soude coemmen ende nat besloet van den predekassi op dese navolgende punten soude antwoorden. Ten 1 of hi niet bekenden dat hem siin soenden van harte leet var en ten 2 of hi niet geloefden dat godt hem siin sounden door cristum iesum hade vergeven, ten 3 of hi geen voornemen hade dat soundege lefen natte laetten ende den geene die hi vararregert hade [door zijn] ongoetsalech wandel [...] net van vorge lefe te berouwen ende ock begeert die doir hem gearregert sin dat si hem dat ten besten sullen nemen. Heeft varklart dat hi hem sullecks garren wil ondervaren <30> ende heeft op den sellevan dach als voor varhalt oppenbar in den kerreck stande tar plasse dar hi so et geantvoort op een ider punct, ia tot drie mal toe ende is nadat hem fortan dama hem varmant dat hi op siin beloften dien hi godt in presensi sinder gemeentte gedan heeft wilde vollegen.

Bierinkomsten naar Den Hoorn

Op 10 maart 1611 is op verzoek van de kerkmeesters van Den Hoorn door de Staten van Holland en West-Friesland besloten dat “deselve zyn voor ses toekoomende jaaren, inneggaande met April naastkoomende, geoctroieert () om zes stuivers op elke tonne Bier te moogen heffen tot onderhoud der Kerke.”⁶⁷

Opvallend is dat ook het onderhoud van de predikant blijkbare te begroterlijk is geworden. Het geld komt dus vanaf april volgend jaar beschikbaar. Hiermee zal het octrooi van Oosterend uit 1606 (ook voor 6 jaar) waarschijnlijk vervallen zijn.

Alsoo Kerkmeesters van Hoom, op den Eilande van Texel, Ons vertoont hebben, hoe dat sy Supplianten, vermoogens het Consent van Burgemeesteren en Regeerders van den voorschreeven Eilande, voor soo veel haar aangaat verkreegen hebben aan Ons te moogen suppliceren, ten einde Ons geliefde hen Supplianten te consenteren en octroieren, omme over den voorschreeven geheele Eilande van Texel, ellennlyk tot laste van de Tappers te moogen omslaan, collecteren en innen, ses stuivers op ieder tonne Biers, tot onderhoud van haare Kerke en Kerkendienaaren aldaar, met den gevolge en aankleeven van dien, als daar toe geen middelen by hen selfs hebbende, en dat ook sonder Onse gratieuse concessie henluiden niet moogelyk en soude weesen de voorschreeve Kerkendienaaren eenige betaalinge te konnen doen, en sulks by faute van dien geschaapen waare soo de voorschreeve Kerke als den Dienst, te souden moeten cesseeren, het welk de Supplianten gaarne verhoed saagen, op dat de Vyanden der Waarheid haar des niet anders en souden konnen worden geremedieert dan met Onse jongste concessie tot den opheeye van de voorschreeve ses stuivers op elke tonne Biers by de Tappers in te leggen ()

Cornelis Meijnerstz naar avondmaal en Meijnerst Theunisz bedriegt zijn echtgenote

In maart 1611 vraagt Cornelis Meijnerstz⁶⁸ of hij met Pasen met zijn vrouw naar het avondmaal mag komen. Er is besloten dat men hem en zijn bure eerst scherp zal ondervragen en dan mag hij komen, maar zijn vrouw nu nog niet omdat zij nog nooit in de kerk [tot het gehoor van Gods woord] is geweest. Wellicht weer een voorbeeld van een huwelijk tussen een gereformeerde en een andersdenkende.

Meijnerst Theunisz bedriegt Brecht, zijn vrouw. Men zal proberen de zaak op te lossen tijdens het huisbezoek.

Den 18 mart 1611 is ingebracht als dat Coorneles Meines hem lat biden alsof hi te te Pas mede met siin huisvrouw an den taeffel des heerren soude hem begeren te gaen. Is gereselefert dat men hem scherreplicke soude acksameneren ende siin angeburen vordan ock voorstellen ende also an den tafel laetten coemmen mar sien hoisvrouw voor des tit noch afseggen door oorsack dat sii noch noit tot gehoor van godes woort gevest is.

Cornelis Ianszen Doiker heeft ingebracht als dat Mans Tuenesz siin hoisvrouw Brech belochet. Is goet gevoenden dat men in den hoisvissetas den sack sullen soeckken wech te nemen.

Martjen Gerrits klaagt over de schoolmeester, avondprediking vervalt en Jochem en Meijert dronken

Martjen Gerrits klaagt zeer over de schoolmeester en zijn vrouw en kinderen, daar zij haar grote overlast doen door het doodsmijten van haar kippen en het gieten van hun lekwater [vuil waswater?] op Martjens erf. Er is besloten dat Dirck Cornelisz en Dirck Albertsz Backer bij Martjen Gerrits zullen horen hoe de zaak zit en zij zullen trachten om hen met elkaar te verzoenen.⁶⁹

Is ook besloten dat men komende woensdag de avondpredikatie niet zal houden vanwege het feit dat de vespers (late middagdienst) nu voortaan gehouden wordt.

Jochem Jansz is weer dronken geweest in Den Burg en Meijert [de Smit] laat zich veel vinden in de herberg. Die zullen worden aangesproken.

Is ock ingebracht als dat Marretien Gerres seer klacht offer den schoolmester ende sin vrou ende kenderren als dat si har groette offerlast doen doort doetsmitten van harre henen ende het getten van har vapeleck[?] op Marrtien Geres har arref. Is gereselevert dat Derreck

⁶⁷ Kerckelyk Octrooiboek.

⁶⁸ In het HSR van 1622 is er alleen een Cornelis Meijnerstz in De Koog.

⁶⁹ Op de ledenlijst van 1625 komt een Martjen Hertgis voor die dichtbij de schoolmeester van die tijd woonde.

Comelesz ende Derreck Allebersz Backker bi Marretien Gerres sellen varnemen wat dar van is ende sellen dartoe arrebaiden om har met malkander te vereenighen.
Is ock besloetten dat men an woensdach toecoemmende den affentpredekasz sullen ophouden door orsack dat den vesperu nu voortan gebroickt wort.

Den 26 mart 1611 Is vargadert den kerrekerat ende ingeberacht dat lochgem hem an den Buerrech hem varlopen heeft tegen siin beloften in droeckenschap. Is gereselefert dat Willem Barrents darna breder dama [sic] varnemen sal ende hem dar offer anspreken. Ock ingebracht dat Maiert hem vat vel lat fenden in den harreberch. <31> Is besloetten dat Willem Barrents ende Derreck Comeleszen hier offer har anspreken.

Jochem heeft lopen joelen en met de Engelsman gevochten

Jochem Jansz is daarna gevraagd of hij in Den Burg dronken is geweest en of hij daar heeft lopen joelen en zingen (cokerellen). En of hij met de Engelsman heeft gevochten (plukharen). 'Het meeste klopte wel, zei hij, en hij bekende dat hij op een ander tijdstip dronken was geweest, dat hij wel beloofd had zich te gedragen en daarom zou hij [de straf] voor de door het cokerellen veroorzaakte zonden willen dragen. Het vechten was hem door de Engelsman opgedrongen, maar hij 'verklaart dat hij toen het [vechten] begon, hij dat niet wenste, en de Engelsman hem voor zijn kop geslagen heeft en [hij] bekend dat hij hem [de Engelsman] gestoten heeft en hij bekend dat dit in zoverre de zaak is, maar niet volkomen.'⁷⁰

In de resolutie van de kerkenraad komt zijn lichtgeraaktheid aan de orde. Zijn zonde wordt met verzwijging van zijn naam in de kerk genoemd en hij mag voorlopig niet naar het avondmaal.

Hij heeft het ondanks al zijn beloftes ook wel bont gemaakt. Misschien was het beter geweest als zijn lidmaatschap van de kerk onbekend was gebleven.

Den 31 mart

Is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrents ingebracht dat hi den sack van lochem heeft ondersocht ende hem sellefs heeft angesproken. Ten eersten onder anderre reden gevraecht of hi an den Buerrech droeckken si geveest, ten 2 of hi an den Buerrech heeft lopen cockerellen, ten 3 of hi met d'engelsman heeft geplockhaert. Het soende meent van dese so bekend hi also te vesen 1 toch dat hi op ander tit dan wel droeckke si gevest. Op het 2 dat hi wel biloft hade em korrekt te dragen dar innen dan aiverren doort kockerrel vargaderede souden indragen. Toch varklaert het is ten vollen niet geschedt. Ten 3 so varklart hi dat d'engelsman ansoecht om te plokharren, mar varklart dat hi antwoeden dat hi net begerden, ende den engelsman heeft hem voor siin kop geslagen ende bekend dat hi hem gestoetten [heeft] dat hi datgeen wel ansoeverre bekend an den sack te vesen mar net volkoemen. Toch sait ock dat hem dat let is dat dar geschet si. Is besloetten dat Willem Barrentsz heem dese reseloitsi sel andienen ende dat men het selleven van den preeckstoel toch met varsvuighege siins naems. Welleken reseloitsi aldus loijt. Also een broeder deser gemeente hem tegen siin beloften dien hi heeft gedan op den 13 mart, hem weder verlopen heeft in droeckenschap ende anderen onbehoorelike doen vardoore den name des heerren ende den gemeente cristi gelaster wert hier kerreclike offer angesproken siinde, varklaert wel dat dien let is, mar also hi tot sodaneghen hem lochtelick lat brengen, gelick in desen voorgaende dagen geschet is so is dat wi hem afseggen <32> vor desen tit des heerren affentmal ter tit toe, dat bi hem bevoenden wort den varhait sinder beloften. Is tarhallevan haer varsoeck van den kerrekerat dat men den heer voor hem willen beden dat hi in varre [ware] bekerreghe voor godt ende siinder gemeente mach bevonden worden opdat den gemeente geen orsacke heeft har verder offer hem te bedroeven. Gedaen in onser kerreclike vargaderreghe desen lesten marti 1611 ende voorgelesen op den eerste aprel, welleken voorstelleghe van woort tot woort also geschedt is, op den selleven dach als voor beschreven is.

Trouwen met een ongedoopte niet doorzetten

Ook Abel Rutgersz, de predikant van Oosterend, wil een stel niet trouwen, waarvan er één ongedoopt is. Dat is akkoord. De synode heeft hier ook al uitspraak over gedaan en de laatste classisvergadering te Langedijk ook. Vanwege de roerige tijd met de remonstranten, die sterk zijn in Alkmaar, worden de classisvergaderingen nu telkens in een andere plaats gehouden.

Voor het eiland is dit de reguliere vergadering van mei 1611. Willem Barentsz moet ook nu verstek laten gaan.

Ordinaris vergaderinge gehouden van de drie kercken in Texel

den 5 meij anno 1611 aen den Burch ende was

praeses Aris Goessensz

scriba Abel Rutgerszoon.

Naer aenroepinge van den naeme des Heeren, soe is van Abel Rutgerszoon voorgesteld, hoe dat eenige personen bij hem ondertrou sittende, tot zijn kennisse was gecomen dat den eenen niet en soude zijn gedoopt. Waerover hij versocht heeft der broederen advijs, welcken nae lange deliberatie niet en hebben connen voor goet insien met trouwen voort te gaen, voor ende aleer die persoon was gedoopt. Haere oogen hebbende op Godts woort, synodische resoluittie ende approbatie des Classis (lestmael op Langedijk noch gehouden vernieut). Waren present

	Burch Jan Arisz ouderling	Aris Goessensz	
van den	Horen Dirck Elmertsz Dijacken	Abel Rutgersz	predicanten
	Wael Jacop Pietersz Dijacken	in absentie Willem Barentszoon	

Hendrick Hendricksz en Pieter Albertsz worden bevestigd

Nadat zij 14 dagen geleden in de gemeente zijn aangekondigd (en daar er geen bezwaren tegen hen zijn ingediend) zijn Hendrick Hendricksz en Pieter Albertsz (als ouderling en diaken) bevestigd in hun dienst. Ook heeft diaken Dirck Albertsz zijn rekening gedaan in het bijzijn van Willem Barentsz, onze dienaar en Hendrick Hendricksz,

⁷⁰ De naam Engelsman (9) komt (alleen) voor in Den Hoom in het HSR van 1622.

ouderling en Cornelis Jansz (Duijncker) en Pieter Albertsz als diaken. Er is nog 24 gulden en 5 stuivers in de buidel.

Den 12 iunius 1611 Is Henderck Henders ene Petter Allebersz nadat si den gemeente 14 dagen siin vorgesteld bevestecht in harren dienst.

Den 12 iuni 1611

Derreck Alleberts siin rekene gedan hebbede int bi wesen van Willem Barrentsz onsen dender ende Henderreck Hendersz ouderleck ock Coomelesz Jansz [Duijncker] dieiaken mede ock int biwesen van Petter Allebersz dieiaken. Is bevoenden te bliven biden boidel den somma van 24 g ende 5 st.

Guertjen Aris heeft ruzie met Hessel

In juni 1611 wordt gemeld dat Guertjen Aris slecht (malentius) geleefd heeft met Hessel Cagen in openbaar gekijf. Van Guertjen gaan we meer horen. De kerkenraad gaat proberen de twee te verzoenen, en dit - als de zaak recht te trekken is - eventueel vermelden vanaf de preekstoel.⁷¹ Een en ander wordt snel opgelost:

“Willem Barentsz en Dirck Cornelisz zijn er geweest en verklaren dat zij beide zusters der gemeente hebben verzoend in beider aanwezigheid met elkaar de hand te geven, ze beloofden niet in twist maar in vrede te leven. Is derhalve bij de broeders op dezelfde dag besloten dat de ergernis uit de gemeente van Christus in het meedelen na de predikatie, zal worden weggenomen, op de volgende wijze: Daar twee zusters van deze gemeente door gekijf zich hebben laten gaan, waardoor veel opspraak in de gemeente is ontstaan, hier kerkelijk over aangesproken en tot verzoening zijn gebracht, is hun verzoek aan degenen die van hun gekift weten, dat men het hen wil vergeven, beloven zich voortaan zo te gedragen dat men zulks niet meer zal horen. En is zo voorgelezen op de 19e van deze maand 1611.”

Den 16 iuni 1611 Is kerckenraet gehouden ende van Willem Barrentsz onsen diender ingebracht als dat Guertien Arres ende Heessel Cagen malintuest geleft heeft met oopenbaren kefaegen. Is besloten dat Willem Barrentsz ende Derreck Comelesz dama soude vamenen ende sot doennelick war met malkanderren te varsoenen, ende also den sack rechbar is, ock op den preeckstoel wechnemen, na gelegenthait van den saeck.

<33>

Willem Barrents ende Derreck Comelesz gevest hebbede varklarren dat si bider tve susters dar gemeente hebben varsoent in har baiden presensi met hanttaghe beloefede net in twest mar in vrede te leven. Is tarhalven bi den broederren op den selleven dach besloten den arregenisse wit den gemeente cristi int voorlesen van den predeckassi suellen wech nemen, op dusdanige wisen. Also tve susters deser gemeente door kifaesie har varloope hebben dardoor wel opsprack in der gemeente si gecoemmen hier kerrecklicke offer angesproken ende tot versoeneghe siin gebracht, si har varsoeck, op den geene die har doen bekennt siin, dat ment har ten besten willen nemen, beloefen har voortaan also te dragen dat men sullecks niet merren sul hoorren. Ende is also voorgelesen op den 19 darsellefen maent 1611.

Guertjen Aris heeft haar zus Trijntjen Aris meegesleept in de ruzie

Maar al snel blijkt dat eerdergenoemde Guertjen Aris haar zuster Trijntjen in haar ruzie met Hessel heeft betrokken. Trijntje zou haar geholpen hebben om tekeer te gaan (opbrassen = op razen) tegen Hessel, maar tegen Willem Barentsz zegt Guertjen dan dat ze spijt heeft van die onbesuisde beschuldiging en dat ze op Trijntjen Aris eigenlijk niets aan te merken heeft (wat ze ook aan de lidmaten zal vertellen die ervan weten).

Bij navraag door Willem Barentsz blijkt dat Guertjen Aris aan Marretjen Luijtjens over Trijntjens meekijven heeft verteld. Daar laten ze het nu maar even bij, wat ze ook aan Trijntjen Aris hebben verteld.

Den 13 iuli 1611 is kerkerat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht als dat Guertien in har kifaeghe als boven varhalt is Trin Arres dar inbegrepen heft seggende, als dat si Heessel het [sic] har ock hullep opbraessen, toch Willem Barrentsz die heeft har hier offer angesproken met Derreck Comelessoon, darop si varklaert dat har sullecks let is want si sulleck wt hastechhait gesait heeft. Is har tarhalven belaeft dat si dien letmaetten, die dat bekennt is dar van sal verklaeren dat sit wt hastechhait gesait heeft ende op Triin Arres nettien vat te seggen. Dar offer Willem Barrentsz har angesproken heeft varklaert dat si dat gedan heeft tegen Marretien Loities. Is goet gevonden dat ment dar bi sellen laetten, ende is Trin Arres also angedient, ende te kennen gegeven.

Lieuwe Jansz heeft zich misschien wel aan Trijntjen Aris vergrepen!

Een paar dagen later in juli 1611 komt een nieuw drama aan het licht. Lieuwe Jansz (in 1609 gedoopt) vertelt dat hem wordt verweten dat hij een vrouw zou hebben gevraagd of hij bij haar kon slapen, maar hij verklaart dat daar niets van waar is en dat de vrouw (die het verhaal blijkbaar de wereld in heeft gebracht) hem gevraagd heeft haar te vergeven. Dat was wel zo, hadden ze begrepen, maar dat ging om de ruzie die ze met Lieuwe had gemaakt, want ze was over zijn doen nog zeer ontstemd.

De kerkenraad vindt de kwestie openbaar (dus moet er gehandeld worden) maar om de zaak niet zonder goede gronden in de kerkenraad te brengen, gaat men er in het huisbezoek naar vragen. Daarbij komt de vrouw, Trijntjen Aris (die eerder was meegesleept in de ruzie van haar zus Guertjen), zelf uitgebreid aan het woord.

Lieuwe is bij haar achterom het huis in gekomen tot bij de haard en heeft gevraagd hoe het met haar was en toen ze daarop had geantwoord, heeft hij gevraagd hoe het met haar zere borst was (zij heeft blijkbaar pas een kind gekregen) en daarbij greep hij naar haar borsten.

De aanval van Lieuwe mislukt omdat Trijntjen tussen zijn armen door wegglipt naar achteren maar ze toont hem dan toch een blote borst en zegt, denk je dat ik geen zog in mijn borsten heb? Ze vertelt ook dat Lieuwe zei dat

⁷¹ In 1622 geeft het HSR een Hessel (2) zonder verdere aanduiding. In de ledenlijst van 1625 komt Hessel (een meisjesnaam) Emmertsz voor. Een paar huizen verder woont Griet Aris. Zou dit Guertjen kunnen zijn?

zijn vrouw naar de markt was en dat hij niet zonder vrouw kon. Als zijn vrouw dood zou zijn, nam hij binnen drie weken een ander en dergelijke fratsen meer.

Hij weet haar achter huis nog bij de wastobbe met zijn armen te omsluiten en een borst uit haar boezeroen te halen, en wilde toen ook de andere grijpen. En dat heeft zij hem belet. Hij had haar verder niet weer gesproken, noch aangerand. Later heeft hij langslowpend op haar gescholden en nu weet de hele buurt ervan.

Het lijkt wel of Trijntjen eigenlijk een beetje trots is op de belangstelling van Lieuwe (het tonen van een blote borst gold blijkbaar ook niet als iets onwelvoeglijks), maar dat ze door zijn gescheld op straat nu een slechte naam dreigt te krijgen.

Men besluit dat men Lieuwe de kern van al deze aantijgingen zal voorleggen en als hij bekent en verklaart dat hij de beschuldigingen niet kan weerspreken, dan zal men zijn schuldbekentenis, maar met verzwijgen van zijn naam, vóór het houden van het Avondmaal voorlezen en dat vanwege het feit dat de handel de kerkenraad niet eerder bekend was dan op zaterdag. Als men het zondag zou meedelen en hij zou ontkennen, dat men dan met gevoegelijke reden hem zou kunnen overtuigen voor deze keer van de tafel van de Heer weg te blijven.

Den 16 iuli is kerrekerat gehouden ende van Derreck Coornelesz heeft ingebracht omdat [hij] van Willem Barrentsz <34> hebben verstaen, als dat Leuwe Iansz hem tegen har heeft varklaert, dat hem nagesait is dat hi een vrouparsoon soude angesoecht hebben om bi har te slaepden mar varklaert dat dar niet en van is, varom hi ock sait dat den vrou hem heeft gebeden om vergeffenes. Toch darna hebben varstaen dat sullecks wel war is, mar dat sullecks geschedt is belanghede den vrou har schueltbekennege offer een kifaesie die si tegen Leuwe Iansz gehat heeft. Mar so vel het doen van den parsoon angaedt, varklaert den vrou dat si noch door hem darin si vararregert. Ende opdat den saeck met foendament voor den kerrekerat soude mogen gebracht worden, so varklaren Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz dat den saeck openbar siinde, si darin varerset inden hoisvissetassi breder darna te varnemen, ende sanderredachs Derreck Coornelesz coemende nadat den hoisvissetassi si gedan, tot Trin Arres, die heeft dese saeck op het brestte [breedste] varklaert, ende Derreck Coornelesz den reden tegen Willem Barrentsz varhalleden so varklaeren si dat si tot Trin Arres siin gegaen ende hebben desen vrouparsoon bi har onthouden ende na desen handel die tuesgen Leuwen ende har varvallen is, ende heeft interreme [intussen] dese redenen varklaert Ten 1 dat Leuwe Iansz van achteren na har in hois si gekoemen bi har in den haert, heft gevraecht hoet met har al was ende si har antwort dar op gegeven hebbende so heft hi gevraecht hoet al met har serre borst was, ende heeft al so na har borsten gegrepen. Toch si varklaert dat hi har borst netten heeft gekregen door orsack <35> dat si tusgen sin arremen si gekropen ende si also hem ontkoemmede ende na afteren gegan doch har boerst wt halleden heeft tegen Leuwen gesait ment ghi dat ick gen soeck in min borsten en hebbe. Varhalt ock dat hi gesait hade, min vrou is na den marreckett. Ick kan soender vrou net vesen. Dat min vif doet var ick net offer drie weken een ander nem ende diergelike parpoesten meer. Ten 3 so varklaert den vrou als si after an har vastoebe stoent dat hi har ontheckt [omsloten] heeft ende har enen boerst wt har boeseren gehalt heeft, ende het ander ock wilde antasten. Heft si hem dat gekert [belet]. Toch varklaert dat hi har netten voort anders toegesproken heeft noch ock net anders angetast en heft. Ten v[i]erden so varklaert si ock dat hi ock met kifaesie tegen har voorbigaen heeft, het wellecken mest den huelle buert bekend is. Is besloten dat men het foundemeent van alle dese reden Leuwe Iansz sullen vorstellen ende so hi dat bekent ende varklaert hem dat hit net geandert heeft als hem nagedoit war so sal men siin schueltbekennege toch met varsuigheghe siins namen voor den tafel des heeren voorlesen ende dat dor orsack omdat den handel den kerrekerat net bekend en si dan sauterdachs als men soendach soudent koemmeserren dan so hi dat leuchgenet dat men met gevoegelicke reden hem sullen souken te bevegen hem voor deesen rais van den tafel des heeren te onthouden.

Trijntjen moppert door, de kerkenraad heeft het er lastig mee

Willem Barentsz en Dirck Cornelisz zijn ook bij Trijntjen Aris geweest, maar zij heeft toen niet gezegd enige bezwaren tegen de andere lidmaten te hebben, behalve dat ze vertelde dat zij door Guertjen niet belasterd wilde worden en toen Willem Barentsz haar dan ook vroeg of zij de zaak betreffende Marretjen Luijtjens (het kwaadspreken van Guertjen aan Marretjen dat Trijntjen had meegedaan met de kifterij tegen Hessel) voor de kerkenraad wenste te brengen, heeft zij daarop geantwoord: 'neen'. De volgende dag echter had zij (Trijntjen) de wens te kennen gegeven dat Willem Barentsz en Dirck Cornelisz uit naam van Guertjen naar Trijntjen Aris' buurvrouw zouden gaan en zeggen dat Guertjen in opwinding had gesproken over Trijntjen Aris (namelijk dat zij met Guertjen mee gekijfd had tegen haar buurvrouw) en dat zij (Trijntjen Aris) op haar (buurvrouw Hessel) niets aan te merken had. Daarna hebben Dirck Cornelisz en Willem Barentsz verklaard dat zij bij Guertjen zijn geweest en haar de wens van Trijntjen Aris voorgelegd, waarop Guertjen verklaarde dat men het uit haar naam zo (aan de buurvrouw van Trijntjen Aris, te weten Hessel) kon brengen zoals Trijntjen Aris dat begeerde. Is (aan de kerkenraad) gevraagd wat men hierin zal doen. Is besloten dat men de wens van Trijntjen Aris zal inwilligen, omdat Guertjen daarin toestemt.

Een erg gecompliceerd verhaal. De kerkenraad moet vrede stichten.

Also Willem Barrentsz ende Derreck Comeleisz ock in den hoisvissetassi geveest siin tot Trin Arres, toch ons alsdan net hem heeft gesait van eenige suarrechthait dien si tegen eenen letmaetten heeft te seggen sounder dat si varhalden dat si van Guertien netten wilden gelastert vesen ende Willem Barentsz har ock vraegde of si den saeck van Marretjen Loities <36> begerden var den kerrekerat door te voerren. Heeft dar op geantwoort ne[e]n. Toch sanderredachs den reden dat si hade in te brengen Derreck Cornelisz varklaert, seggede dat si begerden dat Willem Barrentsz ende Derreck Comeleisz wt den naem van Guertien soude gaen tot Trin Arres buervif ende seggen dat het Guertien dar hastedhait gesait hade van Trin Arres ende dat si op har netten hade te spreken, so hebben Derreck Comeleisz ende Willem Barrentsen varklaert dat si sin geveest bi Guertien ende har den reden vargesteld dat Trintien Arres begerden, darop Guertien varklaerden dat ment wt harren naem also voorstelden als Trintien Arres begeert. Is gevraecht wat men hier in sullen doen. Is beslootten dat men het begeren van Trintien Arres sullen willegen, mis dat Guertien darin koessenteert.

De onderlinge censuur levert geen kwesties op, maar de nadrukkelijke opsomming van de dienaar, zijn vrouw, kinderen en huishouding suggereert dat er wel iets aan de hand kan zijn geweest. Misdragingen van zijn kinderen waren voor Willem Barentsz in Zaandam het begin van de ellende. De dominee heeft ook geen problemen met de kerkenraad. Het gezamenlijk avondmaal van de drie kerken van het eiland was deze keer in Den Hoorn.

Op dien selleven dach is senserre gehouden ende is net bevonden dat den kerrekerat heeft tegen harren diender nocte sin hoisvrou kenderen nocte hoishoudeghe. Ock heeft den dender niet tegen den kerrekerat.
Den 17 iuli 1611 des herren affentmal wtgedeelt inden 3 kerreken op den Hooeren.

Lieuwes verweer tegen de beschuldiging van aanranding

Dan volgt de ondervraging van Lieuwe zelf. Dat levert een mooi eigen verhaal op. Hij was inderdaad bij Trijntjen Aris achterom gegaan maar dat was omdat de voordeur vast was omdat de wind op de voordeur stond. Hij wilde enkel maar een buurpraatje maken en toen hij haar bij de haard zag zitten had hij haar gevraagd of ze ziek was, omdat ze bij de haard zat. Dat was niet zo, had ze gezegd, maar lekker was ze niet en ze had ook wel koorts en hij had gevraagd, hoe weet je dat? Maar toen heeft hij haar borst niet gevoeld. Later zei ze dat haar borst zeer was en toen heeft hij wel zonder erg haar borst aangeraakt, maar niet verder dan haar borstlap.

Willem Barentsz had ook gevraagd wat er waar was van het verhaal dat zijn vrouw naar de markt was geweest. Lieuwe heeft er wel over gesproken nadat zij [Trijntjen] had gezegd dat Lieuwe en zijn vrouw het goed met elkaar hadden te maken.⁷² Lieuwe had geantwoord dat dat geen vrouwenzaken zijn. Het was wel zo dat zijn vrouw had gezegd dat, als Lieuwe zou overlijden, ze niet verder zou willen leven, maar hij had iets dergelijks niet tegen haar gezegd. 'Dat wil ik niet beloven, want in dat geval ben ik vrij van u en als ik eerder sterf bent u ook vrij van mij.' Willem Barentsz heeft de vrouw van Lieuwe, Anne Claes[?], om uitleg gevraagd, maar zij vindt het 'niet de moeite waard', en zegt dat ze die vrouw [Trijntjen Aris] voor een leugenaar houdt en dat Lieuwe geen kwaad in de zin kan hebben gehad.

Willem Barrentsz verklaert also den ouderlengen hem haden opgelait den 17 iuli 1611 om te varnemen na den saeck van Leuwen Iansz dat hi Leuwen heeft angesproken ende Leuwen die verklaert in dese navollegede reden den varhait gesproken te hebben ock vor godt. Ten 1 bekent hi vaer te siin dat hi van achterren in hois si gekoemen dan omdat den vort [wortel] vor an var ende hart waiden. Ten 2 dat hi bi har si gecoemen anders movert om dan een buerpraetien met har te hebben. Ten 3 Bi har koemedede har gevraecht of si seck was omdat si bi den hart sadt. Dar op si saiden neen mar ick koem net wel te pas ock ick ben met koort. Darop Leuwen saiden hoe wet ghi dat? Toch varlochent dat hi har als dan na har boerst getast heeft. Dan nadien dat si saiden dat har borste seer war, so sait hi ende bekent dat hi na har borst toch sonder arrech getast heeft ende heeft siin hant net verder dan op har buerstlaep gehad.

<37>

Willem Barrentsen verklaert dan ock gevraecht te hebben vat dar van var dat hi gesait hade dat siin vrou sinde an den marreckt. Heeft gesait dar van wel gesproken te hebben toch op dusdaneghe wisse als dat si saiden dat si temet antwoorden dat si har goedt malkander hoorden te maken tuesen Leueven ende siin wiif. Darop Leuwen geant[woord] soude hebben dat hem dacht dat dat geen vrouesacken waere. Doe saiden Leuwen dat hi darop saiden min wif die sait altamet so ghi sterft so beger ick net veerteh tlefen, mar hade Leuve gesait, dat wil ick u net beloven want als dan so ben ick vri van u ende so ick vor u sterft so sit ghi ock vri van miin. Dit is al het geene dat ick tegen har gehandelt hebe, verklaert Willem Barrentsz dat hi van Leuwen varstaen heeft. Willem Barrentsz die varklart ock dat hi Anne Klaes dat nagevraecht heeft die sait dat het net wert is om dar van te spreken ende hout die vrou voor een leachachtege vrou te vesen ende hout Leuwen dattet var dat hi kuaet int sin soude gehat hebben.

Martjen Jans en Marretjen Pieters van Diek hebben ruzie gemaakt

Martjen Jans en Marretjen Pieters (leden zijnde), beiden wonende op Diek, hebben gekijfd en daar moet worden verzoend. Hun zonde (openbaar zijnde) en verzoening worden in de kerk genoemd met verzwijging van hun namen.⁷³

Den 21 augustus 1611 Is kerrekerat gehouden.

Ende van Derreck Coornelesz ingebracht als dat een kifasie si voorgevallen tuesgen Maertien Ians ende Martien Peters wesede letmaetten wonende baide op den dick. Is goet gevonden dat Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz dar in arrebaiden sullen om har met malkanderre te varsoenen soet mogelick is ende dama de saeck in den kerrekerat veder inbrengen om te sien vat dar verder in te doen sal vesen.

Den 26 augustus 1611

Is kerrekeraet gehouden ende ingebracht dat si bi den voorgande suesters ende varklaerren dat desen tve met malkander siin varsoent belofende vort in vrede met malkander te lefen. Is beslootten also den kifaeghe oopenbare is dat men har voorstellighe toch met varsuigheghe van den namen dien arregenese vechnemen op dusdaneghe vise als vollecht: <38> Also tve susters onser gemeente haer varlopen hebben tegen malkander in kifasien tot onstechtge der gemeentte cristi toch siin door tusschenspreken dar kerrekerat met malkanderren varsoent beloffede ock een ider var siin parsoon voort vollegede vrede [sic] met malkanderren te lefen. Is tarhallevan har varsoeck die in har doen vararregert siin dat ment har ten besten willen nemen. Gedan in onse kerrecklike vargaderrege desen 27 augustis 1611 ende vorgelesen den 28 darselleven.

Lieuwe Jansz heeft een mes getrokken en Joris de duinmaaier heeft nog iets te melden

Volgens Jan Harricksz⁷⁴ heeft Lieuwe Jansz in woede (hitte) zijn mes getrokken tegen dat van een ander, vanwege een voorgevallen ruzie. Zou Lieuwe worden gepest met zijn uit de hand gelopen buurpraatje met Trijntjen Aris? Joris de duinmaaier heeft ook iets in te brengen in de kerkenraad, maar dat blijft nog vaag.

Den 15 september 1611 is kerrekerat gehouden ende van Hendereck Hendersz ingebracht als dat hem gesait var van Ian Harrecks dat Leuwe Iansz op hetse siin mes wt getrockken heeft tegen mes vanvegen kifaesien die dar vorgevallen waer. Ock van Willem Barrentsz ingebracht als dat Jorres ock iets heeft in te brengen int presensi van den kerrekerat.

⁷² Transcriptie niet helemaal zeker.

⁷³ In de ledenlijst van 1625 komt een Maritgen Jans voor en een paar huizen verder Jan Harricksz en Maritgen Pieters.

⁷⁴ In 1622 HSR 1045 Jan Harcx (2).

De dochter van de predikant wil een dienstmeisje in huis nemen

De dochter van de predikant heeft een wel erg aparte kwestie, die Willem omzichtig beschrijft. Bette Willems, ziek zijnde, heeft dagelijks een dienstmeisje nodig om haar de helpende hand te bieden. Ze gaan er Jan Harricksz naar vragen. Daar Dirck Cornelisz, die nu van plan is de zee op te gaan (van huis te varen), na thuiskomst de zaak van Bette Willems zal oppakken, 'is besloten dat de eerdergenoemde broeders de dochter [van Willem Barentsz] zullen aanspreken en het navolgende voorstellen: Ten 1e of het niet goed was dat ze haar in haar huis haalde, opdat zij te meer haar ook zou kunnen verzorgen. Ten 2e als zulks niet kon gebeuren dat men haar vermanen zou dat zij een dienstmaagd⁷⁵ bij haar zou bestellen om haar de hand te reiken, doch als zij dat niet alleen kan uitvoeren [financieel] dat de kerk haar naar vermogen te hulp zal komen.' Joris de duinmaaier moet nog verschijnen voor de kerkenraad.

Darreck Comelesz heeft ock ingebracht dat Bette Willems seck siinde wel doende een denstmeit te hebben die dagelicks bi har mocht bliven om har hantraikeghe te doen. Is besloeten dat Willem Barrenstz ende Derreck Comelesz Ian Harrecksz hier offer sullen hoorren spreken. Belangede lorres den Doinmaier die sal men in onsen kerkerat onbiden. Als Derreck Comelesz die nu ment van huis te varren, dat na veder tuiskoemst belangende die sack van Bette Willems is besloten dat den voorgemelde broeders den dochter suellen anspreken ende dese navollegede reden voorstellen. Ten 1 oft niet goet en war dat si har in der tois halde op dat si te mer har ock soude hebben. Ten 2 so sullecks net koende vallen dat men har varmanen soude dat si een dienstmacht bi har soude krigen om har hantrikkege te doen toch so si dat net kan alleenech wtvorren dat den kerreke na har varmoge har te helpe sullen kommen.

Een vrouw moet gaan betalen voor het huisje dat ze van de kerk heeft gekocht

In de kerkenraad is besloten dat men Nan's[?] huisvrouw zal meedelen dat zij gehouden zal wezen de lening te betalen voor het huisje dat zij van de kerkenraad gekocht heeft, en waarvoor ze nog geen geld heeft betaald. Er zijn nu 3 jaar verlopen en komende Sint Jan (24 juni) dienen de laatste penningen voldaan te zijn. Dit omdat men het huisje nu aan anderen kan verkopen. De constructie is wat ongewoon. De kerkenraad bezit in het algemeen geen onroerende goederen.

Den 15 oktober 1611 Is kerrekenraet gehouden ende beslooten dat men Nesse hoisvrou sullen voor stellen also si het hoisien dat si van den kerrekenrat gecoft heeft ende noch gen penneghen en heeft <39> ende ment anderre te varkooopen dat si gehouden sal vesen den leenge te betaellen ter wils dat dar 3 iar varloopen is ende Siint Ian toecomedede den laesste penninghen siin varschoennen.

De zaak van Joris de duinmaaier wordt nu opgepakt en Lieuwe Jansz heeft weer zijn mes getrokken

Is ook besloten - daar Dirck Cornelisz thuis is (van zee) - dat men Joris de duijnmaaier voor zondagmiddag in de kerkenraad zal ontbieden om te horen wat hij te zeggen heeft. Willem Barentsz heeft Joris via diens vrouw gezegd dat hij 's middags moet komen.

In oktober 1611 verklaart Lieuwe Jansz dat hij woorden heeft gehad met Jan Harricks en Kees (Cornelis Jansz) Duijncker (de diaken). Hij zegt dat ze elkaar voor leugenaar hebben uitgemaakt (har te logen) en Lieuwe bekend uit woede (in toornigheid) zijn mes te hebben getrokken. Lieuwe verklaart dat hij zeer onbesuisd is geweest en belooft zulks voortaan na te laten. Ook de andere mannen hopen dat Lieuwe het hun vergeeft. De zaak openbaar zijnde wordt erover een resolutie voorgelezen in de kerk.

Is ock besloetten also Derreck Comelesz tois is dat men lorres den Doinmaier sullen onbiden om soundach na den medach in den kerrekerat om te hooren wat hi heeft te seggen.

den 16 oktober 1611

Si kerrekerat gehouden ende van Willem Barrenstz ingebracht dat hi lorres heeft door siin hoisvrou angedient dat hi als van deser after medach soude kommen in den kerrekenraet. Ock varklaert dat Derreck Comelesz ende siin parsoon hebben Leuwe Jansz angesproken hebben ende vaklaert dat hi met Ian Harrecksz ende Kes Doinker redenen gehad heeft. Sait si malkanderen hebben har te logen ende Leuwen Jansz bekend siin mes door toerrenehait heeft wtgetrockken tegen mes omdat hi hem saide dat hi een legenaer var ende Leuwe Janssen hier offer angesproken varklaert dat hi seer hastich si gevest. Toch beloft sullecks na te laten. Is goet gevonden also Kes Doinker ende Ian Garretsz ock begeren dat Leuwen har dat ten besten wilde nemen dat men den arregenes nadien har doen oopenbar is dusdanege wisen vorstellen. Also sekerre broeders har tegen malkanderen in kifaesie har hebben varloopen ende hier offer kerrecklick angesproken siinde beloven vort in vrede te lefen is tarhalven het varsoeck die dor har varerregert siin dat ment har ten besten sullen nemen.

Joris klaagt over de kerkenraad

Joris de duimaaier komt (eindelijk) naar de kerkenraad met een klacht over vier broeders ervan. Ze zouden loslippig zijn geweest over een (hier nog niet nader genoemde) schuldbekentenis. Zijn eer is aangetast omdat een van de broeders zou hebben gezegd dat hij al schuld heeft bekend. Hij heeft ook geklaagd over Gerrit Nox.⁷⁶ Dirck Cornelisz en Pieter (Simen) Albertsz⁷⁷ zullen de drie broeders aanspreken en hen vragen wat er over de zaak bekend was, die door Hendrick Hendricksz toen verder behandeld is in tegenwoordigheid van de kerkenraad en

⁷⁵ Dienstmaagd = ongetrouwd, jong onervaren dienstmeisje; dienstmeid kan getrouwd zijn, volleerder werkster.

⁷⁶ Gerrit Jansz Nox 1084 HSR 1622 (2 personen). Iets verderop worden nog genoemd Harck de duijnmajer en Jacob Bastiaens duijnmajer. Een Joris wordt niet genoemd in 1622, maar binnenkort wordt duidelijk waarom.

⁷⁷ Willem Barentsz schrijft enkele keren Simen Albertsz, maar de diaken die in juni is bevestigd, is Pieter Albertsz. Een Bijbelse vergissing? (Petrus heette aanvankelijk Simon).

Joris de duinmaaier. Willem en Hendrick moeten naar Gerrit Nox om te vragen wat er tussen hem en Joris gaande is. Daarna gaan ze Lieuwe Jansz zijn resolutie bekend maken.

Iores inden kerkenraet presenterede varklaert dat hi dar in ontsticht var nadien dat hi door 4 broeders si angesproken offer eenige doen ende siin schult heeft bekent ende vermoet dat eenige van desen 4 broeders desen saeck souden anderren gesait <40> als dat Iorres sin schuelst soude bekent hebben vador hi in sin persoon soude soute [sic] in sin eer verneedeert fiinden. Ock geklacht heeft offer Gerret Noch. Is goetd gevoenden dat Derreck Comelesz ende Simen Allebersz den drie vargaende broeders souden anspreken ende har darna vragen vat van de saecke was dien dat Henderreck Hendericksz alsdan vorden gaen in tegewoordichheit van den kerkenraet ende Iorres den Doijnmaier hem heeft gedissedeert. Is ock Willem Barr[entsz] ende Henderreck Hendersz opgelait dat si Gerret Noch sullen anspreken om te horren vat kuesti dat dar si tuesgen Iorres ende hem.

Ock nadien Leuwen Jansz den reseloisi Leuwe varhalt soude andienen.

Joris de duinmaaier en Gerrit Nox hebben messen getrokken, de kerkenraad heeft zijn mond gehouden

Gerrit Nox heeft niets tegen Joris, maar hij heeft wel hem met een mes gesneden doch Joris wel thuisgebracht. Maar Joris heeft nog gezegd (toen zijn vrouw vroeg of Gerrit gewonnen had) hij loopt te bazelen.⁷⁸ Is besloten Gerrit aan te spreken over zijn onzinnige praten en hem te vermanen voortaan voorzichtiger te zijn, zodat hij niet als ondoordacht wordt beschouwd en de zaak er verder nu bij laten.

Drie broeders der kerkenraad hebben volgens Dirck Cornelisz en Pieter (Simen) Albertsz verklaard niets te hebben verteld (geen woord uit hun mond hebben laten gaan) over wat er met Joris de duinmaaier is besproken. Willem Barentsz en Cees Duijncker zullen het besluit van de kerkenraad gaan voorleggen.

Den 18 [oktober] 1611 is kerkerat ge[houden] ende van Henderreck Henders ingebracht dat si bi Gerret Nocks sin geweest ende dat hi varklaert dat hi tegen Iorres netten heeft. Hi heeft wel een vel wt dien gehalt mar ick sait Gerret zelifte veer tuis gedragen. Toch Iores als hi siin vrou varsoeck dat Gerret met den pral vegh geck heeft Iores gesait hi dracht dat hi baest. Is besloeten dat men den onbehoerlike reden hem sellen vorstellen ende hem ock varmaenen dat hi vorsechtech in sin reden sal [...] opdat hi ock net ondoordach bevoenden voort ende den sack dar bi laetten.

Derreck Comelesz ende Simen Allebersz die hebbben ingebracht dat si den 3 vargaende broeders hebben angesproken. Verklaeren dat den broederen seggen dat si net een voort wt har moent hebben laetten gaen van hetgeen dat si met den doijnmaier hebben gehandelt. Is besloten dat Willem Barentsz ende Ces Doinker den boven verhaldden resenloisi sullen andienen ende den tegenvoordege besluit.

Verzoening tussen Lieuwe Jansz en leden van de kerkenraad

De ruzie tussen Lieuwe Jansz en zijn tegenstanders Cornelis Jansz Duijncker en Jan Harricksz (men had elkaar leugenaar genoemd) is door tussenkomst van de kerkenraad bijgelegd. De eersten al in tegenwoordigheid van elkaar, Jan Harricksz naderhand. Een resolutie is voorgelezen.

<41> Den 20 oktober 1611 is kerkenraet gehouden ende ingebracht van Henderreck Henders ende Willem Barrents dat Leuwe Jansz varstaen hebbede den reseloisie van den kerkerat door sin huisvrouw die den vargaende broeders har heben angedient. Also varklar hi Leuwe Jansz wel te vreden te wesen met den voorstellige mar wilde varsoenen in tegenwoordechheit van sin parti Corneles Jansz Doinker ende Ian Harrecks. Darop Leuwen Jansz ontboeden siinde is varhoort den klaechten so van Leuwen Jansz als ock den klaechten van Kees Doinker so hebben si har sack eindelik geschoetten an den kerkerat vat die dar in doen dat si dar mede tevreden warren. Is door den genade god haarres so var gebracht dat si op den selleve ver [weer] sin varsoent ende beloofede met hanttesteghe voort in vrede te lefen ende hoewel Ian Harrecks net tegenvoordech en var ende Leuwen varklart is het gevoellen van Ian Harrecks, varklaert darmede te vreden te wesen ende in vrede ock te lefen geleck ock Ian Harrecks te vorren beloft hade. Is darop een reseloissi bevestecht die den 16 deser besloetten is ende den 23 voorgelesen van den predeckstoel.

Duinmaaiers aangevallen

Een duinmaaier was een beheerder van de duinen, in dienst van de grafelijkheid. In die functie zal hij regelmatig stropers hebben betrapt. Dat zullen ze hem niet in dank hebben afgenomen; het intrappen van de deur van Joris was daarvan al een goed voorbeeld. Maar waarschijnlijk is een en ander een keer heel erg uit de hand gelopen. *Het boek Hollandse praktijk in rechten, bestaande in vonnissen, observantien van oordeelen en consultatien* (vertaling uit het latijn in 1655) bevat een betoog van ene Jacob Kooren, raadsheer van Holland, Zeeland en West-Friesland over een kwestie die hem op 12 januari 1612 door de schepenen van Texel was voorgelegd.⁷⁹ De aanleiding was de volgende gebeurtenis:

Eenige Ingesetenen van Texel, op sekeren tijd inden avond of bij nachte vergaderd ende bezig zijnde om eenige konijnen op te vangen in hare Landen, palende aan de Wildernisse, zijn over-geloopt bij eenige Duynmayers, tegens den welken sy haar versettende, is een van de Duynmayers soo gequetst geworden, dat hy on langs daar naar deser Werelt is overleden. Uyt de informatie van den Officier, ende confessie van den Gewonden, werd bevonden, dat de Gewonde wel verscheyden Quetsuuren hadde, doch maar een die lethaal was, die de Gewonde verklaard hadde hem gegeven te zijn by

⁷⁸ Niet erg duidelijk.

⁷⁹ Ik werd op dit stukje gewezen door Jan Sitvast, een directe afstammeling van een van de hoofdpersonen van dit verhaal, waarvoor dank. Hij heeft ook in het Nationaal Archief gezocht naar remissies en pardons waar Dirck Janse Sitvast een beroep op gedaan zou hebben, maar niets gevonden op zijn naam. Aanvankelijk plaatsten we het stuk van Kooren in 1613, maar 1612 blijkt correct.

een ouden Dirk Sit-vast, ende niet niemand anders; die daar vooren, so geseyd werde, mede geweken was ende zijn Pardon ofte Remissie solliciteerde; Is daarna by den Officier geapprehendeerd eene I. P. die mede in 't gevecht was geweest.

Een duinmaaier is na een gevecht met stropers zo gewond geraakt dat hij (na verloop van tijd) is overleden. De schepenen vroegen of ze een zekere I.P.⁸⁰, die ook gestoken had, maar niet dodelijk, mochten vrijlaten. De conclusie van Kooren was dat als er geen voorbedachte rade in het spel was en iemand was na een ruzie overleden na verwonding door meerdere personen, dat dan niemand van moord kon worden beschuldigd. En in dit geval waren ze niet bijeengekomen met die opzet, maar waren ze betrappt op een ongeoorloofde daad en gepakt en verhit geraakt, waardoor er ruzie was ontstaan en op het eind is er iemand met veel wonden doorboord, neergevallen en gedood. Ook bleek uit de verklaring van de chirurg, dat er maar één van de vele wonden dodelijk was, dat er minder wonden waren dan er mensen waren die ze hadden kunnen veroorzaken. Bovendien had de overledene verklaard dat hij de dodelijke wond niet van I.P. had gehad. Ook had de overleden duinmaaier nog kans gezien te vertellen wie hem de dodelijke wond had toegebracht:

Alfoo seker is, dat de verklaringe des Overleden, hoewel de selven niet genoeg en is om de Moord tegen een ander te bewijzen, nochtans veel werkt tot faueur der sake; en dat deselve alle praesumptien en teykenen die tegen hem werden bijgebracht, ontzenuwt en krachteloos maakt: voornamelyk wanneer de Misdaad niet waarlik en in der daad bewesen is. Ende te meer omdat den voornoemden Sit-vast, niet alleen zich verborgen hield: maar ook Pardon van sijn Misdaad van den Prince (soo geseijdt wierd) versocht en alsoo genoegsaam bekende, dat hij aan den voorn. Doodslag schuldig was, doordien de vlugt (in soodanigen geval) byna volkomelijc bewijst tegen den Vlugtigen ende desselfs Conscientie beschuldigt van de dezelve Misdaad.

De vlucht van de oude Sitvast en zijn verzoek om gratie aan de prins (Maurits) was dus al bijna een bekentenis. Zodoende mocht I.P. op borgtocht vrijgelaten worden, naar het oordeel van deze raadsheer.

Gerrit Arentsz is dodelijk gewond

Uit een proces verbaal van schout Barend van Neck van 25 oktober 1611 blijkt dat het gaat om de 25 jarige Gerrit Arentsz van Noortdorp, die op 21 oktober 1611 samen met drie andere duinmeijers (Claes Jansz, Jan Claesz én Joris Luitsz) 's avonds om tien uur in de duinen acht stropers met netten aantrof, die de confrontatie met hen aangingen. Gerrit Arentsz probeerde nog te ontsnappen, maar de Oude Dirck Sitvast had hem met een spies gestoken, zowel in zijn buik boven de navel en in zijn zij. En de Oude Dirck Sitvast had hem ook nog bedreigd. Met extra wonden in armen en rug was Gerrit Arentsz te zeer verzwakt geweest om te zien of ook de Jonge Dirck Sitvast hem had verwond, maar de Oude Dirck Sitvast had hem in elk geval zo gekwetst, dat, mocht hij te komen overlijden, hij degene was die dat op zijn geweten had.

Aldus werd door Gerrit Arentsz verklaard, liggende in bed ten huize van onze duinmaaier Joris Luitsz.⁸¹

Doodslag in de zeventiende eeuw

Zoals uit het betoog van Kooren al duidelijk is, werd met doodslag, het tijdens een ruzie en in opwinding iemand ombrengen, heel anders omgegaan dan met moord met voorbedachten rade. Moord was een sensationele gebeurtenis, die altijd zwaar werd bestraft.

Doodslag was vaak een privézaak tussen de dader en de bloedverwanten van de gestorvene. De doodslager die na zijn misdrijf wilde vluchten zag zich zelden iets in de weg gelegd. Bleef hij echter ter plaatse, dan was de opgelegde straf meestal niet zo zwaar. Overlijden na een messengevecht werd als een aanvaardbaar risico beschouwd van de aanwezigheid van al die messen. Honderd Nederlanders, honderd messen, luidde het spreekwoord.⁸² Sitvast was dus al gevlucht en vroeg meteen al om pardon.

Het zal wel vaker zijn gebeurd. Vrijwel alle notoire vechtersbazen ontbreken in de lijsten van 1622 en 1625. Zou dat toeval zijn?

Dirck Jansz Sitvast, die hier de dodelijke wonde had veroorzaakt, zien we wel terug. Hij wordt in 1626 lid van de kerk! Hij zal vrij oud zijn geweest, ook gezien zijn bijnaam 'de oude', want zijn overlijden wordt in de ledenlijst (die niet verder dan 1627 is bijgewerkt) al gemeld. Wellicht een late bekering, in het zicht van de eeuwigheid.

In 1611 was hij nog geen lid van de kerk, dus toen hoefde Willem Barentsz niet over hem te schrijven. De goede naam van de gemeente was niet aangetast door een doodslager die geen lid was.

⁸⁰ Wellicht HSR 1049 Im Pietersz henneman (4). Hij is in 1622 de enige met de juiste initialen in Den Hoom (zelfs op heel Texel).

⁸¹ Inv.nr. 1218 van toegangsnr. 176 Losse Aanwinsten (verkregen tot 1984) van het Noord-Hollands Archief te Haarlem, Collectie van (8.1.4.15) Texel. Zijn patroniem wordt later ook door Willem Barentsz gebruikt. Zie voor transcriptie het einde van dit document.

⁸² Van Deursen, Mensen van klein vermogen, blz. 136 e.v.

Nu zijn de Cramers aan het vechten

Jacob Cramer⁸³ en Cornelis Cramer⁸⁴ hebben gevochten, waarbij Cornelis een wond aan zijn neus heeft opgelopen. Hier moet onderzoek naar worden gedaan. Martjen Jans is nog niet tevreden met Marretjen Pieters, hoewel ze verzoend waren. Maar de kerkenraad doet ook hier goed werk. Dit loopt later echter erg uit de hand.

Den 9 desember is kerrekerat gehouden 1611 ende ingebracht van Derreck Corneles also dat Iacop Crommer ende Corneles Krommer soude tegen malkander gevochten hebben ende dat Iacop Crommer siin parti soude gekuest hebben offer siin nues. Is gereselefeert, dat Henderreck Henderrecksz ende Petter Allebers hier na soudon vamenen ende metten eerste vederom inbrenghen. Willem Barrentsz die heeft ingebracht als dat Martien Jansz noch net te vreden is met Marretien Petters hoewel si met malkander sin versoent door den kerrekerat. <42> Is besloetten dat Derreck Coomeles ende Henderreck Hendersz tot har sullen gaen ende souken har met malkanderren te vrede te stellen.

Willem wil een stuk van de catechismus overslaan

Een eerste theologische kwestie. Willem Barentsz heeft de broeders ook voorgesteld, daar hij een tijd geleden de artikelen des geloofs uitgelegd heeft en de vorige winter het laatste deel daarvan verklaard heeft, of zij er wat tegen hebben dat hij in de volgende middagdienst begint de 59 vragen te onderwijzen, nadat hij op zondag de 20 vragen uitgelegd heeft, en dus de uitlegging van de 12 artikelen (des geloofs) zou mogen overslaan. Daarop hebben de broeders geantwoord dat zij het aan de wijsheid van Willem Barentsz overlieten, te meer nu de artikelen enige tijd geleden (voor sekere tijd) door Wouter Woutersz voldoende uitgelegd zijn, zodat de toehoorders daarover niet verdrietig zullen zijn.⁸⁵

Willem Barrentsz heeft den broederen ock voorgesteld also hi voor een tit varleden den artikelen des geloofs varklaert heeft ende den voorgande vinter het laaste del darvan verklarreghe gedaen si, heeft den kerrekerat gevraecht of si dar vat tegen hebben dat hi nu anvanghe te varklarren in den navoollege predekassi na den medach den 59 vraghe nadien hi an soundach den 20 vraghe varklart heeft ende also den varklareghe van den 12 artikellen soudon offerslan moegen. Dar op den broederen hebben geantwort dat si het in den wishait van Willem Barrentsz stelden te mer nu den artikelen die voor sekerre tijt Wouters Wouters si varklart genoeg is op dat den toehoorders dar dor net vardretech soude vesen.

De kwestie van de Diek-vrouwen Marretjen Jans en Marretjen Pieters escaleert

Wijbrant Jansz⁸⁶ is bezocht om (met name) zijn vrouw Marretjen Jans te spreken over de kwestie met Marretjen Pieters, 'dat zij (Marretjen Pieters) na de verzoening wel heeft gesproken tot hunlieder (Wijbrant Jansz & Marretjen Jans) nadeel en Dirck Cornelisz verklaart dat toen hij bij hen gekomen was, dat Wijbrant Jansz van hem gewent heeft dat hij aan hem (Wijbrant) zou zeggen "wat Marretjen Pieters tegen ons (het echtpaar) heeft gehad, dat wij hiervóór met haar tot verzoening zijn gekomen." Dirck Cornelisz antwoordde dat het hem niet aanging daarnaar te vragen, nadat wij hem (Wijbrant Jansz) en zijn huisvrouw met Marretjen Pieters hebben verzoend en het voor alles persoonlijke redenen zijn, waar wij geen rekenschap over hoeven af te leggen, nadat wij in de kerk hebben meegedeeld dat gij en uw huisvrouw beiden tevreden zijn geweest.'

Wijbrant zei echter dat hij er wel voor zou zorgen dat Dirck het zou vertellen. Waarop Dirck had geantwoord: u was tevreden met het oordeel van de drie kerken (blijkbaar is dit al voorgelegd aan de eilandbrede arbitrage) en als u daarover niet tevreden bent, dan kunt u mij in de Classis of de Synodale vergadering beklagen. Wijbrant eiste nog wel dat Dirck Cornelisz bij Marretjen Pieters langs zou gaan om haar te vragen of ze na de verzoening nog over de kwestie heeft gesproken. Dat wilde Dirck wel doen en hij hoorde van Marretjen dat ze er na de verzoening niet meer over heeft gepraat.

Dirck is opnieuw naar Wijbrant en zijn vrouw gegaan en Wijbrant zei, dat als de kerkenraad haar discipline niet wilde gebruiken om openlijk degene te straffen die schuld heeft (dus het noemen van de naam van Marretjen Pieters in de kerk), hij zich wilde beroepen op de overheid (schout en schepenen) en in zijn aanklacht zou hij dan ook Arend, de man van Marretjen Pieters meenemen.

Er is besloten, nu Dirck Cornelisz en Hendrick Hendricksz al op 9 december was opgedragen om Wijbrant en zijn vrouw aan te spreken om hun beloften om in vrede te leven gestand te doen, ze ook op te dragen om deze zaak in alle voorzichtigheid ter hand te menen. Daarbij moeten ze Wijbrant Jansz bovendien aanraden zijn kwestie zoveel mogelijk stil te houden. Maar als hij wil dat er gehandeld wordt, moet hij de zaak die de kerkenraad niet geheel bekend is, duidelijk maken, zodat ze die kunnen afhandelen.

Bij een volgende vergadering blijkt dat er toch handen zijn geschud en de zaak in het vuur der liefde is begraven en omdat dit al publiekelijk in de kerk is rechtgezet laat men het er verder bij.

Er speelde dus nogal wat tussen het echtpaar en hun buurvrouw op Diek, waar de kerkenraad niet eens veel van weet. Dirck Cornelisz' verweer dat ze hem desnoods maar bij de Classis of Synode moeten aanklagen is wat gemakkelijk gezegd. Vanaf 1608 zijn er geen provinciale synodes meer gehouden in verband met de problemen met de remonstranten. In de notulen van de drie kerkenraden van deze tijd is over dit geval niets (meer) te vinden.

Den 17 desember 1611

⁸³ HSR 1026 Jacob Cramer (3). Ledenlijst 75 Jacob Cornelis cramer en sijn wijf

⁸⁴ HSR 1089 Cornelis cramer (5). Niet meer in ledenlijst of in andere bronnen na 1622.

⁸⁵ Wouter Woutersz kon ik nergens terugvinden. Wellicht diende hij als invaller na de dood van Luderus.

⁸⁶ HSR 857 Wijbrant Jansz (2). Ledenlijst 56 Wybrant Jansz en Maritgen Jans

Is correkerat gehouden als dat hi bi Vibrant Iansz geveest is nadien hi op Derreck Cornelesz geveest hade om op hem te varsoeken dat hi bi hem wilde coemmen tot siinders om met Marretien Ians sin huisvrouw te spreken offer den saeck die si wilde varklaeren & te heben tegen Marretien Petters om har te beschueldegen, dat si na den varsoeneck wel heeft gesproecken tot har liden nadel. Ende Derreck Cornelesz varklaert als hi tot har liden gecoemmen is, dat Vibrant Iansz op hem begeert heeft dat hi hem soude seggen vat reden dat Marrien Pietters tegen ons gehat heeft als wi dama met malkanderen har tot varsoeneghe hebben gebracht. Derreck Cornelesz die antwoorden dat het hem nette ansteck dama te vragen, nadien wi hem ende siin hoisvrouw met Marrien Pietters hebben varsoent ende van allen partekelere reden sin wi net gehouden rekenschap te doen nadien wi so vel hebben wel angedient dat ghi met u hoisvrouw baide tevreden si geweest. <43> Toch hi saiden dat hit wel maken soude dat hit hem saiden. Darop Derreck Cornelesz antwoorden dat hi weltevrede var met het oordeel van den 3 kerreken ofte wilde ghi dar net mede tevreden vesen so beklaccht min in den klaesz ofte senodale vargadereghen. Toch hi begerden op Derreck Coornelesz dat hi tot Marretien Petters soude gaen ende har voorstellen of si van har na den varsoeneck tot har net mer gesproeken en hadt het welken Derreck Coornelesz gedaen heeft ende sait dat Marretien Petters varklaert dat si na den varsoeneck dar van net en heeft gesproeken. Derreck Coornelesz sait gevest te hebben dama tot Vibrant Iansz ende siin hoisvrouw ende Vibrant Iansz so den kerrekerat den dessepliin netten wilde gebroicken ende har openlick straeffen die den schuelte heeft so wil hi har beroepen voor den offerhait ende dricht ock Aerrent den man van Marretien Pettersen op [...] in siin [...] te stoetten. Is geselefeert also Derreck Coornelesz ende Heenderecksz den 9 desember siin opgelait dat si Vibrant Iansz ende sin hoisvrouw Marretien Ians soude anspreken om te achtervollegen har beloeften om in vrede met malkander te lefen, zo is har ock opgelait desen saeck bi handen te nemen met goede voorsechtechait. Vibrant Iansz ock raden dat hi sin saeck wil so vel bedeckken, toch so hi dan dar van gehandelt wil hebben, dat sin saeck die noch den kerrekerat net geheel bekent is dama bekent sal moeten worden, dat si dan den saeck bi handen willen nemen.

Den vorren [...] desember 1611⁸⁷

Is Kerrekerat gehouden ende van Derreck Coornelesz ende Henderreck Henderrecksz ingebracht dat si door veel tuesgenspreken Vibrant Iansz ende Marretien Iansz als ock Marretien Petters als parti hebben so veer gebracht door den genade dees heeren dat si in bivesen van malkanderen hebben beloeft met hantasteghe met malkander in vreden te lefen ende al har doen inder lefde begraven.

<44> Is besloetten dat men den saeck dar bi sullen laetten ende dat door oorsack omdat het han[g]t an het vogaende het welken openbar op den predeckstoel si wechgenomen.

Joris de duinmaaier heeft met de zwijnevangers gevochten en slaat het avondmaal even over

Joris de duinmaaier wordt gevraagd of hij nog wel naar het avondmaal wil komen nu hij met de zwijnevangers gevochten heeft en misschien met persoonlijke wraakgevoelens rondliep. Joris antwoordde: ja en hoewel hij de zaak aan de overheid overlaat en zou hij wel aan het avondmaal kunnen gaan, maar deze keer slaat hij nog over. Hier zien we eigen gedrag als reden om weg te blijven van het avondmaal. Wellicht heeft Joris als beheerder van het duingebied met stropers gevochten en dus voor eigen rechter gespeeld. Het kan ook zijn dat zwijnevangers in dienst van de schutter bezig waren ontsnapte varkens te vangen in het duingebied. Het is ook niet ondenkbaar dat Willem Barentsz hier de vechtpartij van oktober op het oog heeft waarbij Gerrit Arentsz dodelijk gewond is geraakt en wordt met zwijnevangers iets anders bedoeld.

Rechterlijke (politieke) zaken laat de predikant verder over aan de wet en na een waarschuwing voor wraakgedachten, gaat men in vriendschap uit elkaar.

Willem Barrents ende Henderreck Henders verklaeren ock in de hoisvisentaessi geveest te siin bi lores den doinmaier hem vorstelleden nadien wi an soendach des heerren affentmal soude wtdellen hoe siin gevoellen ock daerin stoenghe, ofte hi ock mende an den taffel des Heerren mende te coemen ende of hi in dat gevecht tegen den suinevangers ock met partekelere vreaeckgerrechthait var bekleet. Antworde lores darop lae ende varklaert hoewell hi den saeck den oofferhait laet bevollen te doen dat har darin beleeft [belieft] dat hi in siin gemoet anders wel geruist is an den tafel des heerren te gaen, mar voor desen rais hem an den des [dis] des Heerren te onthouden. Darop Willem Barrentsen antworde dat wi kerrekenraet ons met den pooetike dengen net begerren te bemoeien, so dat wi om u kuesteuese saeckken ons net bemoeien dan dat vi u varmaenden te wachten var vackergerrechthait ende sin also van malkanderen geschaiden met vreunschap.

1612

Burgemeester Simon Jacobsz Rebel heeft volgens Nanning Jacobsz de dochter van Haje onder druk gezet

Zeer omzichtig wordt op 1 januari 1612 een probleem gemeld dat burgemeester Simon Iansz (moet zijn Simon Jacobsz) en schepen Jacob Cramer zouden hebben met het feit dat voormalig (en veelvuldig) ouderling Nanning Jacobsz vanwege hun gedrag niet naar het kerstavondmaal is geweest. De kwestie was dat hij (burgemeester Simon Jacobsz) de dochter van Haje⁸⁸ had gedwongen om te getuigen dat Claes duinmaaier⁸⁹ stro had gestolen. De kerkenraad is op huisbezoek geweest en moet daar meer van weten. Het gaat hier weer (zoals zo vaak) om wegblijven van het avondmaal als protest tegen het gedrag van anderen.

Willem Barentsz vindt dat haat een kerkelijke zaak is en daarom zal hij de kwestie met de kerkenraad bespreken. Het gaat dus niet zozeer om het wegnemen van stro, maar om de pressie van de burgemeester en schepen op de dochter van Haje om iemand te beschuldigen. Nanning Jacobsz is hierin blijkbaar zeer principieel.

Op den 1 januari 1612 Is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrents ingebracht als dat Simen Iansz borregemester ende Iacop Crommer schepen hem hebben voorgestelt als dat si varstaen haden als dat Nanneck Iacops hem van den tafel heeft te kersdach gehouden om harenthalven ende dat darom, omdat hi saiden so si gehoort haden als dat Nanneck soude seggen dat hi Haijes dochter soude gedronghe hebben dat si soude seggen dat als dat Claes Doimmaier soude het stroe genomen hebben. Begeerden tarhalven [te] veten vat dar van te seggen var, omdat wi ock tot sinners ock in den hoisvisentaessi sin geveest. Heeft Willem Barrentsz <45> geantwoort nadien min heerren dat haet is een kerrecklicke saeck is so sal ick den kerrekerat van te kennen geven van de sack met den eerste wt den naam dar kerrekerat den warhait darop antwoorden.

⁸⁷ Twee keer in zin 16ii genoemd (d.w.z. 1611), maar geen preciese datum. Eén woord (dagaaanduiding?) is onleesbaar.

⁸⁸ HSR 1140 Dieuwier Haijes (3) wellicht.

⁸⁹ HSR 1093 Claes duijnmaier (8)

De zaak wordt uitgezocht en van pressie op Haijes dochter was geen sprake

Er is iemand die onbekend wenst te blijven en die in het huisbezoek heeft geklaagd. Pieter Albertsz moet zijn zwager (blijkbaar de schepen) en de burgemeester ontbieden. Nogmaals gaat het om de pressie van burgemeester en schepen op de dochter van Haije die Claes duinmaier van diefstal van stro heeft beschuldigd. De klager die niet aan de tafel des heren wenst te gaan met dergelijke personen zal dus wel Nanning Jacobsz zijn geweest. Hij is in dit verband immers eerder genoemd. Het was blijkbaar niet nodig (of opgemerkt) om de eerdere notitie aan te passen en zijn naam daaruit weg te halen. De klager is geantwoord dat men het wegblijven van het avondmaal niet moet stoelen op geruchten en dat hij zich zou moeten bedenken, omdat hij door zijn wegblijven meer schade zou kunnen doen.

Er zijn ook andere getuigen bij het bewuste gesprek van de burgemeester en schepen met de dochter van Haije geweest en zij beweren dat de vrouw niet gedwongen is, maar haar verhaal vrijwillig heeft gedaan. Jan Duijncker heeft geantwoord, hoe kunnen ze dat (over die dwang) zeggen, want ik heb de burgemeester horen zeggen: zeg ons de waarheid, want met een leugen zijn we niet geholpen en Barent⁹⁰ heeft dat ook gehoord. Ook Jan Vollekensz kan dit bevestigen. Ze gaan er Barent naar vragen en ook hij verklaart dat de vrouw niet gedwongen is maar vrijwillig haar verhaal heeft gedaan. Deze vorm van ondervragen is klaarblijkelijk geen vorm van dwang.

In het huisbezoek dus maar weer naar de klagende broeder (Nanning Jacobsz) om te melden dat ze geen bewijs hebben gevonden voor zijn verwijt, maar eerder het tegendeel. Want twee broeders van de kerkenraad zijn erbij geweest en hebben gehoord dat de vraag vriendelijk gesteld was en niet met pressie. De klachten zijn nu naar genoegen van de kerkenraad afgehandeld, en omdat het een van-horen-zeggen kwestie is en er geen zekerheid te krijgen is, leggen burgemeester en schepen zich bij de zaak neer en bedanken de kerkenraad.

1612

Den 2 januari is kerrekraet gehouden ende van Willem Barrents ingebracht den boven varhalde reden ende begeert den buerregemester ende schepen dar antwoort op. Is beslooten alher te antwoorden also het geschet is sonder siin X naem die ons darvan gesait heeft te noemen ende is besloten den 3 mannen voor min heerren te antwoorden hetgeen dat Derreck Comelesz met Willem Barrents van den anklagede parsoon hebben varstaen ende Hendereck Hendersz ende Willem Barrentsz darna in den hoisvissentaessi hebben varnomen ende is Pieter Allebertsz belast sin suager ende den Buerregemester an te seggen dat si morrgen nader te sinners [zijners] soude koemmen alvar den kerrekeraet har dar soude varwachten. Het welken geschet is op de 3 januari ende van Willem Barrentsz wt den naem van den kerrekeraet den reden varhalt als dat si in den hoisvisentaesz siin geveest ende van een seker letmaet varstaen desen reden: Ick meen voor desen rais an den tafel net te coemmen. Gevracht siinde den reden varom saiden darop omdat hi gehoort hadde dat den buerregemester ende den schepen den dochter van Haien dartoe gedroengen souden hebben om te seggen dat Claes Doinmaier het stoe genoemen hade ende begerde met sodanige net anden tafel des heerren te gaen. Darop gevracht is of men den buerregemester wt siin naem soude van seg[ge]n so heeft den parsoon geantvort hi en var net sekr[?]<46> ende is veder geantvort dat men wt hoorren seggen hem van den tafel des heerren net behoore te houden ende also varmaent dat onsen broeder hem in den saeck wel bedackken soude, of door siin afliven dar hi geen reden toe en hade mer onstechtge soude doen ende siin also geschaiden. Ende coemende in den hoisvisentaesz hebben ock geveest bi noch een broeder die van den saeck spraeck seggede dat hi dar bi gevest is als Simen Iacopsz berregemester int biwesen van den schepen har darna gevracht heeft. So hebben wi hem gevracht vat dar van var ende dat hi den varhait ons dar van seggen soude want wi hebben varstaen dat Simen Iacopsz met den schepen dien vrou darna gevroeht heeft. So heft onsen broeder Ian Doikker geantvort hoe kennen dat seggen want ick heb den berregemester hoorren seggen Seghet ons den varhait want met een lügen so siin wi niet behellepen ende Barrent heeft het ock gehoert als ick saide Ian Volleker varklaerde ock dat hi berait var die reden altit te varklaeren. Darna gecoemen siinde bi Barent varklaert ock dat den vrou dar net toe gedroenghe is mar heeft vriwellech bekend ende also in den hoisvisentaesz ons van geen suarrechthait offer eeneghe letmatten si vorgecoemmen so hebben wi int vederkerren den vargaende broeder angedent dat wi van sodaneghe klaechten als hi ons van hem gehoort hebben mar wel kontraelli [contrari] als dat 2 broeders in den hoisvisetasi gesait hebben als dat si dar bi gevest siin als den berregemester den vrou dat heeft vargesteld mar varklarren dat si vruentlech ende net wt bedrockenhait heeft dat den berregemester har vorden <47> ende den berregemester het foendement ende prensipalste van dese reden, nat belefen [naar het believen] dar kerrekeraet si voortgesteld messtgaders den schepen als dat ock den klachten hebt ock van horren seggen ende in gen sekerhait so heeft den berregemester ende schepen het laetten gen[o]legen ende ende [sic] den kerrekeraet bedackt hebbede so sin wi van malkander geschaiden.

Wigger is dronken geweest bij de kapitein van de Schans

Willem Barentsz vervolgt na zijn verslag van 2 januari 1612 met een notitie over een vergadering van 23 december 1611 en dat was twee weken eerder. Wilde hij dit eerst niet inschrijven? Of was hij het stukje bij het overschrijven uit een kladversie vergeten?

Het gaat over Wigger, die deze keer niet naar het avondmaal wil. Men weet vast wel waarom, maar zowel Willem Barentsz als Dirck Cornelisz zijn nog niet op de hoogte, dus moet Wigger het maar vertellen. Wigger vraagt of hij dan alles moet vermelden, waarop Willem Barentsz antwoordt: voor zover het de kerk niet aangaat niet. Dus alleen zaken die voor de kerk van belang zijn.

Wigger is enige tijd geleden in Den Burg bij de oude kapitein van de Schans geweest en hun gesprek was niet genoeg geweest, zodat hij langer bleef dan juist was en niet voelde dat hij al dronken was. Maar buiten komende merkte hij dat hij erger dronken was dan hij eerder meende te zijn. Waarschijnlijk heeft niemand het gezien. Wigger wordt geprezen over zijn eerlijkheid. In het huisbezoek was er niets gemeld over zijn dronkenschap.

1611

Den 23 dessember is kerrekeraet gehouden ende ock van Willem Barrentsz ende Derreck Coomelesz ingebracht dat si siin geveest bij Vegger die welken varklarden hem voor dese rais van den tafel des heerren meende te onthouden. Darop geantvort is warom is vat

⁹⁰ HSR 1099 Barent Jansz (3) Ledenlijst nr. 3

Vegger. Varop saiden dat vat ghi baide gar[?] wel ghi wet het bai. Ende Willem ende Derreck Cornelesz antwoorden enider vor har persoon dat si van hem net een voort gehoort hade, dan soet den broeder beloeft ons te seggen, ende ons indech si te veten [indachtig zij te weten] so kan hi ons dat varklaeren. Darop Vegeres antwoorden bennen gehouden alle denghen te seggen. Darop Willem Barrentsz antwoorden so var het den kerreke net aengaet so seggen vi neen. Ende Vegeres antwoorden ende saiden broeders ick ben voor een tit an den Berregh geveest tot den oude kappetaen van den Schans enden onsen praet is net soet genoeg so dat ick dar vat langer bleef als recht. Toen net gevoellede groette droockenschap, mar coemedede boiten door so var reck int besten droocken als ick tevoerren mende [?] dat net var gehoort saide Vegger. Nanneck Iacopsz die vet het ock sack[?]. So is dar ons antwort op geveest, broeder vi prisen u darin dat ghi u open doen ons openbaer want vi hebben den housvisitassi tot allen letmaetten gedaen [...] is dar net een vort [...] coemen.⁹¹

Men vertrouwt erop dat Nanning Jacobsz zich er ook niet aan gestoord heeft, temeer omdat hij niet van tevoren met zijn klachten is gekomen. En Willem Barentsz heeft, in het bijzijn van Dirck Cornelisz hem (Wiggers) gevraagd of hij spijt heeft en zulk gedrag voortaan zal laten. Ja, zegt Wigger.

Zijn spijt en dat er bij het huisbezoek geen verdere klachten over hem waren, is genoeg voor de kerkenraad om hem weer toe te laten tot het avondmaal. Niemand heeft over zijn dronkenschap tot nu toe een woord gezegd, dus zijn ze tevreden met wat de broeders Wigger hebben toegezegd.⁹²

Tijdens de vergadering van 13 januari 1612 vertelde Willem Barentsz echter, dat Nanning Jacobsz bij hem geklaagd heeft dat de kerkenraad Wigger te lichtvaardig weer aan het avondmaal heeft gelaten. Ook Dirck Cornelisz heeft hetzelfde uit Nannings eigen mond gehoord. Dat moet Nanning dan maar uit komen leggen, voor zover hij intussen niet van mening is veranderd. En als hij iemand heeft die zijn zaak kan ondersteunen, dan mag hij die meenemen, wat Dirck Cornelisz en Hendrick Hendricksz hem zullen mededelen.

<48> Dan so belangt Nanneck Iacopsen vi dat vartrouwen hem dat hi hem daran net sal stietten te mer omdat hi ons net van voort daarvan gesait heeft. Ende Willem Barrentsz int biwesen van Derreck Cornelesz heeft hem daroffer varmaent ende onder anderren gevraecht ofte hem dat doen van harten net leet waer ende sullecks doen na desen na te laetten. Darop Vegeres antwoorden ia ick. So heft Willem Barrentsz met Derreck Cornelessen geantwoort nadien ghi varklaert dat het u van harten leet is ende beloeft ock sullecks na te laetten ende ons inden vs[voorszegde] hoisvisetasi net een woort van u si voorgecoemen so achte wi dat ghi met geen onstechtgehe ande tafel des heerren sal koemmen mesdien dat niemant ons een vort daarvan gesait heeft. Toch oc hi moechtet sullecks [onleesbare woorden] want hebben te seggen ende desen reden den kerreke vargesteld hebbende varklaeren dat si ock van Vegeres net gehoort te heben ende siin wel tevreden met hetgene dat den broederren Vegeres hebben angesait.

Den 13 januari 1612 is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht als Nanneck Iacopsen bi hem gevest is, ende onder anderre reden geklaecht offer den kerrekerat hier op den Hoorren als dat si te lechtverdech gehandelt hebben int noemen van Veger om te laetten gaen an den tafel des heerren het wellleken Derreck Coreneles ock varklaerden ock sullecks van Nanneck Iacopsz wt siin eigen moent gehoort te hebben akkorderrede met den reden van Willem Barrentsz.

Is besloetten Nanneck Iacops den doenderdach savons te onbeden tot Derreck Coornelesz voor den kerrekerat te coemmen. Toch so hi hem net anders bevonden heeft so sal men hem tot die tit toe siin bedeckkegehe <49> geven ende ock anseggen so eeneghe broeders siin die hi begert dar bi te hebben om siin saeck te varstiven dat hi die wel mee mach brenghen ende dit sal hem gesait vorden doer Derreck Cornelesz ende Henderreck Hendersz.

Nanning Jacobsz had zijn grieven eerder moeten uiten, maar er wordt verzoend

Op 19 januari verschijnt Nanning Jacobsz voor de broeders en daar er aan beide zijden veel woorden zijn gevallen wordt verzoend. Willem Barentsz en Dirck Cornelisz hebben de opdracht gekregen Nanning Jacobsz te zeggen dat zij van Wigger hadden gehoord dat Nanning Jacobsz hen had mogen uitleggen in hoeverre de zaak van Wigger bekend zou kunnen zijn. In het huisbezoek had Nanning Jacobsz desgevraagd ook moeten melden dat er problemen waren met Wigger, maar Nanning zegt dat het aan beide kanten nu vergeven is en in het vuur der liefde begraven en bekrachtigd met een handdruk, in het bijzijn van drie getuigen.

Den 19 januari 1612

Is kerrekenraet gehouden ende Nanneck Iacopsz is verschenen bi den broederren ende also vel reden an baiden siden siin gevallen, so heeft Nanneck Iacopsz hem ock laetten venden als ock Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz ende si geschreven an Henderreck Henders ouderleck ende Ces Doiker als ock Petter Allebersz baide dieiaken vat si hierin goet venden dat si het an baie kanten te verde begerren te stellen, ende hebben nadat dien broeders met malkander hebben gesproken bi ons koemedede angesait, als dat Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz gehouden waren Nanneck Iacopsen antesegeen dat si van Veger gehort hade opdat Nanneck Iacops har dar van hade mogen varklaerreghe doen hoe ver den saeck van Vegger soude mogen bekent siin ende hebben Nanneck Iacopsen ock angesait nadien Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz tot hem kuammen in den hoisvisetaesz hem vragede onder anderre ofte hi ock van eeneghe suarrechait west belaengede eeneghe letmaten dar gemeente dat hi gehouden var gevest om har daarvan Veger an te seggen, mar also het an baide kennente netten si geschet dat sit malkander ten beste sullen nemen ende int ver dar lefden begrafen hetwelleken si met hanttaesteghe beloeft hebben an baie kaenten toch het vollegen int bi wesen van den 3 vogaende broederren.

Vechten met de paap

Voormalig ouderling Nanning Jacobsz blijft ongeregeldheden melden: Cornelisz Jacobsz heeft met paap Maarten gevochten. Katholieke erediensten zijn verboden, maar verdere activiteiten worden door de overheid oogluikend of na ontvangst van zogenaamde recognitiegeldten toegestaan. De vrijheid van geweten is wel gegarandeerd.

⁹¹ Moeilijk leesbaar einde van de pagina. Duidelijk is wel dat Nanning Jacobsz iets gemeld heeft.

⁹² Willem gebruikt hier uiteraard zelf een dubbele ontkenning, niemand heeft geen woord gezegd.

Nanning moet komen verklaren wat er is voorgevallen. ‘Nanning Jacobsz heeft gezegd, zo hij begrepen had uit de mond van Cornelis Jacobsz⁹³ zelf dat de paap bij hem komende, tegen hem gezegd heeft: gij dreigde mij gisteren te slaan, hier ben ik, nu hebt gij wat gij verlangt. Sla toch, zei de paap toen hij tot hem kwam en nadat Cornelis Jacobsz zijn bullekaper (een bullenpees?) getrokken had, heeft hij de paap voor zijn kop geslagen. Is besloten dat men onze broeder daarover zal aanspreken, hetwelk zouden doen Willem Barentsz en Hendrick Hendricksz. Ook is besloten weer te vergaderen en hem te corrigeren als het mogelijk is, het weer te benoemen (in de kerk), maar aan Cornelis Jacobsz wordt overgelaten, op welke wijze.’

Den 26 [jan] is kerrekræet gehouden 1612

Ende van Derreck Comelesz ingebracht als dat Nanneck Iacopsz hem aengedient heeft als dat Comelesz Iacops tegen de paep geplockhaert [gevochten] heeft <50> ende is goet gevonden dat men Nanneck Iacops bi ons ock als oude ouderleek ock bi ons siinde laetten koemen ende varklaeren vat dat voor reden si gevallen tusgen Coomeles Iacopsz ende Marten den paep. So heeft Nanneck Iacops gesait so hi verstaen hade wt den mont van Cornelis Iacopsz sellefs dat den paep bi hem koemed heeft tegen hem gesait ghi dreene (dreigde) min gisteren te slaen hier bennick nu hept ghi verlanst slaeght toch den paep saide hem hade gegane ende nadat Comeles Iacopsz si bulleckaaper wtgetrokken hade, so heeft hi den paep foor siin kop geslaegen. Is besloten dat men onsen broeder daroffer sullen anspreken het welleken doen soude Willem Barrentsz ende Henderreck Hendersz ende is ock besloeten [...] te vergaderen ende dien corregeren soit doenelick is vederrom vi te noemen, so Comeles Iacopszen gelaetten wort vat behooren.

De volgende dag al wordt in de kerkenraad (met Nanning Jacobsz aanwezig) door Willem Barentsz en Hendrick Hendricksz gemeld dat ze bij Cornelis Jacobsz zijn geweest. Die heeft verklaard dat het verhaal (over het slaan van de paap) waar is, maar dat het beter niet was gebeurd, vooral vanwege de ophef in de gemeente. Daarom zal men zijn zonde moeten noemen vanaf de preekstoel (met de bekende resolutie), maar met verzwijging van zijn naam. Hij komt er dus gemakkelijk vanaf. Het vechten op zich lijkt niet zo ernstig, maar dat iedereen er van weet is kwalijk.

Den 27 ianuari 1612 is kerrekræet gehouden ende int biwesen van Nanneck Iacops van Willem Barrentsz ingebracht ende Henderreck Henders als dat si geveest siin bi Coomeles Iacopsz ende hem den saeck vargesteld. Varklaert dat sullecks den varhait is, toch na veel reden bekent dat het beter hade gevest dat het netten hade geschet om den opspraek die dar offer den gemeente si gecoemen, noch ock willen dat den broeders sullecks soecken wech te nemen naer behooren ende is dar wel mede tevreden. Is besloeten bi den broeders also den saeck den gansse gemeente bekent is dat ment de gemeente wt den predeckstoel toch met varsuighe siins naems sullen varstellen op dusdaneghe wisen. Also een broeder onser gemeente door hastichait in slaen hem vargrepen heeft vardoer veel opspraek gecoemen si ende hier kerrecklick offer angesproken <51> varklaert dat hem sullecks van harten let is, is tarhallelfen siin varsoeck die hier door ont stecht siin dat si hem dat ten besten willen nemen beloft hem vartaen van sulleken doen te wachten. Gedaen in onsen kerrecklike vargadereghe desen 27 ianuari 1612 ende den 29 darsellefen vorgelesen. Het welleken also inderdat geschet si wt den predeckstoel op den dach als varschreven is.

Advies van de Classis van Alkmaar

Een wat lastig leesbaar stuk, maar in de vergadering van 2 februari (weer met Nanning Jacobsz present) wordt een bezoek aan de Classis gemeld waarin de hardnekkigheid van bepaalde zonden in de gemeente aan de orde is geweest. Wellicht dienen de zondaars in de gezamenlijke kerkvergadering van de drie gemeenten te worden genoemd, maar eerst moeten ze van de Classis het oordeel van de drie kerken afwachten.

Den 2 februari 1612 kerrekreat gehouden int biwesen van Nanneck Iacops ende besloten also wi vorren van de classes gestan siin ende den soenden in onsen commeghe [sommige] onser gemeente vor vel die vanpenden hirtneckkechhait desen voorgestelt te siin met den naem om sullecks den 3 kerreken an te dienen ofte net raetsaem si te pas [met pasen] in klaesses voor te stellen om asis nam [uit haar naam] har te varsoucken dat sullecks om dar in voort te soet denars afwiste [voor zover de dienaars er van wisten] ende het ordel vanden 3 kerreken darin te verwachten.

Het komt dus goed uit dat er ook een geplande vergadering van de drie kerken aankomt. Allereerst wil men de gezamenlijke vergadering meer rechten geven. Texel is immers zo ver van de Classis en als het slecht weer is kan men niet gaan. Zou het niet goed zijn om de Texelse vergadering het recht te geven om van een hardnekkige zondaar de naam in de kerk te noemen? We hebben gezien dat dit eerder is gebeurd met Jan Takesz, maar dat was ná overleg met de Classis.

Willem Barentsz neemt de gelegenheid te baat om een gezamenlijke resolutie op te stellen over de vreselijke dieren mishandeling die overal gaande is: gans kneppelen, kock snijden⁹⁴, haring kneppelen of snijden. Hij heeft zich in zijn eigen kerkboek ook al kwaad gemaakt over het gans trekken. Dergelijke praktijken blijken een slechte gewoonte op Texel te zijn. Men wil de burgemeesters hierop aanspreken, wat betekent dat men dit een zaak van

⁹³ In 1623 armenvoogd [Breck]. Ook burgemeester en als Cornelisz Jacobsz Plaets[man] in HSR 1622; en wellicht als schepen in 1631, bij de verkoop van de molen van Den Hoorn [Breck]. Maar niet in de ledenlijst van 1625 en dat is vreemd. Is de CJP van 1631 een ander of was hij in 1625 (even) geen lid meer?

⁹⁴ Kock snijden en kock kappen, het verwonden van hanen. “Dat gelijk nu dit jaar, soo ook voortaan bij gelegenheid van de jaarmarkt, niet meer toegelaaten mochten worden, niet alleen dat cock-kappen en kock-snijden [t welk toch is een groote aanlijding van ’t verderf van de jeugt, en van vechterijen] maar ook eenige ydele vertooningen, bijzonderlijk guychel-speelen, en batement speelen, sijnde rechte verfoeyselen, die in geen Gereformeerder plaats dienden verdragen te worden; alsoo de kermissen en alle de vertooningen en vuyle speelen daar aan dependeerende, sijn het eygen gevolg van den Paapschen Godsdienst.” Historisch verhael van de Proceduuren tegen D. Jacobus Koelman door Theophilus Parresius, Rotterdam 1677.

de overheid vindt die voor alle Texelaars geldt. Dit is een van de weinige keren dat de kerk zich bemoeit met gedrag van niet leden.

Ordinaris vergaedinge gehouden van de drie kercken in Texel

den 9 februarij anno 1612 aen den Burch ende was
praeses Willem Barentsz,
scriba Abel Rutgersz.

Is naer aenroeping van den naeme des heeren, van den preside voorgesteld: dat alsoe wij predicanten met onse kercken verre van den Classe sijn geseten, ende dicwils door het quaet weder oock verhindert worden om (des noot zijnde) niet en connen comen: ofte niet geraden was om in de naeste Classicale vergaedinge den Classem voor te stellen ons drie kercken te autoriseren, dat so ijmant in eenige groue sonde gevallen zijnde, daerin quam te continueren, dat wij sodanige soude mogen met advijs van de drie kercken, kercken met openbare naem voorstellen, waerop die vergaedinge (naer lange overwegingen) hebben nootsaekelijk geacht ende besloten den Classen voor te dragen. Is ten tweeden van den praeside voorgesteld dat alsoe onse eijlant van Texel (Godt betert) zeer vervult is met groote gruwelijcke sonden; doch besonder van de zonden van het misbruijcken der creatueren ende schepselen Godts (naementlijk) als van gans cneppelen, koecksnijden, harinck cneppelen ofte snijden) ende sodanighe grouwelijcke zonde meer si, ofte het niet geraden ende noodich is sulcx van een ijgelyck predicant sijn burgemeijster voor te stellen, opdat sulcx (soe verre het mogelijce ware) mochte geremedieert werden. Is naer rijpe delijberatie besloten ende geresolveert dat een ijgelyck predicant sulcx sijn burgemeijster zoude voorstellen ende ernstelijcken met hem communiceren. Aldus gedaen ende besloten in onsen kerckenvergaedinge ten dage, plaetse ende jare als boven. Waren tegenswoordich

	Hooren Dirck Cornelisse ouderling	Aris Goessensz	
van den	Wael Jacob Pietersz dijacon	Willem Barentsz	predicanten
	Burch Dirck Hendrickxz dijacon	Abel Rutgersz	

Joris de duinmaaier wil vertrekken en verlangt een attestatie

Of voor Joris nu alleen het vechten met zwijnevangers, of de dodelijke verwonding van zijn collega Joris de doorslag geeft maakt niet veel uit. Hij heeft verklaard dat hij wil vertrekken en vraagt een attestatie, waarvoor de oude kerkenraadsleden bijeen zijn geroepen. Willem Barentsz maakt een ontwerp, dat in de gemeente is voorgelezen waar geen goed of kwaad meer aan is toegevoegd. Nu moet Joris wel eerst nog verzoenen met enkelen met wie hij nog problemen heeft.

Den 14 februari 1612

Is kerrekerat gehouden enden oude regierders weder der kerreke beroepen ende dat door reden dat Iorres varklaert dat hi begeert te vartrekken ende varsoeckt een attestaessi. Is omgevraecht na gedaen gebet of men Iorres souden een attestasi geven nadien hi sullecks varsoeckt. Is gereselfert, la mar hoe die sal bischreven worden is noch net besloten. Dan van Willem Barrentsz een ontverrep gedan ende den gemeente vargelesen so hebben den broederen dar noch goet noch kuaet toegesenten, mar is besloten dat 2 broederen hem soude varmaenen te varsoenen met eenneghe dar letmaetten dar hi vat mede soude t wtstaen hebben. Het welleken doen souden Willem Barrentsz ende Derreck Coornelesz.

Albert Pietersz is dronken geweest

Aan Den Burg is Albert Pietersz verleden donderdag voor 2 maart dronken geweest. Willem Barentsz en Pieter Albertsz (de vader?) zullen hem hier over aanspreken en zeggen dat de zaak ook van de preekstoel zal worden gemeld. Ook Dirk Cornelisz heeft erover gehoord van een lidmaat die erbij was, maar het niet de moeite vond om het te melden.

<52> Den 2 mart is kerrekereat gehouden 1612

Ende van Willem Barrentsz inghebracht als dat hi varstaen heeft dat Allebert Pietters als een doenderdach varleden droockken si gevest ende sullecks heeft gedaen an den Buerrech. Is beslootten als dat Willem Barrentsz ende Pieter Allebertsz hem hier offer sullen anspreken ende onder anderre seghgen so den saeck mer oppenbar wort als si is als dat men dan sodanige doen sullen wechnemen van den predeckstoel. Derreck Coornelesz sait ock sullecks gehoort te hebben van dengene die dar ock bi geveest is siinde ock een litmaet mar varklaert dat men dat den kerrekerat net behouven te seggen. Derreck ock saiden den litmaet dat hi hem darin varlederen [verloederen] hade. Is gereselevert also sodaneghen letmaet var als dat hi door siin revollebracht [? volgend gedrag] vederom si tevreden gestelt dat hi dan tegen Derreck Comelesz ofte tegen anderren net begerde te seggen mar bi hem begeerden te bliften het welleken Derreck Comelesz si opgelait sullecks den broederen te seggen.

De zaak Joris gaat voort, hij moet toch eerst zijn ruzie met Gerrit Nox bijleggen

Willem Barentsz en Dirk Cornelisz zijn ook bij Joris de duinmaaier geweest om hem te zeggen dat hij zijn attestatie pas krijgt als hij eerst met enkelen verzoent. Gerret Nox meldt dat Joris niet is langs geweest, Joris was het van plan. Ze laten de zaak rusten tot er een antwoord van Joris komt. Dat lijkt goed te komen.

Willem Barrentsz heft ock ingebracht dat hi ende Derreck Coornelesz sin gevest bi Iorres den Doinmaier ende hem angedient als dat den broeders wel van meeneck siin om hem een attestaees te geven toch hem eerst te varmaenen so hi met eeneghe letmaetten vat hade wtstaen dat hi metten eersten eerst soude varsoenen ende varklart dat hi met Gerret Nocks vat hade wtstaen darin hi met hem wel wilde varsoenen, toch begert sellefs met hem te spreken ende varklaert dat Gerret sait dat Iorres tot hem net si geveest om hem sin wil antebiden ende Iorres varklaert dat hi hem sullecks aangeboden heeft, wilde hem daroffer anspreken ende also met hem varsoenen ende heeft toen <53> van dien gesait dat wi den saeck solanc sullen laetten rusten ter tit toe dat hit den broeders sal te kennen gegeven sal. Is van Willem Barrentsz

gevraecht of nit dan solanck sellen laetten rusten darrop Iorres antworten la broeders. Is gereselfert dat men den antwoordt van Iorres sullen varwachten.

Joris wil de zaak met Gerrit laten oplossen en men zal Gerrit ondervragen. Ook moeten Gerrit en Joris in de kerk komen om voor de kerkenraad hun argumenten te laten horen. Joris krijgt ook de attestatie terug die hij van Amsterdam heeft meegenomen.

Den 9 mart is kerrekereat gehouden 1612

Ende van Willem Barrentsz ingebracht als dat 1 hi Iorres heft gesproken die wel begert dat men den saeck met Gerret Nocksz mochten afhandelen. Is beslootten dat men Gerret soude hoorren spreken Ten 2 van Willem Barrentsz varhalt dat Iores vist [wenst] een attestatssi omdat hi hoopt te vartreckken. Is besloetten offer het i dat men sellen arrebaiden dat Gerret ende Iorres also har rende [redenen?] tegen malkander striden bi malkander in den kerreck sellen koemmen voor den kerrekeraet om har redenen bi inkommen te hoerren. Ock besloetten dat men Iorres een aettestaesz sallen geven als hi vederkoemt om te vtreckken ende dat met den broederen goet venden toch den attestatssi van amsterdan gebracht vor sellen bihandegen.

Den 13 mart is kerrekeraet gehouden 1612

Ende van Willem Barrents ende van Derreck Coomelesz ingebracht dat si bi Iorres hebben gevest ende hem angedient dat men hem den attestasi die hi van amsterdam heeft gebracht vederom sellen behandegen als hi die begeert.

Huisbezoek

Het huisbezoek van april 1612 wordt verdeeld: Hendrick Hendriksz en Dirck Cornelisz zullen 'op den Diek' gaan. Willem Barentsz 'op de Straat en Het Klif'. Daarna komen ze samen om eventuele problemen uit te wisselen.

Den 13 april 1612 is kerkenraet gehouden. Ende van Willem Barrentsz ingebracht also den tit van den hoisvisetaeszi si presenterende dat men bestemmen sullen die den hoisvisetasz doen sullen. Is beslot dat Henderreck Henderrecksz ende Derreck Comelesz suellen gaen op den diek ende <54> ende Willem Barrentsz den stret ende op het klef. Is besloetten dat men een medach van predekassi bi malkander varder sellen koemen om int brenghen den suaerechheit die si soude mogen vemomen hebben.

Het resultaat is vooral dat Claes Luytgensz onlangs ruzie heeft gehad met Joris de duinmaaier. Claes wou dat het niet was gebeurd.

Ariaentgen Cornelisz, de huisvrouw van Jan Vollekensz timmerman heeft ruzie gehad om haar huur. Ze lijkt verzoening met Jacob Corsz⁹⁵ in de weg te staan.

Ook lijkt er onenigheid tussen twee zusters Martjen en Grietjen Frerix over een erfenis. Het kerkboek is hier nogal verkleurd en slecht leesbaar.

1612 Den 20 april is veder kerreraet gehouden ende van Willem Barrentsz ingebraecht als dat hi sijn [...] in den hoisvisetaessi gestaen ende ingebraecht, dat Claes Loiltis varklaerden dat hi vaste laeffent laestledenen met Iores doinmajer vri wat reden gehat heeft. Wilde wel dat het net var geschet. Begert ock dat den broeders dar in wilde [arbeiden?] tot varsoeneghe. Is besloeten dat Hendreck Henders hier in soudien sien om har [...] var t eindigen. Ock so heeft Willem Barrentsz inghebracht als dat Arriantien Comeles den hoisvrou van Jan Vollekensz temmerman kuestie gehadt hebben om har hur[?]. Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Derreck Coomelesz tuesgen onsen suster ende tueschen Iacop Coersz dat si den keesti tegen houdt om har te varsoenen.

Ten 3 ock ingebraecht van Willem Barrentsz dat Mart⁹⁶ Vrecks ende Grette Vrecks ock tegen malkander net wel gehat heebben int dellien van het eerrefenes offer Anne van Rehks[?]. Is besloetten dat men har door Willem Barrentsz ende Derreck Coomelesz sullen soecken te vreden te stellen.

Opnieuw zullen Joris en Gerrit Nox beiden worden vermaand over hun wederzijdse onenigheid.

Is ock gevraecht van Willem Barrents indien dat den reden van Gerret Nocksz ende den reden van Iores stride tegen malkander vat si [...]. Is besloetten sot doeneleck is har bi malkander te brenghen om te varsoenen <55>mar so si har reden tegen malkander staende houden, dat men har an bije kaentten sellen varmaenen met malkander in vrede te lefen mis dien den kerreke in sodaneghe saeck [...] voorder konnen spreken. Dit sal doen Willem Barrentsz ende Derreck Coornelessen.

Albert Dirksz moet zijn dronkenschap verantwoorden, maar wil zijn ontsnapte dieren vangen

Op 2 mei 1612 'Is kerkenraad gehouden en door Willem Barentsz ingebracht dat hij met Nanning Jacobsz, onze oude ouderling, zijn voorbijgelopen bij het huis van Albert Dircksz⁹⁷, alwaar veel gezang scheen te wezen van dronken lieden en hebben ook Albert toevallig, toen hij dronken was, gesproken. Is besloten dat men Albert bij ons zal ontbieden, hetwelk Dirck Cornelisz opgedragen is om hem nu bij ons te halen, hetwelk Dirck Cornelisz, opstaande uit de vergadering, is gegaan naar Albert Dircksz en heeft hem dit meegedeeld. Dirck Cornelisz, weer komende in de vergadering, verklaart dat Albert Dircksz wel wilde komen, maar daar hem verteld was dat zijn beesten uit zijn land gelopen waren, moest hij deze vandaag weer in het land brengen. Wenst derhalve, hoewel hij daarna wel kan komen bij de broeders, dat hij liever had dat men iemand naar hem zou sturen, hij wil hen wel te woord staan. Is besloten dat men hem de resolutie van de kerkenraad zou meedelen, nadat men hem had

⁹⁵ HSR 989 (5)

⁹⁶ Martjen Frerix in ledenlijst (54) en HSR (841)

⁹⁷ In 1622 HSR is er een Albert Dircksz in Den Burg en een Albert Dircksz Ments in Den Burg Elmerburen. Deze komt ook voor in een akte van Breck uit 1624 betreffende een erfenis van Marrijten Gerrits. In 1625 koopt hij de helft van een brouwerij in Den Burg. Ik vond hem niet in de Ledenlijst van Den Hoorn van 1625. Hij zal zijn verhuisd.

aangesproken over zijn dronkenschap, hetwelk zullen doen Willem Barentsz en Nanning Jacobsz, oude ouderling, omdat hij het gezang ook gehoord had.'

Den 2 mai 1612 Is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht dat hi met Nanneck Iacopsz onsen oude ouderleek zijn varbigegaen vant hi is van Allebert Derrecksz al varscheene veel gesacks [gezag] te wesen van droeckken liden, ende ock Allebert bi geval als hi droeckken var heeft gesproeken. Is besloetten dat men Allebert bi ons sal inbeden het welken Derreck Corneles opgelait is te doen voordech bi ons te hallen het welken Dereck Cornelesz opstaende wt den vargaderghe heeft gegaen tot Allebert Derrecksz ende heeft hem sullecks angedient. Derreck Coornelesz coemende in den vargaderghe varklaert dat Allebert Derrecksz wel wilde coemen, mar also hem angedient var dat sin be[e]sten wt sin laent gelopen warren so most hi vor vandach die veder int laent te brengen. Begert tarhallevan of dama wil te coemen bi den broeders dan hi belefet [belieft] dat men iemant tot hem varren soende hi wil har wel te antwort staen. Is beslootten dat men hem soude andienen de reselisi dar kerrekerat nadat men haden angesproken offer sijn droeckkenschap, het welken doen soude Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz, oude ouderleek omdat hi dat gesack ock gehort hade.

Bij de kerkenraad van 6 mei 1612 gaat het opnieuw over het onchristelijke gedrag van Albert Dirksz, zelfs in zijn eigen huis. Albert is het daar wel mee eens, maar wil niet dat er iets over in de kerk wordt gezegd. 'Gevraagd zijnde of hij zich het oordeel van de kerkenraad wenst te onderwerpen, antwoordde Albert Dirksz ten slotte: ik weet wel [wat] zij wil, ik wens niet dat men mij van de kansel zal voorlezen, hetzij met mijn naam te noemen, of niet te noemen omdat het mij schaadt. Dan zal ik mijn leven lang niet meer in de kerk komen, noch bij het avondmaal. Dus waren wij bezig deze argumenten te beantwoorden en vermaanden hem over de woorden die hij daarnet gesproken had, heeft zich hard daartegen opgesteld en zei: al komt de hele wereld, niemand zou hem daartoe kunnen brengen. Is door de broeders besloten dat Hendrick Hendricksz en Dirck Cornelisz hem zouden aanspreken en vermanen zich aan de wil van de kerk te onderwerpen.'

We gaan Albert Dirksz nog tegenkomen, dus heeft hij zijn dreigement om de kerk uit te gaan voorlopig niet hard gemaakt.

<56>1612 den 6 maies is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ende Nanneck Iacops ingebracht dat si tot Allebert Derrecksz sijn gevest ende hem siin soenden var angstelt als droeckken drokken ende lechtverdech gesaek het welken net betaemt van een kristen in sijn huis geleden te sijn wel men sellecks selleefs te doen ende diergelijke redenen mer. Darop Allebert Derrecksz antwoorden dat hi drockken var gevest ende dat suelleks net behoort bi een kristen te gescheden. Beloft suellecs vort vollegede na te laetten so dat sodaneghe doen bi hem net mer bevoenden sal wesen so oit ock dat het hem van harten leet is. Gevraecht seinde of hi hem het ordel der kerrekerat begeert te onderwerpen Albert Derrecksz antwoorden ten eende ick wet wel vart hem wil. Ick beger net dat men min van den predeckstoel sellen afleren het si met min nam te noemen ofte net te noemen, sodat schaedt so sal ick min lefen inden kerreck net ver (weer) koemen noch tot den tafel des heeren. Zoe vi dartoe arrebaiden desen reden te antvorden ende hem varmaende op sijn reden dien hi straecks gesproken hade heeft hi hem vessen hart dar tegen gehouden ende saiden al koemen den heelle werrelt iemant soude hem dar toe brengen. Is bi den broederen besloetten dat Henderreck Hendersz ende Derreck Cornelesz hem soudan anseggen ende te vanmanen hem het wil dar karreke te onderwarpen.

Het gezamenlijk avondmaal verplaatst door de haringvangst

Willem Barentsz heeft ook gemeld dat zij met de 3 kerken vergaderd hebben op donderdag laatstleden en onder meer gesproken hebben over de bediening van het avondmaal, dat door de 3 kerken moet worden gehouden. Daar nu Sint Jan veertien dagen na Pinksteren komt is door de verzamelde broeders van de 3 kerken besloten dat de gemeente van Den Hoorn zal besluiten wanneer men het avondmaal zal gebruiken. En dat zo doen dat de 2 andere kerken daarmee tevreden zijn. Is besloten daar haar haringlieden dan grotendeels van huis zullen zijn in het haringmaken⁹⁸, dat men des Heren avondmaal zal houden op Sint-Jans dag (24 juni) en dus Pinksteren voor deze keer laten schieten. En het houden aan Oosterend, dat aan de beurt is en dat het ook wil houden. Willem schrijft 'osteramt', zo hoort hij het.

Willem Barrentsz heeft ock ingebracht dat si met den 3 kerreke sin varsamelt gevest om doenderdach laestleden <57> ende onder anderren in reden gevallen van den bedeneghe des heerren affentmal, die na order niet gehouden van den 3 kerreken, ter wilt nu Sint Ian vertien dagen na penster koemt, is besloetten bi den vrs 3 kerreken. Is bi den broederen dar varsamelden kerreke besloetten dat den gemeente van den Hoorren sal besloitten vanneer men sullecks sellen gebroiken. Dat dan omdat 2 kerreke dar mede tevreden sijn, is besloten also den harreckloiden dan mest van hois sellen sijn int aremaken[?] dat men des heerren affentmal sellen houden op Sint Ians dach, ende also pensterdach voor desen rais laetten offerscheten ende sullecks houden op osteramt, nadien het den order is van ock har begerren op den broederen dar het [...] soude mer [...].

De drie kerken vergadering die Willem noemt heeft op 3 mei plaatsgevonden. Abel Rutgersz noteert ook dat het avondmaal in Oosterend zal worden gehouden, maar de overwegingen van Willem over de haringvangst of de keuze van Den Hoorn noemt hij helemaal niet. Opnieuw zien we de predikant van Huisduinen die een probleem met een schoolmeester van Den Helder komt voorleggen. Het was de gewoonte dat, wanneer je er met je eigen kerkenraad niet uitkwam, je een breder overleg kon zoeken en dat kon door een buurgemeente in te schakelen.

⁹⁸ Hier worstel ik mee. De ck van harreckloiden is bij Willem zoals altijd wel ng, maar aremaken is me onduidelijk (als dat er staat). Dit is de tijd van het jaar voor haringvangst, maar haringbuizen die onder de Engelse kust visten, vertrokken alleen vanuit havens zoals Enkhuizen. De schepen lagen te diep om op het strand aan te leggen. Maar haringen zwommen ook naar de Zuiderzee, dus wellicht ving men die. Oogsten (arenmaken) lijkt me te vroeg in het jaar, maar misschien ging men hooien (harend was een gewas dat wel werd gebruikt).

Voor Barent Hendriksz van Huisduinen is dat dus Texel, waar hij gevoeglijk aanschuift bij de eilandbrede vergadering. Nochtans kan er niets besloten worden.⁹⁹

Ook gaat het uitgebreid over geld dat Aris Goossensz tegoed zou hebben van de kerkmeesters van Den Burg. Men zal pogen alle kerkmiddelen naar het kantoor (in Enkhuizen) over te laten brengen, zodat hij op normale voorgescreven manier betaald kan worden, maar alles in vriendschap. Er dreigt blijkbaar ruzie en de kerkmeesters gaan hun eigen gang.

Abel Rutgersz heeft in Oosterend nu toch meer te stellen met overlopers naar de wederdopers.

Ordinaris vergaaderinge gehouden van de drie kercken in Texel

den 3 majo anno 1612 aen den Hooren, waren gestemt

tot praesidem Willem Barentsz

ende tot scribam Abel Rutgersz

Naer aenroepinge van de naeme des heeren is van den preside omvraege gedaen ende [...] consent in de vergaederinge verscheen Barent Hendericksz, getrouwen dienaar op Huijsduijnen, soe ist dat dor [...] den voorgemelten broeder in de vergaederinge is voorgesteld eenen seeckeren swaricheijt die sich respondeerde tusschen sijnen eenen ouderling, genaemt Ariaen Janssen ende sijnen schooldienaer op den Helder. Waerover die broeder van Huijsduijnen ernstelijcken heeft versocht die vergaederinge haer goet advijs. So ist dan dat die kercken die saecke rijpelijk overwegende, hebben besloten (dat alsoe partijen in haere vergaederinge niet en verschenen) die saecke wt te stellen totdat zij (nae des kerckeraets believen van Huijsduijnen) op die selve plaetse werden ontboden ende partijen aen sijde ende wedersijde gehoort hebbende, alsdan nae hare wijsheijt te resolveren. Is vorder van Aris Goessensz voorgesteld dat also hem een merckelijckken somme van penningen (belangende sijn dienste) was resterende ende menichmael daerom sijn burgemeijster ende kerckmeijsteren hadde aengesproken, ende nochtans niets en hadde connen gecrijgen, heeft daerom der broederen raet in dese saecke versocht. Soe ist dat die vergaederinge heeft geadviseert, als dat Aris Goessensz sijn resterende penningen sal innen naer inhoud van de ordinantie der E[dele] Mogende H[eeren] Staten. Is vorder besloten om te sien alle die kerckenmiddelen in Texel over te krijgen aen den E[dele] Mog[ende] H[eeren] Cantoor; ende om sulcx int werck te stellen, so is besloten dat een ijgelyck predicant dese saecke met sijn kerckenraet, kerckmeijsteren ende burgemeijster sal communiceren, opdat alsoe die saecke met ordeninge ende vrientschap mach beleijt werden. Is noch besloten naer ordre ende gebruijck het gemeene Avondmael te houden tot Oosterend. Is ten laesten van Abel Rutgersz voorgesteld van eenen afvalligen (genaemt Frans Pieterszoon) die hem begeven heeft tot den wederdooperen ende duslange tit[?] met hem is gedult, maer hij niet alleen dese kercke begeven hebben, maer nu dagelick begint tegens den leven[?] sich te offensereren. So ist dat voor goet is ingesien die selve den Classem nae ordeninge voor te stellen, ende haert goet advijs van die te verwachten. Aldus gedaen ende besloten ten dage, plaetse ende jaere als vooren. Waren present

[...] Dirck Cornelisz ouderling

Aris Gossensz tsamen

[...] Pietersz dijacon

Willem Barentsz predicanten

[...] Jacob Pietersz dijacon

Abel Rutgersz

Verkiezing van nieuwe ouderlingen en diakenen

Op 11 juni 1612 worden er weer nieuwe bestuurders gekozen uit een dubbeltal voorgestelde (dit was volgens de kerkorde de juiste manier). Kandidaten zijn (opnieuw) Nanning Jacobsz en Claes Cornelisz Bol¹⁰⁰ als ouderling, Willem Cornelisz Wever¹⁰¹ en Hendrick Jacobsz als diaken en Marretjen Pieters Nox en Dieuwer Cornelis als diaconesse. Op 13 mei 1612 zijn in de kerk na de prediking steeds de eerstgenoemden gekozen.

De aftredende diaken Cors Andriesz meldt op dezelfde dag het saldo van de rekening: 400 gulden in geld. De rest is helaas niet goed leesbaar.

1612 op 11 is kerrekraet gehouden ende van den broederren nadat het gebet gedan var wtgeset tot ouderlenghe ende diacken Nanneck Iacops ouderleck ende Claes Coomeles Bool. Tot diacken Willem Comelesz Vefer ende Hendereck Iacopsz. Tot dieakenesse Martien Pieters Nocks [en] Dieuwer Coomeles. Desen den gemeentte voorgesteld sijnde darop den 13 maies 1612 heft den gemeentte vargadert siinde inde kerreck na den predekasz vorden medach om darwt den varkeseghe te doen. Is varkoerren met den meeste stemmen tot ouderlenghe Nanneck Iacopsz, dieiacken Hendereck Iacopsz, dieiakenin Marretien Petters Nocks.

<58>1612 den 11 iuni

Heft Koors Anderresz rekege gedan sijnen rekeneghe ende offer gelefert int slot den soemmen van vier hoondert gulden aneen gelt ende an [...]

Albert Pietersz weigert te worden genoemd en Joris en Gerrit moeten komen

In dezelfde kerkenraad blijkt dat Albert Pietersz zich wel aan het oordeel van de broeders wil onderwerpen, maar hij kon het er niet mee eens zijn dat zijn naam of zijn zonde vanaf de preekstoel zou worden genoemd. Zodra Dirck Cornelisz weer terug is [van zee] zal hij Albert Pietersz gaan vragen naar de kerkenraad te komen. De volgende

⁹⁹ Wellicht is hierover meer te vinden in de notulen van de Classis. De in Den Hoorn veel voorkomende naam Duijncker gaat terug op Huisduinen (Dijt in TG).

¹⁰⁰ Weesvader in mei 1625, getuige bij een testament [Adriaen Gerrebrantsz] en nogmaals als getuige in 1627. Maar niet in ledenlijst van juli 1625. Hij komt nog in het kerkboek voor in 1619 en er is een Claes Cornelisz in het HSR. Zou hij de kerk hebben verlaten of is dit een ander?

¹⁰¹ Wellicht Willem de Wever in HSR 914.

dag wordt besloten Albert Pietersz na zijn belofte om niet meer dronken te zijn verder maar met rust te laten, tenzij er iemand uit de kerk met bezwaren komt.

Joris Luitsen (hier lezen we voor het eerst het patroniem van Joris de duinmaaier, hij was immers degene die ruzie had met Gerrit Nox) en Gerrit Nox is al een tijd terug gevraagd om te komen, dat moet nu maar gebeuren.

Den 11 kerrekerat gehouden 1612

Ende van Willem Barrentsz ingebracht als dat Derreck Coornelesz ende Henderreck Hendersz an hem varklaert als dat si bi Allebert Pettersz zijn gevest ende hem onder mer voorgestelt dat hi hem het ordel dar kerreke wilde onderwarpen. Heft darop varklart dat hi hem gretten dien broeders wil onderwarpen sonder dat hi net koendee varstaen sin parsoon ofte door varsuigen ofte noemmighe sijns nams soudend vanden predeckstoel voorstellen. Is gereselefert dat men hem so hast als Derreck Coornelesz tuis is met den eersten in onsen kerreke vargaderege sullen ontbeden. Is ock van Willem Barrentsz ingebracht also voor en tit varleden besloetten is Iorres Loits ende Gerret Nocks bi ons te ontbeden of men suelleks nu ver bi der hant behooren te nemen. Is besloetten om sondach na den predekasz har in den kerrekerat te laetten varschinen om te hoorren hoever den saeckken gebracht vorden

1612 Den 12 is kerrerat gehouden nadat Derreck Coornelesz is toegecomen ende is Allebert Petters in onsen kerrekerat vargadert ende also hem sijn sounden van droockkenschap op het hoochste sijn voorgestelt, belooft dat suelleks net meer bi hem bevoenden sal vorden. Is darna den broederen omgevraecht in consensi van Allebert Derreksz vat hier mert in te doen var. Is besloetten dat ment dar bi laetten sullen ende hem varmaenen soe iemant hem hier van vat voorstelde als letmaetten der kerreke sinde, har tevreden sullen stellen.

Albert Dircksz in De Zwaan, dronken naar Den Hoorn, Willem zou vrouwen verdrukken

Op dezelfde dag heeft Albert Dircksz geklaagd over Wijbrant Jansz. Ten 1e dat Wijbrant hem beschuldigd heeft met een openlijke leugen, zeggende dat de waard van de De Zwaan in Den Burg, hem nageroepen heeft: Albert, wilt gij zo voorbijgaan, hebt gij geeneens een knol of een [...] ¹⁰². Hierover zei Albert dat de waardin hem (Wibrant) dat gezegd heeft. Ten 2e zo zei Albert, dat Wijbrant Jansz [zelf] zo dronken is geweest dat hij hem uit Den Burg heeft moeten thuisbrengen (naar Den Hoorn).

Is besloten daar deze zaak lang geleden is en er geen klachten zijn gehoord van enig lidmaat van de kerk, dat Dirck Cornelisz hierin zijn best zal doen om deze 2 broeders bij elkaar te brengen en als het doenlijk is met elkaar te verzoenen. Er is dus nog geen resolutie over hun gedrag vastgesteld.

Is ook door Willem Barentsz ingebracht dat Nanning Jacobsz, onze ouderling, hem heeft gezegd dat hij [Wijbrant Jansz!] niet met Willem Barentsz wenst aan de tafel des Heren te gaan, vanwege, zo hij zei, dat Willem Barentsz in het gesprek tussen Trijntjen Aris en Marretjen Luijtjens ¹⁰³ zich niet juist gedragen heeft. Namelijk dat hij Trijntjen Aris heeft verdrukt en op de hand was van Marretjen Luijtjens. Is het verzoek van Willem Barentsz, daar hij verklaart met een goed geweten zonder aanzien des persoons gehandeld te hebben, dat de broeders deze zaak zo spoedig mogelijk bij de hand zullen nemen om te onderzoeken wat hiervan waar is. Is besloten dat Nanning Jacobsz en Dirck Cornelisz het zullen onderzoeken en rapport zullen uitbrengen. Willem Barentsz is zelf weer eens de beklaagde.

Nanning Jacobsz gaat eropaf, vindt Wijbrant zeer ontstemd en die wil de zaak afgehandeld hebben (de beschuldiging teruggenomen) omdat er in zijn zaak geen bewijs was.

Op den sellefen dach so heeft Allebert Derrecksen geklaecht offer Vibrant Jansz ten 1 dat Vibrant hem beschueldegt heeft <59> met een openbarre loegen, seggende dat vert in den sven op den Buerrech, hem soudend nageroepen hebben Allebert wilt ghi so varbi. Ghi hept genen een schallepert of een vorl. Hierop sait Allebert dat den vertzien dar van heeft gesproken. Ten 2 so sait Allebert, dat Vibrant Jansz so droeckken si gevest, dat hi hem heeft moeten van den Buerrech tuis brengen. Is besloetten als desen saeck lanck gelen is, ende geen klachten si gehoort van eeneghe letmaetten dar kerreke, dat Derreck Coornelesz hier in sal arrebeiden om dese 2 broeders bi malkander te brengen ende soet doennelick is met malkander varsounen.

Is ock van Willem Barrentsz ingebracht dat Nanneck Iacopsen onsen ouderleck hem gesait heeft dat hi met Willem Barrentsz net begert te gaen anden tafel des heerren, door orsack so hi sait dat Willem Barrentsz in het tugsenspreken van Trin Arres ende Marretien Loities hem net recht gedragen heeft dar an bestaende dat hi Trin Arres heeft vardrueckt ende Marretien Loitus heeft voorgestaen. Ist varsoeck van Willem Barrentsz also hi varklaert sonder ansien gehandelt te hebben met een goede koensensi dat den broeders desen saeck bi handen met den alder cerssten sullen nemen om te ondersouken vat hier van te segen is. Is gereselefert dat Nanneck Iacopsz ende Derreck Coornelesz sullent bi handen nemen ende report veder inbrengen.

Den 17 iuni 1612 is kererekerat gehouden ende van Nanneck Iacopsz ingebracht in apsensi van Derreck Coornelesz oude ouderleck, dat si bi Vibrant Jansz siin geveest, ende met hem gesproken van den saeck tegen onsen diender Willem Barrentsz. Varklart hem seer ongereregelt seggende dat hi net begert, dat men dat niet sullen afhandelen, dar so houden, nochtans siin sack sonder bevuis vast.

De klacht tegen Willem Barentsz wordt onderzocht

Als Willem Barentsz beschuldigd wordt, beschrijft hij alles uitvoerig in lange onregelmatige zinnen:

Willem Barentsz daarentegen verklaart dat hij tussen Trijntjen Aris en Marretjen Luijtjens zonder enig vooroordeel was, noch voor de een of de ander en met goed geweten heeft gehandeld. Verklaart ook dat hij de woorden van Hessel in goed geweten aan Trijntjen Aris heeft medegedeeld, zoals dat door Hessel aan hem is gezegd en zei ook dat hij het goed vindt dat de broeders de zaak bij die personen onderzoekt. Is bereid zijn schuld te bekennen als hij ervoor aangewezen wordt, doch hij wil het niet, zo zei hij, zo het met enige redenen bewezen zal worden, wil hij

¹⁰² Zeer onzekere betekenis. Schallepert zou ruïn kunnen zijn (schalle is zeer oud voor teelbal), maar wat vorl is kan ik niet raden. Op deze manier is het wel logisch dat Albert daarna aangeeft dat hij wel een kar had om Wijbrant thuis te brengen. Andere lezing kan zijn dat Wijbrant vanuit de Zwaan een belediging had geuit (Je hebt zelfs geen schillinpart of een oortje) en dat de waardin dat weer tegen Albert had gezegd.

¹⁰³ Dit speelt al lange tijd. In HSR van 1622 is er Marijtjen Luitgen (alleen).

gaarne dat dan van de woorden van deze persoon een verslag (versteck) zou opgesteld worden, hetgeen de broeders hem beloofden na te komen (aan deze persoon op te leggen). Is besloten daar het schijnt dat hier iets goeds uit te verwachten is, zowel van Wijbrant Jansz en de 2 mannen, dat men het gene dat Wijbrant Jansz gezegd wordt (vastlegt) en voor een deel zelfs tegen de kerk met klachten inbrengt. Ja, ook Trijntjen Aris verklaart tegen Willem Barentsz en tegen Dirck Cornelisz dat zij het voor de kerkenraad niet goed verteld hebben. Dat men de zaak hierbij zal laten, doch dat Willem Barentsz als een van hun drieën hem reden geeft om over de zaak te spreken, hij hen dan moet vermanen tot vrede en eenheid.

<60> Willem Barrentsz darrentegen varklaert dat hi teusgen Trin Arrens ende Marretien Loities soender eeneghe afeeksi si so tot den eenen ende den ander te dragen met een goede koosensi heeft gehandelt. Varklaert ock dat hi den reden van Hessel in goede koosiensie Trin Arres offergedragen te hebben also die selleven hem Heessel heeft varhaelt, ende sait ock dat hi wel tevreden is dat den broeders den saeck bi die selleven personen ondersoecke. Is berait sin schult te bekennen als hem angevesen is, toch hi welt net so hi sait, soet met eeneghen reden beviesen sal vorden, wil hi gerren doen dat wt eeneghe van desen parsoen en verstech soude vesen, het geene den broeders hem belofte op te leggen. Is besloetten also het schint dat hier een goet wt te varwachten si so van Vibrant Jansz ende den 2 mannen dat men het geene, dat Vibrant Jansz gesait vaart, ende dan partive sellefs tegen den kerreke met klaechtech siin. Ia ock Trin Arres varklaert heft tegen Willem Barrentsz ende tegen Derreck Coorneles dat sit voor den kerrekeraet net wel gebracht hebben. Dat men den saeck hier biden sellen laetten, toch dat Willem Barrentsz so si een van drin (drieën) hem orsack gefen om van de saeck te spreken dat hi alsdan har sal vermanen tot vreden ende eenechhait.

De klucht van Joris Luitsen de duinmaaier en Gerrit Nox gaat door. Nu heeft Joris Gerrit wol aangeboden, maar Gerrit wist van niets. Beiden wordt gevraagd of ze nog achter hun woorden staan, want elk staat op het zijne. Joris dat hij wol¹⁰⁴ heeft aangeboden en Gerrit dat hij Joris niet gesproken heeft. Omdat ze strijdende meningen hebben, is door de broeders aanbevolen om die aan beide kanten te laten vallen en in vrede te leven. Maar Gerrit weigert dit te doen, tenzij Joris toegeeft een leugenaar te zijn en vertrekt. Joris verklaart wel met Gerrit in vrede te [willen] leven. Een merkwaardig conflict.

Iorres Loities ende Gerret Nocks siin verschenen in den kerrekeraet offer den klaechten die si tegen malkander gedaen hebben belagende dat Iorres sait dat hi tot Gerret Nocks si gevest om hem an te biden in sin hois, dat hi sijn voel wel mocht hallen ende Gerret varklaert dat hi Iorres tot siinen hois net gestege siin. Ock dar net gevest om sullecks an te biden. Is gevraecht of Iorres noch bi siin reden blijft <61> ende mede Gerret desgelike si vorgestelt of hi sijn voort noch stat, dan ider stat op het siinne, Iorres dat hi tot Gerrit in sijn hois si gevest om hem den wel antebeden, ende Gerret sait hem net gesproken te hebben, ende an ider met groette groette staes si vorget [voortgaat?]. Is bi den broeders besloetten, ende har angesait also har reden tegen malkander var stridede, dat si har saeck an baide kaentte soude vallen laetten, ende in vrede te lefen ende bevallen dan har den streck die omrecht hier van sal sijn. Heft Gerret geantvort en den kerreck wtgegan seggede dat hit net wil laette vallen ofte Iores sal bekennen dat hi een leugenaar si, ofte bide tgen mit om dat hi gesait heeft. Dan Iores die varklaert met Gerret in vrede te lefen.

Bij de volgende kerkenraadsvergadering op 22 juni meldt Willem Barentsz dat men over 14 dagen in Oosterend het gezamenlijk avondmaal van de drie kerken zal houden, maar er is een vrouw die op bevallen staat (als ik het goed lees) en die toch aan de tafel wil gaan omdat ze de preek graag wil horen (naarstig is tot het gehoor). Wat te doen? Omdat er verder op haar persoon of levenswandel niets is aan te merken, mag ze aanzitten. Willem en een ouderling zullen eerst nog huisbezoek afleggen.

Joris moet nog maar niet aangaan, omdat hij [ook] met de gewone burgerij [dus buiten de kerk] nog iets heeft uit te staan.

Den 22 is kerrekeraet gehouden int iar 1612 ende van Willem Barrentsz ingebracht, also men an soundach toecomende offer 14 dagen tot Oostramt met den 3 kerreken sullen des herren affentmal sullen wtdellen, ende die vrou af tot kraent ieostes noch anhoet om anden tafel des heerren te gaen hou vi ons hier in sullen dragen. Is gereselefert, dat men dan har an sullen laetten gaen doerdien si narstech is tot gehoor ende op har parsoen om har vandell net en hebben te spreken ende sal sal ge ock samen ete vor [?] dan door Willem Barrentsz ende den ouderleck als men den hoisfisetaessi sullen doen.

Is ock gevraecht of men Iorres Loitsz anden tafel des heren sullen laetten gaen. Is gereselefert dat men hem vor desen tit sullen met gefogelike reden afhouden doerdien dat siin saeck noch in ongerusthait is met den gemeene burreggerri.

Onderlinge censuur

Nanning Jacobsz is opgedragen met Willem Barentsz het huisbezoek te doen. Is ook besloten om zondag over 8 dagen de proefpredikatie te doen en er is ook censuur gehouden (controle). De dienaar verklaart tegen de diakenen noch ouderlingen iets te hebben, noch de kerkenraad tegen onze leraar, niet in leer, noch in levenswandel.

<62> Nanneck Iacops is opgeleit met Willem Barrentsz den hoisvisetaesse te doen. Is ock besloetten om soendach offer 8 dagen den proef predekaessi te doen ende si ock senserre gehouden ende den diender varklaert tegen den denders als ouderlengen te hebben noch den kerrekeraet tegen onsen lerar net noch in leer ofte in lefen.

Wegblijvers van het avondmaal om het gedrag van anderen

Trijntjen Aris wenst om het voorgaande nog niet naar het avondmaal te komen. Willem Barentsz gaat ermee akkoord dat het door de kerkenraad wordt afgehandeld. Het zit nog niet goed met Marretjen Luijtjens.

¹⁰⁴ Vermoedelijk 'wol', maar een duinmaaier is hetzelfde als een duinmeyer, een opzichter op de duinen, dus wellicht worden hier konijnenvellen bedoeld.

Deze keer komt ook Wijbrant Jansz nog niet, hij voelt zich te hovaardig om aan te gaan en dat het voorlopig zo blijft en zijn vrouw komt nu ook niet mee.

Claes Pietersz¹⁰⁵ komt deze keer ook niet, omdat hij in zijn eer gekrenkt is door een broeder die nu van huis is en met wie hij eerst wil verzoenen. Hij wil niet zeggen om wie het gaat.

Den 6 juli 1612 Is kerrekeraet gehouden ende van Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz ingebracht dat si den hoisvisetaessi hebben gedaen ende gen suarrehait bevonden, sonder dat Trin Arres har an den tafel des Heerren noch net meent te begeven. Is van har geantwoort om het voorgaende. Willem Barrentsz saiden dat hi tevreden var dat het bi den kerrekeraet mocht afgehandelt mocht [sic] worden, ende so bi malkander coemmen. Marretien Loitius dar si, si antvorden, men mochtet te vorren gedaen hebben. Toch na laenge reden so dan koenden men net varkrigen, ende siin so vech gegaen.

Ock varklaeren den broeders geveest te siin bi Vibrant Iansz. Varklaert desen reden. Ick en koem voor desen rais net an den taffel des Heerren. Is gevraecht varom. Antwoort Vibrant Iansz dat hi hem overdech achten an den tafel des heerren voor desen rais te coemen ende dat heet ock offerlaens soude gescheden, ende sijn hoisvrouw varklaerden ock dat si dar ock net koemen soude.

Den broeders varklaeren ock gevest te sijn bij Claes Pettersz die sait ock voor desen rais hem af te houden, ende dat darom omdat sijn gemoet net wel gekuest var op een seker broeder die van hois var, sodat het net voor desen rais si gescheden, mar begert eerst met sijn parti te varsoenen sonder te begerrn te seggen wie het was.

Willem Barentsz heeft echter van Claes Pietersz al gehoord dat het Simon Jacobsz Rebel is, de burgemeester, maar als Simon thuiskomt, wil Claes de zaak door de kerkenraad afgehandeld hebben. Willem Barentsz komt nu zelf steeds meer onder vuur te liggen.

Er was nog wat meer te zeggen. 'Doch Claes Pietersz wilde dat niet openlijk zeggen; pas als mijn vrouw zegt het mag. Nu kan ik zeggen dat ik het niet gezegd heb. Doch daaropvolgend heeft zijn huisvrouw gezegd dat het daaruit bestaat dat Wijbrant Jansz gezegd zou hebben dat Willem Barentsz een leugenaar was. Waarop Willem Barentsz gezegd heeft dat hij het [aan] de kerkenraad wenste over te laten en de zaak door haar te laten oplossen.

Doch ontkent dat hij ooit tegen Wijbrant Jansz [iets] gehad zou hebben, waarbij hij hem [Willem Barentsz] als leugenaar kon beschuldigen. Claes Pietersz verklaarde: zeg het de kerkenraad niet, ik zal naar hem gaan om hem dat te vragen en u te kennen geven welk antwoord hij daarop geeft. Daarna verklaart Willem Barentsz dat Claes Pietersz tot hem is geweest en zei dat de kerkenraad dat wel weet en Willem Barentsz ook wel, waarop Willem Barentsz zei: weet de kerkenraad het en zeggen zij het mij niet, dan wil ik hen beschuldigen, maar omdat hij er niet van weet, wenste Willem Barentsz dat Claes Pietersz het hem zou zeggen. Toen zei Claes Pietersz dat dat een leugen zou zijn, dat ik gezegd zou hebben dat ik [Willem Barentsz] Trijn Aris en Marretjen Luijtjens in tegenwoordigheid van elkaar zou verzoend hebben.'

<63> Toch Willem Barrentsz die varklaert dat hi soenderredaechs tot Claes Pettersz gevest is ende sait dat Simen Iacopsz buerregemester sijn parti is ende begert het door den kerrekeraet als hi tuis koemt afgehandelt te hebben. Dar var noch vat mer te seggen. Doch Claes Pettersz die en wilde dat net oopenbarren seggede Wilt min vif seggen si mach. So mach ick seggen dat ick het net gesait en hebbe. Toch door an staen, so heeft het den hoisvrouw gesait, dat het dar in besteck dat Vibraent Iansz gesait soude hebben dat Willem Barrentsz een logenar var, dar op Willem Barrentsz gesait heeft dat hi t den kerrekeraet begerden te geven ende de saeck dor har souckke wech te nemen. Toch loechgent dat hi noit tegen Vibraent Iansz [...] gehat te hebben dar in hi zouden soudn [sic] als een logenaar beschueldegen. Claes Pettersz varklaerden: Seghet den kerrekeraet net. Ick sal t hem gaen om hem dat te vragen, ende u dat te kennen geven vat antwoort hem geeft. Dama varklaert Willem Barrentsz dat Claes Pettersz tot sijnders gevest heeft heeft [sic] ende sait dat den kerrekeraet dat wel weet ende Willem Barrents ock wel. Darop Willem Barrentsz saiden, weet het den kerrekraet ende seggen sit min net, so wil ick har beschueldegen, toch soet dat hi dar net van en weet, darom Willem Barrentsz begerden dat Claes Pettersz hem dat wilde seggen. Dan saiden Claes Pettersz dat dat een logen soude sijn, als dat ick soude gesait hebben, dat ick Trin Arres ende Marrtien Loities in tegenvoordechheit van malkander soude varsoeunt hebben.

En op de volgende bladzijde gaat de discussie zonder ophouden verder. Wat is er gezegd, wat is er niet gezegd en gedaan. Als eergevoel op het spel staat zijn de ledematen zeer vasthoudend.

'Willem Barentsz zei geantwoord te hebben tegen Claes Pietersz dat hij nooit die woorden bedacht heeft te zeggen, nog minder gezegd te hebben, want zei Willem Barentsz ook gezegd te hebben tegen Claes Pietersz: Hoe zou ik dat gezegd kunnen hebben? Ik heb dit nooit bij mijzelf overwogen om hen [Trijntjen Aris en Marretjen Luijtjens] bij elkaar te brengen en wat ik zeg tegen Wijbrant Jansz, dan weet ik wel. Dat Trijntjen Aris het ook weet, hoe zou ik dan zulks zeggen, voordat men dan bekend, voordat men zulks onder ogen is gehouden? Daarom heb ik het dus nooit kunnen zeggen en ontken ik ook die woorden.

Willem Barentsz heeft ook ingebracht dat zij in de huisvisitatie zijn geweest bij Marretjen Luijtjens, die verklaart geen bezwaren te hebben tegen Trijntjen Aris. Marrentjen verklaarde: als Trijntjen Aris wat te zeggen heeft, dat zij haar bij de kerkenraad wel wil horen spreken en dan kan zij mij beschuldigen. Ik stel mij onder het oordeel van de broeders en wil mijn schuld dan gaarne bekennen, want ik wens mij vanwege haar [Trijntjen Aris] niet van de tafel des Heren te onthouden.

Is door de broeders besloten, dat Marretjen Luijtjens zich gelaten stelt [zal stellen] onder het oordeel der broeders [en] dat men zal afwachten en Trijntjen Aris daarna ook vermanen, opdat zij zich daar ook bij zal neerleggen.

Over Wijbrant Jansz is besloten, daar hij ook tegen Claes Pietersz verklaard heeft dat hij daar niet meer over wilde praten, dat men het daar ook bij laten zal en horen of hij daar ook tegen niemand, ook buiten de [kerkelijke]

¹⁰⁵ Voogd van gasthuis in 1622 [Adraen Gerrebrantsz].

gemeente daarover spreekt, te meer daar Claes Pietersz gezegd heeft dat hij de woorden van Wijbrant Jansz niet anders [dan] als de waarheid beschouwt en Willem Barentsz niet voor een leugenaar houdt.

Op het derde is geantwoord dat men de komst van Simon Jacobsz, burgemeester [op zee], zal afwachten en dan zo spoedig mogelijk de zaak ter hand nemen.'

Het is hoog opgelopen en allerlei leden bemoeien zich met de burenruzie van een tijd geleden, maar vooral met hoe Willem Barentsz die zou hebben behandeld. Veel anders dan sussen en uitstellen zit er dus niet op.

<64> Willem Barrentsz sait geantwort te hebben tegen Claes Pettersz dat hi noit die reden bedacht heeft te seggen. Veel min gesait te hebben, want sait Willem Barrentsz gesait ock te hebben tegen Claes Pettersz, Hoe soude ick dat gesait hebben. Ick heb dat noit bi min sellefs over gevounden om har bi malkander te brengen ende dat ick seg tegen Vibrant Iansz dat wet ick wel dat Trin Arres het weder weet hoe soude ick dan sullecks seggen mes dat men dan bekent var dat men sullecks onder oegen geset soude worden. Darom so heb ick het noit gesait ende lochgent ock den reden.

Willem Barrentsz heeft ock ingebracht dat si in den hoisviseataesz sin gevest bi Marretien Loities, die varklart gen suarregchhait te hebben tegen Trin Arres. Dan heeft Trin Arres vat te seggen die si har bi den Kerkerat wel wil hoerren spreken. Kan si miin beschueldegen. Ick stel min onder het oordel der broeders ende wil min schuelst dan gerren bekennen dan ick beger miin om harrent willen van den tafel des heerren nit te houden. Is bi den broederen besloetten also Marretien Loities har gelaetten stelt onder het ordel dar broeders, dat men den tit sellen varwachten ende Trin Arres darna ock varmanen op dat si har dar bi ock kan verstaen.

Offer Vibrant Iansz is besloetten also hi ock varklaert heeft tegen Claes Pettersz dat hi dar net mer van wilde seggen, dat ment dar ock bi laetten suellen ende hoorren of hi dar ock tegen nemant ock boitten den gemeente darvan sait, te mer darom dat Klaes Pettersz gesait heeft dat hi den reden van Vibrant Iansz net anders dan den varhait te vesen ende Willem Barrentsen vor gen logenar hout. <65> Op het darden is geantvort dat men den coemste van Simen Iacops buerregemester sellen varwachten ende dan met den eerssten den saeck bi den hant nemen.

Wigger is weer dronken geweest en heeft ruzie gemaakt

Eind juli 1612 gaat men weer over tot de orde van de dag. Het vermanen van zondaars. Er wordt, met verzwijging van zijn naam, de bekende resolutie voorgelezen over Wigger, die dronken is geweest en ruzie heeft gemaakt. Ook zijn vrouw heeft gekijfd. Ze wordt aangesproken en na spijt volgt een resolutie met verzwijging.

Den 26 iuli 1612 is kerrekerat gehouden ende van Nanneck Iacopsz ingebracht, het welleken Willem Barrentsz ock varklaert gehort te hebben, als dat Wigger in droeckkenschap ende kiffase varloopen heeft als ock siin hoisvrou met groette kifaesie. Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsoon har hieroffer anspreken ende soet so bevoenden wort, dar den saeck openbar is, dat men den arregenes door voorstellighe met varsuigeghe harres naems sullen voorstellen welleken voorstellighe geschedt is gelijk vollecht. Also een broeder onser gemeente hem in droeckkenschap varloopen heeft tot onstechtge dar gemeente cristi ende hier kerreklick offer angesproeken sijnde varklaert dat hem sullecks van harten let is, is tarhalfeven siin varsoeck die dar dor hem vararregert siin dat sit hem ten besten willen nemen. Beloft hem van sullecks voort vollegen te wachten. Gedaen in onsen kerrekerat vargaderege desen 4 augustes ende vargelesen den vifden darsellefen.

Twist en schelden tussen Grietjen Frerix en Marretjen Luijtjens

Het is nu een paar maanden stil. In oktober 1612 volgt weer een ruzie. Grietjen Frerix en Marretjen Luijtjens hebben nu ook op elkaar gescholden. Ook dit moet door Willem Barentsz en Hendrick Hendriksz worden onderzocht en als het kan ze met elkaar te laten verzoenen en de ergernis weg te nemen, maar dan wel met verzwijging van hun namen. Dat is de mannen door de genade Gods gelukt.

Den 7 oktoberres 1612 is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht also dat Grette Vrecks ende Marretien Loities met openbarren tvest dor kifase tegen malkander varloopen hebben tot groette onstechtge dar gemeente cristi. Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Hendereck Hendereksen opgelait dat si den sack <66> tuesgen haer baiden ondersoekken ende soet doennelick is met malkander varsoennen ende den arregenes soeken door voorstellighe wech te nemen, toch met varsuigeghe harres naems. Welleken varsoenegen Willem Barrentsz ende Heindereck Henderreksz door gods genade hebben te wegen gebracht. Dan also den saeck haares doens openbar was so siin si met varsuigeghe harres naems voorgesteld op dusdaneghe wisen. Also 2 susters deser gemeente har tegen malkanderre in twist ende kefaese hebben begeven tot groette onstechtge dar gemeente cristi mar hier kerrellick angesproken sinde ende inder besden varsoent, is tarhalfeven har varsoeck die dor har doen siin vararregert dat ment har ten besten willen nemen. Belofen har voordan stechtelicke te dragen tegen malkanderren. Gedaen in onsen kerreke vargaderege op den 7 ocktobris ende voorgesteld den 14 darsellefen.

In de gezamenlijke eilandvergadering, met slechts enkele kerkenraadsleden is eerst niets te melden, totdat Aris Goossensz met de dronkenschap van een diaken op de proppen komt. Omdat er maar weinigen van weten, zal Aris met een van die personen naar de diaken gaan om hem spijt te horen betuigen. Als dat gebeurt is daarmee de kous af. Dit is de eerste trap van de tucht volgens Matheus 18, de onderlinge vermaning. Als de diaken niet toegeeft gaat men de kwestie in de kerkenraad behandelen, met voorstelling, al dan niet met naam (de tweede trap) tot gevolg. Het valt op dat de eerste trap, broederlijke vermaning, hier wordt toegepast. Willem Barentsz heeft die vorm in Den Hoorn nooit beschreven, maar daar was de zonde meestal ook behoorlijk 'openbaar', met algemene ergernis tot gevolg. Het lijkt ook wel of ze er een beetje mee zitten, dat iemand de zaak aanhangig heeft gemaakt (zij het dat dit wel uit liefde - volgens Matheus 18 - zal zijn gebeurd).

Ordinaris Vergaderinge is gehouden van de drie kercken in Texel

den 8 november anno 1612 aen den Wael. Was

preases Aris Goossensz

scriba is gecontinueert [Abel Rutgersz]

Is nae aenroepinge van den naeme des heeren van den preside omvraginge gedaend (ende die Godt des vredes hebbe lof) is niets tot swaricheijt van eenige kercken voortgebracht. Doch so ist ejndelinge dat van Aris Goessensz is voorgesteld, dat also daer eenen dijacon was aen den Burch, die vervallen was, met het verloop van twee ofte drie dronckenschappen bij seeckere personen bekend, ende naer wert der liefde (gelijck wij vertrouwen), haeren dienaeren bekend gemaect, om dit selve te communiceren met die kercken, hoe hier in soude mogen staen te doen. So ist dan dat nae verscheijden debatten, goet is gevonden, dat als die sonde maer bij zeeckere bekend is, die dienaer sal met eenen van die personen bij welken die faute zij gevallen, tot den selven dijacon gaen, hem broederlijk aenspreken, ende sijn faute bekend maeken, opdat hij hem daer van wachte, ende daer niet verder in verloope, ende zijn frossenheijt bedencke, maer soe dat selven op die broederlijk aensprake ende commeringhe nieten achte, ende mede zoude voort gunkn[?], dan die selfde den kerkenraet bekend te maecken, ende dan naer behooren te procederen. Aldus gecadvijkeet[?] ten dage, plaetse ende jare als boven. Waren present

Van		
de Hooren	Henderick Henderickxz ouderling	Aris Goessensz
Wael	Jacop Pietersz Dijacon	Willem Barentsz predicanen
		Abel Rutgersz

Wigger met vrouw en Lieuwe Jansz blijven weg, Dirck Lap was dronken in Harlingen

Wigger en zijn vrouw, die in augustus waren afgehouden, komen nu zelf niet naar het avondmaal, wat de predikant gaat uitzoeken. Ook Lieuwe Jansz blijft weg, de kwestie is besproken, maar onzeker is zijn volgende komst. Dirck Lap heeft zich in Harlingen (Gorrelinge) in dronkenschap misdragen. Hij is waarschijnlijk dus schipper.

Op den 15 desember 1612 is kerrekerat gehouden ende ingebracht dat Vegger met sin hoisvrou har noch houden van den tafel des heerren. Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Nanneck Iacops hem hier offer sullen anspreken. Is ock besloeten dat Willem Barrentsz ende Henderrecksz sullen den huisfisetasi doen.

1612 op den 22 desember cerrekerat gehouden. Is van Willem Barrentsz ende van Henderreck Henderrecksz ingebracht dat si gen besoenderre suarrechhait hebben bevoenden dan also Leuve Iansen hem voor een tit heeft gehouden van den tafel des heerren en den kuesti in den hoisvisetaessi si vechgenomen. Toch of hi an den taffel sal koemmen heeft hi net gesait.

Derreck Lap bekent dat hi hem te Gorrelange in drockkenschap varlopen heeft, Is verklaert dat ment den kerrekerat <67> sullen te kennen geven ende hem dama antwoorden ofte hi an den tafel des heerren sal koemmen ofte niet. Varklaert dar mede tevreden te vesen.

Nog meer wegblijvers

Trijntjen Aris is dan wel verzoend, maar komt nog steeds niet naar het avondmaal. Dat geldt ook voor Wigger en zijn vrouw, voor Dieuwier Pieters (ook al is zij verzoend) en voor Wijbrant Jansz met zijn vrouw. Deze laatsten terwijl hun partij, dat is hun tegenstander, dood is en er al lang was verzoend. Bovendien blijft ook Aal Alberts weg (eerder diakonesse) die met haar zuster ruzie heeft gehad (waarschijnlijk Martjen Albers) en haar vergeeft en het ook niet erg vindt als haar zuster wel aan tafel gaat. Al deze wegblijvers mogen wel naar het avondmaal. Trijntjen Aris legt nog uit dat ze nu nog niet komt, maar wel bij de leer blijft. Alleen nu zal ze absent zijn.

Over Dirck Lap is besloten dat hij wel moet wegblijven, daar het gerucht over zijn dronkenschap in Harlingen nog volop door het dorp gaat. De rest laat men voor deze keer maar.

Onderlinge controle van kerkenraad op predikant en wederzijds is uitgeoefend. Er valt geen kritiek te melden, enkel dankbaarheid en de hoop op groei van de gemeente en de verheerlijking van de naam van God. Toch klinken al die wegblijvers niet gunstig.

Ock ingebracht dat Trin Arres toch in har voomemen noch staet net te begeren te coemmen an den tafel des herren. Vegger met sin huisvrou als ock Diewert Petters vanweghe har kuesti hoewel si voor een tit sin varsoent. Des gelike ock Vibrant Iansz met sin huisvrou, hoewel dat har parti doet is ende offerlack sin varsoent. Des gelike Al Allebers vanvegen den kuesti die si heft gehat tegen har suster mar nochtans har suster vergeeft dat si har gedaen heeft. Ock har net varerregert also dat har suster an den tafel gaet.

Desen altesamen varmaent sinde dat si gen klender verit[?] en hebben om van den tafel te bliften. Varklart trin Arssin wel an den tafel des heren net te coemen hoewel si den ler bi begeren te bliven mar voor desen rais begeren si apseterren. Is besloetten belanghede Derreck Lap dat dar het goet is dat hi hem voor desen rais van den tafel des heerren onthout, door orsack dat het gerecht op het dorrep genoch gaet ende openbar is. Belangede den anderre dat wi voor desen tit sullen har laetten in har gevoellen voor desen rais.

Endelick is senserre gehouden ende is gen suarrechhait bevonden in leer ofte lefen offer onsen diender Willem Barrentsz noch ock net offer ouderlenghen noch de diaiaken mar si een ider bedackt in sin dienst getrou te wesen ende alsdan haer beden dat men also mogen wassen ende coemen tot groetmakeghe van den name godes ende tot stечteghe sinder gemeente

1613

Predikant én ouderling naar de Staten van Holland

Maart 1613. Er is via Barend Hendriksz (deze voormalige schoolmeester is nu predikant in Huisduinen en daardoor de dichtstbijzijnde collega) een brief van de Staten van Holland (dit is bijzonder) aangekomen met de opdracht dat van elke gemeente onder de Classis van Alkmaar de predikant én een ouderling moeten verschijnen. Willem Barentsz en Nanning Jacobsz worden nadrukkelijk gekozen en gemachtigd om besluiten te nemen bij de vertegenwoordigers van de Heren Staten. Waarschijnlijk betreft het hier vergaderingen over de problemen met remonstranten.

Den 29 ianuari 1613 kerkerat gehouden ende is van Willem Barrentsz ingebracht dat hi een bref ontfanghen heeft met ondertaikeneghe <68> met ondertakeneghe van Barrent Hendericksz geschreven, varklaerrede van een mesiif [missive] doordien den Heeren Staten begeren dat ellekke kerke leggede onder het klaesses van Alleckmaer varschinnen suellen met een ouderleck beneven den diender. Ende het inhoud varstaende si gereselefert dat Nanneck Iacopsen beneven Willem Barrentsz onsen diender sal bigevoecht wesen ende is ock wt den naam dar kerkerat den gecommeterden vrihait gegeven van onsen kerke also si dar besloeten dat si dar mede tevreden warren. Ende also si varschreven warren te coemmen tot Alleckmaer op den V februari so sin den voorgaende broeders bevoenden het ordel dar kerkerat har te onderwarpe om te varschinen den vijfde februari tot Alleckmar int Scakkerse [Schagerse?] bi den gekommeterde van den Heeren Staetten.

Het is nu een tijdje opvallend stil in het kerkboek van Den Hoorn. Zou er voor het avondmaal van Pasen niet een rondje langs de leden moeten worden gedaan? Of moeten we de aarzeling van sommige leden zien als een vorm van remonstrantse gezindheid? Dat dit onderwerp ook op het eiland van belang was blijkt uit de volgende notitie uit het notulenboek van de drie kerken van het eiland:

Vergaderinge ordinarie gehouden met alle die leden des kerckenraets van alle kercken in Texel

den 1ten martij anno 1613 aen den Burch; was praeses Willem Barentsz, scriba is gecontinueert. [Abel Rutgersz]

Is nae aenroepinge van den naeme des heeren, van den preaside voorgesteld de oorsaek deser vergaederinge. Is wel met believe van de vergaederinge Barent Hendericksz, dienaar in Huijsduinen, verschenen. Is naer desen van de scriba in die vergaederinge voorgelesen het wtschrijven [brief] der broederen onses Classis; ende naer resumptie [hervatting] so ist dat die vergaederinge heeft geresolveert te accorderen met die resolutien des Classis; ende noch benefens diens approberen, dat zij niet en connen verstaen haer te vereenigen met Adolpho Venator, om redenen in sijn remonstrantie ende apologie begrepen, ende dat noch vorders soude staen te disponeren. Is voorder geresolveert van het duiden der remonstranten ende invoeren der nieuwe kerkordeningen, dat sulck een antwoord sal gereserveert worden tot eenen nationale ofte generalen synodum. Voorts besloten als dat twe predicanten met eenen ouderling sullen in den naesten Classem reijsen, die dienaren die gestemt zijn om te reijsen [zijn] Willem Barentsz ende Abel Rutgersz ende eenen ouderling van den Burch, die den kerckenraet van den Burch daertoe sal staen te committeren. Aldus besloten ten dage, plaetse ende jare als boven. Waren vergadert

Alle kerckenraden van de kercken in Texel in compleet getal vergadert

Willem Barentsz
Aris Goessensz predicanten
Barent Hendericksz
Abel Rutgersz

Alle leden van alle kerckenraden zijn hier bijeen geroepen om de remonstrantse kwestie te bespreken. Adolpho Venator (Adolf de Jager) is een belangrijke predikant uit Alkmaar, aldaar beroepen in 1597. In 1608, als de Classis van Alkmaar haar leden heeft gevraagd een verklaring te ondertekenen waarin zij instemmen met de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus, is Venator een van degene die weigert. Hij wordt daarop geschorst, protesteert bij de Staten van Holland die bepalen dat de weigeraars ongemoeid moeten worden gelaten. Zo mag ook Venator, die in Alkmaar populair is, weer gaan preken. Omdat de Classis hier tegen in het geweer komt, nemen de Staten maatregelen. Ze verbieden vanaf 1608 zelfs het houden van Synodes. De Classis van Alkmaar besluit vanaf dat moment niet meer in Alkmaar te vergaderen, maar telkens op een andere plaats. Een niet remonstrantse predikant van Alkmaar nam toen het Classisboek weg, dat sindsdien spoorloos is.¹⁰⁶ In 1611 schrijft Venator een apologie/remonstrantie om zijn standpunten duidelijk te maken. Op 1 maart 1613 nemen de kerken van Texel hier dus afstand van. Ze laten het oordeel over de remonstranten over aan een nationale synode, die zoals bekend daadwerkelijk in 1618/1619 in Dordrecht wordt gehouden, waar de remonstrantse dominees uit de kerk worden gezet.

Dronkenschap en blauwe ogen

Wellicht heeft Willem Barentsz door deze serieuze zaken weer wat moed opgedaan en hij begint weer te schrijven. Op 5 mei 1613 wordt gemeld dat Albert Dircksz weer dronken is geweest aan Den Burg. Hij heeft zo gevochten met zijn zwager dat Albert twee blauwe ogen heeft gekregen.

1613 Den 5 maies cerrekeraet gehouden Ende van Willem Barrentsz ingebracht als dat hi varstaen hadt dat Allebert Derrecksz anden Buerrech met drockenschap varloopen heeft ende tuesgen den Buerrech ende den Hoorren met siin suager door plockharren malkander so geslagen hebben dat Allebert 2 blauwe oegen heeft gekregen.

Organisatorische kwesties

Ook op 5 mei is gemeld dat de drie kerken weer moeten vergaderen. Nanning Jacobsz wordt aangewezen om mee te gaan. In de notulen van de drie kerken is van deze vergadering overigens geen verslag te vinden, maar die notulen zijn losse vellen en als daar al te heikle punten zijn besproken, is het denkbaar dat het verslag is verwijderd.

¹⁰⁶ Noordzij 507.

De kerkenraad moet ook weer worden verkozen. Er zal vanaf de preekstoel om zodanige voorstelling van personen worden gebeden dat men kan gaan kiezen. Omdat er tussen Sint Jan (24 juni) en Pinksteren maar een maand zit, wil men voorstellen om het gezamenlijk avondmaal naar oud gebruik over zes weken, dit is de week na Pinksteren, te houden in Den Burg.

Op 23 juni 1613 komt Dirck Cornelisz terug als ouderling en Dirck Vollekersz¹⁰⁷ wordt diaken. De vorige diaken, Pieter Albertsz kan een week later melden dat er nog 131 gulden in kas is.

Ock is ingebracht van Willem Barrentsz also den tit varloepen is dat den 3 kerreken behooren te vargaderen dat een ouderleek beneven hem moet gevoecht wesen. <69> Is besloetten dat Willem Barrentsz ende Nanneck Iacops hem hiervan sellen hoeren spreken[?] ende dat dan den kerrekerat andienen. Is ock Nanneck Iacopsz varordenert beneven Willem Barrentsz te presenteren als die 3 kerreke bi malkander coemen.

Is ock besloeten also den tit varloepen is om kerrekerat te varkesz dat men den gemeentte sulleck villen voorstellen om soundach anstaende wil den predeckstoel dat men den heer willen beden dat hi sodaneghen mannen wilde wtstoeten die tit tot regireghe dar kerreke bekuam siin.

Endelick is besloetten nadien dat Sent Ian ende pensster net mer als en mant schelle ende offer 6 weken na pensster dan vederom des heerre affetmal int gemeen anden Buerrech souden wtdellen na het out gebroick. Is goedt gevoenden dat men den dienders so an den Buerrech als an den Wal sellen vartoenen oft net goet is dat men svecksz na penster des herren affentmal wtdelden met malkander an den Buerrech. Op den 23 iuni 1613 is bevestecht Derreck Coomelesz als ouderleek in plaesse van Henerrecks ende Derreck Vollekersz in plaes van van [sic] Pettr Allebersz dieiaken. Den 30 iuni 1613 so heeft Petter Allebersz sijn rekenigh gedaen van vegen sijn dieiakenschap int bivesen van Willem Barrentsz, Henderreck Iacopsz ende Derreck Vollekersz baide dieiaken. Is bevoenden int slot van rekeneghe te bliven bi den boidel den soemma van 131 G.

Ook nu is het weer een tijdje stil in Den Hoorn. In de tussentijd zijn er wel drie gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen van de drie kerken van het eiland. In de eerste vergadering gaat het om te beginnen om de onkosten die ze moeten maken om naar de Classis te reizen. Zouden de burgemeesters niet kunnen meebetalen? Aris Goossensz, de predikant van Den Burg, klaagt over de onbehoorlijke staat van het weeshuis. Willem Barentsz en Abel Rutgersz zullen dit aanpakken. Het weeshuis in Den Burg wordt al sinds de reformatie door katholieken gerund. Dat is hun bezwaar, zoals we zullen zien.

Abel Rutgersz van De Waal/Oosterend brengt nog de slechte controle ter sprake op het gewicht en de prijs van het brood. Zijn deel van Texel is het armst. De schout moet hierop worden aangesproken. Aris Goossensz zal dat doen, samen met diaken Jacob Pietersz van De Waal.

Ordinaris vergaederinge gehouden van de voorstanders der kercken in Texel

den 8 julij anno 1613 aen den Burch, was praeses Aris Goessensz, scriba gecontinueert. [Abel Rutgersz]

Naer aenroepinge van den name des Heeren, van de praeside rapport gedaen van de laeste reijse in het Classis ende heeft gerefereert tot die verclaringe die een ijgelyck zijn speciale kercke heeft gedaen. Is van den preside voorgeslagen, soe wij door verscheijden wtschrijvinge, het sij in het Classis ofte andersins (ten besten voor die kercken) werden verschreven, dat die onkosten die ouden mogen werden gedaen, soudn mogen wesen tot laste van de kercken, ofte niet geraden en was sulcx van een ijgelyck dienaar sijnen particulieren burgemeijster voor te stellen ende met den selvigen te communiceren ende als dan verder het Collegij van burgemeijsteren te remof[n]streren. Is besloten hetselve bij der hant te nemen. Is voorts van Aris Goessensz voorgesteld den onbehoorlijcken staet ende insolentie van het weesehuijs: soe ist dat die vergaederinge (naer behoren) daerop heeft gelet, ende oock ten ejnde besloten als dat twe predicanten sullen den onbehoorlijcken staet die weesevoochden remonstreren ende ernstelijcken tot verbeteringe vermanen, tot welcke commissie sijn gestemt Willem Barentsz ende Abel Rutgerszoon, om te doen naer behooren. Is noch van den scriba voorschreven, sijn ooge hebbende op die noot ende clachte der armen, nopende die quade [slechte] toesichte op die prijs ende gewichte van het broot, ofte niet nodich en was den Officijr ende magistraten haeres ampts te vermanen. Is op desen besloten als dat twe sullen werden gestemt om sulcx den Officijr te ontdekken sijn ampt te vermanen, ende tot remedije te sien te bewegen. Tot welcke last sijn gecommitteert Aris Goessensz, predicant, ende Jacop Pietersz, dijacen. Vergaederinge nae dancksegginge in vrede gescheijden.

waren present

	Horen	Nanning Jacopsz, ouderling	Aris Goessensz
van den	Burch	Cornelis Elmertsz, ouderling	Willem Barentsz
	Wael	Jacop Pietersz, dijacen	Abel Rutgersz

De volgende tussentijdse vergadering - waar Willem Barentsz ontbreekt - staat volledig in het teken van financiële zaken. De Classis heeft verzocht om bij te dragen in háár kosten. Aris Goossensz en Abel Rutgersz gaan dit regelen. Op aanraden van de burgemeester van De Waal moet dit met de respectievelijke burgemeesters of kerkmeesters opgenomen worden. Er zal (om het weer waarschijnlijk) slechts één predikant afreizen en het geld meenemen.

Extraordinaire vergaederinge gehouden den 26 september anno 1613

aen den Burch praeses ende scriba zijnde gecontinueert

¹⁰⁷ Ik ben zijn naam verder nergens tegengekomen.

Is naer aenroepinge van den naeme des heeren, van Aris Goessensz vertoont eenen seeckeren brief wt name ende last des Classis geschreven van Jacobs Alberti, dienaer Jesu Christi tot Koedijck ende St. Pancras, welcke inhoud des briefs van Abel Rutgersz in de vergaederinge is voorgelesen, als dat die dienaren tegens den 3 october soude compareren in den Classen ende oock dat een ijgelyck soude sien te arbeijden tot het Classis te brengen eenige penningen tot verlichtinge van haere sware oncosten. Is op den inhoud van desen geresoveert voor eerst als dat te sullen eenige pennigen versoecken ende aen het Collegij van burgemeijsteren ende zijnde hiertoe bestemt Aris Goessensz ende Abel Rutgersz, predicanen. Die broederen in commissie sijnde, hebben (door occasie) dese saecke met den burgemeijster van de Wael gecommuniceert ende hebben daer tsamen goet gevonden het selve over te leggen met sijn particulieren burgemeijster [de eigen burgemeester van de woonplaats van de predikant] ofte des noot zijnde kerckmeijsteren ende het versoeck sal zijn voor 10-0-0 [10 gulden]. Voor het tweede deel deses briefs is besloten als dat om die ongelegenheit des tijts wille, eenen predicant sal reijssen tot den Classem, waertoe is gestemt Abel Rutgersz, predicant aen de Wael ende voorts sal met hem nemen die pennigen die greeet sullen wesen om den Classem te behantigen. Aldus geresolveert ten dage, plaetse ende jare als boven. In presentie van

	Burch Ariaen Reijersz ouderling	Aris Goessensz
van de	Hooren Dirck Elmertsz	Abel Rutgersz predicanen
	Henderick Jacopsz dijaconen	in absentie van den predicant
	Wael Jacop Pietersz dijaconen	van den Hooren

Zou Willem Barentsz niet in orde zijn geweest? In elk geval is de volgende vergadering in Den Hoorn. Willem meldt een 'zwaar oneerlijk feit', waarover geen zekerheid is. Een burgemeester zou er meer van weten en Willem en Abel rapporteren dat dit bij navraag niet het geval blijkt te zijn. Wellicht speelt wat Willem nu in zijn eigen kerkboek gaat schrijven.

Ordinaris vergaederinge gehouden den 14 november anno 1613 aen den Hooren

Praeses Willem Barentsz, scriba Abel Rutgersz

Naer aenroepinge van den naeme des heeren, is van Willem Barentszoon voorgesteld van geruchte van mishandelinghe ende insloopinghe van een lidtmaet, in een seecker swaer oneerlijck feijt, doch geen seeckerheijt van dien wetende, is op die saecke niet bujten reden gelet ende is voor desen besloten dat twe sullen werden gestelt om nae die seckerheijt aen de burgemeijster die dese saecke all ende bevonden hadden, te vernemen ende zijn hiertoe gestemt Willem Barentsz ende Abel Rutgersz die in de vergaederinge hebben rappoort gedaen dat sulcx niet en was gedaen van een lidtmaet. Ende is voor desen besonders niet meer verhandelt. Als boven waren present

	Hooren Nanning Jacopsz	Willem Barentsz
van de	Burch Pieter Jacopsz ouderlingen	Abel Rutgersz predicanen
		in absentie van Aris Goessensz

Ruzie en de Kerst

Op 8 december 1613 meldt Nanning Jacobsz dat Meijert Smit kwestie heeft gekregen met Frans Jacobsz Hopman en Jacob Cramer. Nanning gaat dit uitzoeken.

Omdat men met Kerst avondmaal zal houden, is de vraag van Willem Barentsz of men dit zondag zal aankondigen. Dat is goed. De proefpredikatie, die eraan vooraf moet gaan, zal dan op de zondag voor kerst (dat op woensdag valt) geschieden. Dirck Cornelisz en Willem Barentsz gaan het huisbezoek doen. Onderling is er geen probleem.

<70> 1613 Den 8 desesember is kerrekerat gehouden. Van Nanneck Iacopsen ingebracht dat dar kuestii si opgeresen tusgen Main Smet tegen Fraens Iacops ende Iacop Krommer. Is besloeten dat Nanneck Iacops ende Derreck Comelesz Main Smet hier van hoorren spreken. Van Willem Barrentsz ingebracht also kerstit voorgenomen var om des herren affetmal wt te dellén of men dat an soendach sal varkeundegen. Is besloetten ia. Is ock van Willem Barrentsen gevraecht vanneer men den proefpredekassi sellen doen nadien kersdach coemt op een woensdach. Is besloetten dat ment sondachs sullen doen voor den medach. Derreck Comelesz is Willem Barrens bigevoegt om den huisvisetasi te doen. Dar si ock senserre gehouden ende is geen suarrechhait gevonden noch offer diender noch ouderleck noch dieiakens.

Ruzie blijkt over kaas te gaan

Nog in december blijkt dat de zaak van Meijert Smit niet goed verteld is. Hij wilde best betalen voor de deugdelijke kazen die hij geleverd heeft gekregen van een zekere Coppen¹⁰⁸, maar niet voor de rest. Jacob Cramer en Frans Pietersz Hopman (bedoeld wordt waarschijnlijk Frans Jacobsz Hopman) willen nu ook niet met Meijert naar het avondmaal. Het gaat verder alleen maar over al dan niet verzoenen of niet kwalijk nemen en het herstel der vriendschap.

1613 Den 10 desember kerrekerat gehouden Nanneck Iacopsz ingebracht in apsensi van Derreck Comelesz dat si bi Maiert Smet sin geveest die varklaert dat sin parti den sack den gemannen net hebben angedragen alst behoort want hi allen gesait heeft dat hi den duechdelike kazen die Coppen gemackt heeft wel wil betaellen mar net den meders. Varklaert ock dat Iacop Crommer noch Frans Pettersz Hoopman met hem begerren te gaen an den tafel des heerren tensi dat Main Smet sin schuelt bekent. Ende varklaeren ock miteen dat si den sack hebben offergedragen als hi har gesait hade. Is besloetten dat men in den hoisvissetas sellen arrebaiden om har met malkander te vereenegen het wellegen doen sal Simen Iacopsz ende Willem Barrentsz.

¹⁰⁸ Wellicht Coppen Heertgens, in 1622 in het haardstedenregister van Den Hoorn met 4 personen.

Verzoenen alleen als Meijert Smit schuld bekend

De kerkenraad bemiddelt erop los. Frans Hopman wil wel verzoenen, maar Meijert Smit moet vragen om vergeving. Ook Jacob Cramer wil wel verzoenen, maar alleen als Meijert Smit schuld bekend. Dan neemt hij hem niets kwalijk en zal de vriendschap behouden blijven. Meijert zegt op de vraag of hij het er mee eens is, ja, en vraagt of ze hem niets kwalijk willen nemen. Het is een heel heen en weer geloop tussen de willige ruziemakers, maar Frans Hopman is inmiddels van gedachten veranderd, wat zo vlak voor Kerst niet fijn is.

<71>1613 Den 23tvinste desember is verkerrekeat gehouden.

Ende van Willem Barrentsz ingebracht int biwesen van Simen Iacopsz dat si den hoisvisetasi hebben gedaen ende [zijn] gevest tot Frans Hoopmans [en] hem varmaent tot vareeneghe met Main Smet. Varklaert daer in hem te laetten venden om te te coemen tot varsoeneghe. Toch dat Maiert Smet in tegenvoordechheit sal koemmen ende begert dat ment hem vergeven wil ende den hant dar op geven. Den broeders die varklaeren oc gevest te sin tott Iacop Crommer ende hebben den sack so voorgebracht door den genade des heerren dat hi varklaert so Main Smet sijn schuelt bekend dat hi hem dat ten besten dan wil nemen ende den voorregen vreuntschap behouden als te voren. Ock varklaeren den broeders dat si gevest sin bij Mains Smet ende hem vorgesteld of hi met den broeders net begert te ackkorderren. Sait darop ia. Is sijn varsoeck op har dat si hem dat ten besten willen nemen. Hebben den broeders ock Main Smet te kennen gegeven dat noch Iacop[...] Kremmoer ock sullecks varklaert dat hi ock dan met hem wel tevrede is ende si met hem varsoent. Toch varklaeren den broeders dat si Main Smet hebben nerstelick varmaent om te coemen bi Frans Iacops. Hieroffer tot Iacop Kraemers om in tegenvoordechheit met malkander te versoenen. Toch wi hebben hem dartoe net kunnen krigen mar varklaert als vorren dat hi hem ten beste wilde nemen darin hi hem vararregert heeft ende dachs dama so sin wi gevfest bi Vrans vederom ende hebben hem voor [gehouden] <72> dat Main Smet begeert door ons dat ment hem ten besten willen nemen ende hebben Frans Iacopsz anders bevonden als tevoorren so dat wi varhoopte dat hi den sack soude laetten vallen ende vat darvan is moch [...] vorden als kersdach des heerren affentmal wtgedelt wort, nardien wi eenider varmaent hebben so si met har nasten in vreden wilde lefen dat si dan an den tafel des heerren mogen coemen.

Na de Kerst

Na Kerst (Willem vergist zich en schrijft februari, hij bedoelt waarschijnlijk december; de volgende notitie is echter van januari 1614) blijkt het wel mee te vallen. Willem de Wever¹⁰⁹ is niet bij het avondmaal geweest, maar Jacob Cramer, Frans Jacobsz Hopman, Martjen Albers en Aal Albers wel.

Den Laesste feberuarri 1613 is kerrekeat gehouden

Ende Van Willem Barrentsen ingebracht dat Willem den Veffar an den tafel des herren netten si geveest. Is Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsen opgelait hem hier offer antespreken. Ock farklaert dat Iacops Krammer ende Frans Iacops ock Martien Allebers ende Al Albers mede an den tafel des heerren si gevest.

De schoolmeester leert de kinderen foute zaken

Een groot probleem is de schoolmeester, die volgens de geruchten de kinderen niets leert. Hij let niet op hun boeken of schriften, laat ze met poppen spelen of naaien. Anna Jacobs¹¹⁰ zegt dat hij vloekt, wil dat ze zich katholiek gedragen¹¹¹ en geeft ze bijnamen. Misschien zoals de katholieken heiligennamen toevoegen. Uiteraard moet daar iets aan worden gedaan. Ook door de overheid.

Dit zal de schoolmeester van Den Hoorn zijn geweest, al weten we van de schoolmeester van De Westen dat hij ook katholiek was. De gereformeerden bemoeiden zich weinig met het burgerlijke leven, maar voor schoolmeesters maakten ze een uitzondering. Het sprak volledig vanzelf dat een schoolmeester de 'ware' religie zou onderwijzen. Ook de overheid (die de basisbetaling regelde) ging daarvan uit, maar haar prioriteit lag niet bij godsdienstonderwijs, maar bij algemene vorming: lezen, schrijven, rekenen. Die vaardigheden had je nodig als handelaar en volwaardig lid van de maatschappij. Er werden op aandringen van de kerk wel voortdurend plakaten uitgevaardigd, die voor schoolmeesters met de juiste religie moesten zorgen, maar niet vaak nagevolgd en schoolmeesters werden in deze tijd zelden ontslagen.

Is van Derreck Cornelesz ingebracht van t geduerreghen preaetten offer den schoolmester dat hi den kenderren netten leert. Ock gen acht geeft op den bueckken der kenderen ende of si hear schreft vartoenen ofte net dat hi dar ock geen regart op slaet. Ock dat den kenderen int school met pooppen spellen. Ock naaien ende dergelicke dengen doen. Ten ende ock van Willem Barrentsz gesait dat hi van Anne Iacopsz gehort hade dat den schoolmester seer vloekt tegen den kenderren. Wenst dat den carttaploike dat si dar in vorgaen. Ende gefit den kenderen ock binamen int school. Is besloetten dat Derreck Cornelez Nanneck Iacops hem hier offer sullen anspreken ende ock varmaenen. Als hi ontboeden vort voor den offerhait ende den kerrekerat dat hi beloft sulleckx [...] te vorden.

1614

De schoolmeester bijt van zich af en wil vertrekken

Op nieuwjaarsdag is de schoolmeester bezocht om hem zijn gebreken onder ogen te brengen, maar hij ontkent de aantijgingen. Daarna is hij (de kosten, d.w.z. de schoolmeester) ook bij Willem Barentsz geweest en eiste een ondertekende verklaring van predikant en kerkenraad over zijn gedrag (die ze hem ook wel als attestatie willen meegeven). Dat wel onder voorwaarde dat ook de burgemeester en schepenen van Den Hoorn hiervan zullen weten. De volgende dag worden burgemeester en schepenen uitgenodigd om 10 uur 's morgens bij Willem Barentsz.

¹⁰⁹ Willem Cornelisz Wever is een paar keer ouderling geweest. Er is misschien ook sprake van een Willem Jansz Wever (familie van Lieuwe Jansz Wever, die niet gedoopt zou zijn).

¹¹⁰ Wellicht de weduwe van de vorige predikant Luderus.

¹¹¹ Een lastig leesbaar woord. Het kan ook zijn dat Willem wil dat de politiek het voortouw moet nemen.

<73> Den 2 januari 1614 is kerckeraet gehouden ende van Nanneck Jacobs ende Derreck Comelesz ingebracht dat si iarsdach gevest sin bi den schoolmeester ende hem sin gebreken voorgesteld als boven varhalt is. Varklaert dat sullecks alte samen den warhait netten is. Willem Barrentsz varklaert ock dat den koester bi hem gevest is ende hem vartoont een geschrift het welleken Willem Barrents heeft vargeleesen darin hi var soeckt dat ment als predekant ende kerckereat wilde onder taikenen dar van bi ons koeppi [kopie] houden. Willem Barrentsz varklaert dat hi gevraecht heeft of hi dar mede te vreden war ende ofte hi ock een ander attestasi begert ofte dat geschrift als een atte stasi wilde houden. Heeft geantwoort als den kerckeraet dit niet taikede dat hi gen ander begert te custegen ende also onsen broeder Willem Barrentsz ons het geschrift heeft voorgelesen ende den kerckeraet het wel varstaen heeft, hebben gereselefeert sijnen begerte om dit te ondertaiken ende te willegen. Toch onder koendissi vr nit ondertaikenen den magestraet te kennen te geven ende bi ons te roepen. Is beslootten dat men sanderredachs den buerregemester ende schepen tot Willem Barrentsz soude anseggen soet har beleft te coemen te tien ueren smerreges.

De volgende dag is de brief van de koster aan de overheid op Den Hoorn voorgelezen en Willem Barentsz heeft verteld dat de schoolmeester in mei wil vertrekken. Met steun van zowel de nieuwe burgemeester Hendrick Hendricksz, als de oude burgemeester Simon Jansz¹¹², schepenen Cornelis Jansz en Pieter Albertsz en van kerkenraad en kerkmeesters is besloten om schoolmeester Ariaen Maartsen in mei te laten vertrekken. Er is dus nog ampel tijd voor de kerkmeesters om een nieuwe schoolmeester te zoeken.¹¹³ Zij zijn degenen die de schoolmeester in eerste instantie betalen.

Den 3 januari 1614 is den kerckeraet vargadert ende den bref van den kostro ock den offerhait wonachtech op den Horren vargelesen ende van Willem Barrentsz varhalt dat den kostro varklart tegen sin persoon dat hi te mei begeert te vartreckken <74> Is beslootten met assis van den nuwe buerregemester Hendereck Henderrecks Henders ock den ouden buerregemester Simen Jansz als schepen Corneles Jansz ende Petter Alleberts ende assis van den kerckeraet ende ock kerckemesters den kostro Arreian Morsen sin varnemen te laetten vollegen om te mai te vartreckken. Ock van den offerhait den kerckemesters hebben medellertit te sien om een nieuwe scholdiender.

Zonen vechten

Er is ook een kwestie tussen Gerrit Nox en Meijert Smit over het vechten van de zoon van Gerrit, die hier niet genoemd wordt, met die van Meijert Smit, die de zoon van Gerrit zou hebben verwond. Die zoon zweert (dat ik leef of sterf) dat Arend¹¹⁴ Smit hem een steek in de arm en de duim heeft gegeven. Gerrit Nox en zijn vrouw weten het ook zeker.

Wederzijdse verklaringen spreken elkaar tegen, dus kan de kerkenraad verder niets doen dan oproepen tot vrede.

1614 Den 6 februari is kerckeraet gehouden offer den kuesti tusgen Gerret Nocks ende Main Smet ende is varhoort Gerret ende sin huisvrouw, ock darna ock Main Smet offer het fechten van X den soen Gerret Nocks als dat Main Smet sin soen soude gekuest hebben, het wellecke Main Smet varklart dat dezen zoon nit heeft willen bekennen ende Main Smet en vont net in sin gemoet also hi varklaert, dat sin soen sullecks heeft gedaen an den ander. So dan varklaert Gerret Nocks met sin huisvrouw dat har soen varklaert heeft, het si dat ick leef ofte sterref so heeft Arent min dien steek in min arrem ende doim gegeven. Darop den ander ock varklaert dat si t seker is dat Main Smet sin soen har soon also gekvest heeft. Toch also har reden tegen malkander stret so zellen vi dar net vorder in konnen handelen, dan har varmaent tot vrede ende den heer den sack bevolen ende na gedan gebet van malkander geschaiden.

Drie kerken vergaderen

De reguliere vergadering van de drie kerken heeft weinig om het lijf. Abel Rutgersz wil dat iemand anders een keer de notulen schrijft en in de kerken zal men een schaal neerzetten om te collecteren voor de armen. De diaconie heeft zijn inkomsten via kerkgoederen, maar die schieten aan de oostkant van het eiland duidelijk tekort. Verder moet (in tijden van nood) de schout beter doorgeven welke bededagen door de overheid zijn ingesteld. De republiek vond dergelijke smeekbedes om goede afloop van de strijd of tijdens een epidemie vanzelfsprekend.

Ordinaris vergaedinge gehouden den 13 februarij anno 1614 aen de Wael
Praeses ende scriba gecontinueert

Is naer aenroepinge van den naeme des heeren, geresolveert ende besloten als dat sal werden gelet dat int verkiesen van scriba verandert werde, ende dat men het scriba ampt bij één niet en sal laten blijven. Is ten tweden besloten dat men sal in sijn kerckeraet voorstellen of niet nodich en is dat in die bedieninge des avontmaels een becken werde gestelt om daerin tot proffijt van den armen ijs te vergaederen. Is ten derden besloten als dat men niet en sal geboden geven ofte trouwen die niet en zijn gedoopt. Is ten vierden besloten als dat twe sullen gaen tot den Officijr om hem aen te spreken dat beter werde gelet op het bekent maecken van de bededagen, opdat alle confusiën werden verhoet, waertoe zijn gestemt Aris, predicant met Nanning Jacobs, ouderling.

Waren present

	Wael Adriaen Pietersz	Aris Goessensz
van de	Hooren Nanning Jacobs ouderling	Willem Barentsz predicanen
	Burch Eevert Cornelisz dijacen	Abel Rutgersz

¹¹² Waarschijnlijk verschrijving voor Simon Jacobsz Rebel.

¹¹³ Het is een wilde gedachte dat Ariaen Maartszen, met zijn katholieke sympathiën, een zoon is van de voormalige priester Maarten.

¹¹⁴ In 1623 rentebrief van Arent Meijertsz Smit tbv Gerrit Albertsz [Breck]. Arent Meijertsz verkoopt in 1629 een huis aan Pieter Cornelisz. ORA.6866.

Bureton, klootschieten en een lastige schoolmeester

Jacob Feitsz en zijn vrouw hebben zich volgens Jan de doodgraver bij Dirck Sitvast¹¹⁵ in de bureton lichtvaardig gedragen, helaas zonder exacte vermelding van hun misdragingen. Wijbrant gedraagt zich nu vreemd, met beschuldigingen over afwijkende religieuze neigingen en bovendien doet hij aan klootschieten met bepaalde leden. Later wordt meer duidelijk. Dirck Sitvast kwam eerder al ongunstig in het nieuws, vanwege doodslag op een duinmaaier.

De schoolmeester/koster Ariaen Maartsen misdraagt zich tegen burgemeester en kerkmeesters, hoewel hij zelf ontslag heeft genomen, met name in zijn manier van praten, want hij moet zwijgen, anders gaat zijn attestatie gereduceerd [ongunstig aangepast] worden.

<75> 1614 Den 23 februari kerkenraet gehouden

Ende van Willem Barrent ingebracht als dat gesait is van Ian dellever als dat Iacop Vets ende sin hoisvrou met malkander gevest sijn in vargareghe van een buertoen tot Derreck Setvack al var si ock lechtverdechheit bedreven hebben. Is besloetten dat Willem Barrents ende Derreck Comelessen hem hier offer souden anspreken. Ten 2 so heeft Willem Barrents ingebracht als dat Vibrant voor een tit heeft, also hem gegaen, ende vrend propooste van relige s[a]cken in is brengede tegen soemege letmaetten die net stichlicken sin benefedien hem altemet met kloedschetten tot onstechtgehe is gebroikede. Is gereselefert dat Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz hem hier offer sullen anspreken.

Ten 3 is van Willem Barrentsz ingebracht als dat den kostr Arreian Morsz den buerregemesters als nieuwe ende ouden seer blaemeneert. Ock den kerkeeraet ende den kerreckmesters hoewel hi sellefs sin afschait heeft genoemen, ende sin dienst den kerreckmesters heeft opgesait. Is gerreselefert dat den kerreckmesters den oude enden den nieuwe bederrege sulleck sullen vartoenen ende hem varmaenen tot stilsvigen, ofte dat hi den varret [waarheid] sel vortbrengen opdat sin attestasi net geredesert en wort.

Wijbrant Jansz verwerpt de catechismus, maar komt tot inkeer

Het bezoek bij Wijbrant Jansz lijkt niet erg goed te gaan, want hij verwerpt de catechismus die hij zo in het vuur zou gooien als hij hem had. Ook is hem verweten dat hij waarde hecht aan goede werken (zoals de remonstranten) en ook misdraagt hij zich met klootschieten en met een bepaald onstichtelijk gedrag. Maar tenslotte wil hij het geloof, dat hij ooit omarmd heeft, wel weer een kans geven. Misschien wil hij met Pasen weer komen. Maar blijkbaar is het nog steeds niet in orde, want hij heeft het klootschieten niet opgegeven.

Het buretonbezoek van Jacob Feitsz en zijn vrouw was onder druk van zijn zwager en ze hadden hem er ook niet dronken weggehaald, zegt hij. Daarmee is voorlopig de kous af. Gerrit Nox en zijn vrouw moeten nog wel bezocht worden. Dirck Vollekensz en Willem Barentsz nemen dit op zich. In mei kerkenraadsverkiezing met Claes Cornelisz Bos en Pieter Albertsz als nieuwe ouderlingen. Claes Joosten wordt diaken. Het handschrift is van Willem Barentsz, maar zijn spelling lijkt veranderd.

<76> 1614 Den 15 kerkerat gehouden in den mart

Is van Willem Barrentsz int biwesen van Nanneck Iacopsz ingebracht dat si bi Vibrant Iansen sijn geveest ende met hem vel reden gehaelt so dat hi wainech houps is gevt want hi varvarrept den kattedassemes ende sait so hi di in sin hois haede hi wilde die int ver varrepen. Ock hem vargestelt dat hi den verrecken vardiensie toeschrift Ock hem voorgestelt dat hi met den klootscheet ende meten gasten loopt kossen tot onstechtge dar gemeentte. Door vel reden die hem sin vorgestelt ende die gemeentte wt godes wort so heeft hi ten einde beloft hem te houden na den leer die hi hem eenmal heft onder¹¹⁶[schreven] hier ter plaesen ende sin rekeloosen¹¹⁷ doen als kloetscheten ende darin hi hem varloepen heeft dat na te laetten. Heeft met hantasteghe toegesait. Is besloeten dat Nanneck Iacopsz ende Willem Barrentsz hem sullen noch anspreken op sijn belofte of hi die al hout ende ock hoorren of hi van meneck si te pas om coemen ende hem ock varmanen dat hi sin belofte netten heeft gehouen mar dat hi noch van dese veck den kloet heeft geschoetten tot onstechtgehe van den gemeentte.

Ock van Willem Barrentsz ingebracht int biwesen van Derreck Comelesz dat si Iacop Vetsen ende sin vrou hebben angesproeken als dat si in de buertoen gevest sin. Varklaert Iacop dat hi dar van sin svager na gedroenghen si gevest mar net droeckken heeft gedroeckken. Dan meende net dat si hem dar vandaen gehalt hebben. Is besloetten darbi te laetten <77> ende also den tit van pasghen vor handen is om des heerren affentmal wt te delen is besloeten dat Willem Barrentsz een vegen in dit lenghen[?] sal mede nemen dit wel te pas koemt. Toch Derreck Volkensz sal met Willem Barrentsz gaen tot Gerret Nocks en sin huis vrou.

Den 10 mais correkerat ghehouden 1619 (sic)

ende van Willem Barrents inghebracht, dat men ouderlenghe sullen varkiesen. IJs na anroeppe van den naemen des heerren wtgest[oten] Claas Coornelenssen bool en de Peter Allebers als ouderlenghe ende Cost Claes diaken

Aris Goossensz moet uitleg geven

De schout zal de bededagen beter aankondigen, vertelt Aris Goossensz in de gezamenlijke vergadering. Maar zijn actie (na het besluit van mei 1621) om in Enkhuizen zelf zijn salaris op te halen, heeft kwaad bloed gezet. De kerkmeesters zijn door de overheid op de vingers getikt en betalen hem bij Pieter Janssen in Het Wapen van Texel uit, maar tegelijk wordt hij ontslagen. Aris was regelmatig zonder medeweten van zijn kerkenraad en gemeente afwezig, en bovendien had hij geld gehaald bij het kantoor in Enkhuizen, zonder zijn burgemeester te verwittigen. De kerkmeesters worden terstond in de vergadering ontboden (degene die zwak en ziek is wordt bezocht) en na uitleg van Goossensz over zijn afwezigheid, gaan ze (schoorvoetend, lijkt het wel) akkoord, als Aris zich voortaan maar even afmeldt. Alle predikanten van het eiland en een paar zwaargewicht ouderlingen tegenover je is ook geen

¹¹⁵ De naam is lastig te lezen aan de rand van de bladzijde (Sitvec o.i.d.), maar Sitvast lijkt me redelijk. Jacob Vets of Vetsen lijkt me Jacob Feitsz te zijn. In het haarstedenregister van 1622 staat iemand met de naam Jan delver.

¹¹⁶ Willem lijkt stukje vergeten onderaan de pagina.

¹¹⁷ Roekeloze.

pretje. In 1612 is Aris te Amsterdam in ondertrouw gegaan met Vrouwtje Cornelis. Wellicht was dat een reden van zijn afwezigheid.¹¹⁸

Bij het volgende bezoek aan de Classis zal de onenigheid met de kerkmeesters wellicht ook worden aangekaart, want voor alle zekerheid wordt het notulenboek van de drie kerken meegenomen.

Vergaederinge ordinaris gehouden den 22en maij anno 1614 aen den Burch

Was tot praeses gestemt Willem Barentsz. Tot scriba Abel Rutgersz

Is naer aenroepinge van des heeren naeme, van Aris Goessensz rappoort gedaen, nopende zijn last van den Officijr ende heeft ingebracht als dat den Officijr heeft toegeseyt in de saecke van de bededagen te voorsien. Voorts naer omvraginge, is van Aris Goessensz voorgesteld, hoe dat hij in de voorgaende week ontboden is geweest ten huijse van Pieter Janssen int Wapen van Texel, heeft verder verclaert hoe hij daer comende, heeft gevonden vergaedert die burgemeijster, bij hem hebbende die vier kerckmeijsteren van de Burch ende hebben hem getelt sijn penningen die hem quaemen van de kercke aldaer. Ende naer ontfanginge heeft hij verclaert als dat hem zijnen dienst van de gepresenteerde mannen is opgeseyt, verclarende dat se tot opsegginge waren veroorsaect, eerst omdat zij hadden vernomen ende verstaen sijn verscheijden [veelvuldige] absentie van sijn kercke sonder weet ofte kennisse van sijn kerckeraet ofte gemeijnte, ten tweeden omdat zij hadden verstaen dat hij zijn gelt van het kantoor tot Enchuijsen hadde gehaelt, sonder den burgemeijster ofte kerckmeijsteren daer af te vermanen.. Is op desen rijpeliicken van de vergaederinge gelet ende goet gevonden den kerckmeijsteren terstont in de vergaederinge te ontbieden, om van dese saecke naer recht ende behoerlijcke handelen : sijn dan naer ontbiedinge verschenen Pieter Janssen, Maerten Pietersz, Evert Cornelisz ende die vierde en heeft niet mogen compareren om swacheijts wille. Die mannen dan gehoort hebbende, hebben geaccordeert met Aris Goessensz redenen [verklaring]. Is naer desen voor eerst den mannen (wt name ende last van de vergaederinge) aengeseyt als dat haere opsegginge onwetteliicken wordt verstaen geschiet te sijn. Is voorts van de vergaederinge gearbeijt die saecke af te maecken met vrede ende vrijtschap, hetwelck oock is geschiet; maer boven desen is besloten, alsoe die vierde kerckmeijster (om swacheijt wille) niet en mochte comen, sijn twe bestemt om met hem die te bezoeken, waertoe sijn gestemt Abel Rutgersz, predicant, ende Nanning Jacops, ouderling, ende daer geweest sijnde, hebben verclaert als dat Gerrit Cornelisz Ruijter was approberende het gene van de ander was gedaen, (te weten) als dat Aris Goessensz niet weder en soude trecken om sijn penningen, ten sij eerst ende al vooren sulcx den kerckmeijsteren ende burgemeijster hadde bekend gemaect; midts nochtans gedaen sijnde het recht der Edele Heeren ordinantie te behouden. Ende oock hij niet en sal van sijn kercke absenteren, ten sij zijn vertreck den kerckeraet bekend te maecken ende plaetse te versorgen [voor een opvolger zorgt]. Is voorts besloten als dat twe sullen gaen om met die burgemeijster Aris Dirckxz die saecke te communiceren ende in vrede af te maecken, waertoe sijn gestemt Abel Rutgerszoon, predicant, ende Cornelis Elmertsz, ouderling aen den Burch. Is voorts besloten als dat men in het Classis reijsende sullen den Classis (des noot zijnde) verthonen het boeck van onse kerckelijcke resolutien. Is ten eijnde besloten het gemeene avontmael te houden den 3e sonnedach naer St. Jan, wesende den 13 julij anno 1614 aen den Hooren. Aldus gehandelt, geresolveert ende besloten ten dage, plaetse ende jare als voren. Waren present

	Burch: Gerrit Gerritsz	Aris Goessensz
van de	Cornelis Elmertsz, ouderlingen	Willem Barentsz predicanten
	Hooren: Nanning Jacopsz, ouderling	Abel Rutgersz
	Wael: Adriaen Pietersz, ouderling	

Nieuwe bestuurders

Het handschrift van Willem is enorm slordig. Is hij ziek? Er is een wisseling van de bestuurlijke macht in de kerk. Maar dat gebeurt wel vaker.

<77 vervolg> 1614

Den 1 iuni si bevestecht tot ouverleck Coorneles Clasen bool in plaese van Nanneck Jacops ende tot dieciacken Comeles Comelesz bool in plaes van Hendereck Jacops ende is biden rekeneghe noch Clas Loties ouderleck ende Dereck Alleberris diaiaken ock Coorneles Loties diacken ende Hendereck Jacops afgaande dieiaken. Ock Willem Barrentsz onsen diender. Is int sloet van desen gevonden te bliven bi den boidel den soeme van 14 G.

Den 4 iuli 1614 is kerrekerat gehouden met Derreck Allebers ende Henderreck als afgegaende dieiaken door faut dat den ouderlengen net [???] sijn als Dereck Coomeles ende Clas Loties.

Trijntjen en Guertjen Aris blijven ruziën en Lieuwe Jansz lokt messteken uit

Er is weer openbaar gekijf geweest tussen de zusters Trijntjen en Guertjen Aris. Als de dames vinden dat ze daardoor nog niet aan het avondmaal kunnen, zullen ze Guertjen sommeren om zo snel mogelijk vrede te sluiten met Trijntjen. Willem lijkt zich daarna te herhalen. Hij schrijft nu heel anders en alles aan elkaar vast.

Ende is van Willem Barentsz ingebracht als dat Trentien¹¹⁹ ende Guert <78> Ares in openbarren kifasie har tegen malkanderren tot onstechtege dar gemeente hebben varloopen. Is besloten biden broederen dat Willem Barrentssen har ondersoecken sal of si van meenege sijn ock har an den tafel des heerren har meenden te begeben. So si dar toe ia segen dat men van har sullen varklaeren dat men den gegeven

¹¹⁸ In het ondertrouwboek van Amsterdam wordt hij in de marge Arent genoemd. Getuigenissen waren ontvangen van Abel Rutgersz en Willem Barentsz.

¹¹⁹ Willem schrijft nu anders en hij zet een accent op zijn nieuwe r, dus eigenlijk staat er Túentien, waar hij eerder Trin schreef. Misschien kreeg hij langzaam door hoe ze heette. In de ledenlijst van 1625 komt geen Trijntjen Aris voor maar wel een Wijntgen Aris en een Trentgen). De kans bestaat dat een van hen onze Trijntjen is. In 1622 HSR is er wel een alleenstaande Trijn Aris Tijs in De Koog.

arregenes door voorstellege willen wechnemen ende dat op het koerste sommeeren dat Guertien tot Tventies geriven is ende of si met malkander sin varsoent ofte den 2 har voorstellen of si van meenege sijn har voor dese rais van den tafel des heerren te onthouden. So si baide ia seggen dar men har dat ock wt den nam dar gemeentte ock sollen anseggen dat het gevoellen dar kerreke ock al so is.

Lieuwe Jansz heeft woorden gehad met een zekere Lou, waarbij messteken zijn uitgedeeld. Omdat vredestitchers de mannen uit elkaar hebben gehaald, zal de kerk nu niets doen, behalve Lieuwe vermanen dat hij voorzichtig moet zijn om iemand te provoceren. Men laat het hier voorlopig bij, tenzij er in het huisbezoek iemand nog iets te zeggen heeft.

Er wordt ook een besluit genomen over de proefprediking voor het avondmaal.

Den 6 desember 1614 is corekerat gehouden ende na aenroepge van deen name des heerren van Willem Bartsens voorgesteld als dat hi varstaen hade dat Leuen ende Loutien [...] tegen malkande [...] hadden. So dat Loutien Leuen gekvest heeft ende den broederen varclart hebede, als dat Leuen op den reden van Lou eelleke rais legeden. Salden hoe leght hi. [doorhalingen] So heft Lou sijn mes wtgetroeken ende Leuen gekuest. Toch Leuen en heft hem nietgevoert. Is besloeten also Leuen ende Lou door goemanen sijn verdragen, dat wij dan in den sack net koonden doen dan Leuen varmanen dat hi voorsechtech moet wesen om sijn nasten gen orsack gefe tot tornechhait, ende so dar iemant is, die hem hier van seggen hi har van alles te onderwijsen ende dar bi latten ten var [tenzij] dat inden huisvisetassi anders dar van gesait voordien.

Is ock besloten onsen ordenarsse predekassien voonsdach toe comede savens te begennen te predeken ende soendach daran na den medach mede. Is ock godt gevounden morregen varkondeggen des heerren afentmal wt te delen als lamsdach to comede dounderdach offer 14 dagen. Eende ock sondachs te voorren den proef te predeken.

In de reguliere drie kerken-vergadering meldt Abel Rutgersz dat de zaak van het dreigende ontslag van Aris Goossensz goed is afgelopen. Hij stelt ook voor dat elke predikant een keer de notulen zal schrijven. In het weeshuis speelt iets dat de volgende keer aan de orde komt. En voor de armen van Oosterend zal ook iets moeten worden gedaan.

Ordinare vergaederinge gehouden den 28 julij anno 1614 aen den Hoorn

Praeses ende scriba zijn gecontinueert.

Is naer aenroepinghe van des heerren naem, van Abel Rutgersz, predicant aen de Wael, rappoort gedaen van wegen zijn last die hem was opgeleijt, met Cornelis Elmertsz, ouderling, aen den burgemeijster van de Burch, nopende het opseggen van Aris Goossens dienst ende is dat Abel Rutgersz heeft verclaert, als dat die saecke met vrede is afgemaect. Vorders is besloten dat een ijgelijck predicant sal scriba wesen, daer die vergaederinge wert gehouden. Sijn nae desen twee notabile saecken voorgevallen van het weeshuys; is besloten als dat dese saecken sullen werden wtgesteld tot die naeste vergaederinge, d'welcke sal gehouden worden den XI augusti aen den Burch. Is ten eijnde besloten als dat op die selve tijt oock sal gehandelt werden van den armen van Oosterend. Aldus gedaen ten dage, plaetse ende jare als boven. Waren tegenwoordich

	Hooren Dirck Cornelisz	Aris Goossensz
van den	Burch Pieter Jacobsz, ouderlingen	Willem Barentsz predicanten
		Abel Rutgersz

In de tussentijd is er in Den Hoorn blijkbaar niets te melden. De volgende notitie is dan ook weer van de drie kerken bij de bijzondere vergadering.

Het kan nu over het weeshuis gaan. Na overleg is besloten dat alle weeskinderen tegelijk met de rest van de gelovigen moeten gaan kerken. De weesvader, Maarten Simonsz, zal dit worden vermaand door Willem Barentsz en Nanning Jacobsz. Het weeshuis heeft ook nog het katholieke boek, het Legende boek van het leven der Heiligen, dat zeer schadelijk is en door Aris Goossensz zal worden opgevraagd, met het excuus dat hij het leent. Men gaat hier voorzichtig te werk. Het is duidelijk dat het weeshuis katholiek wordt geleid en dat was ook twintig jaar eerder het geval.

Abel Rutgersz doet het verzoek om de inkomsten van de landerijen van Den Hoorn te mogen ontvangen voor zijn armen. Dat wordt één keer toegestaan. Den Burg weigert eenzelfde verzoek, omdat ze zelf al te veel armen hebben. Dan maar de inkomsten van een rentebrief die Den Burg heeft, vraagt Abel, en dat mag, nadat de armen van Den Burg eerst zijn bediend.

Tenslotte blijkt dat de weesmeester de kinderen allemaal (ook de katholieken) mee zal nemen naar de kerk, maar het legende boek durfden ze nog niet mee te nemen, zonder toestemming van de kerkvoogden.

Extra ordinaris vergaederinge gehouden den 11 augusti anno 1614 aen den Burch

preses Willem Barentsz, scriba Aris Goossensz

Is naer aenroepinghe van des heerren naem, vergaederinge gehouden met die drie kercken. Is van Willem Barents voorgesteld dat die wesenkijnderen behooren gelick [gelijk] te kercken te comen ende nae hun met reden die gevallen sijn is beslooten dat men Marten Simonsz, weesvader, sal vermaene, welcke last Willem Barentsz met Nanninck Jacobsz opgeleijdt is om Marten Simonsz aen te spreken dat het eene kint soo wel als die andere te kercken behoort te comen. Voorts soo is er voorgesteld van een boeck dat in het weeshuis is, genaemt Leghende van het leven der heijlighen, dat seer schadelick voor die kijnderen daerom te lesen. Is nae langhe redenatie beslooten dat het boeck tot Aris Goossensz in sijn

huijs sal bewaren ende als die voochden nae het boeck vraghen, soo sal Marten Simonsz seggen dat Aris Goossensz dat boeck geleent heeft.

Op die selve tijt heeft Abel die van den Hooren voorgesteld vanweghen sijne kerck dat die pennighe die van de heren staden in die verpagtinghe comt, dat die moghen comen tot profijt van hare armen. Is beslooten dat die van den Hooren consensus eenmael die pennighe te ontfanghen ende niet meer.

Voorder is van Abel voorgesteld die van den Burch ten eersten dat sij versoecken eens ofte tweemaal die pennighen die van de pacht comt, moghen ontfanghen tot onderhoudt van haren armen. Is beslooten dat die van den Burch die pennighen niet moghen missen, omdat se selven velen armen hebben.

Noch heeft Abel die van den Burch voorgesteld dat alle die pennighen die wij hebben te pretendeeren op den brieff, hem geven. Is beslooten dat die van den Burch die vrij ende quidschelden, met die conditie wanneer die armen aen den Burch gebreckt hebben, onse armen te geven ende bijstandt te doen.

Van Willem Barentsz, predicant aen den Hooren, hebben haer rapport gedaen vanwegen sijnen last, die was opgeleijdt met Nannincksz Jacobsz, ouderlingh, aen den weesvader Marten Simonsz, nopende van die weeskinderen, dat sij behooren gelick te kercken te comen. Die weesvader heeft dat aengenomen om sulcx te doen aen de kijnnderen. Voorts soo hebben sij met hem gesproken van het leghende boeck van het leven der heilighen, om dat boeck Aris Goossensz te leenen, dat en dorsten hij niet doen sonder consent van de voochden. Is ten eynde geseijt onse vergaederinge te houden met die kercken op een maenedach. Waren tegenwoordich.

	Hooren Nanninck Jacobsz	Aris Goossensz
van de	Burch Cornelis Elmertsz ouderlinghen	Willem Barentsz predicanten
	Wael Magiel Cornelisz dijaecen	Abel Rutgersz
	Gerrijt Thonisz	

Jochem weer in problemen en een beschuldiging van Claesjen

Na het huisbezoek blijkt dat Jochem niet wel gezind is tegenover Trijnjen Aris, die over hem zou hebben geroddeld. De kerkenraad moet hun verzoening, indien mogelijk, voor elkaar zien te krijgen en dat lukt.

Claesjen¹²⁰, de vrouw van Jan Schoenmaker heeft onenigheid met Kees Duijncker (Cornelis Jansz Duincker) vanwege een beschuldiging van Kees, wellicht dat de afvoer van haar water in zijn plee terecht komt. Bij navraag is er niets meer aan de hand.

<79> Den 20 is kerrekerat gehouden ende na anropege van den nam des heren van Willem Barrentsz ingebracht als dat si den hoisvissetasi gedan hebben met Dereck Coomelessen, ende varklaren gen besondere suareghhait bevoonden te hebben. Toch lochhem varklaert, nadat den hoisfisetasz gedan var, als dat hi net wel gemot var tegen Trentien, den welleken hem sijn varsecht saiden te na gesproken te hebben. Is bi den kerekenrat beslootten dat Derreck Coomelesz ende Clas Coomelesz bool hier na suellen varnemen ende met malkander varsoenen, sot doenelick is, ende hebben den broeders als ouderlengen varklart dat Trentien ende lochhem varsoent sijn door des heeren genat. Is ock ingebracht als dat Clasien den hoisvrou van Ian Schonmaker net wel te vreden is [...] Ces Doickker seggede als dat Ces Doickker sait als dat har warreck op sijn hoissien leckstock[?]. Is beslootten dat Naneck Iacops darin sal arrebaiden om har met malkander varsoenen. Varklart Nanneck Iacops op den 21 desember in onse kereke vorgaderige als dat hi Ian Schoenmaker ende sin wif heft angesproken. Varklart dat si voort tegen Cos Doinker net meren hebben mar latten har nu met sijn parsoon genogen.

Koeien op het strand

Dan een spannende affaire en opnieuw is Lieuwe Jansz daarbij betrokken. Hij beschuldigt Cornelis Jansz Duijncker ervan dat hij een vracht van Lieuwe zou hebben gestolen bij het vervoeren van koeien [vermoedelijk vanaf het strand naar een schip]. Een vracht waarvan Cornelis wel wist dat Lieuwe die had aangenomen. Dat beweerde Lieuwe. Dirck Cornelisz en Claes Cornelisz Bol hebben Cornelisz Jansz Duijncker hierover aangesproken. Die geeft toe dat hij wel wist wat Lieuwe vertelt. Maar ook dat hij, Cornelis, de koeien met Jan Harricksz heeft overgebracht, maar de manier waarop was als volgt.

De kinderen [van Claes?] waren met de koeien op het strand gekomen terwijl Liewe met een andere vracht was overgevaren. En de kinderen [van de eigenaar van de koeien] verklaarden dat hun vader hun had opgedragen, dat als de voerman [of veerman] er niet was, terwijl zij met de koeien op het strand kwamen, dat zij dan de andere [voerman de koeien] zouden laten overbrengen. Noch Cornelisz Jansz, noch Jan Harricks had dit graag gedaan, verklaarden ze. Maar Willem de Wever had gezegd dat ze het moesten doen, want de koeien bloedden erg, de een aan zijn staart, de tweede omdat hij een hoef had afgestoten. Dus was het nodig ze te brengen. Willem de Wever bevestigt ook het verhaal dat de kinderen hadden gezegd dat ze de koeien door anderen moesten laten overbrengen als de voerman er niet was. Cees Duijncker noch Jan Harricksz zijn dus terecht beschuldigd.

Dereck Coomeles ende Clas Coomelesen varklaren ock geveest te heben bi Leue Iansz die beschueldecht noch Comeles Iansz Doinker vooren doeff[?], ende saiter dat hi hem sijn vracht onstolen heeft int ofervooren van sekeren kooien [koeien] die Leue Iansz sait dat Coomeles wel veste dat Leue die aengenomen hade. Hierofer heeft Dereck Coomelesen ende Clas Coomelesen bool, Coomeles Iansz hooren spreken. Coomeles Iansz varklaert ten 1 dat hit wel west dat Leue Iansen. Bekent ock dat hi se met Ian Harricksz heeft ofergebraecht heeft [sic] mar varklart dat het aldus toegegan is als dat den kenderen met den kooien op den strackt [strand] sijn gecomen als Leue met een ander vracht si wage si oforgevaren. <80> Ende den kenderen varklarden als dat har vader har belast hade als die vorman dar netten var als si met den koeien op strant kuamen, dat si se den anderen soude latten oferbrenghen. So hebbe Coomeles Iansz noch Ian Harrecks dit nestte[?] geren willen doen so si varklaren. Toch Willem den Vefer die saiden dat sit behoorden te doen want den koeien die bloden so ser, den een in sin stert, den 2 omdat hi een hoeven hade afgestootten so dat het nodech is om se te brengen. Willem den Vefer varklart ock ick wil ock getoigen dat den kenderen sellecks gesait hebben dat har vader begerden dat si den koeien so den man dar netten var die se

¹²⁰ Wrsch HSR 1622 Claesgen Frans. In ledenlijst 1625 Claesgen in 't gasthuis.

angenomen hade anderen soude besteden. Dit ondersocht sinde door den voorgande broeders bi Willem den Vefer varklaren wt den nam van Willem den Wefer dat sulleks var is als Cees Doincker tegen har gesait heft. Is het besloit bi den broeder den sake wel ondersocht sinde koonne net befenden dat Ces Doinker noch Ian Harreks netten sijn te beschuldegen.

1615

Egbert Egbertsz klaagt in de gezamenlijke vergadering

In de reguliere vergadering van de drie kerken in januari 1615 aan De Waal krijgen de afgevaardigden een klacht van Egbert Egbertsz te behandelen. Wij zagen hem eerder als ouderling van Den Burg. Hij beklaagt nu zich over de manier waarop de kerkenraad van Den Burg hem heeft behandeld en zich niet heeft gehouden aan de leer van Christus volgens Mattheus 18 en de resoluties van de Synodes. De verwijzing naar Mattheus 18 (15-17) is relevant. Daar wordt namelijk beschreven hoe de gemeente moet omgaan met iemand die zich heeft misdragen (en waarvan we al enkele voorbeelden hebben gezien).

Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen; indien hij u hoort, zo hebt gij uw broeder gewonnen. Maar indien hij u niet hoort, neem nog een of twee met u; opdat in de mond van twee of drie getuigen alle woord besta. En indien hij dezelve geen gehoor geeft, zo zeg het de gemeente; indien hij ook de gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heiden en de tollenaar.

Er moet kerkelijke tucht worden toegepast om die persoon niet af te laten dwalen. Een moderne beschrijving van dit proces luidt aldus:

De interne rechtsgang in de kerk is gebaseerd op de Bijbel, belijdenisgeschriften van de kerk, de Dordtse Kerkorde (KO), kerkelijke jurisprudentie en kerkelijke doctrine. De kerkelijke tucht op basis van de KO bestaat - kort samengevat - uit het volgende. Allereerst zal worden gehandeld naar Mattheus 18, waarbij de zondaar onder vier ogen wordt vermaand, waarna gesprekken plaatsvinden met getuigen. Indien berouw uitblijft wordt het geschil onderzocht door de kerkenraad. Een eerste tuchtrechtelijke maatregel die kan worden opgelegd is de stille censuur, bestaande uit vermaningen, het afhouden van het Heilig Avondmaal en van de Heilige Doop en het onthouden van het actief en passief kiesrecht. Daarna kunnen volgen de eerste trap van censuur waarbij vanaf de kansel de zonde wordt genoemd, doch niet de naam van de zondaar en waarbij de gemeente wordt opgeroepen tot gebed, de tweede trap van censuur (na advies van de classis) waarbij de zonde en de naam van de zondaar wordt genoemd en waarbij de gemeente wordt opgeroepen voor de zondaar te bidden en hem in liefde aan te spreken en tenslotte de derde trap van censuur waarbij besloten wordt tot afsnijding van de zondaar als lid van de gemeente. Van elk besluit van de kerkenraad staat appél open bij de classis en vervolgens bij de Particuliere Synode.

De Dordtse Kerkorde die hier genoemd wordt werd pas vastgesteld in 1619, maar ook eerder synodes hadden deze procedure vastgelegd. We hebben deze gang van zaken al enkele keren voorbij zien komen, waarbij het maar zelden kwam tot het noemen van de naam van de zondaar in de kerk. De Texelse situatie was nog iets anders dan hiervoor beschreven. Men gebruikte de vergadering van de drie kerken als een tussenfase. Egbert Egbertsz maakt hier gebruik van deze ‘bredere’ vergadering, om in beroep te gaan tegen het handelen van de kerkenraad van Den Burg. Na enig heen en weer praten acht de gezamenlijke vergadering de klacht niet gegrond en maant de partijen tot voorzichtigheid. Men ziet een bui hangen, die inderdaad zal gaan vallen.

Ordinare vergaederinge gehouden den 5 Januarij anno 1615 aen de Waal

praeses Willem Barentsz, Abel Rutgersz scriba.

Is naer aenroepinge van den name des heeren, verschenen Egbert Egbertsz die vergaederinge voorgesteld als dat hij sich grotelicx hadde te beclagen over die kerckeraet aen de Burch, belangende over die forma van die handelinge ende kerkelijke procedure tegens zijn plan, niet (soe hij seijde) naer die leere Christi bij Mattheus r. 18 ende synodische resolutiën, soe dat hij sich niet sodanige handelinge ende procedure heeft connen onderwerpen, maer sulcx gebracht heeft voor onse kerckenvergaederinge ende die selve kerckeraet beschuldicht niet naer recht met hem gehandelt te hebben. Waerop die kerckenraet haeren defenssije gedaen hebbende ende parthijen aen zijde ende wederzijde genoch gehooft hebbende, bij mont ende op alles wel ende rijpelijcken gelet, hebben dan die vergaederinge voor wtspraecke verclaert ende verclaren bij desen, in de naeme des heeren vergadert, als dat die vergaederinge niet en can verstaen van de kerckenraet van de Burch in dien saecke tegens Egbertum mishandelt te hebben, dan doch daerbij die van de kercke van de Burch gebeden voorts vorsichtelijck (gelijck het ons betaemt) met goeder conscientie te handelen tot stichtinge van Godts kercke. Daerbij oock hertgrontlijcken Egbert Egbertsz gebeden onse resoluijtie te willen naer comen. Aldus gedaen ende besloten den 5 Januarij in den jare als boven. Waren present

van den	Burch Cornelis Elmertsz	Willem Barentsz
	Wael Ariaen Pietersz, ouderlingen	Aris Goessenz predicanten
	Horen	Abel Rutgersz

De nieuwe schoolmeester van De Westen is een schurk en katholiek

Pas in mei zijn er verdere berichten. Eerst gaat het door in Den Hoorn, met een ernstige zaak. De oude schoolmeester van De Westen is wegens ouderdom gestopt. Die van De Westen hebben (nu) een een uitzuiger

(plockbeurs) als schoolmeester, dus vraagt Willem hoe hij de schurk moet aanspreken, want de man is ook nog rooms gezind.

Besloten wordt dat Willem Barentsz naar Hoorn moet om steun van de Gecommitteerde Staten van West-Friesland en het Noorderkwartier te verkrijgen. Die zullen handelend moeten optreden. Hij zal met medeweten van schout en burgemeester naar Hoorn reizen, met de volgende argumenten. Ten eerste dat hij, de schoolmeester, voortijdig met zijn dienst is begonnen, zonder de schout of burgemeester Cornelis Jacobsz te spreken, die overigens niets hebben gedaan toen ze zijn aangesproken. Ten tweede dat hij tegen de (gereformeerde) religie is. Ten derde, dat hij tegen Koosjen¹²¹ en Jan Heertjes, de kerkmeesters van De Westen die hem hebben gevraagd, heeft gezegd dat hij niet naar de kerk wilde komen.

Ook moeten schout en burgemeester bij de Staten gaan getuigen dat de beroeping op de schurkachtige schoolmeester niet wettig is geweest en hem in zijn doen te laten veranderen, zodat alles in De Westen correct tot goed onderwijs zal leiden.

Het is wel duidelijk dat ze in De Westen, waar het oude gewijde katholieke kerkhof ligt en waarschijnlijk ook de meeste katholieken wonen, best een roomse schoolmeester willen hebben.

Den 9 maies 1615 is ver kerekerat vargaderege gehouden

Is van Willem Barrents ingebracht also den schooldiender an den Vesten sijn dienst vanvegen sinder ouderdoom geeft op [...] ende die van den Vesten haren plockkebers tot een scholmester haden is het varsoeck op den kerekerat dat si hem [Willem] toch vat gefen hoe hi hem hierin drage sal om dese plocktebeurs te horen mesdien dat hi paps gesent is.

Is endelicke beslootten ende vooruar gegeven, als men varstan dat hi hem tot den Heeren Statten soude voegen om van har suplecks te varkrigen. Dat als dan Willem Barentsz toch met kennese van den schout ende onse buergemester voor den Heren Statten tot Hooren ock treckken met dusdanige reden. Ten 1 als dat hi den schooldienst vrueghelick heeft angefangen, omdat hi den schout noch den bergemeister Coomeles Iacops net heft angesproken die benefenden ock angesproken sinde netten doen. Ten 2 dat hi ock heel tegen den relege gesent is. Ten 3 dat hi ock heeft gesait tege Koisien[?] ende Ian Heertis baiden kereckmesters an den Vesten, als si hem tot schoolmester berepen dat hi wilde bedengen[?], als dat hi net begert <81> in den kereck te comen. Ende den schout ende den buergemester varmanen dat si het onvettelicke beroepe ofer plockkebuers wilden voor Heeren Statten te kenne gefen om hem ock te ferhanderen in sinen don, opdat alles an den Vesten ock ordenttelick mochte tot godt ondervis ges[?]eden.

Er is nog een punt (Willem nummert maar weer vanaf 2). De min of meer afvallige (want remonstrants gezinde) Wijbrant Jansz en zijn vrouw komen weer in de kerk. Er zal van hen worden vernomen of ze met Pasen weer naar het avondmaal komen en ze de regels van het geloof nu weer onderschrijven.

De schoenlapper¹²² en Neel Alberts mogen wellicht ook weer naar het avondmaal, de oude kerkenraad moet hier nog over oordelen. Ook of ze Trijn houten Theunis¹²³ gaan afhouden, want zij is nog maar één keer geweest. Hier moet ook de oude kerkenraad maar spoedig advies over geven.

Ten 2 ock van Dereck Cornelesz ingebracht also Vibrant Iansz met sijn hoisvrouw har veder laten venden tot gehoor van godes voort ende sin dan in woorden ende vercken vreliecker stelt als voor een tit te voorren gevest is. Dan vrage hoe men met hem sullen handelen. Is besloten als dat tve wt den kerrekerat tot har sullen gan ende har vragen ofte si van meneck bennen har te pa[a]s an den tafel des heren begeben ende ofte si ock tegen eenegen vetten der relege [i]jets noch hebben. Dit is opgelait Dereck Cornelesz ende Clas Cornelesz bool, om har also an te spreken.

Is ock van Dereck Cornelesz ingebracht also den schoenlapper ende ock Nel Albels mochen anhouden an den tafel des heeren te begeben. Is beslootten dat men den oude kerrekerat hier offer sallen onbeden. Ock ofte Trin houten Tones also si eens an den tafel des heeren si gevest, har sellen afhouden ofte har toelatten so sit begeert. Is beslootten dat men den oude kerekerat hier ofer har affis ock sullen hooren ten eersten gelegthait.

Emmer gestolen en nieuwe bestuurders

In mei zal Wijbrant Jansz worden gevraagd of hij ook met Pinksteren zal aanzitten. Dirk Albertsz heeft verteld dan Trijntjen weer veel ergernis heeft gegeven door het wegnemen van iemands wateremmer. In het huisbezoek zal men hiernaar vernemen. Nieuwe bestuurders zijn ouderling Simon Jacobsz Rebel, oud-burgemeester en Pieter Albersz en Anne Cornelis Lou[s] als diakenen.

Den 15 maijes 1615 is kerrekerat gehouden ende ende [sic] na gedane gebet is van Willem Barrentsz ingebracht ofte net godt vas dat men Wijbrant Iansen soude anspreken, om te hooren of sin meneck is te penster an den tafel des heren te comen. Is gereselefeert dat sullecks doen sal Derreck Coomelesz ende Clas Cornelesz bool. Is ock van Dereck Alleberts ingebracht als dat Trentien har met het nemen van een anderman sin vatter emer vel arregerness heeft gegeven. Is beslootten dat, men in den hoisfisentassi darvan varnemen sullen.

Den 17tenden toch [...] den gementte varkoorren tot ouderlenge Cimen Iacops oude buerregemester, dieiaaken Petter Allebers, ende die iakenis Anne Coomeles Lovis.

De zaak Egbert Egbertsz uit de doeken in de gezamenlijke vergadering

We hebben gezien dat Willem Barentsz anders is gaan spellen, nauwkeuriger is gaan schrijven. Zou hij gestudeerd hebben om zich voor te bereiden op zijn taak als scriba bij de volgende gezamenlijke vergadering van de drie kerken van Texel? Abel Rutgersz had hier op aangedrongen. Hij was duidelijk de beste schrijver, Aris Goossensz

¹²¹ Cornelis Jacobsz [Plaets] van De Westen, tekent later als kerkmeester voor een/deze schoolmeester.

¹²² Waarschijnlijk, Gerrit Cornelisz schoenlapper, met wie Dieuwier Pieters was getrouwd zonder dat hij gedoopt was.

¹²³ In 1622 woont een Trijn Houten Theunis in De Koog, alleen.

had de vorige vergadering al gedaan. Nu is het dus de beurt aan Willem Barentsz. Aan de orde is één punt. De kwestie met Egbert Egbertsz, die in januari zijn klacht had ingediend over het handelen van de kerkenraad van Den Burg. Omdat het een belangrijk stuk is, hiervan een complete hertaling, met daarna het origineel van Willem Barentsz. Het is een tamelijk uitgebreid verslag van onbehoorlijk gedrag. Vooral voor een ouderling. Opvallend is hoe gedetailleerd Willem Barentsz de onbetamelijkheden in de brandenwijngaard beschrijft.

‘Tot praeses is verkozen Aris Goossensz en tot scriba Willem Barentsz. Na de [aan]roeping van den naam des Heren heeft den praeses verklaart dat Egbert daar buiten was en dat hij de vergadering wat had voor te stellen. Egbert binnen geroepen zijnde is gevraagd of hij de vergadering wat had voor te stellen. Egbert verklaart, daar de kerkenraad zijn aanklagers waren, dat zij haar klacht tegen hem zouden inbrengen.

Uiteindelijk heeft Ares Goossensz uit de naam van zijn kerk ingebracht, daar enige moeilijkheid was voorgevallen door het doen van Egbert, dat zij in hun kerk niet konden afhandelen, omdat hij (Egbert) over zijn zaak het oordeel van de drie kerken wilde horen. Dus heeft Aris Goossensz verklaard

Ten 1e dat Egbert geweest is in een brandenwijngaard [branderij] [en daar] veel woorden met een man gehad heeft en dat Egbert met een kan geworpen heeft.

Ten 2e dat hij [zich] ook openlijk in dronkenschap verlopen [misdragen] heeft.

Ten 3e dat hij in kiffasie [ruzie] geweest is tegen een vrouw die hij met as gesmeten zou hebben, waarvan zij, zo ze verklaart, met twee zusters van de gemeente kan getuigen.

Ten 4e dat kort nadien hij door die vrouw is aangesproken [met de woorden] dat zij liever met een Jood dan met Egbert wilde sterven. [Ze zou nooit iets met hem van doen willen hebben]

Maar omdat Egbert deze woorden niet bevielen, is hij zeer kwaad op haar geweest. Echter is [hij] daarna met die vrouw verzoend vanwege het feit dat daar ‘een stuk geils in het gelach gemaakt is’ [een deel vrolijkheid in het spel was]. Wat ook geen kleine ergernis teweeg heeft gebracht.

En Aris Goossensz verklaart dat deze manier van doen alles bij elkaar aan veel mensen bekend is, tot aantasting van de goede naam van de gemeente.

De broeders van de twee andere kerken hebben Egbert gevraagd of hij hier wat tegen [in te brengen] had. [Hij] heeft wel daartegen veel argumenten ingebracht. Daarna zijn de partijen naar buiten gegaan en [daar] werd van die van de kerken van De Waal en Oosterend, maar ook van die van Den Hoorn en De Westen oude argumenten gehoord. Er is besloten - hoewel Egbert [zich niet aan] het oordeel der kerken wilde onderwerpen - toch het doen van Egbert aan te merken als iets wat een ouderling [niet past] en dat het tegen Gods woord en tot ontstichting ook openbaar is [en] dat men hem zal voorstellen doch met bedekte naam over den voorgeschreven [eerder gemelde] zonde van haar geproponeert [genoemd].’

Den 18 maijes 1615 sin den drie kercken bi malkander versamelt op den eila[nd] van Tessel op den Hoorren

Tot preses is varkoren Arres Gosses ende tot scriba Willem Barrentsz. Na den roepege van den name des heerren, heeft den presses varklart dat Eckbert dar booiten var ende dat si met hem den vargaderegen vat hade voor te stellen. Eckbert bennen geroepen sinde is gefracht of hi den vargaderenghe vat hat voor te stellen. Eckbert varklart also den kerrekerat sin anklagers varren dat si haer klacht tegen heem souden inbrengen. Ten lasten so heeft Arres Goosses wt den nam sinder kerreke ingebracht also einege swarregheit var voorgevallen door het doen van [Eck]bert, het welken si in har kerreke netten kon afhandelen, door orsack dat hi sijn sack in het ordel van den drie kerreke wilde hoorren. So heeft Arres Goses varklaert ten 1 Als dat Eckbert geveest is in een branden wijngard vel vorden met een man gehat heeft ende dat Eckbert met een kan gevorrepen heeft. Ten 2 dat hi oock opentlick in drockkenschap varlopen heeft. Ten 3 dat hi in kifase geveest is tegen een vrou die hi souden met assent gesmeten hebben het welken si so si varklaeren met 2 suesters dar gementt koonnen getoigen. Ten 4 als dat kort nadien hi hi [sic] van een vrouparsoon si angesproken dat si lifer met een iot [jood] als met Eckbert wilde sterrefen. Toch nadien dat Eckbert desen vorden net behagden so is hi op har ser varstoort geveest. Toch is dar na varsoent met die vrou, mes dat dar een stock geels int gelach gemackt is het welleken gen klaine onstechtege ock heft te vegen gebracht, ende varklart Arres Goses als dat dit doon altesamen feel mensgen tot onstechtege dar gementt bekent zijn. Den broders dar 2 ander kerreke hebben Eckbert gefracht of hi hier vat tegen hade. Heeft wel daertegen ingebracht vel reden. Darna so sin den partijen wtgestan, ende si bi den kerreck van den Val ende Osterent, als ock bi die van den Hoorren ende van den Westen dan verden oude verderreden gehoord. Hebben besloeten howel Eckbert het ordel dar kerreck netten wilde ondervarpen nochtans het doon van Eckbert angemerrect als een die een ouderleck dat het tegen godes voort ende tot onstechtege ock oopenbars is, dat men hem sellen voorstellen toch met bedeckte naem, offer den voorgeschrefe soonden van har geproponeert.

Egbert is het blijkbaar niet eens met het oordeel dat zijn gedrag ergerlijk was. Dat neemt niet weg dat zijn zonde in de kerk zal worden genoemd, maar dan zonder vermelding van zijn naam. Dat valt nog mee, want normaal dient de zondaar schuld te bekennen, vragen om vergeving (ten beste nemen) waarna hij weer kan worden opgenomen in de gemeente. Zoals we gezien hebben werden namen niet snel genoemd. Eerverlies was iets wat je niet mocht overkomen.

Egbert is ouderling van Den Burg. Vooral de andere kerken hebben blijkbaar nog flink kritiek op Egbert, waarschijnlijk over het feit dat hij geen berouw wil tonen. Omdat het gezamenlijk avondmaal meestal rond juni

wordt gehouden, zou dat overigens wel het moment kunnen zijn dat die voorstelling zonder naam moet gebeuren. In Den Hoorn bereidt men zich al voor.

Jochem en Meijs Willems gaan in de fout, Wijbrant Jansz wordt gepolst

Op zondag 31 mei 1615 wordt gemeld dat Jochem dronken is geweest. En Meijs Willems heeft ruzie gemaakt. Het huisbezoek moet dit ophelderen. Wijbrant Jansz is door Willem Barentsz en Dirck Cornelisz gevraagd of hij komende zondag (7 juni was Pinksteren) naar het avondmaal zal komen. Hij zal het nog apart laten weten aan Dirck Cornelisz. Het ligt met Willem niet zo lekker blijkbaar. Toch is er tussen de predikant en kerkenraad geen probleem of dwingelandij (het is de eerste keer dat dit genoemd wordt), zoals uit de Censura Morum blijkt.

<82> 1615 Den 31 maies is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz ingebracht als dat hi farstaen hade als dat lochheem heem in drockkenschap hem verlopen heeft.

Ock dat Mains Wilms in kifase haer vergegrepen [sic] heeft. Is goedt gefoonden, dat men in den hois visetaszi dar na sellen varnemen.

Is ock van Willem Barrentsz ingebracht als dat hi bi Wijbrant Ianssen met Derreck Coornelesz is gevest ende gefracht sinde hoe het hem stack of hi net heeft als een soondach, toecomedede ock net van voornemen var om hem an den taffel des heren ment te begeben. Heft geantvoort, als dat hi Derreck Coornelesz dar van souden antwoorden.

Is ock senserre gehoouden ende noch onder diender ofte regerders dar kerreken geen suarchheijt befonden ende heerschappij vesen.

Ouderlingen op zee

Omdat zijn ouderlingen Dirck Cornelisz en Claes Cornelisz Bol op zee zijn doet Willem Barentsz zelf het huisbezoek. Hij heeft ze alleen allemaal nog gezien. Er waren geen problemen. Wijbrant Jansen en zijn vrouw vereisen nogal wat nazorg, maar ze zijn tevreden met de manier waarop de kerkenraad de zaak heeft behandeld. Blijkbaar is dit gebeurd na 4 juni, want nu is Dirck Cornelisz weer present. De resolutie daarover kan worden voorgelezen.

Den 4 iuni 1615 is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrentsz sijnegebracht also Derreck Coornelesz ende Claes Coornelesz bool vanveghede dat si een ider wt sin varrende ende so dat si met Willem Barrentsz den hois visetasi net met heem koonde doen, so heeft Willem Barrentsz varklaert dat hi gen suarechhait en heeft befoonden bi der gementte, terwil hi allennech den gemeente heeft gefisenteert.

Darna verklaert Willem Barrentsz als dat hi geveest is met Derreck Coornelesz tot Wijbrant Iansen ende hem voorgestelt of si net van voornemen bennen har en sondach an den tafel des heerren har te begeben. Varklarren baiden tesamen, dat si van voornemen sullecks te doen ende varklarren ock dat si wel tevreden sin op vat mannerre den broeders den arregenese begeren vech te nemen. Is bi den broederen besloetten als dat men dese nafollegede reden voor den tafel souden den gementte voorlesen het vellcken besloetten is den 3 iuni 1615 ende voorgelesen den 7 darsellefen, welken reden aldus loiden

<83> Also een broeder dar gementte voor een lack van den tafel des heerren hem heeft onthouden, ende benefen dien ock heem onstechtcliek heeft gedragen, toch meenich mal angesprooke sinde door den kerrekerat so heeft den Heer hem het herte also geroert dat hi sin voorregen lefen door den genaden des heerren sockt meer ende meer af te leggen ende cristelick heem belooft voor voolleges wel te dragen. Is tarhalfe sin varsoeck op alle dan die door heem vararregert sin dat ment hem om den verdienste cristi hem willen ten [besten] nemen. Is ock het begeren van den kerrekerat die hem ende sin hoisvrou an den tafel des heerren sijn gaen, dat men met hem in den Heer met den beker van soundar mogen varbliden, gedan in onse kerreke vargaderege als bofen.

Bruiloft loopt uit de hand

De zoon van burgemeester Cornelis Jacobsz is getrouwd en de bruiloftsgasten hebben zich misdragen, met opspraak en ergernis tot gevolg. Met Pinksteren kan ook hier een spijtbetuigings-resolutie over worden voorgelezen.

Ende als Coornelesz Iacops sin soon ten huwelick heeft bestelt ende darna den broiloft gegeven dardor vel opsprack si gecomen ende door het doen van den broiloftgasten veel arregenese si gegeven. Nadien van den buerregemester als den vader des hoisgesen volkende[?] geveest sijn, so is hi na vargaderege van den kerrekerat van Willem Barrents ende Derreck Coornelesz kerreklike angesprooken ende dese reden inden kerrekerat bi malkander te samen gestelt hem voorgelesen ofte hi daer in net veltevreden en var. Die hem bennen voorgelesen ende loiden al dues.

Alsof doort anfact ende voortgack van een broiloft gehouden, dardoor onstechtege si gegeven den gementte des heerren, hieroffer onsen broeder angesprooken sinde sin varsoeck die dardoor onstecht sijn dat si hem dat ten [besten] willen nemen. Gedan in onse kerreke vargaderege desen 5 iuni 1615. Den buerregemester hier in gekonsetert hebbede is ock den gementt den 7 als bofen voorgelesen.

Gezamenlijke vergadering met besluiten

Kort hierna is alweer een gezamenlijke vergadering van de drie kerken van Texel. Geen grote inleiding. Abel Rutgersz valt meteen met de deur in huis. Er zijn helaas enkele woorden weggevallen, waarvan er één moeilijk te reconstrueren valt, maar de betekenis is wel duidelijk. Allereerst is op 28 juni besloten dat de predikant die bij het gezamenlijk avondmaal preekt, ook alle bedieningen zal doen. Het is blijkbaar een heikel punt, want het besluit is na lange debatten genomen. Om zekere overwegingen. In het midden blijft wat hier mis is.

Ten tweede is besloten om bij hun volgende bezoek aan de Classis een verslag (dit zal het ontbrekende woord zijn) van hun vergadering mee te nemen, zodat dit door de Classis kan worden getekend. Men heeft goedkeuring nodig.

Ten derde is besloten om het avondmaal van de drie kerken op 30 juli te houden aan Den Hoorn.

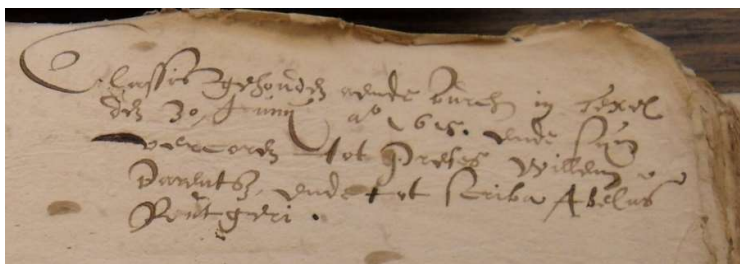
Ten vierde is er nog de zaak van twee personen die lid van de kerk willen worden en hoe de kerkenraad van Oosterend en De Waal dit moeten aanpakken. De vrouw moet de daad maar bij het woord voegen en de man zal tot uitstel worden bewogen waarna de kerkenraad van Oosterend op alles moet letten. Abel Rutgersz noemt nogmaals de nood van zijn armen en de diakenen zullen om bijstand worden verzocht.

In den jare 1615 den XVIII junij is naer aenroepinge van den naeme des heeren om seeckere consideratijen naer lange debatten ende overweegingen eendrachtelijcken voor eerst besloten als dat in het houden van het avontmael der drie kercken alle tijts dien predict, sal bedienen ende bewaren alles hetgeene voor de middags te doen ende te bedienen sal staen. Is ten tweeden besloten tegen de naeste reijse in den Classem voor te stellen het goet vinden[?] onser vergaedinge bij haer, om te hebben het [...] over dien, ende te versoecken bij den Classen te mogen geteijckent werden. Is ten derden besloten het avontmael met d' drie kercken te houden den XXX julij aen den Hoorn ende die eerste voorstellinge den XXI julij. Is ten vierden voorgestelt van Abel Rutgerszoon also seeckere personen versoecken haer te begeven tot der gemeijnte ende d'selve in hare huijsen geen stichtelijcke handelinghe en geschiet, hoe sich dan den kerckenraet van Oosterendt ende Wael soude hebben te dragen. Is op desen besloten nopende die vroupersoon als dat den kerckenraedt sal die vrouwe aenseggen haer seggen met daet te betoonen, hetwelck broeder bij monde bij den kerckenraedt staet te rappoorteren, ten tweeden noopende die manspersoon, is besloten dat die persoon sal werden gedelajieert ende neerstelijcken op alles werden bij den kerckenraet tot Oosterendt gelet. Is voorts van Abel Rutgerszoon voorgestelt den noot der armen sijner plaetsen. Is besloten op desen dat die broeders ernstelijck die saecke haere dijaconen voor te stellen ende tot gifte beweegen. Aldus gedaen ende besloten ten dage ende jare als boven. Waren present

Nanninck Jacopsz	preses	Willem Barentsz	
Pieter Jacopsz	ouderlingen	Aris Goessensz	predicanten
Sijmon Jacopsz		Abel Rutgersz	

Vergadering van de Classis in Den Burg in 1615

Twee dagen na de voorgaande vergadering is er nog een. We zien in deze tijd de Alkmaarse Classis nog veelvuldig op andere plaatsen dan in Alkmaar vergaderen. De notulen van de Classis van de vergadering van 30 juni 1615 laten zien dat dit nu is in... Den Burg!¹²⁴ Praeses is Willem Barentsz en Scriba Abel Rutgersz.

Er wordt o.a. besloten dat twee Texelse predikanten ook eventueel elders zullen bedienen. Ze komen dan wel onder aan de lijst.

Is goet gevonden dat Aris Goessensz ende Abel Rutgersz sullen bedienen de gemeente in de Schermer tot Alckmaer doch dat [diegenen] die noch op de lijst staen sullen voorgaen.

In dezelfde vergadering een door waterschade sterk verkleurd stukje dat op de volgende bladzijde goed leesbaar verder gaat. Het gaat over onze Egbert Egbertsz van Texel en duidelijk over dronkenschap.

Sijn gecommiteert Ambrosius Jansz, Gerardus Simonis predikanten en Nanning Jansz¹²⁵, ouderling om Egbert Egbertsz te ontbieden voor dese vergaderinge. Ende is verschenen Egbert Egbertsz ende heeft aan deze vergaderinge sich beclaegt over de procedure van de kerckenraedt van den Burch, dat sij niet en hebben gedaen naer die woorden J Gristi Math. 18 ende dat haer accusatien tegens hem niet en sijn notabel. Naer debatten op alles wat ter materije dienende rijpelijk gelet hebbende, heeft eijntelijk die vergaderinge geresolveert als volcht, namelijk alhoewel bij die [...] verstaen is dat die resolutie der kercke alhier over die persoon van Egbert Egbertsz genomen niet en sijn strijdich tegens Godes H. woort: nochtans om seeckere reden goet gevonden heeft, dat die voorsz[egde] Egbert Egbertsz schult sal bekennen soof[wel] voor den kerckenraedt als oock voor den genen die door sijn daden sijn geschaet midts dat hij sich voortaan sal soberlijck ende moghen dragen ende wanneer hij sich hier nae meermaels in dronckenschap comt te verlopen, met advijs des Classis nae gelegentheijt met openbare naeme sal voorgestelt werden, ofte andersints op sulcken wijzen als kerck ende Classis sal te raden vinden.

Is bij die vergaderinge goet gevonden dat Aris Goessens ende Herbertus Henrici sullen gaen tot den E Heere Officijr deses eijlants, om de selve ernstelijck te vermaenen tot verbeteringe van de stant van het weese huijs. Voornemelijck tot wechneminghe van het leghende boeck.

Weer vindt Egbert dat hij niet volgens Mattheus 18 is behandeld, maar de Classis geeft hem ongelijk. De resolutie van de kerken was terecht. Ze gaan zelfs iets verder. Egbert dient schuld te bekennen, voor de kerkenraad en voor

¹²⁴ Handelingen van de Classis van Alkmaar. Regionaal Archief Alkmaar (RAA) 10.4044 in. Nr. 1 e.v.

¹²⁵ Dit zal Nanning Jacobsz zijn.

degenen die hij benadeeld heeft en hij dient zich voortaan beter te gedragen. En mocht hij hierna weer vaak dronken zijn, dan zal ook zijn naam in de kerk worden genoemd.

De schout, Barent Cornelisz van Neck, moet het Legende boek van het leven der heiligen van de katholieken gaan wegnemen uit het weeshuis. Men is hier nu al een paar jaar mee bezig, maar zonder succes, zo te zien. Dat het bestuur van weeshuizen kort na de reformatie in handen van de calvinisten kwam blijkt voor Texel in elk geval niet te gelden.

Diakenen

In het kerkboek van Den Hoorn is het nu (op de volgende notitie over de armenkas na) bijna een jaar lang stil. Geen vermaningen in de winter, geen discussies over de leer. Niets over schoolmeesters of de gezamenlijke kerken. Toch zal er wel met Kerst een avondmaal zijn gehouden, met huisbezoek en eventuele vermaningen. Misschien heeft Willem zijn kladversie niet meer overgeschreven, of had hij er gewoon geen zin meer in. De classisvergadering van mei 1615 zal niet hebben geholpen.

Int iaer 1615 den 30 augusto heeft Derrec Allebers rekeneghe gedan int bivesen van <84> Willem Barrentsz Claes Cornellesz Bool, Simen Iacops van den ouderlengen, dieiakens Cornelles Corneles bool Petter Allebersz Dereck Allebersz. Is int sloot van rekeneghe befoonden den somma van 36 gulden 16 st

1616

Jacob Feitsz weer in de fout

Pas voor het avondmaal van Pinksteren 1616 komt er weer leven in de zaak. Op 13 mei 1616 is er kerkenraad gehouden. Willem zal met Claes Cornelisz Bol het huisbezoek gaan doen. Er blijkt al eerder dat Jacob Feitsz zich met ruziemaken heeft misdragen. Ouderlingen Simon Jacobsz Rebel en Claes Luijtgensz zullen hem aanspreken en rapporteren. Dat blijkt op de 21^e te zijn gebeurd en er blijkt dat Jacob Feitsz op 'de straat' gevochten heeft. Omdat dit niet stichtelijk is en met wraakgevoelens bekleed, zal men zijn zonde met weglating van zijn naam in de kerk noemen. Hij heeft er ook spijt van. De resolutie is Jacob Feitsz voorgelegd en hij kon daarmee leven. Het huisbezoek leverde geen problemen op. De 22^e mei (Pinksteren) is de resolutie voorgelezen.

Den 13 meijes is kerrekerat gehouden ende ingebracht als dat Iacop Vetse hem met plockharren heem tot onstechtege heft varloopen. Is goetd gefonden dat Simen Iacopsz ende Claes Lotsz as ouderlengen soude anspreken ende een anstaende vargadere repoort inbrengen. Is ock beslooten te penster des heren affentmal wt te delen en de den hoisfisetasi te doen. Is bi Willem Barrentsz gevoecht Claes Coomeles Bool.

1616 Den 21 Cerrekerat gehouden is van Simen Iacops ende Clas Cornelesz ingebracht dat si bi Iacop Vetse sin gevest den wellegen betoont sullecks geschet te sijn als oopenbaar hem op den strack hem varloopen heeft. Is beslooten also sulleken doen onstechtcliek is ende met vrackgerrechheit beklet dat men hem met varsuigen sins naems sin doen sellen voor stellen op dusdaneghe wisen. Also een broeder met plockharren oopenbarrelick tot onstechtege dar gemeente hem verlopen heeft toch hier kerrecklick angesproken verklaert dat hem sullecks van harten leet is is sin ver sock die door hem vararregert sin dat ment hem ten besten wilde nemen. Dit soude hem anseggen den 2 voorgaande <85> ouderlege.

Den 20sten¹²⁶ majes is kerrekerat gehouden ende verklaren den reseloissi angedient te hebben Iacop Vessen den wellegen verklaert dar wel mede te vreden te sijn. Willem Barrentsz ende Claes Coomelesz varklaarren gevest in den hoisfisetasi gedan te hebben, toch en hebben gen suarrechhait varnomen. Den 22tventste is den voorstelleck geschet als bofen getaikent is.

Bestuurlijke zaken

Kort hierna weer een wisseling van de wacht. Nanning Jacobsz is opnieuw ouderling. Het vorige jaar was hij het ook al, dus zijn afwezigheid was van korte duur. Cornelisz Maertsz Luitjes is de ander.

Nadat Nanneck Iacops als ouderlenghe ende ende [sic] Corneles Mors Loeties als diaiaken tot 3 mal toe si voorgestelt nadien si tevooren van den letmaeten sijn verkoorren, so sin si bevestecht in haer dienst den 12 juni 1616 Nanneck Iacops in Claes Loities ende Corneles Morsz in Corneles Loitius plaets.

1616

Den 28 august so heeft Coomeles Cornelesz bool sijn rekene gedaen int bivesen van Willem Barrentsz, Derreck Coomelesz, Nanneck Iacops als ouderlege ende na den acten als tegenvoordech ouderleck ock int bivesen van Pietter Derrecksz ende Coorneles Martsz Loeties is befoonden int slot van rekeneghe te bliften bi den buidel den soomma van 27 g int Sloot

Barent van Neck en de katholieken

In de zomer van 1616 speelt op Texel een geschiedenis die veel wordt beschreven, maar niet tot in de noodzakelijke details. Hij komt niet voor in het kerkboek, maar voor het begrip van de situatie is hij van belang.

Barent van Neck, de baljuw van Texel, besluit het groeiende aantal katholieken aan te pakken en hij probeert een vergadering te verstoren. Maar 'de papisten' slaan zijn assistent, die ook zijn zwager was, bont en blauw en

¹²⁶ Deze datum zal wel een vergissing zijn.

schoppen hem de vergadering uit.¹²⁷ En ondanks zijn gevorderde leeftijd wordt Barent zelf met hooivorken bedreigd en de vrouwen proberen hem in een deken te naaien.

Barent laat dit niet onbestraft en daagt de boosdoeners voor het gerecht, maar niet voor zijn eigen vierschaar, maar voor de Gecommitteerde Raden van West-Friesland en het Noorderkwartier in Hoorn. De aangeklaagden protesteren juist hiertegen en beroepen zich op de oude privileges van het eiland, die hen het recht geven om voor een plaatselijk gerecht te verschijnen. Namens hen sturen de magistraten¹²⁸ van Texel een verzoekschrift naar het hoogste rechtsorgaan van de provincie, het Hof van Holland in Den Haag, om te protesteren tegen deze aantasting van de privileges van Texel.

Barent brengt hier tegenin dat dit privilege alleen geldt voor politieke zaken, maar dat geestelijk recht te ingewikkeld is voor lokale bestuurders en bovendien was het merendeel van de Texelse magistraten 'van hetzelfde soort', die grotendeels ook de 'paapse bijeenkomsten' hadden bijgewoond. Het onderscheid tussen wereldlijk en kerkelijk recht zou sinds de reformatie niet wezenlijk meer zijn, maar blijkbaar werden paapse bijeenkomsten als hoogverraad beschouwd.¹²⁹

Het is dus niet zo dat de Texelse katholieken protesteren tegen hun dagvaarding, maar tegen de plek waar het proces zou moeten plaatsvinden. Maar Barent voelde natuurlijk dat hij op Texel weinig kans zou maken.

Opvallend is misschien dat Barent een twintigtal jaren eerder helemaal niet zo fanatiek achter de katholieken aan ging. Eggius, de vicaris-generaal van Haarlem, heeft toen over hem geschreven "De schout van het eiland was een dronkaard, die de kettersche bijeenkomsten bijwoonde, maar zich niet door hen liet ringelooeren. Eenige raadsleden waren katholiek."¹³⁰

Hendrick de schutter en zijn vrouw zouden wasgoed hebben weggenomen

In een vergadering van de nieuwe en de oude kerkenraad van 30 oktober 1616 is door Willem Barentsz voorgesteld (daar er een kwaad gerucht gaat over Hendrick de schutter¹³¹ en zijn vrouw dat zij van moei (tante) Antgen en andere burenen hun goed zouden gestolen hebben) wat men moest doen om hier zekerheid over te krijgen: of de lieden terecht beschuldigd waren of dat er gelogen wordt. Is besloten, daar moei Antgen van huis is, dat men de tijd zal afwachten tot zij thuis komt en dan de zaak bij haar en de andere burenen onderzoeken.

Op 6 november 1616 is weer vergaderd, en door Willem Barentsz ingebracht (daar moei Antgen thuis gekomen is en het gerucht niet meer ophoudt, nog steeds daarover gesproken wordt tot nadeel van de schutter met zijn huisvrouw) of men de vorige resolutie niet zal uitvoeren. Is goed gevonden en opgedragen dit te doen door Willem Barentsz en Nanning Jacobsz.

Den 20 (november 1616) is kerkenraad gehouden en door Willem Barentsz en Nanning Jacobsz (ingebracht) dat zij de vrouwtjes in de Kerkstraat aangesproken hebben. Die verklaren wel dat zij oprecht hebben gesproken, maar wel van die personen maar zeggen dat zij het niet hebben gezien. Verklaren Willem Barentsz en Nanning Jacobsz ook geweest te zijn bij de schutter en zijn vrouw. Die loochenen al hetgeen wat de vrouwtjes hebben gezegd. Beriepen zich op God dat het zo niet is, ja ook niemand van hen zei gestolen te hebben.

Is ook Hendrick voorgehouden zijn publieke schande door met een dievenvanger¹³² publiekelijk te gaan vechten. Verklaart dat hij er erg spijt van heeft.

1616¹³³ Den 30 october is vargadert den nieuwe ende den oude kerkeræet

Ende is van Willem Barrentsen voorgesteelt also dar een kuaet geruechte gaet van Hendereck den Schoetter ende sin vrouu als ofte si Moiantien, ende ander buerren har goedt soude genomen hebben vat medel men soude anleghen om hier sekerhait af te krigen ofte den loiden recht beschuldecht ofte belogen woorden. Is besloten also Moiantien van hois is dat men den tit varbaiden suellen totdat si tois koomt ende als dan bij har ende anderen buerren ondersoeckken. <86>

1616 Den 6 nofember den kerrekenraet vargadert

Is van Willem Barrentsz ingebracht also Moiantien tois gekomen sinde ende het geruecht net mer oop en hout noch wel darvan gesproken voort tot nadiel van den schoetter met sijn hoisvrou of men den voorrege reseloisie netten sellen int twerc stellen. Is goet gefounden ia ende is opgelait te doen Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz

Den 20 is kerrekeræet gehouden

Ende van Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz als dat si die vROUTIES in den kerreckstraet angesproken varklaerren weel als dat si goede gerechthuit sin gevoorden dar[?]van mede het weel op den seleyen parsoonen mar seggen dat sit netten hebben gesien. Varklarren ock Willem Barrentsz ende Nanneck Iacopsz geveest te sin tot den schoetter ende bi sin wif gevest te sin. Die lohgenen al het geene dat van den vROUTIES is gesait dat het so netten is. Beroepen har op godt dat het so netten is, ia ock nemant van haer sai varmendert te hebben. Is

¹²⁷ De zwager werd 'tyrannelyck getracteerd... hem slaende bloedich en blaau; denselven stootende met gewelt uyt de vergaderinge'. Van Neck zelf werd 'zonder regard te neemen op mijn ouderdom, met vorcken uyt heure vergaderinge feytelyck' geweerd, 'jae de wijven hebben mij willen in een deecken naeyen'. Jan T. Bremer en Henk Schoorl, Varensgasten en ander volk, 1987, blz. 28-29.

¹²⁸ Schepenen.

¹²⁹ De kwestie wordt uitgebreid behandeld door Henk van Nierop in Calvinism and Religious Toleration in the Dutch Golden Age, Cambridge University Press 2002.

¹³⁰ Bijdragen voor de geschiedenis van de RK Kerk in Nederland Rotterdam 1888, blz 19.

¹³¹ Beroep: schutten van weggelopen koeien en schapen.

¹³² (waarschijnlijk) Diefleider = Dienaar van den schout, belast met het aanhouden en ter terechtstelling voeren van dieven en andere misdadigers of overtreders. Bv Bredero: "het Dief-leyer-schop dat sellense hem wel beschicken" WNT

¹³³ De jaartallen zijn er wellicht later bij geschreven.

ock Hendereck voorgesteld van sin oppebarr arregenens dien hi tegen een dieflaijer heeft angevangen met opebaren vechterri. Varklaert dat hem sulleck van harten let is.

1617

Half jaar stilte

Een notitie van de diakenen is van juni 1617. Dat betekent dat er een half jaar is overgeslagen. De hiernavolgende is van december 1617, nog weer een half jaar. Is Willem het zat of heeft hij niets te melden?

11 juni 1617 Pieter Allebers sijn rekeneged gedan bi Willem Barrantz predekant, ende int biwesen van Nannick Iacops ouderlegh, Comeles Marssen Loetien ende Iacop Comeles diciakes feraender op den 11 iunij 1617. Gghefondens in sloet van rekeneged den som ma van 60 gulden 17 stoifers.

De Classis wordt erbij betrokken

Er speelt in elk geval iets dat te maken heeft met de problemen van het hele eiland. Aris Goossensz, de predikant van Den Burg, maakt in juli 1617 in de Classis bekend dat er ruzie is tussen hem en Abel Rutgersz, de predikant van De Waal en Oosterend, wegens bepaalde (niet nader beschreven) handelingen en een bekendgemaakt document. Alle drie predikanten van Texel worden door de Classis aangeschreven om op te komen draven. We volgen de verslagen in de notulen van de Hervormde Classis Alkmaar.

5 juli 1617 Aris Goossensz heeft de vergadering voorgesteld dat wt seker handelinghe, die hij int lange voorgedragen ende doort verthoonen van een seker acten bekent gemaect heeft, swaricheijt is ontstaen sonderlinge tusschen hem ende Abel Rutgersz over wiens handelinghe hij Aris Goossensz doleerde [beklaagde zich] aen dese vergaderinghe als sijne Competente Rechters. De broeders overleggende hoe men in deser saecke bequamelijck handelen sal, hebben goet gevonden dat men alle drie predicanten ten minsten elck met een ouderlinck sal beschrijven om tegen de naeste Classicale vergaderinghe gelijkelijck te compareren ten ejnde partijen gehoort sijnde gedaen werde naer behooren tot vrede ende stichtinghe der kercken aldaer.

Er speelt iets tussen Aris en Abel, maar omdat ook Willem Barentsz zal worden aangeschreven is wel zeker dat het te maken heeft met hoe men met eiland brede zaken omging. Aris heeft een zekere akte bekend gemaakt. Zou hij zijn kerkboek aan iemand hebben laten lezen? Aris klaagt bij de juiste vergadering, de Classis, vervolgens over een bepaalde handeling van Abel Rutgersz. Men kan dit niet snel oplossen:

5 oktober 1617 Die saecke van Texel sullen gerefereert worden tot de gecommiteerde van de wintervergaderinghe des Classis tegens welckers eerste bijeencomste door deese vergaderinghe de partijen sullen beschreeven werden.

De ruziemakers worden dus uitgenodigd om voor de Classis te verschijnen. In de volgende Classis-notitie over dit geval wordt het wel iets duidelijker. Egbert Egbertsz is nu ook aanwezig, als extra toegelaten ouderling namens Den Burg.

29 oktober 1617 Naer aenroepinghe van de naeme des Heeren; sijn in de vergaderinghe verscheenen, Aaris Gosensen en Pieter Jacobsz, predicant en ouderlinghe van de Burgh op den eijlande van Texel, met eenen Egbert Egbertsz mede ouderlinghe aldaer, door toelatinghe der vergaderinghe ontfangen, verclarende datter enighe swaricheeden ontstaen sijn tusschen hem Aaris voorschreven ende Abel Rutgersz predicant in de Wael ter cause van enighe personele en particuliere querelen die in de tegentwoordicheijt van eenighe personen tusschen hen beijden gevallen waeren. Waerover Abel voorschreven de dienaeren, hoofden en litmaeten opentlic in de kercke voor de communicatie van de kercken des gantschen eijlands heeft voorgesteld, sonder wille en consent van beijde de dienaeren van den selven lande. Op welke saecken de vergaderinghe rijpelic gelet hebbende ende de partijen andermael gehoort hebbende om haar ten wederzijden van haere procederen te oertuyghen heeft in de vreesse des heeren geresolveert dat, alsoo de broederen verstaen dat bij beijde partijen onvoorsichticheijt is gebuijrt, waerover ergemissen sijn gegeven soof[wel] int haestich spreekken van Aaris Goossensz met sijn huijsvrouw en andre misusen [verkeerde handelingen] als in de ongefondeerde manier van voorstellinghe van Abel Rutghersens gedaen, strijdende tegens de goede ordre, die nae den woorde des heeren in de kercken behoorde gebruijct te werden; soo heeft de vergaderinghe geresolveert, dat beijde partijen in deese vergaderinghe met malcanderen door hantastinghe [handdruk] zullen versoenen; en met deese alles int vuer der liefden verbranden: ten welcker ejnde bij een broeder uijt deese vergaderinghe te committeren acte van versoeninghe geconcipieert, en den predicant die[he]t avontmael in de eerste aenstaende communicatie oert geheele eijlant uijtdeelen sal; toegesonden en van hem de gantsche gemeijnte van woort tot woort voorgelesen sal worden. En sijn de broederen int gemeen vermaent haer sorchvuldelic te hoeden, dat alle schijn van heerschappie uijt haere respectie kercken geweert werden.

Aris en Abel hebben dus in het openbaar staan bekvechten, Aris heeft over zekere personen de vuile was buiten gehangen en Abel Rutgersz heeft tijdens de gezamenlijke avondmaalsviering van alle kerken van Texel de namen bekend gemaakt van degenen die zich (volgens Aris Goossensz en zijn vrouw) hadden misdragen en dat zonder de andere predikanten te raadplegen. Hij heeft ze “voorgesteld”. Dit zijn uiteraard de handelingen van Abel Rutgersz waarover Aris Goossensz zich de vorige keer al beklaagde.

In kleine gemeenschappen was het ook zonder het noemen van namen vaak al duidelijk wie om welke reden van het avondmaal was afgehouden, maar openbaar genoemd worden betekende een ernstige aantasting van iemands

eer en werd zoals we eerder konden zien als een zeer pijnlijke straf ervaren. We vermoeden dat de eerdergenoemde Egbert Egbertsz hier iets meer over kan zeggen. Hij zou immers in 1615 al bijna met naam zijn genoemd. Dat lijkt nu toch met iemand te zijn gebeurd.

De Classis gaat in elk geval een reglement opstellen dat verdere onmin moet voorkomen. In de winter noemt de Classis de zaak nogmaals. De verzoeningsacte wordt naar Texel gestuurd. Men moet daar zelf maar zien hoe het (gezamenlijk) avondmaal wordt gevierd.

18 december 1617 Naer dat de naeme des Heeren was aengeroepen is naer voorleesinghe van de acte der laestvoorgaende vergaderinghe goet gevonden de acte van versoeninghe op den eersten die van Texel over te seijnde mits resene¹³⁴ van tijt der bedieninghe des Avontmaels te laeten tot hare discretie.

Voor de Kerst in Den Hoorn

Op 22 december 1617 is de kerkenraad vergaderd en wordt door Willem Barentsz en Claes Luytjensz gemeld dat er niets uit het huisbezoek is gekomen, behalve het oude zeer van Lieuwe Jansz en de vrouw van Frans Hopman. Ze houden in de gaten of er meer ergernis uit komt, maar doen nu verder niets.

<87> Op den 22 desember 1617 is kerkeracet gehouden Van Willem Barrentsz ingebracht int biwesen van Clas Loeties die met hem den hoisvisetasi gedaen heft als dat si geen swuarregghait befoenden hebben dan het oude seer van Leue Iansen. Ock het oude van Frans Hoopmans vif. Is beslooten dat men den sack sellen laten ruesten Toch achtege op har heben ofte har dan tot meerder arregenese si gedijede.

Problemen met de schoolmeester van Den Hoorn

Er blijkt echter toch veel meer te spelen dat allemaal te maken heeft met de schoolmeester van Den Hoorn.

Hij heeft namelijk voor zeker verklaard dat twee van zijn kippen vergiftigd zijn door rattenkruid. Hij kan echter niet met zekerheid zeggen of Liesje moei [of moer] dat heeft gedaan. Maar omdat hij haar verdenkt, biedt zij hem¹³⁵ aan dat ze hem dit niet kwalijk wil nemen. Hun (of haar) ook gevraagd zijnde of hij tegen haar ook enige goede woorden in Liesjes voordeel[?] had, wordt verklaard: helemaal niet.

Toen nam [de schoolmeester] de kippen en wierp die naar haar huisje en zei: 'gij mag de hoenders zelf eten' en voegde daarbij: 'ga heen en zeg het zo tegen Willem Barentsz'. Dat het zo gebeurd is, verklaart hij. Doch zei ook dat hij niet weet of hij aan de tafel des Heren zal komen, hoewel het hem medegedeeld was dat haar aanbod was dat ze het hem niet kwalijk zou nemen, zoals hiervoor opgeschreven is.

Tenslotte hebben ook Willem Barentsz en Claes Cornelisz, ouderling, begrepen van Marretjen Luytjens en haar 2 dochters dat onze koster [dit is de schoolmeester] veel conversatie heeft met de barbier op het [altaar]kleed en met hem wel gaat naar De Westen, zoals Dirckje zei, dat zij hen beiden is tegengekomen. En ze zei ook dat hij dan ook gaat naar Pieter de Wever¹³⁶ die ook met de chirurgijn¹³⁷ veel papentaaal praat.

De broeders hebben tegen de kerkenraad verklaard dat zij het met hem erover hadden gehad. Daarop antwoordde hij dat hij daar bij de chirurgijn veel komt en wenst niemand te vragen [of hij mag gaan] want hij gaat daar om zijn zaken af te handelen, want hij heeft een ongelukkige ziekte en was daarvan genezen [gecureerd], waarna zijn huisvrouw ons een potje [met zalf of drank] toonde dat zij van de meester [chirurgijn] had meegenomen.

Hij verklaart ook dat hij met de chirurgijn niet over godsdienst praat. Wat het gaan naar De Westen betreft verklaart hij dat hij met de meester naar Den Burg is gegaan, de chirurgijn om de schout te spreken en zijn persoon naar meester Pieter¹³⁸ om zich te laten scheren en ze zijn daarna wederom naar Den Hoorn gegaan. Doch hij zei dat hij Pieter de Wever niet kent, noch in zijn huis was geweest en zei daarbij: zou ik iemand toestemming moeten vragen waar ik ga? Ik wens dat niemand te vragen. Waarop Willem Barentsz antwoordde: broeder, wij beschuldigen u niet maar daar deze lidmaten hierdoor kwade denkbeelden hebben gekregen van dit gaan naar deze personen, zo vragen wij u het daarom opdat wij u zouden verdedigen [defenderen] kunnen.

Doch de volgende ochtend, wezend zodoende de 20e van deze maand, toen Willem Barentsz nog in zijn bed lag¹³⁹, zoals onze broeder verklaart, is de koster zeer kwaad bij Willem Barentsz gekomen met de volgende woorden: Ik ben er geweest bij die Pieter de Wever wat gij mij gezegd heeft. Zou ik het u vragen waar ik ga of met wie ik omga? Ik werp liever de sleutels [van de school] voor u neer. Wat kunnen mij deze Hollanders schelen?¹⁴⁰ Meent gij dat ik een buffel ben en dergelijke onredelijke woorden meer.

Is besloten dat Nanning Jacobsz en Claes Cornelisz naar hem toe zullen gaan en hem vanwege zijn onredelijke woorden vermanen en ook hem vermanen dat hij zijn woede zal beteugelen, maar zich wel zal stichten en komen aan de tafel des Heren.

¹³⁴ Redene (van het Franse raison).

¹³⁵ Is het haar verzoek aan hem.

¹³⁶ In Den Burg is een Pieter de Wever (2), in Den Hoorn is een Pieter wever HSR 1057 (4). Ik vermoed dat het hier toch gaat om degene in Den Burg, omdat de schoolmeester anders moeilijk zou kunnen volhouden dat hij hem niet kende.

¹³⁷ Serrin = serijn = chirurgijn; ook meestal barbier.

¹³⁸ Een barbier in Den Burg en wellicht (dus) ook een chirurgijn.

¹³⁹ Bij zijn bed was.

¹⁴⁰ Broeien, heet of koud laten?

Een groot verhaal over een kennelijk heikel punt. De Westen heeft de enige gewijde katholieke begraafplaats. Zou er sprake zijn van een illegale mis? Uiteraard is het voor de kerkenraad en predikant niet prettig als er lidmaten afdwalen naar het roomse geloof, maar voor een schoolmeester is dat natuurlijk nog veel gevaarlijker. Zoals we eerder zagen wordt de rol van de schoolmeester steeds belangrijker. Hij moet de kinderen lesgeven op een door de gereformeerden goedgekeurde manier. Dat hij vervolgens niet in dienst is van de kerk, maar van de staat (hij is ook nog eens kosten), compliceert een en ander enorm. In elk geval komen andere leden van de kerk ermee op de proppen, net als eerder met de schoolmeester van De Westen. De Westen is een katholiek bolwerk. Opvallend is dat de schoolmeester de Hollanders niet erg mag. Zou hij zich meer Fries voelen en de VOC-invloed afkeuren?

Ock van den seliefen ingebracht dat den schoolmeester vast varklart dat 2 sinder hoenderen sin vergefen door roottekroet. Toch en kan hij net seker seggen hier offer Lisse moer dat si dat net gedaen en heeft. Toch also hi het op har varmoet, varsock si op heem dat si heem dat ten besten wilde nemen. Har ock gevraecht sinde of hi tegen har ock eeneghe goede vorden in Listiesien [...] hadt. Heeft verklart gans net. Dan nam den hoenders ende varrop die tot harren hoisin seggede ghi mach den hoenders seliefs eetten ende daer bi voegede gaet heenne ende segget het Willem Barraents dese reden. Also geschet sinde, varklaert het also te vesen. Toch sait ock dat hi netten vet of hi ter tafel des heeren sal koemmen hoewel hem angesait var dat har varsoeck var dat sit hem ten besten wilde nemen gelick voor angetaiken is. Ten laesten so hebben ock Willem Barrents ende Claes Cornelesz ouderlegh varstan te hebben wt Marretien Louties ende ende[sic] har 2 dochters als dat onsen kosten vel koenfersasi heeft met den barbeer op heet kleet ende met hem wel gaet na den Westen, gelick Derreckien sait dat si har baide si tegen gecomen. Ende ock so sait comdien[?] dat hi ock in gegaen is tot Pietter den Vefer die ock benefen den serrin ser papestech boomen. Den broeders hebben varklaert tegen den kerckeraet dat sit heem hebben angesait. Daerop hi antvort dat hi dar tot den serrin vel koomt ende begert nemant te vragen bi van hi didegaen[?] want <88> daar te gaen om sin afaren [affaires] te doen want hi een acksedent heeft dat hi hier van hat gekerrert [genezen]. Darom sin hoisvrou ons een poetien [drankje] toonde die si van den mester hade gebracht. Hi varklaert ock dat hi met den serrin van gen relege en sprekt. So vel het gaen na den Westen varklaert hi dat hi gegaen is met den meester na den Buerregh, den serrin om den schout te spreken ende sin parsoon toet aen mester Pieter om hem t laetten scheeren ende sin also verderom na den Hoorren gegaen. Toch sait dat hi Petter den Vefer netten kan noch in sin hois net gevest te hebben ende sait dar bi soude ick dat iemant vragen, var ick gae. Ick begeer dat nemant te vragen, darop Willem Barrents antwoorden broeder wi en beschuldegen u net mar also dese letmaetten hierdoor een kuade nadeckkage dor diet [dit] gaen bi dese parsoonen hebben gekregen, so vragen wij u tot dien einde opdat wij u soude deffederren [verdedigen]. Toch sanderdachs soochten wese sodoende den 20 deser maent als Willem Barrants noch bi sin bedt vaest so onsen broeder varklaert is den kooster ser toorrenech tot Willem Barrants ingekoemen met dese reden Ick heb dar geveest tot die Petter den Vefer dar ghi mijn van sait. Soude ick het u vragen var ick gae ofte met wie ick gae. Ick verrop l[i]jfer den sle[u]tels voor u neder. Vat broije mijn dese hollanders. Meent ghi dat ick een boeffel ben ende dier gelicke onredelike reden meer. Is beslootten dat Nanneck Iacops ende Claes Cornelessen tot hem sullen gaen ende offer sin onredelike reden varmaenen ende ock hem vermaennen dat hi sin toorren sal afsegghen. Toch hem wel beproefen ende coemen an den tafel des heeren.

1618

Meijs Willems danste onvrijwillig op straat

In februari 1618 wordt door Willem Barentsz ingebracht: Jan Fransz heeft tijdens een bruiloft met zijn vrouw Meijs gedanst, maar Nanning Jacobsz weet dat dit niet vrijwillig was. Ze was met geweld de straat op getrokken om te dansen. Ze was één keer ingesprongen en is daarna weggegaan. Men zal Meijs Willems te kennen geven dat zij hierna met dit soort zaken voorzichtiger moet zijn. Opvallend is wel dat Meijs voorzichtiger moet zijn, maar van Jan Fransz wordt niets gezegd. Maar misschien is hij geen lid van de kerk. In 1615 was Meijs al eens berispt wegens ruziemaken. Het zal niet hun eigen bruiloft zijn geweest. In 1622 heeft Jan Fransz een gezin van 7 in Den Hoorn. In de ledenlijst van 1625 staat Meijs Willems (alleen). Zou zij ook een dochter van Willem Barentsz zijn? Iemand uit de kerkenraad moet haar aanspreken, de predikant wordt niet genoemd.

Den 11 februarri 1618 in vargadert den kerrenkenraet is kerreckeraet gehouden van Willem Barrantsz ingebracht als dat hi varstaen hade als dat Ian Fransz met sin hoisvrou in den broiloft op den strat gedanst haede. Heft Nanneck Iacops varklaert dat het so netten var mar dat Mains met gewelt op den strat getrokken is <89> ende heft eenmael ingesprongen. Toch dar van geschaiden. Is beslootten dat men Mains Willems sellen te kennen gefen dat si na desen met meer vor sechtechheit sal handelen als sulleck ver voorvalt. Dit sal doen den gene die har ten eersten gelegenthait spreekt van een diet dan si wt den kerreckraet.

De kinderen moeten in de school gebeden gaan opzeggen

Misschien is er een soort verzoening gaande met de katholiek gezinde schoolmeester, maar de kerkenraad wil proberen meer grip op zijn lesstof te krijgen.

Ook op 11 februari 1618 stelt Willem Barentsz voor om de kosten/schoolmeester te vragen of de kinderen in de school niet allerlei gebeden zouden kunnen opzeggen. Nanning Jacobsz vindt die opdracht echter meer een taak van de kerkmeesters dan van de kerkenraad, maar Willem Barentsz is het daar niet mee eens. Hij zal de zaak met Claes Luijtgensz aanhangig maken, maar als Nanning dit (ook) met de kerkmeesters wil opnemen hebben ze er niets op tegen.

Nanning vertelt dat hij de volgende dag, de 12^e, samen met Hendrick Vermeer (kerkmeester), al bij de schoolmeester is geweest en hem het voorstel heeft gedaan. De schoolmeester/kosten wil zich wel aan deze ordening aanpassen.

Dit verschil van mening over de rol van kerkmeesters en kerkenraad krijgt spoedig nog een pijnlijk vervolg.

Willem Barrents heeft ook in gebracht oft niet goetd van den koster den ordes van den school vat vor te stellen te veten den kenderen sochtens als si in den school sin het morrege gebet op te seggen ende sondachs eer si scheiden den selven te seggen ende safons op te seggen een wt har het aefftentgebet. Is besloeten ia. Is gevraecht wie het doen sal wt den kerrekerat. Heft Nanneck Iacops gesait dat het netten var het amt van den kerrekerat maar dat het den kerrekmeesters amt var. Willem Barrents dartegen saiden dat het het amt van den kerrekerat var. Is beslootten dat Willem Barrents ende Claes Loeties soude doen wt den nam van den kerrekerat. Toch ock gesait dat hi met den kerrekmeesters ock sullecks wilden doen dat wij dar net tegen en haden. Nanneck Iacops verklart tegen mijn dat hi gesteren vesede den 12 deser bij hem gevest te sin met Henderick Vermeer ende heeft hem den reden die den kerrekerat vat soude darvoeren dat hi met sin medege selsullecks gedaen heeft. Varklaert ock dat den koster hem sullecks onderverrept om te voollegen.

Weer over de schoolmeester

Een maand later blijkt waarom de schoolmeester nogal gemakkelijk akkoord ging met de voorstellen van de kerkenraad. Hij ging er toch vandoor. In maart blijkt de schoolmeester Maartsz vertrokken (in mei 1614 lijkt de vorige al te zijn weggegaan) en omdat er veel kinderen in het dorp zijn, is het dus nodig om een nieuwe te vinden. Dit zegt Willem Barentsz, maar Nanning Jacobsz meldt dat dit al in gang is gezet. En wel door degenen van wie dit het ambt is. Dit zijn volgens Nanning namelijk burgemeester, schepen en kerkmeesters en niet de kerkenraad. “We kunnen niet bewijzen dat dit het werk van de kerkenraad moet zijn,” zegt hij en hij wordt heel boos.

Hier is iets misgegaan en ik vermoed dat er gezegd is dat Nanning zijn boekje te buiten is gegaan. Willem Barentsz gaat door: “Broeder, ik zal het u bewijzen” en daarna leest Willem Barentsz voor uit de resoluties van de synode, gehouden in Dordrecht in 1574. Dit is de tekst:

‘Dewijl dat tot de dienst der Kerken en Politie goede Schoolen grootelijks van nooden zijn, en daarentegen quaaede Schoolen grootelijks schaden, zoo zullen de Kerkendienaers van alle Classen, vooreerst zorg dragen, op welke Plaatsen Schoolen en Schoolmeesters behoeven te wezen. Ten andere of deze Schoolmeesters der plaatsen, daarvan men handelt, voortijds eene verordende of bestelde belooning gegeven is. Ten derde zullen zij van de Overheid begeeren, dat het hun geoorloofd zij eenen Schoolmeester te stellen en dat de overheid bevele, het stipendium te betalen, hetwelk weleer betaald placht te worden.’¹⁴¹ De notulen van de oude synodes waren blijkbaar beschikbaar in overgeschreven vorm.

Nanning Jacobsz wordt alleen maar dwarser. Hij zegt dat hij dit niet serieus neemt en dat niemand zich hieraan houdt. De predikant en de andere ouderling beroepen zich nu op de oude kerkenraad, de andere dominees van het eiland en de Classis. Het wordt een heel geschreeuw en geroep, waarbij Nanning opnieuw de kerkmeesters als verantwoordelijken noemt. Er zijn inmiddels nogal wat schoolmeesters gekomen en gegaan, dus Nanning weet wel ongeveer hoe deze zaken toegaan.

1618 Den 15 in den mart is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrents in gebracht also nadat den schooldiender var vartroocken ende het dorrep veel kenderen zijn, oft net nodech en var na een goetd schooldiender om te sien Heeft Nanneck Iacops gesait dat dat al bescheekt was ende dat sullecks heet (het) amt <90> van borregmester schepen ende kerreckmeesters var ende net den kerrekerat. Saiden dar ock bi dat wij het net soude koenne bewisen dat het het amt van den kerekerat vaer. Terhalfe onse broeder Nack Iacops seer toorreenech voordien saiden Willem Barrents broeder ik salt u bewisen wt den akte vanet Sinood[?] ende heeft Willem Barrents voorgelesen wt het senodus gehouden tot Doordrecht int iar 1574 den 5 ocktober den 22 akte die aldus loit Die wijlle dat tot den dienst der kerreken ende poelletike goede schoellen groettelick van node zijn, ende hierrentegen kuaden schoellen groettelicke schaden werreckt, soo suellen die kerrekediennaers van alle klassen voor eerst werreckt vooreerst sorghe dragen, op welken plats schoellen ende scholmeesters behoeven te vesen, ten anderen of den schoelmeesters dar meen van handelt voortijs eeene vorordede ofte bestelde besommige gegeven is. Ten 3 so sullen si van den overheijt begeren sij den schoolmeester te steellen ende dat den offerhait bevele dat stependium te betaelen. Hierop geeft Nanneck Iacops voor antwoort dat hi dat netten acht ock seggende dat het netten wort onderhouden. Willem Barrents ende Clas Comelesz Bool beroepen har op den oude kerrekenrat ock op den pred kantten van t ailant ten ende op heet klaesses. Toch Neck slaet het doet met vel roepens eende onwelede reden seggede dat het den kerreckmeesters tokoemt den schooldiender te beroepen.

De ruzie met Nanning Jacobsz duurt voort

In april moet worden bepaald (omdat men met Pasen avondmaal wil vieren) wie met Willem Barentsz meegaat op huisbezoek nu Nanning Jacobsz rond Pasen weg zal zijn. Daar Claes Cornelisz niet mag, gaan ze Jacob Cramer wel vragen. Er zit natuurlijk ook iets niet lekker met Nanning Jacobsz.

Willem Barentsz biedt dus Nanning zijn excuses aan over de ruzie van een paar weken geleden, want ze moeten elkaar toch vergeven. Blijkbaar voelt hij zich schuldig. Maar daarna zijn er weer woorden gevallen over dezelfde kwestie en Nanning is nog voor het gebed in grote toorn vertrokken

Willem is de volgende dag ‘s morgens weer bij Nanning langsgesegaan om opnieuw zijn verontschuldiging aan te bieden: broeder, daar gisteren weer woorden zijn gevallen, is mijn verzoek dat gij het mij wil vergeven als ik u aangevallen heb. Maar op dit moment vergeeft Nanning hem niet. Het zit nogal diep.

1618 De 6 april classe gehouden Van Willem Barrents ingebracht also men des heeren affentmael te Pas sellen wtdelen, wie met Willem Barrents den huisfisetasi <91> sal doen Is beslootten also Nanneck Iacops varklaert te Paes van hois te veesen is goet gegoonden dat Iacop Kremmer soet Claes Comelesz net vesen mach met onsen diender sal doen.

Ock so heeft Willem Barrents tegen Nanneck Iacops gesait also broeder reden sin gevallen tuesschen ons so is mijn versoeck op u l. wilt het mijn ten besten nemen. Het wellegen varsoeck ock gedaen heeft, seggede men behorren malkander te vergefen. Dama is dar wederom reden gevallen offer den sellefe kuesti so dat onsen broeder Nanneck dor grooten tor wt den vargaderege si geschiden vor men het gebet heben gedan. Toch Willem Barrents verklaert dat hi den dach daran smerreges tot Nanengh ingegaen is ende heeft gesait

¹⁴¹ O.a. Kerkrecht.nl

broeder also gesterrren veder reden si gevallen is mijn varsoeck dat ghi mijn dat ten besten wildet nemen so ick u te nage gesproken hebe. Toch Nanneck antworten ende saiden voor des tit en wil ick het u net vargefen.

Nanning wil de zaak voor het gerecht brengen

In mei stelt Nanning Jacobsz voor om het avondmaal deze keer maar over te slaan omdat de tijd van Johannes nabij is, maar men besluit er toch mee door te gaan en in overleg met de andere kerken van het eiland door te zetten.

Voorzichtig wordt gevraagd of er nog iemand iets te berde wilde brengen. Dat gebeurt. Nanning is nog niet klaar met de schoolmeester-kwestie. Omdat hij is tegengesproken en omdat hij iemand is die zo lang de kerk al heeft gediend, wenst hij de anderen voor het gerecht te dagen! Daar moet dan maar worden uitgemaakt of hij goed of kwaad heeft gedaan. De rest van de kerkenraad inclusief de predikant verklaren dat het onbehoorlijk is om kerkzaken voor het gerecht te brengen. Ze vinden dat het beroep moet lopen bij de kerkenraad, of de predikanten van het eiland, of bij de Classis, die hun eigen rechters kunnen zijn, want dat is de juiste vorm in een kwestie tussen een kerkmeester en de kerkenraad. De dominee beroept zich ook op het geestelijke recht zoals dat eertijds door de gereformeerden is ingesteld.

Hiermee gaat Willem ervan uit dat schoolmeesters in het kerkelijk domein vallen en dat is uiteraard juist het discussiepunt. Kerkmeesters spelen een tamelijk onafhankelijke rol als beheerders van de goederen en inkomsten van de kerk waaruit de predikant en vaak ook de schoolmeester moeten worden betaald, zoals eertijds al de priester. In die zin heeft Nanning Jacobsz weer gelijk. Maar de gereformeerden zien het als hun taak om invloed uit te oefenen en dat is een landelijke trend.

Den 17 mai is correkeraet gehouden 1618

Van Willem Barrentsen gevraecht also an sondach offer 14 dagen des heeerren affentmal sullen wt delln ofte ock iemant tegen heeft. Nanneck Iacops acht dat men t desen rais wel mogen offerslaen omdat den tit van Ioanes nabi vaer. Toch het is beslootten dat men met den bedeneghe suellen voortgaen ende den tit van Sient Ian met asis van den ander kerreken soeken te varder seetten.

Is omgevraecht of iemant ock eets hade voor te stellen. Heft Naenneck Iacops verklaert also meen mijn hebben tegengesproken int beroepen van een schoeldiender sueckken man of ick been, die soe laegh den kerreck tot steheghe gedient hebbe beger den sack te brengen voor den offerhait ende u dar voorroepen ende laetten haar oerdelen of ick wel of kvaleck gedaen hebbe. <92> Willem Barrentzen met sin kerrekerat verklarren dat het onbehoorelick is kerrekesake voor den polletikke te brengen, mar beroepen haer als voorren op den oude kerrekenraet ock op den diender op den ailant ofte op den klaesses die onsen reghters behooren te veseen, want den kuesti tuesgen den kerreckmester ende den kerrekerat offer den ordenege der kerreken offer poletike saeckken ende so et dar toe koomt, proottestert Willem Barentsoon in sodanage doen netten varwelleght mar beroept hem op het gestelike recht war het soude mogen vesen toch bi den oude gerefferemeerde kerreken.

Nanning blijft dwars, maar via bemiddelaars wordt de ruzie bijgelegd

Er moet in mei weer iemand mee met Willem Barentsz op huisbezoek, maar Nanning Jacobsz moet eerst verzoenen, daar hij nu aftreedt en ook omdat Claes Cornelisz Bol de vorige keer al is mee geweest.

Nanning wil dat verzoenen niet doen en wil het Willem wel uitleggen. Willem gaat met Claes op huisbezoek en betoont opnieuw zijn spijt over hun ruzie. Nanning wil dat Willem bekend dat hij verkeerd heeft gedaan en dan vergeeft hij het hem. Dat gaat Willem weer te ver. Hij blijft bij zijn standpunt. Willem wil de zaak voorleggen aan vier personen van de gemeente die hij ook voorstelt: Kors Andriesz, Pieter Albertsz, Simon Jacobsz Rebel en Dirck Cornelisz. Hij moet ze vandaag nog gaan vragen.

Ook is vastgesteld dat Jacob Feitsz en Loutjen weer dronken zijn geweest.

Eind mei zijn de vier voorgestelde broeders in vergadering bijeengekomen en hebben Willem en Nanning apart gehoord. Daarna zijn ze bij elkaar geroepen en is gewenst dat de mannen hun argumenten in het vuur der liefde zullen begraven. Zij menen dat de acte van de synode van bijzondere waarde is.¹⁴² Hierop hebben Willem en Nanning elkaar de hand gegeven.

Als in juni blijkt dat het huisbezoek geen problemen heeft opgeleverd kan er Censura Morum worden gehouden, waarin Nanning getuigt niets (meer) tegen Willem te hebben en met zijn allen bedanken ze Willem voor zijn trouwe dienst. Zo is de kou uit de lucht, na deze onverkwikkelijke (en ook wel onnodige) episode.

Den 14¹⁴³ maies 1618

Is kerrekenraet gehouden. Is van Willem Barrents in gebracht also men den hoisfisetassi moeten doen wie van den ouderlenghe dat met Willem Barrentsen doen seullen. Is bi den gesait dat Nanneck Iacops behoort te versoenen, mees dat hi nu afgaet, ende ock Claes Comeleesz Bol suellecks laest gedaen heeft. Heft Naenneck Iacops geantwoort dat hit net begeert te doen. Heeft Willem Barrentsen gevraecht wat reden hi dar to heeft. Sait hi begeert die ander te varklarren. Is beslootten Claes Coorneleesz met Willem Barrentsz den hoisvisentaetsi sal doen. Is ock van Willem Barrentsz ingebracht, also door kvestie te voorren si gevallen offer het beroepen van een schooldiender ende reden sin voorgefallen tuesschen mijn ende U Nanneck Iacopsz, so is mijn begeerte dat ghi mijn dat ten besten wilde nemen. Nanneck sait so ghi bekent dat ghi net recht gedaen en hebbe so wil ick u het vergefen. Willem Barrents sait dartegen dat hi sin sack vasthout. Toch also dat hi sin sake stelt an 4 kerrelieke <93> persooenen ende saiden U L dat hi wel tevreden war met Koors Anderresz Pietter Allebersz ende dieiaken Simeen Iacopsz ende Derreck Comelessen. Is ock Willem Barrents oeppeleit den voorgaende parsoenen suellecks an te dienen ende vandach te ramen om den sack wt te voerren.

¹⁴² Dit klinkt als een compromis. De tekst van de synode wordt niet als dwingend gezien, maar 'van bijzondere waarde'.

¹⁴³ Waarschijnlijk een verschrijving voor 24 mei.

Is ock van Willem Barrantsz ingebracht dat Iacop Wets heel drockken is geweest. Ock van Loetien gesait dat een [...]ten maent verleden ock heel droockken is geveest. Is beslootten dat in den hoisvisentassi damae vernoomen ende dama repoortten den kerckeraet gebracht sal worden.

1618 Den 27 maies sin den 4 broeders vergadert ende mijn ende Nanneck ampart gehooft ende ten laesten ons baide bi mekander geroepen ende tegen ons gesait dat si begerren dat alle reden aen der wederreden in het veer dar leefden sal begrafen bliften ende varklaeren ock dat se den ackten in sunder varde houden ende wij hebben melkander darop den hant gegeffen.

1618 Den 21 iuni correkeraet gehouden is varklaert van Willem Barrentsz dat Claes Cornelesz met heem den hoisvisitaessi heeft gedaen, gefen te kennen dat si geen svarrechhaitden hebben gevoonden. Is ock sensuerre gehouden. Heeft Nanneck Iacops wt den naem van den ander broeders dat si met malkander op Willem Baarensoon netten hebben te seggen mar bedackken hem voor sin getrouwe dienst. Des gelike Willem Barrentsz har ock al te samen.

De Classis onderneemt actie en maakt een verklaring

We gaan even een paar weken terug, want er is weer nieuws over de drie kerken van Texel.

20 april 1618 Nopende de sake van Texel is geresolveert dat twe predicanten derwaerts sullen gesonden worden, om nae de gelegentheijt van de kercken voorsz te vernemen ende nae bevint der sake ende haren discretie de acte doen voorlesen of niet. Ende andere swaricheden die voorgevallen moghen wesen te remedieren waertoe genomineert sijn D Ambrosius Joannis ende Gerhardus Simonides.

Er is dus door de Classis van Alkmaar een verklaring gemaakt. Eerst om alle kerckenraden er vooraf kennis van te laten nemen om alle achterdocht weg te nemen. En dan woord voor woord voor te laten lezen in de kerk waar men het gezamenlijk avondmaal zal houden, 'voor het breken van het brood'.

25 mei 1618 Nopende de saecken van Texel is seeckere missive van de kerckenraeden van Texel aen den Classis gesonden voorgeleesen; daer in de staet der kercken des geheelen eijlants soo bekent gemaect wert, dat de voorighe swaricheeden noch niet geheel in de stilte sijn, maer nodich verstaen wert bij haer dat de voorgeconcipeerde acte den gantschen kercken sal voorgeleesen werden om vordre swaricheeden te verhoeden. De vergaderinghe de gelegentheijt der saecken overwegende heeft goet gevonden dat men de [ge]concipeerde acte den E. kerckenraeden des gantschen eijlants sal toeseijnden en sij vermaent werden om eerst in de 3 kerckenraeden de acte voorteleesen en alsoo alle suspicie wechneemen en datse daerna van den predicant die de beurte hebben sal van communicatie opentlic voor de brootbreeckinghe den gantschen kercken des geheelen eijlants sal van woort tot woort voorgeleesen werden.

Maar veel vaart zit er nog niet achter:

13 juli 1618 Also Gerardus Sevenhuijsen niet tegenwoordich en is, so en weet men niet watter in de saecke van Texel gedaen en is.

De broeders en hadden noch niet in geschrifte gestelt tgene hen in de dolerende kercken was wedervaren, daarom wort een iegelijck die wat (heeft) belast dat hij tselve doe ende sonder langer dijlaij ter naester vergaderinge inbrenge om dan tselve te stellen in handen [van] daert behoort.

De drie kerken: bijzondere vergaderingen

In een enorm pak *Ingekomen stukken van de Classis van Alkmaar* over de periode 1573 tot 1622 trof ik vrij veel stukken over Texel aan, zoals de beroemde Brief van de papen van Texel uit 1573.¹⁴⁴ Ik zag het navolgende verhaal toen als een ingezonden verslag van een bijzondere vergadering, die door de Classis was aanbevolen. Speciaal vanwege de onenigheid over het gezamenlijk avondmaal.

Toen in 2019 de notulen van de gezamenlijke kerken van Texel uit de periode 1610 tot 1615 werden teruggevonden, beseftte ik dat ik hierin de aanleiding van het conflict aantrof. Notulen van na 1615 leken niet meer gemaakt (omdat er waarschijnlijk geen vergaderingen meer waren gehouden) of expres weggegooid, omdat de daarin vermelde feiten te pijnlijk waren. Zoiets gebeurde wel vaker. Een scheldbrief of aantijgingsgeschrift werd dan na verzoening 'in het vuur der liefde verbrand'. Soms stond er dan nog wel tussen haakjes achter 'kerckenraet behout kopij'. Je weet maar nooit.

Maar inmiddels is me duidelijk dat een stapeltje sterk vergeelde papieren met hier en daar een gat, in het bekende handschrift van Abel Rutgersz, deel heeft uitgemaakt van het vervolg van het kerkboek van de drie kerken. De stukken zijn niet weggegooid maar bewust overgebracht naar Alkmaar en daar bewaard!

Tijdens de eerste vergadering extraordinaris io 20 juli 1618 aan Den Burg wordt de verzoeningsresolutie van de Classis besproken. Alle broeders zijn akkoord om ermee door te gaan, behalve Aris Goossensz en Egbert Egbertsz, die niet wilden dat de akte werd voorgelezen, omdat hij niet was zoals de Classis die had voorgesteld en zoals hij volgens [de regels van] het Classisboek zou moeten zijn. De rest is helaas voor een deel onleesbaar, maar duidelijk is dat ze er na allerlei verdachtmakingen niet uit zijn gekomen.

Vergadering extraordinaris gehouden

¹⁴⁴ Zie mijn artikel hierover in HVT 120 en mijn dossier Texel na de reformatie: Brieven aan de Classis van Alkmaar.

den XX Julij 1618 aenden Burch
Praeses Willem Barentsz
Scriba Abel Rutgersz

Is naer aenroepinge vanden naeme des H. geopent seecker missive gesonden door den Classem, aen allen den kerckenraden des geheelen Eijlands, ende is die (voorgelesen sijnde) van allen den broederen (om seeckeren insichten) geoordeelt voort te gaen; behoudens ende exempto alleen Aris Goossensz ende Egbert Egbertsz, welcke voorgaven dat sij die voorlesinge niet consenteren; overmits die Classis dese acte soo niet hadde gestelt ende overgesonden soo het behoorde ende Classis boeck luydt. Waer op bij die kerckendienaeren ende ouderlingen is gesustineert sou [.....] wat hunluij te segghen mochten tot den Classem [.....] de selve beschuldichen dat sij qualijcken hadden gedaen ende hoe die vergaderinge meerder insinuatien aen haer lieden hadden gedaen hoe sij bij [...] meeder hebben toegenomen soe dat die vergadering van [...] heeft moeten scheijden.

Verslag van de vergadering in het kerkboek Den Hoorn

Willem Barentsz doet verslag van deze vergadering in zijn kerkboek en vermeldt dezelfde conclusie. Aris Goossensz en Egbert Egbertsz waren het er niet mee eens, omdat de resolutie van de gecommiteerden van de Classis niet in de brief te vinden was.

<94> Den 20 iulij sin den 3 kerreken bi malkander vargadert geveest ende een bref [...] gelesen ende darbi gesoenden een hallef blaet pampeer darin geschrefen var den reseloisi die men souden voorlesen als den 3 kerreken varen varsamelt ende is omgevraecht of men den sefen soude voorlesen. Is van den kerreken so van den Hoorren eende van den Wal ock Pietter Iansz an den Buerreck eendrachgtelick beslootten dat men den bref souden voorlesen opdat den vrede in die 3 kerreken soude mogen gestedt vesen. Toch Arres Gosz als predekant anden Burrech dan heeft hiet net geconsetirt noch ock Eeckbart Eekbertsz, haer reden seggen si te vesen omdat dar net in begrepen en si den resoloiti van den gekoommeterden des classes also die kenneleek mar int klasseboek geschrefen staet.

Nogmaals een bijzondere samenkomst

Het is geen wonder dat er snel weer moet worden vergaderd, met name over wie er fout was. De volgende bijzondere samenkomst is dan ook op 25 juli 1618 en Aris Goossensz is nog steeds van mening dat de Classis de resolutie veranderd heeft en niet heeft opgesteld zoals het Classisboek vereist. Abel Rutgers had de akte nog eens voorgelezen, Aris Goossensz nog twee keer, en toen heeft voorzitter Willem Barentsz gevraagd: Kijk toch eens Aris Goossensz of er in de akte iets staat dat u tegemoet komt. Hij antwoordde dat hij wel wist wat erin stond en als erbij zou worden gesteld dat Abel onwettig en tegen de wil van God had gehandeld, dan was hij daarmee wel tevreden.

Daarop zei Abel, wel broeder, als dat u tevredenstelt, dan ga ik ermee akkoord dat we het op die manier doen (als de broeders dit als stichtelijk beoordelen voor onze kerken). Maar de broeders (van de kerkenraden) wilden de resolutie zo niet veranderd hebben. Nee, er kon wel meer in staan over Aris Goossensz zélf: Dat u Abel Rutgersz onheus bejegend hebt (de verkeerde hand hebt gegeven) en dat als u iets te zeggen heeft, u zelf naar de Classis moet gaan om te zeggen dat die het fout hebben gedaan.

Ik zal me voor de Classis zelf wel verantwoorden, zei Aris Goossensz. Maar toen de voorzitter zei dat Aris er dan maar bij moest komen zitten, weigerde hij dat en wilde hij de kerk uit gaan.

De vergadering was teleurgesteld dat Aris niet tevreden was en besloot dat Abel Rutgersz een verslag naar de Classis moest sturen, ondertekend door Willem Barentsz, predikant van Den Hoorn en Pieter Janssen en Cornelisz Augustijnsz, ouderlingen van Den Burg en De Waal.

Aanwezig waren de predikanten, een hele rij ouderlingen en zelfs twee lidmaten. We zien hier duidelijk dat de predikanten in dienst zijn van de gemeente. Zij waren toegeeflijk, maar de ouderlingen hadden een hard oordeel over Aris.

[...] extraordinare tsamencomste over
[...] gehouden in den Hoorn den XXV Julij 1618
Praesis ende scriba gecontinueert.

Is nae voorgaende gebet, die saecke als vooren vernieut, ende heeft die vergaderinge versocht hoe Aris Goossensz sich bedacht ende beraden hadde, heeft dselvige geantwoort als vooren. De[?] Classis hadde die resoluittie verandert, ende niet gestelt als het Classisboek mede brengt. Ende alsoo d'acte eens van Abel Rutgersz was voorgelesen in den vergaderinge, ende tot tweemaal van Aris Goossensz selver, heeft die praeside geseijt Siet daer Aris Goossensz daer is noch eens d'acte Leest die ende siet die wel door ofte daer ijt is dat u te nae gaet. Antwoorde ick heb die wel gelesen, ende weet wel wat daer in staet, seijde voorts compt laet daer in stellen dat Abel onwettelijk ende tegens godts macht gedaen heeft soo ben ick te vreden. Waer op van Abel Rutgersz is geantwoort, wel broeder is het u daarom te doen, ende is dit zoo daer mede gesegent, ik ben te vreden, laeten het daer bij stellen (soo het die broederen stichtelijk voor onse kercken oordeelen te sijn). Andtwoorden die broederen, wij en begeeren die resoluittie niet verandert te hebben, maer stonde daer wat meerder van u selves in, seijde die broederen voorts, ghij bethoont dat ghij Abel Rutgersz die verkeerde handt gegeven hebt, doch soo ghij wat hebt te seggen mocht tot den Classen gaen ende seggen die dat sij niet recht gedaen heeft. Andtwoorde Aris Goossensz ick sal mijn voor den Classem wel verantwoorden. Ende als die Praeses seijde dat hij soude mede bij sitten, gaff tot antwoort hij wilde niet ende willende uijt die kercke gaen. Seijde die vergaderinge: wel broeder dat u niet vergenoecht, ende dat prudeert[?] niet wel. Is in dese handelinge geresolveert, het gepasseerde aenden Classem over te senden, ende versoecken advies in desen, waer toe is gestempt Abel Rutgersz. Ende dat gesonden wordt sal gevisteert ende geteijckent te worden bij

Willem Barentsz, predickant ende bij Pieter Janssoon ende Corneelis Augustijnsz respective ouderlingen van den Hoorn, Burch ende Wael. Aldus gedaen ende besloten ten dage, jaere ende plaetse als vooren
In tegenswoordigheit van Willem Barentsz, Aris Goossensz, Abel Rutgersz, Predicanten
Jan Adriaensz, Pieter Janssoon, Sijmon Jacopsz, Sijmon Jacopsz, [sic] Cornelis Augustijnsz, Claes Cornelisz, Ouderlingen
Cornelis Jacopsz, Wouter Maertsz, litmaeten

Aris geeft toe op de volgende speciale vergadering

Aris heeft dus geëist dat Abel toe zou geven fout te zijn geweest (in het van de kansel noemen van bepaalde namen) en Abel wilde dat best wel doen als dat alles is. Er moet verslag van worden gedaan. Toch volgt hierna op 30 juli 1618 nóg een bijzondere vergadering en nu aan De Waal. Het verslag naar de Classis dreigde blijkbaar te scherp te worden en Egbert Egbertsz en Evert Cornelisz vragen om nog even te wachten met sturen. Dan zou de zaak wel met een sisser aflopen. Willem Barentsz heeft toen Aris Goossensz gevraagd hoe hij zich voor de derde keer had beraden en nu geeft Aris toe. Hij heeft zich bedacht en schikt zich in de uitspraak van de Classis en de resolutie van de drie kerken. Egbert was niet aanwezig, dus die moest nog worden geïnformeerd, ook dat men hem zijn uitval naar de predikant van De Waal niet kwalijk zal nemen. Het is er blijkbaar heet aan toe gegaan.

Op 5 augustus 1618 zal het avondmaal gezamenlijk worden gehouden aan Oosterend. De lieve vrede is voor het uit elkaar gaan vernieuwd, het gebeurde vergeven en niet kwalijk genomen.

Het lijkt allemaal net goed af te lopen.

Vergadering extraordinair gehouden aende Wael

Den XXX julij 1618 sijn Praesis ende Scriba gecontinueert¹⁴⁵

Voor ende naef] aanroeping van den naeme des Heeren, is van den preses voorgesteld dat also men doende op den xxvij Julij was met het visiteren ende [...] den brief naer den Classen dat daer twee mannen sijn gecomen van de Burch namelijk Egbert Egbertsz ende Evert Cornelisz versoeckende datmen het senden van den missive tot den Classen een weijnich wilden op stellen, ende noch eens algaeders sij meijnen het soude wel affloopen. Hebben die broederen [...] kercke not[ulen?] opgesteld tot nu toe. Ende seijde voorts den preses wel broeder Aris Goossensz voor de derdemael heeft ghij U beraden. Heeft Aris Goossensz geantwoort [...] broeders ick hebbe mijn bedacht ende verwillicht inde uijtspraecke[?] des Classis ende der kercken resoluijtje.

Is voorts besloten also Egbert niet tegenswoordich en was dat die predican van den Burch naer Pieter Janssoon ende Claes Cornelisz ouderlingen [...] sullen aenseggen wat gepasseert was inde vergaderinge [...] hem vernemen oft hij sulcx wil approberen ende naecomen ofte niet. Voorts besloten dat de selvige gecommiteerde Egbert sullen aendien, dat soo hij begeert dat hem ten goede sal gehouden werden, het geene hij tegens die predican van de Wael geseijt hadde, dat het daer soo was gebracht dat het soude geschieden.

Is eijndelijk geresolveert dat den 5 Augusti naestcomende aen allen plaetsen sal worden voorgesteld die houdinge des H Avondtmaels tegens [...] veerthien dagen [niet?] aen de Wael aen de buerte plaetse [maer?] Oosterend. Is oock voor het scheijden lieffe vrede onder die broederen alle vernieut, ende het gepasseerde te vergeven ende ten goeden te houden.

Waren present

Willem Barentsz, Aris Goossensz, Abel Rutgersz: predikanten

Pieter Janssoon, Sijmon Jacopsz, Claes Cornelisz, Sijmon Jacopsz, Cornelis Augustijnsz, ouderlingen

Cornelis Jacopsz, Wouter Maertsz, lidtmaet

De kippen van de dochter van Willem Barentsz

Wie verwacht hierover in het kerkboek van Den Hoorn een uitgebreid verslag te lezen komt bedrogen uit. Willem Barentsz heeft plotseling iets heel anders aan zijn hoofd. Het gaat om hem persoonlijk. Hij zou iets met handel uit te staan hebben, wat voor een predikant streng verboden is. Dat waren ooit bezigheden van priesters. Willem maakt er dan ook een groot verslag van dat we woord voor woord volgen.

17 Augustus 1618 is kerkenraad gehouden en door de ouderlingen ingebracht dat zij het huisbezoek hebben gedaan tot en met het gasthuis en ook in de Kerkstraat alswel in de Molenbuurt of Diek genaamd. Willem Barentsz heeft gevraagd of zij ook moeilijkheden hebben vernomen. Toen heeft Simon Jacobsz Rebel gevraagd of Willem Barentsz [zelf] geen moeilijkheden wist te noemen, waarop Willem Barentsz antwoordde: neen, ik in het geheel niet, waarop Simon Jacobsz zei: wij hebben geen moeilijkheden vernomen behalve van 2 personen en het gaat over Willem Barentsz. Willem Barentsz zei dat hij dat wel wenste te horen.

Toen antwoordden de ouderlingen, onder andere Simon Jacobsz, deze 2 broeders zijn in het volgende bezwaard: Zij zeggen dat gij de jonge kippen (broet) van uw schoonzoon¹⁴⁶ hebt gekocht en gij hebt het aan uw dochter verkocht, dus bent u aan Willem [van der Meer] honderd gulden schuldig en niet uw dochter. Willem Barentsz ontkende alles en zei dat zijn vrouw de jonge kippen wel ontvangen had, maar voor onze dochter en dat niet hij maar zijn dochter Willem van der Meer die penningen schuldig is. Is besloten dat de 2 ouderlingen, te weten Simon Jacobsz en Claes Cornelisz Bol, bij Willem van der Meer zullen gaan onderzoeken hoe het is.

¹⁴⁵ Helaas is ook hier de tekst op een flink aantal plaatsen weggevalen.

¹⁴⁶ Er staat 'zwager', maar het gaat om de schoonzoon van Willem Barentsz. Zwager is een oud woord voor schoonzoon.

Kerkenraad gehouden den 19 augustus.

Is door Simon Jacobsz, mede uit naam van Claes Cornelisz ingebracht dat zij bij Willem van der Meer geweest zijn en begrepen hebben dat zijn woorden met de woorden van Willem Barentsz overeenkomen, wat Willem van der Meer bekend heeft in de kerkenraad in het bijzijn van de ouderlingen, dat niet zijn schoonvader, maar Anna Willems hem de honderd gulden schuldig is, maar de vader is borg.

Is goed gevonden dat men Anna Willems en Willem van der Meer in tegenwoordigheid van beiden hoort spreken. Anna Willems heeft gezegd dat zij bekende van Willem van der Meer de jonge kippen gekocht te hebben en hem schuldig te zijn 100 gulden die zij beloofd heeft jaarlijks af te betalen. Bij wanbetaling mag hij haar huis verkopen en als het zoveel niet opbrengt dat Willem Barentsz het volle betalen zal en daar er woorden en weerwoorden tussen hen zijn voorgevallen, zo zijn zij door bemiddeling van de kerkenraad verzoend.

Doch daar Willem van der Meer een tijdlang niet bij zijn schoonvader en -moeder is geweest, heeft Willem Barentsz gevraagd of hij hem geërgerd heeft. Willem Barentsz zegt in tegenwoordigheid van de kerkenraad dat hij met Willem van der Meer nooit enige kwestie heeft gehad, nog minder oorzaak heeft gegeven om van zijn huis weg te blijven. Willem van der Meer bekend ook dat zijn schoonvader hierin geen oorzaak heeft gegeven, maar dat hij daar weggebleven is vanwege Claesjen [Leenders, de vrouw van Willem Barentsz] en belooft voortaan zijn vriendschap te onderhouden en te komen als voorheen. Dit besluit is meegedeeld aan de 2 personen die dit tegen de ouderlingen hadden gezegd en zij zijn met verwondering daarmee tevreden geweest, zoals het door de ouderlingen is verteld.

Den 17 augustus 1618 is kerrekerat gehouden ende van den ouderlingen ingebracht dat si den hoisfisetassi gedaen hebben tot het gastes toe (gasthuis) ende ock in den kerrekstraet als in den molebuert ofte den dick genaemt. Willem Barrentsen heeft gefracht ofte si ock svarreghheit hebben vernoemen. So heeft Simen Iacopsoon Willem Barrentsen gevraecht ofte Willem Barrentsz van gen suarreghheit wist te seggen warop Willem Barrentsz antwoorden Neen eck gans neet, varop Simen Iacops saiden hoe weel wij geen suarighheit varnoemen hebben, dan van 2 parsoonen ende het gaet te vesen Willem Barrentsz, saiden Simen Iacopsz. Willem Barrentsz saiden hi begerden dat wel te hoorren. Dar antwoorden den ouder lenghen onder anderre Simen Iacopsz hierin so sin dese 2 broeders besuart Si seggen dat ghi het broet van u swager gekoeft hebbe eende ghi hept het u dochters varkoeft, so sit ghi an Willem den hondert gulden te achteren, eende net u dochter. Willem Barrentsoon lochgent al in reden, ende sait dat sijn hois vrou <95> dat broot wel ontfange heeft, maer voor onse dochter, ende dat net hi mar sin dochter Willen Vandermeer die peneghe schueldech is Is beslooten dat dat [sic] den 2 ouderlenghen als Simen Iacops eende Claes Cornelisz Bool bi Willem Vandermeer suellen gaen ende ondersoeken hoe den saeck staet.

Den 18¹⁴⁷ kerrekerat gehouden den 19 augustus. Is van Simen Iacopsz wt den nam van Claes Comelesz ingebracht dat si bi Willem Vandermeer ge weest sijn, ende varstaen dat sijn reden met den reden Willem Barrent offerien komen wellegen Willem Vandermeer bekend heft in den kerrekerat int biwesen van den ouderlenghen, als dat sin schoenvader net hem mar dat An na Willems hem den hoendert gulden schueldech is maar den vader als borrech. Is goedt gefoenden dat men Anna Willems ende Willem Vandermeer in tegenvordechheit baide hoorren spreken.

Anna Willems heeft varklaert dat si bekenden van Willem Vandermeer gekoeft te hebben het broet ende hem schueldech te wesen 100 gulden die si belooft heft omt ier te betalen. Als bi faute van betalege dat hi dan har hois mach varkopen enden soet so veel niet oep een breckt dat Willem Barrentsz het voellen betaellen sal ende also dar reden ende wederreden tuschen har si voorgevallen so sijn si door tuesgenspreken van den kerrekerat varsoent. Toch also Willem Vandermeer, voor een tit tot sijn hois vrouwes vader ender moeder net geveest en heeft, so heeft Willem Barrentsz gevraecht oft hi heem dan ver tena gesproken heeft. Willem Barrentsz verklaert in tegenvordechheit van den kererekerat int biwesen, dat hi tegen Willem noit eeneghe kuesti gehat heeft vel meen heem geen orsack om wt sijn huis te bliften. Willem Vandermeer bekend ock dat sin schonvader hierin geen orsack van heeft gegeven, mar dat hi dar wtgebleven is, is om Claessens willen, ende belooft voort sin vrientschap te behouden ende te kommen als te voren. Dese reseloi si angedient de 2 parsonen die tegen den ouderlenge diet had geopent, en si sin met varvoenderege darin tevreden gevest gelijk van den ouderlsz is ingebracht.

Rekening

Den 30 september 1618 heeft Cornelis Nox jaar rekening gedaan via Jacob Cramer in het bijzijn van Willem Barentsz, Simon Jacobsz ouderling en Claes Cornelisz Bol, mede ouderling, diaken Jacob Cramer en Joost Pietersz, ook diaken. Is aan het slot van de rekening bevonden de somma van een 9 gulden 12 stuivers.

Het valt op hoe slecht Willem spelt als hij dit soort verslagjes schrijft. Hij schreef de andere waarschijnlijk eerst in het klad.

<96 Den 30 septembris 1618 heft Cornelis Nockz Loties rekene gedaen dar Iacop Kommer int bij wesen van Willem Barrents Simen Iacops ouderleck en Claes Comelesz Boel mede ouderlegh dieiakens Iackkop Krommer en de Iost Petters ock dieiacken is int sloet van rekeneghe bevonden den somma van eens 9 gulden 12 st.

Al dan niet preken in De Westen vanwege het slechte weer

Den 18 november 1618 is kerkenraad gehouden. Na gedaan gebed is door Willem Barentsz voorgesteld, daar hij een keer of drie, vier van de zomer aan De Westen heeft gepreekt, of hij bij winter zal doorgaan. Is geantwoord daar het herfstdag is en vaal weer dagelijks te verwachten, dat men het voor deze winter voor gezien houdt. Ook door Willem Barentsz voorgesteld of men niet vlak na de middag en 's avonds in de week zal preken. Is besloten over 14 dagen bij elkaar te komen en zien hoe het inmiddels toegaat met de visserij en daar dan een besluit over te nemen.

¹⁴⁷ Waarschijnlijk een verschrijving. In de vorige notitie was 18 gewijzigd in 17.

1618 Den 18 november Is kerrekerat gehouden

Na gedane gebet van Willem Barrensen voorgesteld also hi voor een reis drie ofte ver van den soomer an den Westen heeft gepredeckt of hi bi winter sal voortvaren. Is geantvort nadien herrefstdach is aende vaer dagelickken te varvachten dat ment voor dese wentter sullen ophouden. Ock voorgesteld van Willem Barrensen of men net haest naden medach ende safens in den weck sullen predeken, Is besloeten offer 14 dagen bi malkander te comen eende sien hoet medelertit toegaet met den vesgaerri ende dar als dan een besluit willen maken.

1619

Stilte in het voorjaar

De rust aan het front van de drie kerken is blijkbaar weergekeerd en ook in Den Hoorn valt niet zo veel te melden. Tot maart noteert Willem Barentsz niets in zijn kerkboek. Vlak voor Pasen komt een kleine mededeling.

Op 24 maart 1619 is kerkenraad gehouden en door Willem Barentsz in het bijzijn van Claes Luytjensz ingebracht dat zij geen moeilijkheden in de huisvisitatie hebben vernomen. En de genoemden die aan de tafel des Heren menen te komen zijn door de broeders gekend en gesproken.

Is ook onderlinge censuur gehouden. Ze verklaren op Willem Barentsz niets te hebben in leer of in levenswandel. Ook Willem Barentsz heeft niets tegen de broeders en meent op Paasdag [31 maart 1619] het avondmaal te vieren.

Den 24 mart si 1619 is kerrekerat gehouden ende van Willem Barrensen int biweseen van Claes Loetties ingebracht dat si geen svarregghait inden hoisfisetasssi bi geen svarregghait [sic] hebben vernomen eende sin genoemen die an den taffel des heerren meenen te coemen ende bi den broederen gekent darop si metten hebben te spreken. Is ock seenserren gehouden. Varklarren op Willem Barrenstsen net te hebben in leer ofte in lefeen. Ock Willem Barrenstsz ock tegen den broeders neet eende meenen pasdach des heerren affontmal wt te delen.

De schutter en zijn vrouw hebben niets misdaan

Op 18 april 1619 is kerkenraad gehouden en door Simon Jacobsz Rebel ingebracht dat Pieter Keesgen zich een keer aan dronkenschap heeft bezondigd. Is goed gevonden dat Claes Cornelisz Bol hiernaar bij hem daarover zal horen. Ook door Willem Barentsz ingebracht dat de schutter, noch zijn vrouw tegen Marretien Pieters erg hebben gekift, noch geslagen en over hun verslag zeer ontsticht zijn. Is goed gevonden dat Nanning Jacobsz en Claes Cornelisz Bol bij hen langs zullen gaan en (de zaak onderzocht zijnde), in de volgende kerkenraadsvergadering verslag uitbrengen.

1619 Den 18 april kerrekerat gehouden

Van Simen Iacops ingebracht dat Petters Kesien hem eenmal inden droock varlopen heeft Is goetd gefounden dat Claes Cornelessen Boel hierna bi hem darvan varneemen sal. Ock van Willem Barrenstsz ingebracht dat den schoetter noch sin vrou tegen Marretien Petters ser heeft gekeafesen har mede slaech ende <97> van har repoort dar offer si seer onstecht sijn. Is goetd gefounden dat Nanneck Iacops ende Claes Koomeles Boel bi har loiden suellen gaen, ende den sack ondersocht sinde, inden vargaderege dar kerreke wederom inbrengen.

Weer de drie kerken

Maar in juli 1619 slaat de onrust op het eiland weer toe. Willem Barentsz schrijft er uitvoerig over in zijn kerkboek. Op 14 juli 1619 is kerkenraad gehouden en door Willem Barentsz voorgesteld, daar de tijd nadert om des Heren avondmaal met de 3 kerken te houden en onze broeder Aris Goossensz ons behoort aan te schrijven vanwege het feit dat het boek van de 3 kerken bij hem berust, of het niet goed was om Aris Goossensz hierover aan te spreken: of het door hem vergeten is of dat hij een reden heeft, opdat dat heilige werk niet verloren gaat. Is goed gevonden dat Willem Barentsz en Dirck Cornelisz naar hem toe zullen gaan en hem dat zullen voorstellen wat gezegd is.

Willem Barentsz en Dirck Cornelisz zijn de 15e van dezelfde maand langs geweest. Aris Goossensz verklaart dat het niet vergeten is maar dat hij het zijn kerkenraad heeft voorgesteld nadat Willem Barentsz een tijd geleden zulks aan hem heeft verzocht. Het besluit, zei Aris Goossensz, is dat zij zulks met de Classis (als hun bedoelde rechtters zijnde) eerst te kennen willen geven en wat zij daarin adviseren willen zij volgen. Doch met veel woorden hebben Willem Barentsz en Dirck Cornelisz gezegd (opdat gij niet meent dat wij de Classis hierin niet zouden willen horen) is dit ons verzoek aan u en uw kerkenraad dat men het [avondmaal] voor deze keer dan laat gebeuren vanwege het feit dat er al [zo] veel rumoer over is.

Als men het nu nalaat, is het alsof de predikanten onder elkaar ruzie mochten hebben omdat het zo lang duurt en u pas als wij geroepen worden voor de Classis, uw argumenten kan inbrengen en wij het advies van de Classis dan horen. Daarop beloofde onze broeder ons zulks in de kerkenraad te kennen te geven, en wij hopen daarvan over [...] van het gevoelen van zijn kerk.

Den 14 iuli 1919 is kerrekerat gehouden

Ende van Willem Barentsoon vorgesteelt als den tit varstreken is om des heerren affentmal met den 3 keerreken te houden ende onsen broeder Arres Goseens ons behort te varschreffe dor orsacke dat het bock van den 3 kerreke bi hem ruest oft niet goetd en was, om Arres Gosens hier offer an te spreken ofte bi heem vargeten is ofte of hi reden heeft varom dat hailegen werreck net voorleren gaedt. Is goetd gevoonden, dat Willem Barrenstsz eende Derreck Comelesz tot hem sullen gaen ende hem suelleck suellen voorstellen als gesait.

Willem Barentsz ende Derreck Comelesz sin den 15 darsellefen ge angegaen. Varklart Arres Gosens dat het neetten si vargeten, maer dat hit sin kerrekerat heeft voorgesteelt nadat Willem Barentsz voor een tit varleden [sic] op heem suellecks varsoecht heeft, Den reseloissi sait Arres Gosesz is dese, als dat si suellecks met den classe als haer intente rechtters sinde suellecks eerst willen te kennen gefeen. Wat si darin raden wille si vollegen. Toch dor veel reden heeft Willem Barrenstsz ende Derreck Comeles gesait op dat ghi netten meent dat wi t classes hierin netten soude willen hoeren spreken so is diet onsen versoeck op u l ende uwen kerrekerat. Dat meent voor des tit dan laten gescheden dor orsack dat dar vel opspraak alreden si.

So meent nu nalaetteren, alsof den predikanten geschert onder malkander mochte veseen, omdat het so lack anloopt ende dan eerst als wij geroupen vorden in den klassen dar dan u reden voorstellen ende wij het asis des klaesses dan hoorren, darop onsen broeders ons beloefden suellecks in kerrekræet te kennen te gefen dan ons varhoop daarvan offer te [...] vat het gevoellen sinder kerreke.

12 juli 1619 is kerkenraad gehouden. Door Willem Barentsz voorgesteld of het niet goed was Abel [Rutgersz] ook te horen wat hij vindt of men verder moet gaan in de vergadering van de 3 kerken om met elkaar het avondmaal te vieren. Is goed gevonden dat Willem Barentsz en Cornelis Claesz [moet zijn Claes Cornelisz] Bol hem zullen aanspreken.

<98> Den 21 iuli is kerkeraat gehouden 1619

Van Willem Barrentsen voorgesteelt oft net goet en war Abel ock te horen spreken vat hi gevoelt of meen voort sellen varen in den vargaderege van den 3 kercken om met malkander des heren affentmal wt te delen. Is goet gefoonden dat Willem Barrentsz ende Corneles Claessen Bool hem sullen anspreken.

Opnieuw voorgesteld om de drie kerken te laten samenkomen

De volgende notitie van Willem Barentsz in het kerkboek is zeer opmerkelijk, omdat hij abrupt eindigt. Hier vlak na volgt alleen maar een verslagje van de diakenen.

26 juli 1619 zijn de 3 kerken uitgenodigd om bij elkaar te komen in Den Burg, door Willem Barentsz uit naam van zijn kerk. En Willem Barentsz heeft gezegd dat zijn gemeente hem belast heeft de broeders voor te stellen of men geen tijd zal vaststellen om het avondmaal met de 3 kerken te houden aan Den Burg.

Maar Aris Goossensz verklaart dat zijn kerk heeft besloten dat men de zaak aan de Classis zal voorstellen of men daarmee (met het gezamenlijk avondmaal) zal doorgaan of niet. Aris gevraagd zijnde of hij deze kerk aan de Bijbelse [lesseel] verzoening wilde onderwerpen, zei neen, maar de Classis is de absolute rechter. De broeders van Den Hoorn en van De Waal vroegen of men des Heren avondmaal

Hier eindigt het verslagje van Willem. Misschien had hij het stukje over de diakenen al ingeschreven en te weinig ruimte gelaten (hij dateert het er ook voor). In elk geval zijn de drie kerken op 26 augustus ontboden voor een vergadering, waarvan een groot verslag beschikbaar is, die plaats vond op 29 augustus 1619 in Den Burg. Dat zullen we dadelijk gaan volgen.

1619 den 26 sin den 3 kerreke bimalkander onboden te komen aen den Buerregh van Willem Barrentsz wt den nam sinder kerrek eende van Willem Barrentsoon heeft vorgesteelt dat sijn gemeentte belaeft heeft den broderen voor te stellen of meen gen tit beramen suellen om het affentmal met den 3 kerreken te houden an den Burregh. Arres Goses varklart dat sijn kerreck heft geselefert dat men den sack den classes sellen vorstellen [...] darmede sullen voortvaren ofte net. Arres gevraacht sinde of hi desen kerreken op leseel[?] versoen wilde onderwarpen, sait neen mar den klasees die sin in potente[?] rechtens. Den broders van den Hoorren ende van Wal vraghden of men des heeren affontmal...

1619

Den 25 augusto heft Iacop Krommert als dieaiken sin rekene gedan int biweseen van Willem Barrentsz Derreck Comeleszen ende Simen Iacopssoon als ouderlegheenge. Ock int biwesen van Ioost Petters ende Derreck Allebersz als dieiakens ende is int sloet van rekeneghe bevoenden te bliffen bi den boidel den somma van eens 30 gulden tien dartin stoifeers.

Opnieuw bijzondere vergadering

Ondanks de verzoenende woorden van de vorige vergadering houden de drie kerken op 29 augustus 1619 opnieuw een bijzondere vergadering in Den Burg. Willem Barentsz en Abel Rutgersz mogen proberen de maar niet verdwijnende problemen met Aris Goossensz op te lossen. Nu worden ook de burgemeesters erbij betrokken. Aris en zijn ouderling lopen regelmatig weg uit de vergadering. Ze zien niets meer in het gezamenlijke avondmaal. Maar zijn gewezen ouderlingen steunen hem niet. Zij willen het gezamenlijke avondmaal wél behouden. Deze keer is er ook een burgemeester aanwezig, Gerrit Johannesz Gruijter.

Allereerst is de reden van de vergadering vastgesteld [uiteraard de gezamenlijke viering van het avondmaal] en omdat Aris Goossensz en zijn ouderling Pieter Janssen aanwezig waren, is hen verzocht binnen te komen om te vertellen wat zij besloten hadden, waarop de twee vooralsnog weigerden te antwoorden en meteen de kerk uit zijn gegaan. Tegen hun gedrag is protest aangetekend. De ouderlingen Nanning Jacobz en Jan Goossensz zijn daarna uitgekozen om naar Aris Goossens toe te gaan om het kerkboek van de drie kerken op te eisen. Aris weigerde dit. Het kerkboek waar men in 1610 nog zo optimistisch aan begon, is nu een twistappel. Willem Barentsz had dit al eerder aan zien komen en vreesde dat het kerkboek verloren zou raken. Misschien was hij nog meer bevreesd dat het in verkeerde handen zou vallen.

Dan komen vier voormalige ouderlingen van Den Burg binnen. Jan Adriaensz, Cornelis Elmersz, Reijer Gerritsz en Pieter Jacobsz. Zij hebben gehoord dat de predikant van Den Burg en enkele van zijn kerkenraad van plan waren de speciale bijeenkomsten van de kerken, die al zo lang in gebruik waren, af te schaffen of op te schorten. En ze begrepen dat daarvan in hun eigen gemeente grote problemen waren te verwachten. Of de kerken niet met goede raad konden komen.

Aris Goossensz en zijn ouderling Pieter Janssen zijn door de koster weer ontboden en Nanning Jacobsz en Jan Goossensz vertelden dat de twee enkele niet ter zake doende kwesties hadden aangeroerd. [Die kwesties komen later uitgebreid aan de orde.] De twee was gezegd: u komt in de vergadering en zegt wat u te zeggen hebt!

Voor de derde keer zijn dezelfde broeders aangewezen om te vragen of Aris Goossensz en Pieter Janssen de kerkelijke resolutie niet wilden tekenen. De mannen vertelden dat ze tot antwoord hadden gekregen: ja noch nee, en verder dat ze niet binnen wilden komen.

De ouderlingen Dirck Cornelisz en Nanning Jacobsz zijn gekozen om alles aan de burgemeester van Den Burg en andere lidmaten te vertellen. Die heren gaven hen de opdracht om de zaak tot meerder heil en met de rest van de gemeente op te lossen en verder te gaan.

Daarna heeft de vergadering, na behoorlijk overleg over alles, eendrachtig besloten dat komende zondag, 1 september, in alle dorpen zal worden verkondigd dat de samenkomst van de hele gemeente op 15 september¹⁴⁸ in Den Burg zal plaatsvinden. Willem Barentsz, Abel Rutgersz en Dirck Cornelisz moeten het besluit van de kerken aan de magistraten voorleggen. [Dit zullen de andere burgemeesters zijn, maar ook de schout¹⁴⁹ kan hiermee worden bedoeld.] De magistraten hebben de acte goedgekeurd en verklaard dat het besluit moet worden uitgevoerd. Is verder besloten (indien Aris Goossensz het besluit van de kerken en de opdracht van de magistratuur naast zich neerlegt) dat Willem Barentsz op 1 september en Abel Rutgersz op 8 september de aankondiging van het avondmaal [in de kerk] zal doen.

Extraordinaire vergaderinge gehouden den 29 aug 1619 aen den Burch en stempt tot Praeses Willem Barentsz Scriba Abel Rutgersz

Is naer aenroepinge van den naeme des Heeren van den Praeside de oorsaeke van de vergaderinge voorgesteld ende alsoo Aris Goossensz predicant ende Pieter Janszoon ouderling tegenswoordig waeren, soo ist dat de vergaderinge heeft versocht sij souden meede bij sitten ende voor haer verklaringe doen hoe zij haer beraden hadden, waer op van hen geantwoort is besloten te sijn voor desen noch niet te antwoorden maer sijn sij terstont uijt die kercke gegaen.

Over welck doen bij de vergaderinge aen haer protest is gedaen.

Voorts sijn gestempt Nanning Jacobsz ende Jan Goossensz ouderlingen te comen tot Aris Goossensz om te eijtschen het kerckenboeck de drie kercken toebehoordende. Hebben twe broederen ingebracht als dat Aris Goossensz geweygert heeft sulcx te doen en sijn in die vergaderinge gecompereert Jan Adriaensz, Corn. Elmertsz, Reijer Gerritsz ende Pieter Jacobsz tsamen oude ouderlingen van den Burch ende hebben voorgesteld hoe dat zij hadden verstaen dat haer predicant met eenige van sijn kerckenraet sochten aff te schaffen ofte ten minsten op te schorten seeckere samenkomsten bij dese kercken lange gebruijct ende soo d'selvig niet langer gebruijct wordt, dat sij lieden verstonden geen geringe swaricheijt in haere plaetsen ende gemeijnte te sullen ontstaen, derhalven der kercken goede raet ende advies uijt die vergaderinge versochten.

Hebben Aris Goossensz ende Pieter Janszoon door den coster bijde ontboden Nanning Jacopsz ende Jan Goossensz welcke broederen weder verschenen sijnde hebben ingebracht als dat Aris Goossensz ende Peter Janszoon haer voorstelden eenige particulariteijten die sacke ten principale niet aengaende, doch geantwoort ghij compt in die vergaderinge ende seijt ende brengt daer in wat ghij te seggen hebt.

Sijn noch voor die derde maele gecommitteert dselve broederen om te vernemen oft Aris Goossensz ende Pieter Janszoon haer niet en wilden onderschrijven der kercken resolutijte. Hebben ingebracht dat sij tot antwoort ontfangen hadden: wij seggen Ja [noch?] neen ende oock voorts dat sij niet en begeerden te compareren.

Sijn gestempt Dirck Cornelisz ende Nanning Jacobsz ouderlingen om met den burgemeester van den Burch ende andere heeren die mede lidmaten waeren die saecken te communiceren. Hebben die gecommitteerde broederen ingebracht der H[eren] raet ende last te wesen met die saecke tot de meeste stichtinge door haerlien ende reste der gemeijnte te resolveren ende voort te gaen.

Heeft dan de vergaderinge nae rijpe deliberatie ende op alles wat ter materije dienende was in den naeme des heeren geresolveert ende eendrachtelijcken beslooten: als dat die vergaderinge der gantser gemeijnte naestcomende sonnedachs wesende den eersten september aen alle plaetsen sal vercondigt worden om gehouden te worden aende buerte plaetse namelijk den Burch ende dat tegens den 15 september nieuwen stijl. Sijn gestempt Willem Barentsz ende Abel Rutgersz, predicanten ende Dirck Cornelisz ouderling om die resolutijte der kercken den magistraten (ende dat achtervolgend der heeren last ende begeerte) te verthoonen. Hebben magistraten die resolutijte gelaudeert ende verclaert wij sullen die doen naecomen ende onderhouden. Is voorts besloten (soo Aris Goossensz die resolutijte der kercken ende last der magistraten niet en quam te gehoorsamen) dat Willem Barentsz op den eersten september ende Abel Rutgers den 8 september die publicatien van het Avontmael sullen doen.

Waren present

Willem Barentsz, Abel Rutgersz Predicanten

Dirck Cornelisz, Nanning Jacopsz, Claes Cornelisz, Jan Goossensz, presente ouderlingen

Jan Adriaensz, Cornelis Elmertsz, Reijer Gerritsz, Pieter Jansz, oude ouderlingen van den Burch

Gerrijt Joannesz Gruijter voor mij ende wt die naemen van andere burchemeijsteren

Vergadering in den Burg met gedeputeerden van de Classis van Alkmaar

¹⁴⁸ Aan de tijdsaanduiding wordt toegevoegd Nieuwe stijl. Dit betreft de Gregoriaanse kalender die in Holland in 1583 in gebruik is genomen. Het lijkt wat overbodig om dat nu nog te vermelden (men deed het in de 16^e eeuw nog langdurig), maar misschien werd er meegelezen in Friesland, waar men nog de oude, Juliaanse, tijdrekening aanhield.

¹⁴⁹ Schout Barent van Neck was op 19-10-1617 overleden [GAT 2] en tijdelijk vervangen door Abraham Anthonius van Voorthuizen. De beoogde opvolger, zoon Cornelis van Neck, moest terugkomen uit de Oost en begon 23-5-1619 als schout van Texel. [GAT 2]

Alles lijkt in kannen en kruiken, maar de weigering van Aris Goossensz en zijn ouderling moet flink dwars hebben gezeten. De volgende lokale vergadering is dan ook al van een paar dagen later op 7 september 1619. De vergadering is op verzoek van de burgemeesters, die niet willen aansturen op het vertrek van Aris Goossens. Maar ze hadden wel begrepen dat het gezamenlijk avondmaal een heilzame zaak was.

De vergadering is nu onder auspiciën van de Classis. Er zijn enkele predikanten van de overkant opgetrommeld. Dit is overigens precies wat Aris Goossensz wilde, zijn kwestie voorleggen aan de Classis en dus niet meer aan de drie kerken van het eiland. Het wordt een flinke vergadering, met een goed leesbare tekst, maar het kan toch geen kwaad om alles in modern Nederlands na te vertellen.

Aan de binnengeroepen Willem Barentsz, Abel Rutgersz, hun ouderlingen en voormalige ouderlingen van Den Burg was gevraagd wat de oorzaak was van de moeilijkheden. Dat was het weigeren van Aris Goossensz en zijn huidige kerkenraad om het avondmaal gezamenlijk te houden. De kerkenraad van Den Burg zou al met Pasen een resolutie hebben aangenomen, dat zij het niet meer wilde en de zaak voor de Classis wilde brengen.

Van Aris Goossensz is geëist dat hij de reden van zijn weigering zou vertellen, wat hij eerst niet wilde, maar onder druk gezet heeft hij eindelijk verklaard, ten 1° dat hij [alleen] met de Classis wilde communiceren, ten 2° dat het gezamenlijk avondmaal nu niet meer nodig was daar één kerk nu zo vol was als vroeger alle drie kerken samen, ten 3° dat dergelijke combinaties elders ook waren afgeschaft en ten 4° dat het vaak tot veel problemen had geleid. Anderen hadden geprobeerd hem zijn argumenten te ontzeggen en met stemmingen voort te gaan, maar hij wilde daar niet aan meedoen. Uit de notulen van de kerk bleek ook nog dat de burgemeesters hadden aangedrongen op doorgaan.

Daarna zijn de voormalige ouderlingen van Den Burg in het bijzonder gevraagd of zij zelf of in opdracht van anderen hadden gehandeld. Eerst hadden ze zelf in de kerk gesproken, maar toen ze zagen dat er niets van kwam hadden ze die aan Barent Hendricksz¹⁵⁰ voorgelegd, wellicht om aan de Classis door te geven, misschien enkel omdat hij er soms was.

Vervolgens werden de burgemeesters van het eiland weer binnengevraagd en die hebben de broeders nu gevraagd om bij de Classis aan te dringen op het vertrek van Aris Goossensz, omdat ze begrepen dat er geen rust in hun kerken kon wezen, zo lang hij daar stond en dat kwam vooral... door zijn vrouw.

Dit is een volkomen nieuw argument. Dat het niet eerder is genoemd, komt waarschijnlijk omdat men het kerkboek niet al te expliciet wil maken. Aris reageert er in elk geval niet op.

Toen is Aris Goossensz binnengekomen met zijn kerkenraad en de voorzitter heeft hen gevraagd wat ze te zeggen hadden op de aanklachten van Willem Barentsz en de zijnen.

Aris Goossens verklaarde dat hij de drie zaken die Willem Barentsz had voorgesteld aan zijn kerkenraad had doorgegeven. Ook Jan Janssen wilde graag vastgesteld hebben dat hij geen bijeenkomst wilde hebben met de drie kerken, maar dat tijdens zijn dienst als ouderling (in de oude én nieuwe kerkenraad) hij voorstond om eerst te overleggen met de Classis. Als de Classis het goed vond dat de drie kerken weer bijeenkwamen, gingen ze daarmee akkoord.

Zijn [Aris waarschijnlijk] reden om te weigeren was vooral de misstanden die ermee gemoeid waren en waarvan hij veel voorbeelden had. Ten 1° het lopen naar de herberg erna, ten 2° het [met name] voorstellen van personen voor de drie kerken die zich misdragen hadden in hun eigen kerk. Ten 3° dat de twee andere kerken altijd probeerden de baas te spelen over die van Den Burg. En ten 4°, dat bij het naar huis rijden, de kerkgangers niet aan de kant wilden gaan hetgeen hem onstichtelijk leek. Verder waren dergelijke bijeenkomsten in oude tijden nooit gehouden [hij doelt hier dus op de katholieke tijd] en dat de stem van Den Burg werd overstemd en dat (daardoor) een kerkboek was gemaakt van de drie kerken waarin de [eenzijdige?] besluiten werden opgetekend.

Toen is Willem Barentsz en Aris Goossensz en de zijnen gevraagd, of zij - als ze in hun kerken samenkomen - met zoveel zijn als ze willen. Ze hebben verklaard dat ze komen in het aantal dat ze willen. Gevraagd hoe dikwijls ze vergaderen, hebben ze verklaard, zo dikwijls als ze ontboden werden. [Hierna gaat hier waarschijnlijk over hoe goed de gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen bezocht zijn, en wat de regels ervan waren.]

De resoluties die daarin zijn genomen werden desgevraagd (en via een voorbeeld toegelicht) in de eigen kerken voorgelezen. Aris Goossensz en zijn medestanders verklaarden nog dat hun (gezamenlijke) vergaderingen moesten plaatsvinden volgens hun voorschriften, namelijk met een ouderling. Een van de kerkenraad van Aris Goossensz verklaarde dat in hun kerkenraad was voorgesteld om Evert Cornelisz aan het avondmaal toe te laten, en dat mocht, zowel daar als in De Waal.

Vermoedelijk is dit een voorbeeld van hoe plaatselijke besluiten doorwerkten in de gezamenlijke vergadering. De naam van Evert Cornelisz hebben we hiervoor enkele keren voorbij zien komen als diaken van Den Burg. Het is nogal wat om iemand bij naam te noemen in een brede vergadering, maar men voelde zich blijkbaar op zijn gemak. De broeders van de vergadering vinden dat in de procedures aan weerszijden fouten zijn gemaakt. Door Aris Goossensz en de zijnen, dat ze hun resolutie over het scheiden der kerken te laat bekend hadden gemaakt en ook door de andere twee kerken, nu zij de schout hebben geconfronteerd met hun besluit om het avondmaal door te laten gaan en dat af te laten kondigen, voorbijgaande aan de Classis, met alle problemen die daaruit zijn voortgekomen.

¹⁵⁰ de predikant van Huisduinen

Er is besloten dat de broeders alle voorgaande onenigheid in het vuur de liefde zullen begraven, elkaar van harte vergeven en dit met een handdruk beloven en voortaan alle problemen elk voor zich te vermijden en op dit moment in broederlijke liefde het gemeenschappelijk avondmaal te houden. En dat op het moment dat door de kerken is besloten. De kwestie van de scheiding moet men nu overlaten aan het oordeel van de Classis, zonder wiens advies zij hierna niet mogen handelen.

Vergaderinge der gedeputeerden des Classis van Alckmaer
gehouden op Texel den 7den september 1619
Praeside Petrus Bandt ende Scriba Ambrose Johannis

Na aenroepinge van den name des heeren hebben de burgemeesteren des eijlants van Texel begert dat de broeders soude handelen tot wechneming van de swarigheden ende meeste stichtingen harer kercken sonder te staen op het deportement van Aris Gosensen. Verclaerden oock te verstaen dat de bijeenkomsten der kercken streckten tot meeste stichtinge.

Sijn ingeropen Willem Barentszen ende Abel Rutgerszen met hare ouderlingen bij de welcke haer gevoecht hebben de oude ouderlingen van den Burch ende van preside haer afgevordert de oorsake van de voorvallende swarigheden.

Verclaerden d'oorsake te wesen het weigeren van Aris Goossensen ende sijn kerckenraet over het houden des H Avontmaels over het gehele eilant.

Verclaerden oock dat bij de kercke van den Burch alrede sodanige resolutie genomen was op paeschen voorleeden dat sij het H avontmael met de drie kercken niet en begerden te houden maer wilden de sake brengen voor den Classis ende afgeeijscht redenen van wegeringe heft hij Aris Gosensen die selve niet willen geven, doch geperst zijnde, heft endelijk verclaert 1 met den Classen te willen communiceren 2 dat de sake nu onnodich was also den kercke nu soo groot was als eertijts alle de kercken des eijlants 3 dat sulcke combinatie op verscheiden plaetsssen waren afgebracht 4 dat het dickwiels oock veele swarigheden hadde te wege gebracht. Verclaerden oock dat sij hem dese redenen sochten te benemen, ende met de stemmingen voort te varen doch dat hij hem de stemmen niet en wilde onderwerpen. Blijckende breder bij hare kercke acten verclaerden oock dat burgermesters tselve haer tot voortvaren hadden vermaent.

De oude ouderlingen besonder gevraagd zijnde of sij voor haer particulier ofte door last van andere dest selve hadden bij den hant genomen. Verclaerden erst voor haer particulier in de kercke aengesproken te hebben maer siende dat die sake niet en werde gevordert hebben de sake met Barent Henderickx gecommuniceert. Hebben de burgermeesters des eijlants weder versocht in te staen, ende op den broederen begeert dat sij bij den Classe wilden aerbeijden dat Aris Gosensen mochte getransporteert werden also sij verstonden geen ruste in haer kercke te kunnen wesen so lange hij daer stonde ende dat ter oorsake van sijn vrouwe.

Sijn ingekoomen Aris Gosensen met sijn kerckenraet ende is hen lieden van preside gevraget wat sij op de aenclachten van Willem Barentsen met den sijnen hadden te seggen. Verclaerde Aris Gosensen dat hij de drie dingen bij Willem Barentsen voorgelagen den kerckenraet voorgedragen. Jan Janssen ock[?] begerde bevestigt te wesen¹⁵¹ ende geen gemenscap met die bijeenkomste der 3 kercken te willen hebben ofte dat hi in sijn dinst niet¹⁵² irs [= eerst] bij den ouden ende niwe kerckeraet besloten geen bij eenkoomste der drie kercken toe te laeten ten sij sijlieden met den Classe hadden gesproocken. Soo de Classicale vergaderinge goetd vonde, dat die 3 kercken bij een souden koomen dat sij daer in te vreden waeren. Reden van wegeringe heft hij verclaert te weesen de onstichtinge waer van hij veele exempelen verhalde al[s] 1 het loopen in de herberge na de actie 2 het voorstellen van personen die in haer kercke haer verlopen hebben voor te stellen voor de 3 kercken 3 dat die twee kercken altijt sochten te heerschen over die kercke van den burgt 4 dat sij na huijs rijdende malcander den wech niet en wilden wijcken welcke saken hem dochte onstichtelick te weesen als oock dat soodanige bij eenkomsten noijt in voortijden en was gehouden, daar men met die drie kercken bij een koemt ende door men seijt den stemmen de kercke van den Burch overstempt dat daer mede een kercken boeck was gemaect die drie kercken toe behorende waer in de acten werden getekent.

Is Willem Barentsen ende Aris Gosensen met den sijnen afgevraght als sij in haer kercken te samen koomen ofte sij so veele komen alst haer belieft. Hebben verclaert te coomen in sulken getal alst haer belieft.

Gevraagd ho[e] dickwiels dat sij vergaderen hebben verclaert soo dickwiels als sij ontbooden werden.

Gevraecht of de resolutien genomen na sulke vergaderinge werden geexecuteert in haer eijgen kercken ofte in die platse daer die kercken vergaderen andtwoorden door een exempel dat de sake was voorgesteld in sijn eijgen kercke. Aris Gosensen met den sijnen verclaren dat hare vergaderingen volgende haer eijgen acten moeten geschiden met een ouderling daer toe gecommittet.

Verclaerde een van de kerckeraet van Aris Gosensen dat in haer kerckenraet is voorgesteld ofte Evert Cornelissen soude toegelaten werde tot het gebruijck des Avontmaels hebben geantwoort Ja waerom niet so wel ht[?] als wel aen den Wael.

Die broders deser vergaderinge op alles nu wel rijpelijk in de vrese des Heeren gelet hebbende bevinden dat in de proceduren aen wedsijden enige misslagen zijn gevallen so bij Aris Goossensen ende den sijnen daer in dat sij hare resolutie van de scheijdinge der kercken den gemenen kercken betreffende den twe anderen kercken veel mijn den Classen tijdelijk hadden bekent gemaect ende andre misslagen in de voorgestelde acten geinsereert so bij de twee andere kercken dat nu sij verbijgaende den Classen met den magistraet hebben doorgedrongen met de resolutie vant houden des avontmaels ende afcondinge van dien ende van den swarigheden hier uijt geresen hebben geresolveert dat die broeders alle voorgaende questie in het vuur der liefde begravinge ende malkander van herten vergevende ende met handtastinge belooven voortan alle questien een igelijk voor tsijne te vermijden ende voor desen in broederlijke liefde de gemenscap des avontmaels gelijckelick te houden op den tijt bij den kercken gestelt, latende de sake ten principalen aengaende de scheidinge ter judicative des Classis sonder wiens advijs sij lieden na desen niet en sullen handelen.

¹⁵¹ 'begerde bevestigt te wesen' staat in de marge, maar niet helemaal duidelijk wat er voor of na staat.

¹⁵² Of 'met'. Duidelijk lijkt me dat tijdens de dienst als ouderling van Jan Janssen besloten is om te wachten op het oordeel van de Classis.

Oproep van de Classis aan predikanten en schoolmeesters

Voor het moment dus wel een gezamenlijk avondmaal, maar over splitsing zal de Classis beslissen. We kunnen ons voorstellen dat Willem Barentsz na deze twee zittingen weinig fut meer had om alles in zijn kerkboek te vermelden. Het is tenslotte ook duidelijk dat er niet echt veel is opgelost. Willem en Abel gaan in de kerken de gezamenlijke viering aankondigen, maar Aris moet daar maar in mee gaan. Tenslotte was deze vergadering alleen nog maar met enkele gedeputeerden van de Classis, dus kan er nog wel wat gebeuren als er in Alkmaar officieel vergaderd gaat worden.

Willem komt er in zijn volgende kerkboeknotitie van 6 oktober 1619 wel op terug. Misschien schreef hij pas maanden later zijn aantekeningen over in zijn kerkboek en werd hij inmiddels door de ontwikkelingen ingehaald. In de kerkenraad komt het volgende aan de orde, waarin de onmiddellijke gevolgen van de grote landelijke synode van Dordrecht te zien zijn.

Er is een brief van de Classis van Alkmaar van 23 september 1619 met een oproep aan alle predikanten van Texel om op 18 oktober in de Classis te verschijnen. Ze moeten de artikelen ondertekenen die tijdens de synode van Dordrecht zijn gemaakt. Ook moeten alle schoolmeesters naar de Classis komen om dezelfde geloofsartikelen te ondertekenen. En wie dat niet wil zal door de Classis, ondersteund door de synode van Dordrecht én van de provinciale Noord Hollandse synode, ontslagen worden.

De [nieuwe] schoolmeester van Den Hoorn [Gerrit Stevensz] heeft Dirck Cornelisz, de schoolmeester van de Westen, de geloofsartikelen al gegeven om te lezen, zodat hij zijn mening daarover in de Classis kan geven. Zoals we weten was de schoolmeester van De Westen katholiek. In elk geval is dat nu Dirck Cornelisz.

Er is ook door de kerkenraad [voor alle zekerheid nogmaals] besloten dat men het jaarlijks avondmaal van de drie kerken naar het oude gebruik zal handhaven, en als dat door de Classis wordt verboden, dat men zich dan zal beroepen op de provinciale synode van Noord-Holland.

Provinciale synodes zijn een tijd lang niet gehouden, wegens de onenigheid met de remonstranten, maar de synode van Dordrecht heeft daar op harde manier een einde aan gemaakt en er is boven de Classis weer een bredere vergadering beschikbaar om in beroep te gaan. Men verwacht blijkbaar dat in de Classis de kwestie van de kerken van Texel ook aan de orde zal komen.

Omdat ouderling Dirck Cornelisz dan van huis is, mag Willem Barentsz iemand anders meenemen naar Alkmaar.

Cerrekeræet gehouden den 6 oktober 1619

Na gedane gebet een bref vertoont van den classees geschrefen den 23 september varklaert ten 1 dat den predekanten op Tessel suellen comen inden classes den 18 october, ten 2 dat si ondertaiken suellen die artikelen gemack ende besloeten int sennode tot Dorrecht ock bevellende dat den schoolmasters ock na den classis moeten koomen om te ondertekenen des sellefen artikelen <99> ende die hier in gebreckkelik is net begerrede soonder taikennen dar die door den classe dor asis van den senodes van Doort, ende dor verschrifege van het noort hollanse senodes tot Edam gehouden, ontslagen sullen vesen van har dienste.

Derreck Comelessen an den Vesten schooldiender si angesait van den schooldiender op den Hoorren ende har die artikelen medegegefen om te lesen ende har gevoellen in den classe darvan te kennen gegefen.

Is ock besloetten ons te houden ant oude geboick om des heerren affentmal gaerrelieke eens met 3 kerrecken bi malkander te comen ende so ons dat gewaigert wort van den classes ons beropen op het partekelere senodes van noort hoollant. Is varordonneert Derreck Comelesen om als ouderlegh met Willem Barrentsz te koemparreren in het klassen tot Alleckmar ende so Derreck Comelessen dan van hois is is Willem Barrenssen door den meste stemmen vargelaetten wt den anderre ouderlenge om te varkessen die in plas van Derreck Comelesen mede gaet.

Brief van de oude kerkenraad van Den Burg

Niet alleen de broeders van Den Hoorn verwachten een heftige discussie over hun gezamenlijk avondmaal. Bij de ingekomen stukken van de Classis bevindt zich ook een uitgebreide brief van de voormalige ouderlingen van Den Burg in het zwerige handschrift van schoolmeester (en toekomstig notaris) Adriaen Gerrebrantsz, waarin ze schrijven dat zij het gezamenlijk avondmaal zeer beslist willen handhaven. Het is immers al vanaf het begin van de reformatie [1572] de gewoonte geweest en niet zonder 'merckelijke vrucht ende stichtinge'. De brief is van 15 oktober 1619 en overduidelijk bedoeld voor de vergadering van de Classis die op 18 oktober plaats zal vinden. Een indrukwekkende lijst ondertekenaars staat onder de brief.

Eerwaarde wijse welgeleerde godsalighe

Wij ondergesch gewesene ouderlingen ende diaconen van den Burch inden Eijlande Texel, geven uwe eersaemheijden reverentelijck te verstaen, hoe waer is dat van de beginselen der reformatien aff, alhier in onse landt gebruickelijck ordre is geweest als dat wij int jaer eens met onse mede ingelande kercken bij gebeurten van plaetsen hebben gecommuniceert ende des H[eer]en avontmael gehouden welke doen ende ordre (wij bemercken) niet en geschiet zonder merckelijke vrucht ende stichtinge. Het is nu alsoo dat eenige van onsen kerckenraden beginnen voor te slaen ende haar laten verluiden [verleiden] om sulcke ordre ende tsamencompsten te willen doen afschaffen ende te niet doen, ende dat sonder eenige importante oorsaecken. Soo ist dat wij de zaecke inde vreesse des heerren overgeleijt hebbende, ampt ende conscientie halven niet hebben connen nae laeten uwe eerwaarde wel geleerde godt-salige desen toe te zenden, ten eijnde uwe eersaemheijden mochten verstaen, die gelegentheijt onser gemeente zoodanich te wesen, namelijk dat zoo diens om een dit ofte dat eenige veranderinge ingewillicht werde, gheen geringhe scheure ende swaricheijt in onse kercke zoude comen te ontstaen, waer voor wij vertrouwen dat de eersame vergaderinge ons in desen geloove gevende, opt hoochste goede sorge zal dragen. Ende

de boven gemelde actie, naer der gemeijnte voorzegg onser wille ende welgevallen doen continueren, waer toe wij wenschen dat godt almachtich sijn zegen wil verleen amen
Hier mede eerw. welgeleerde God-salige in Christo broederen zijt alletijt Gode ende den woorde zijner genaden bevolen desen 15 octobris 1619 Stilo novo
Uwe eersaemheijden dienstwilligen mede broederen die gewesene ouderlingen ende diaconen, etcetera eenenige der gemeijnte vanden burch in Texel onderteijckent

Jan Aeriaensz, out ouderlinck
Cornelis Elmersz, out ouderlijng
Reijer Garrijtsz, out ouderlijng
Dit ist merck [merk] van Jan Cornelisz, oude ouderlingh
Dit ist merck [merk] van Jan Jansz mede lidtmaet
Evert Cornelissen, oude dyaken
Pieter Jacopz out ouderling
Dit ist merck [merk] van Joost Janssen Mortier, out ouderling ende diaken.
Aldus gedaen door last van ende beede
A Gerrebrantsz Schooldienaer aenden Burch in Texel

Het werk van de Classis in oktober 1619

We verwachten nu tijdens de komende vergadering in Alkmaar verdere ontwikkelingen voor de drie kerken van het eiland, maar daar is niet veel sprake van. We kunnen ervan uitgaan dat in september nog een bijeenkomst van alle kerken op Texel is geweest, dus zal het nog maanden duren voordat een volgende gelegenheid zich aandient. Men tilt de hete aardappel dus over de winter heen. Er zijn wel enkele andere opvallende kwesties.

In dezelfde vergadering van 18 oktober 1616 begint Warmenhuizen te trekken aan Abel Rutgersz, de predikant die sinds 1610 De Waal en Oosterend bedient. Hij mag niet van zijn kerkenraad, maar de Classis oordeelt dat hij maar eens een keertje moet gaan. Daarna zullen ze wel verder zien. En omdat Wieringen momenteel niemand heeft moeten de Texelse predikanten daar bij toerbeurt gaan preken.

De broederen van Warmenhuysen hebben geproponeert datse van meijninge waren te beroepen tot haren predikant Abelum Rutcheri predikant aen de Wael ende Oosterende op Texel, versouckende in desen advijs van de Classe. De Classis Abelum gevraecht hebbende hoe hij tot dese saecke was gesint, de welcke heeft geantwoordt dat die van Warmenhuysen aen hem hadden versocht dat hij haer op sondach naestcomende eens wilde comen bedienen, t'welck hij verclaert niet ingewilliget te hebben, te meer omdat zijn ouderling die hier bij hem is sulcks niet en wil consenteren, oock zijne gemeijnte hier van geen kennis en heeft. Versocht daeromme advijs van dese vergaderinge hoe hij hem in desen sal dragen. De vergaderinge dese dingen gehoort hebbende heft geresolveert dat Abelus op sondach naestcomende Warmenhuysen sal bedienen als een vacante kercke, ende d'andere saecke wordt uijtgesteld tot de naeste vergaderinge.
Is geresolveert dat die van Texel ende Wieringen voortaan die van Wieringen sullen bedienen ende sal begonnen werden van onsen bv Aris Goossensz van sondach toecomende noch een weecke.

De ouderlingen van Den Burg hebben ook nog een kwestie, die natuurlijk het hart van de onenigheid raakt. We hoorden immers al dat de tweede vrouw van Aris Goossensz problemen had gegeven. Uit de beschrijving blijkt dat ze onwillig [wrevelig] is geweest om voor de kerkenraad te verschijnen en als ze dat blijft, dan moet er maar officieel tegen haar worden opgetreden.

Is van de ouderlingen van de gemeijnte van den Burch op Texel verhaelt hoe dat bij den kerckenraedt aldaer wegens haren last hebben gehandelt met de huysvrouw van Aris Goossensz ende hier schriftelijk verclaert het antwoordt ende antwoordt¹⁵³ ende andere onregeltheden haer luijden van de selvige bejagent.
Is geresolveert dat de kerckenraet haer andermael uijt last van dese vergaderinge sal ontbieden ende ingevalle sij haer alsnoch wrevelich draecht, dat de kerckenraet alsdan tegens haer sal procederen na behoren.

Schoolmeesters moeten tekenen

Terwijl alle predikanten hun handtekening zetten onder de nieuwe formulieren van enigheid, die de Dordtse synode heeft gemaakt (Willem Barentsz in zijn bekende hanenpoten schrijft: Bediender des effegeel op den Horren ende an den Westen in Tessel), maar de meest besproken gebeurtenis is wel het laten tekenen van de schoolmeesters.

In de Nationale Synode gehouden te Dordrecht in het jaar 1619, den 18 Mei, des vrijdags nadenmiddag, Is besloten dat alle Rectoren en Schoolmeesters de Belijdenis, de Catechismus, en de Verklaringen dezies Synode, tot betuiging van hunne overeenstemming in de Gereformeerde Leere, onder dit formulier zullen onderteekenen:
"Wij ondergeschrevenen Rectoren en Schoolmeesters van N.N. verklaren oprechtelijk in goeder conscientie voor den heere, met deze onze onderteekening, dat wij van harten gevoelen en gelooven, dat al de Artikelen en stukken der leere, inde Nationale Synodes tot Dordrecht Anno 1619 gedaan, in alles met Gods woord overeenkomen: Beloven derhalven, dat wij

¹⁵³ Een verschrijving, of betekent het dat er heen en weer gepraat is?

de voorzeide Leere getrouwelijk zullen voorstaan, en de jeugd naar eisch van ons beroep, en haar begrip, naarstelijk inscherpen, op poene [straf] dat wij hier tegen doende, van onze Schooldienst zullen afgezet worden.”¹⁵⁴

Al eerder hebben synodes en classes zich uitgesproken over de wenselijkheid van gereformeerde schoolmeesters, maar de schoolmeesters waren formeel in dienst van de overheid en die was vaak niet bereid om ze af te zetten. Zelfs bij vacatures koos men lang niet altijd voor de kandidaat van de gereformeerden. Soms ook omdat het volk geen verandering wilde en de katholieke schoolmeester verkoos. Na 1618 lijkt daar verandering in te komen. De overheid is op veel plaatsen meer genegen aan de wensen te voldoen. De vergadering van de Classis van Alkmaar neemt het gedwongen tekenen van schoolmeesters in oktober 1619 op zich. Als eersten worden die van Texel ingeroepen.

Na aanroeping van de name des Heeren.

Zijn ingeroepen de schoolmeesters van den Burch, Hoorn, Wael ende Cooch op den Eijlande van Texel den welcken de Acte des Sijnodi Nationalis voorgelesen is ende hebben se oock geteeckent.

Zijn oock ingeroepen de schoolmeesters van de Westen ende Oosterende mede op den Eijlande van Texel. Ende alsoo verstaen wordt uijt de rapporten van de broederen van Texel dat een schoolmeester van Oosterende seer dissoluijt is van leven ende nochtans bereijjt is de acte te onderteijkenen, is goet gevonden hem noch niet te doen teeecken maer te vermanen tot beterschap van leven ende sodanigen wandel als zijn beroeping betaemt. T'welck indien het niet en wordt besteuert tusschen desen tijt ende de naeste vergaderinge, dat hij alsdan de facto van zijnen dienst sal worden gedeporteert. Ende aengaende die van de Westen, alsoo bevonden wordt dat hij hem tot noch toe nauwelijcks met eenige religie heeft bemoeijjt, is goet gevonden hem te vragen of hij oock van meijninge soude zijn hem te vervougen tot het gehoor van des Gods H. woort ende oefenen van soodanige dingen als een getrou ende godvreesende schoolmeester betaemt. Dese resolutien desen schoolmeesteren aengeseijjt zijnde hebben belovet sich na de selvige na vermogen te reguleren. HCA 18 oktober 1619 (14889).

De schoolmeester van De Westen doet niet aan (de studie van de ware) “religie”, hij kan dus nog niet tekenen, maar hij belooft zich naar vermogen aan te passen. Die van Oosterend wil ook wel tekenen, maar wegens zijn losbandige levenswandel houdt de Classis dit nu af. Het komt regelmatig voor dat katholieke schoolmeesters weigeren, of tekenen zonder de formulieren te willen lezen. Soms omdat katholieke of doopsgezinde ouders dan hun kinderen van school zouden halen, wat hem een deel van zijn inkomsten zou kosten. In het boekje met de Formulieren van Enigheid uit 1619 zien we vier Texelse schoolmeesters.¹⁵⁵

The image shows a page from a historical document with four handwritten signatures in cursive script. The signatures are arranged vertically. The first signature is 'Gerrit Stevensz Schooldiener' with 'Doorn op Texel' written below it. The second signature is 'Aris Meijndersz' with 'Schooldiener an' written below it. The third signature is 'Adriaan Gerrebrantsz' with 'Schooldiener an' written below it. The fourth signature is 'Quiering Gerrebrantsz' with 'Schooldiener an' written below it. The text is written in dark ink on aged, slightly yellowed paper.

De schoolmeester van Den Hoorn van 1619, Gerrit Stevensz, tekent wel. Hij komt ook voor in de ledenlijst van Den Hoorn van juli 1625.¹⁵⁶ Verder Aris Meijndersz van De Koog, Adriaan Gerrebrantsz van Den Burg en zijn broer Quiering Gerrebrantsz van De Waal. Elk dorp, inclusief het behoorlijk in verval geraakte De Westen, heeft hier zijn eigen schoolmeester.

¹⁵⁴ Adres aan al de onderwijzers en opvoeders in Nederland. S.P. Brill. Groningen 1840.

¹⁵⁵ RAA 14.4.044 nr 455.

¹⁵⁶ Een paar jaar later koopt hij in Den Burg een huis. Klaassen en Klaassen.

Vervolgens komen de andere schoolmeesters onder de Classis van Alkmaar aan de beurt. De meesten tekenen, sommigen willen zich nog beraden en worden ondervraagd over het onderschrijven van de ware religie. Over een enkeling wordt bepaald dat hij direct van zijn dienst moet worden ontheven.

Laatste inhoudelijke notitie van Willem Barentsz

In zijn kerkboek schrijft Willem Barentsz nog twee korte (en erg lastig leesbare) opmerkingen. Hij vermeldt niet eens de maand en het jaar, maar we kunnen ervan uitgaan dat hij schrijft over de kerkenraadsvergadering van 21 oktober, kort na de vergadering in Alkmaar. Er zijn leden die niet meer naar de avondvergadering durven komen, maar waarom is me niet helemaal duidelijk. En Jan Claessen, een inwoner van Den Hoorn en vermoedelijk voormalig schoolmeester,¹⁵⁷ moet gezien het dreigende vertrek van Abel Rutgersz uit De Waal misschien maar gaan proefpreken in die plaats, nadat hij de catechismus heeft bestudeerd. In september 1620 staat er in het kerkboek nog een klein berichtje over de rekening van de diakenen.

Den 21 [oktober 1619] is kerrekræet gehouden bai de nieuwe kerrekræet bi malkander ende van Willem Barrents ingebracht als sommege letmaetten kla[ch]den dat si netten dorste in den afentvargaderege dorste comen, omdat den loiden vel moe[i]then, ende koesten daden maar dues anders soet var int sijvl[civiel?] var si dan wel comen. Is gereselevert dat men een sundachsavons affent vargaderege sullen houden vargen tuesgen visenen bivorren ende is an vonsdach den gemeentte voorgesteld.

Is van Willem Barrentsen vorgesteld dat die van den Wal mochte varvallen in trachhait, dat het net kuaet en var, dat Ian Classen toch met assis van den Wal dar altemet affent vargadergh hel. Ten eersten om den gemeente bi malkander te houden. Ten 2 om hem ock te oefenen toch sin frau vorstellen als hem opgelait is wt den catechismus.

Abel Rutgersz moet maar naar Warmenhuizen

De volgende vergadering van de Classis is echter al op 7 november 1619 en daar zien we dat Warmenhuizen inderdaad niet meer loslaat. Ze willen Abel hebben.

Zijn ingecomen die van Warmenhuysen ende hebben voorgesteld en verclaert hoe datse eendrachtelick waere geresolveert ende besloten de beroepinge van Abel Rutgersz, predicant op de Waell in Texell versoekende van de Classe dat den predicant vs haerliede werde toegevought.

Abel zegt dat hij zich zal voegen naar de keuze van de vergadering, maar de vertegenwoordigers van ‘de gemeente van Texell’ hebben grote bezwaren:

Hebben verclaert int corte dat sijlieden hendertoe geensins conne verstaen, overmits dattet tot groote ontstichtinghe ende onruste haerder gemeente soude strecken. Begeerden daaromme dat hij bij haerlieden mochte blijven. Daarbij voughende de ongelegentheijt haerder plaetse vs.

Ende om te betoonen de goede geneighheijt tot zijnen persoon ende de stichtinge bij hem gedaen hebben daarbij gevought drie attestatien so van de Burgemeester ende de Geestelijkheid als de gemeenten van den Burch en den Hoorn. In welcken gelikelick wert versocht dat hij bij hen mochte continueren.

De classis-vergadering besluit dat Abel Rutgersz naar Warmenhuizen moet en Texel moet maar een nieuwe predikant zoeken. Texel zoekt het hogerop.

De broeders van Texell deese sententie gehoort hebbende hebben geappelleert op de Synodum. De broeders der vergaderinghe hebben gesocht haer te inducere met den voorschreven appell te desisteere ofte ten minste daer toe te bewegen dat de zaecke voor de gedeputeerden des Synodi mochte werden affgedaen maer hebbe gebleve bij haer appell.

Een paar jaar eerder in 1613 zijn er in Warmenhuizen grote problemen geweest met het beroepen van een remonstrantse predikant. De Heer van Warmenhuizen, Willem Bardes, wilde hem toelaten, het volk wilde dat niet en spijkerde de kerkdeur dicht. De beroeping ging niet door.¹⁵⁸ Misschien is de Classis daarom niet gevoelig voor de wensen van De Waal en Oosterend (ze worden hier vrijwel steeds de gemeente van Texel genoemd) om Abel Rutgersz te behouden, ondanks al hun moeite en de steun van de andere dorpen. Warmenhuizen komt als winnaar tevoorschijn. Ik heb over een appel bij de Synode van 1620 niets kunnen vinden.

Het is opvallend dat heel Texel nu toch niet wil dat Abel vertrekt. Hij lijkt immers de drijvende kracht te zijn geweest achter het kerkboek van de drie kerken, waarmee ze na zijn komst in 1610 zijn begonnen. Zou het zijn doortastendheid zijn geweest, die Aris Goossensz heeft geërgerd? Zijn bedelen om geld? Was dat de heerschappij van de twee andere kerken? Dan moet ook de subsidie voor de kerk in Den Hoorn (vernieuwd nog in 1617) vanuit de bieraccijns daar ook aan hebben bijgedragen. De Classis voelt misschien aan dat het uit elkaar halen van de predikanten de onrust misschien bedwingt.

Hoe dan ook. Abel vertrekt en Oosterend en De Waal moeten op zoek naar een ander. Ze hebben al snel hun zinnen gezet op een nieuwe kandidaat, een zekere Daniel Coninxvelt.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Jan Claesz is schoolmeester in 1595, als ondertekenaar van een brief aan de Classis.

¹⁵⁸ Historie der Remonstranten, Jacobus Regenboog.

¹⁵⁹ Zie voor uitgebreide behandeling Aart van den Brink, Texel na de Reformatie: De kwestie Coninxvelt.

Tegelijk gaat Jan Claes proberen als voormalig schoolmeester aan de slag te gaan als predikant. Willem Barentsz schuift hem nu naar voren. Dit is echter niet meer de tijd dat schoolmeesters gemakkelijk predikant konden worden. De Classis heeft nu een sterke greep op het geestelijke leven, met aanstellingen van predikanten die een degelijke opleiding hebben genoten en schoolmeesters.

In april 1620 nodigt de Classis de schoolmeester van Oosterend, Jan Cornelisz Brouwer, uit om te zien of hij zijn leven heeft gebeterd. Hij zal uiteindelijk als gereformeerde schoolmeester worden toegelaten.

Brief van de schoolmeester van De Westen

Blijkbaar wordt ook de schoolmeester van De Westen gevraagd om nogmaals naar Alkmaar te komen. Hij schrijft namelijk een brief aan de Classis¹⁶⁰ met het verzoek om niet te hoeven verschijnen, voornamelijk vanwege de kosten van de reis. Hij heeft het niet breed. Tegelijk verzoekt hij om hoe dan ook niet te hoeven tekenen. De kerkmeesters van Den Hoorn hadden hem immers gevraagd en de kinderen zijn blij met hem. Bij een ander zouden ze minder leren. Als hij ontslagen wordt stort ook zijn bedoeninkje als schapenboer ineen. Komende mei is hij er drie jaar [als dit waar is, is hij niet de plokkebeurs/schoolmeester waarover in 1615 sprake was¹⁶¹] en iedereen wil hem houden. Dirck Cornelisz houdt ook flink wat schapen op land dat hij van de kerk heeft gehuurd. Zijn standvastigheid is bewonderenswaardig. Hij gaat niet in op de religieuze eisen. Drie van de vier ondertekenende kerkmeesters komen voor in het Haardstedenregister van 1622, maar geen enkele in de ledenlijst van 1625.

Eerwerdighe goede heeren in de vergaderinghe in de stadt Alckmaer. Naer groetenis dient voor advijs als dat ick verstaen hebbe dat ghij mij ontboden hebt om te comen bij U L tot Alckmaer in de Classis het welke mij duinct onnoodich te zijn om die onkosten te vermijden want mijn salaris niet groot en is daer wel onkosten daer op te maeken. Soo heeft mij goet gedocht dat ick U L wat soude schrijven naedemael dat die kerckmeijsters aen mij versocht hebben met believe van die gheheele mient ofte ick haer schoolmeijster wilde zijn het welke ick hebbe geconsenteert ende ick hebbe nu toecomende mij hier aen den Westen 3 jaeren een goet schoolmeijster gheweest. So dat die gheheele mient mij noch bedancken ende het soude haer luiden van herten leet zijn soude ick daer van daen moeten trecken metterwoonende ende een ander krijghen daer die kinder niet wel bij en leeren. Ende so hebbe ick Dirck Cornelisz schoolmester mijn huijs met een tuijn met boomen staende op den Hoorn in Texel vercoft ende schaepen ghecoft ende hebbe daer landen ghehuijert wel voor 100 ende 35 gulden sjaers. Daer zijn landen die ick ghehuijert hebben van die kerck nu noch 4 jaer ende ander landt noch 3 jaer ende landen die ick noch 6 jaer hebbe ghehuijert leggende altemael aen den Westen. Daerom bidde ick u mijn E heeren dat ghij mij wilt ontslaen om niet te onderteijckenen ende mij te laeten blijven in mijn schooldienst, anders soude ick mijn beesten moeten vercoopen tot groote schade ende verlijs om der wille dat ick die landen die huier opsegghen moet ende wederom nae den Hoorn metderwoon trecken daer ick ghevooren niet wetende waer ick een huijs van mijn gaedinge te coop soude krijghen want mijn huijs vercoft is het welke mij seer rout so ick daer vandaen moet want het hadden niet te coop gheweest. In kennisse der waarheijt soo hebben wij schepenen ende kerckmeijsters met believe van die gheheele ghement dit onderteijckent. Die ghenade des heeren Jesu Christi zij met u allen amen.

Gheschreven aenden Westen bij mij Dirck Corn. schoolmeijster deesen 19 april anno 1620 Ick bidde u mijn heeren isser raet in vergrepen wilt mij ten besten houden.

Bij mij Jan Heritgisz [Hertgensz]

Albert Lubbertsoen

Bij mij Cornelis Jacobzon

Hendrick Keijmpsz

Maar Dirck Cornelisz vangt onmiddellijk bot. In de vergadering van 23 april 1620 wordt besloten dat hij moet worden behandeld zoals men dat met alle onwillige schoolmeesters doet. Afzetten dus.

Is geleesen een missive van Dirck Cornelisz, schoolmeester in de Westen op Texel, in welke so [wel] van hem als eenige der magistraten versocht wort dat hij in sijnen dienst mochte gecontinueert werden om redenen in deselve missive gementioneert.

De vergaderinge hier op lettende vindt goet dat de kercken van Texel in desen sullen handelen als hier boven opt stuck van de onwillige schoolmeesters int gemeijn geresolveert is.

Hij zal snel worden vervangen. In het Haardstedenregister van 1622 staat zijn opvolger, Cornelis Cornelisz schoolmeester, wonend in Den Hoorn en in hetzelfde boekje als de anderen tekent hij in zwierige letters met Cornelis Cornelisz Toornheer, schooldienaer van Die Westen. Dat zal voor augustus 1621 zijn geweest, toen ook de schoolmeester van Oosterend mocht tekenen van de Classis en dat in een wiebelig handschrift deed. Toornheer wordt later ook notaris, net als de schoolmeester Adriaen Gerrebrantsz van Den Burg.

Aris Goossens bepleit het einde van de gezamenlijke avondmaalsviering

In de Classisvergadering van 23 april 1620 komt ook het voorstel aan de orde van predikant Aris Goossensz en zijn ouderling van Den Burg om de avondmaalsvieringen maar voortaan gescheiden per dorp te doen plaatsvinden.

¹⁶⁰ Ingekomen Stukken bij de Classis van Alkmaar.

¹⁶¹ Het is altijd uitkijken met een 3 of een 5, maar gelukkig schrijft Dirck elders nog heel netjes 35, dus is hier geen twijfel mogelijk. Een koopakte van zijn huis heb ik overigens niet gevonden.

Zoals we weten is Willem Barentsz hier niet voor. Hij wil Aris Goossensz eerst maar eens laten vragen of dit een eigen initiatief is, of van zijn kerkenraad, maar de Classis snoert hem de mond. Dan blijkt dat ook de burgemeesters de combinatie bijeen willen houden. De Classis gaat drie predikanten sturen om op het eiland een speciale vergadering te houden.

Aris Goossensz predikant op Texel met zijn ouderlinck, hebben den vergaderinge voorgesteld, hoewel in voorgaende tijden het Avontmael des Heeren gehouden is geweest met alle de drie kercken tsamen maer niet in alles op sodanige wijze als nu eenen tijt lanck geschiet is, verhalende enige particuliere dingen tot bevestiginge sijns seggens. Concluderende dattet goet ware dat elcke kercke hare kerckelijke regeringe ende gebruyck des H Avontmaels op haer selven houde, ondertusschen nochtans haer het oordeel ende goet vinden des Classis onderwerpende. Willem Barentsen met zijn ouderlingen ingeroepen ende hem de somma vant voorgaende voorstel verhaelt sijnde ende gevraecht wat haer gevoelen van der saecke sij, heeft begeert te weten oft Aris Goossensz tvoorsz voorstel gedaen heeft voor zijn particulier oft door last van den kerckenraet. Waer op goet gevonden is hem te antwoorden dat dese tegenwoordige vergaderinge, tselve daer latende, begeert dat hij eenvoudig verclaeren sal, hoe sij gesint zijn ten aensien vant voorn voorstel ende conclusie van Aris Goossensz voorsz waer op Willem Barentsz verclaert heeft stichtelijk te wesen dat de combinatie blijve, stellende oock voor enige particuliere dingen tot versterckinge haerer gevoelens, hem ondertusschen oock het goet vinden deser vergaderinge onderwerpende. Is oock gelesen de missive van de E Heren Burgermeesteren bij de welcke versocht wort dat ordre gestelt worde bij dese vergaderinge tot geduerige tsamenblijvinge der kercken aldaer ende dat de nieuwe oppositie geweert worde. De broederen des Classis redenen ende wederredenen ten bejden sijden gehoort ende op alles geleedt hebbende hebben overleijt wat behoefte gedaen te worden besluytende eindelijck dat drie predicanten daerwaerts gesonden sullen worden om alles wat moveren mach te onderstaen ende te doen naer bevindt der saecke ende sijn hier toe bestemt de predicanten van Schagen, Winckel ende Nieuwen Niedorp welck besluyt haer de broederen van Texel altsamen onderworpen hebben. Also wt tvoorstel der broederen van Alcaer blijkt noodich te wesen dat iemant haer toecomende sondach verlight so wort Cornelis Albertsz hier toe bestemt ende dat Aris Goossensz in sijn plaetse tot Petten sal gaen.

Einde van de gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen

In juni 1620 is in Den Burg de bedoelde vergadering, nu met enkele gedeputeerden van de Classis als voorzitter en secretaris. Abel Rutgers heeft Texel inmiddels verlaten, hij werkt in Warmenhuizen. Misschien heeft dit geholpen om de zaak op te lossen. Iedereen komt aan het woord.

Allereerst klaagt Aris Goossensz over Willem Barentsz die in de volle [Alkmaarse] Classis de gemeente van Den Burg had beschreven als belachelijk en in deerlijke staat verkerend. Aris had daarvan bij zijn eigen huisbezoek van onlangs niets aangetroffen. Overigens had hij nu de acte van juni 1619 bij zich waarin de kerkenraad had verklaard zich aan het oordeel van de Classis te conformeren, voor wat het gezamenlijke avondmaal betrof.

Willem Barentsz heeft desgevraagd over Aris Goossensz gezegd dat hij op diens leven en leer niets aan te merken had, en dat zijn opmerkingen alleen betrekking hadden op de separatie met alle gevolgen van dien, zowel in de kerken als bij de schout.

Een voor een worden de kerkenraadsleden ondervraagd. Den Burg schikt zich in welke beslissing dan ook, Den Hoorn, De Waal en Oosterend willen de zaken laten zoals ze zijn. Dan mogen ze allemaal tegelijk binnenkomen en nogmaals hun woordje doen, maar wel zonder gekijf.

Aris Goossensz geeft een hele opsomming. Hij vertelt dat de problemen zo'n zes of zeven jaren geleden zijn begonnen, in de tijd dat de Classis op het eiland werd gehouden.¹⁶² Toen werd iemand van Oosterend met name genoemd in de gezamenlijke vergadering, wat normaal alleen in zijn eigen kerk zou zijn gebeurd. [Kortom extra schande, die vermeden had kunnen worden.] Belangrijke personen worden [voor de dienst] uitgenodigd, de armen worden vergeten. Wie eten bij zich heeft gaat [na het avondmaal] de herberg in [om te drinken]. En bij het rijden naar het dorp waar het avondmaal wordt gehouden, gebeuren ergerlijke zaken. Op deze manier regeert kerk over kerk, men gaat naar de schout zonder de Classis te informeren, en dat terwijl zij [van Den Burg] als klagers zich op de Classis hadden beroepen.

Uit naam van de anderen neemt Willem Barentsz het woord. Het eerste bezwaar [het noemen van de naam] was niet relevant en als hier iets was misgegaan [wellicht ook de uitnodiging aan de armen], dan was Aris daar zelf schuldig aan geweest. Het drinken in de herbergen was alleen maar gebeurd uit nood en niet uit overdaad, voor zover hij wist. Het rijden was ook gewoon noodzakelijk en daarin was geen malleigheid bedreven, en ook het omvallen van de wagens had hier niets mee te maken, want dat gebeurde wel vaker. En ze waren naar de schout gegaan, omdat er een gerucht over het hele eiland ging dat de predikanten tegen elkaar aan het preken waren. Het ging vaak zo dat sommigen voor Arminianen waren uitgescholden en anderen voor rechtzinnigen en dat de magistraten die erover hoorden hun misnoegen hierover hadden betoond.

De kerkenraden hadden hier ook over gehoord en zijn toen bij elkaar gekomen om over het gezamenlijk avondmaal te spreken, en ook Aris Goossensz was uitgenodigd, maar hij wilde niet, tot ettelijke malen toe, en nochtans waren ze niet naar de schout gegaan. En daarom [betoogt Willem] zijn de argumenten van Aris Goossensz voor de scheiding nietig.

¹⁶² Hij vergist zich hier, want dat was vijf jaar geleden.

Willem Barentsz gaat verder. Het gezamenlijk avondmaal is een oud gebruik van 40 jaar terug.¹⁶³ Het doet groot goed en toont de bijzondere liefde en eenheid van de kerken van het hele eiland. Aris Goossensz is koppig en eigenzinnig en begrijpt niet dat hij zijn eigen glazen ingooit en dat terwijl ook zijn eigen gemeente eigenlijk alles bij het oude wil laten.

Maar Aris Goossensz geeft ten antwoord dat hij pas over de vergadering hoorde toen de anderen al bij elkaar waren, en toen was hij aan de gang gegaan om zijn kerkenraad bij elkaar te krijgen, maar de meeste waren van huis en konden daarom niet verschijnen en dat was dus geen reden om de zaak voor de magistraat te brengen.

Den 10en junij Ao 1620

Vergaderinge vande gecommiteerde des classis gehouden aen den Burch op den eijlande van Texel ende is bij den gecommiteerde broederen vercoren tot een Praesedum D Vincentius Meusevoet ende tot enen Scriba Herbertus Henrici

Naer aenroeping van de name des Heeren is besloten dat men alle den broederen van de kercken van desen eijlande vor ons sal doen comen ende hunlijden voorstellen de oirsaecken van onse compste alhier de welcke is, seeckere swaricheden in de gemeijnten alhier ontstaen ende haer te belasten datse met malcanderen eerst elcke kercke apart ende daer na gesamentlijcken soudenspreken ende enige personen ofte persoon committeren door welcken ons de swaricheden vornoemt soudens voorgesteld mogen worden omme die gehoord hebbende daer na te doen na gelegenheit.

Aris Goossensz geassisteert met twee van sijne ouderlingen heeft voorgesteld 1 hoe dat hij hadde verstaen dat onsen br[ooder] Willem Barentsz in de volle Classe hadde voorgesteld, dat het in zijne gemeijnten soo qualijcken ende deerlijcken staet dat het al belachelijcken is ende indien enige broederen daer soudens comen de saecken ondersoecken, dat men oock alsoo soude bevinden. Daer op hij antwoordt dat hij nu onlancks in huijssoeckinge naerstelijcken alle lidtmaten heeft ondersocht, ende gevonden alles seer wel te wesen. Heeft oock daer na gethoont seeckere acte van zijne gehele kerckenraet van den 9 julij Ao 1619 daer inne sij luijden verclaren datse haerluijden, aengaende het gemeijne avontmael, onderwerpen het oordeel vande Classe van Alckmaer als hares competenten rechters.

Willem Barentsz geroepen ende gevraecht zijnde ofte hem oock enige swaricheden bekend waren die daer soudens meuteren indien men den persoon van Aris Goossensz niet en verschoonde, dat hij wel lichtelijcken soude mogen gedeporteert worden; heeft geantwoordt dat hij op hem niet en weet leer ofte leven aengaende; maer indien sodanige woorden gevallen zijn, dat hij alleen gesien heeft op de separatie ende die swaricheden die daer uijt seerwelijcken (= zeer waarschijnlijk) soudens ontstaen, soo [wel] bij zijne gansen gemeijnte als magistraet.

Ende is dese verclaringe van Willem Barentsz aengeseijt aen Aris Goossensz ende zijne twee ouderlingen. Aris Goossensz met zijn gantsche kerckenraet is ingeroepen ende is henluijden voorgesteld dat voor den Classe gebleken is, seeckere swaricheijt die daer ontstaet in het houden van het gemeijne avontmael ende kerckenraet zijn oock gevraecht hooft voor hooft watt sij vande saecke gevoelen ende na verclaringen vant selve, zijn wel te vreden gelieven[?] te onderwerpen den oordele vande gecommiteerde des Classis.

Is geroepen Willem Barentsz met zijn kerckenraet ende is henluijden voorgesteld gelijk dien van den Burch was geschiet, dewelcke alle na veel redenen verclaren datse begeren te blijven gelijk se tot noch toe zijn geweest. Die van de Wael ende Oosterende zijn ingeroepen ende is henluijden voorgesteld als voor henen de welcke mede hebben verclaert datse wel begeren te blijven bij tgene tot noch toe alhier is geobserveert.

De gecommiteerde dese dingen alle gehoord ende verstaen hebbende hebben goet gevonden de kercken altesamen voor haer te doen comen ende te begeren dat elck zijne redenen ordentelijcken ende sonder gekijf wilde voorstellen.

Aris Goossensz heeft verclaert dat sedert ses ofte 7 iaren groote swaricheden uijt het gemene avontmael zijn geresen ende sonderlinge na dat de Classis op desen eijlande is gehouden. Dat oock seeckere persoon van de gemeijnte van Oostereijnde door dese occasie is voorgesteld voor al de kercken vant gehele lant daer anders zijne sonde alleen was bekend in zijn eigen plaetse. Ook dat sommige aensienlijke alsdan worden genoodigt, de arme vergeten. Sommige die een stuck eten bij haer hebben gaen in de herberge etc[etera]. Oock dat int rijden na ende vande plaetse daer 't gemeijn avontmael wort gehouden quaet beleijt ende ergernisse gegeven. Dat oock door dese maniere van doen kercke over kercke regiert: item dat men den Classe voorbijgaende tot den magistraten gaet; niet tegenstaende dat de clagende partie meermaels sich hadde beroepen op den Classen als haren competenten rechter.

Willem Barentsz uijt de name van de andere altemale heeft geantwoordt, dat de eerste reden niet werdich is in desen gepondereert te worden, ende in gevalle in desen misdaen mochte wesen dat de faute geweest zijn alleers bij Aris Goossensz. Aangaende het drincken in de herbergen: T'is alleen gedaen tot noodtdruft niet tot overdaet, soo veel hem bekend is. Dat sij oock niet hebben gereden dan door noodt, naede [daarna] int rijden geen mallicheijt hebben bedreven, dat oock het omvallen van de wagens sulcks niet presupponeert naerdien het wel meermaels gebeurt, ende dat volgenden dese reden oock niets en is: aengaende dat sijluijt haer aldus hebben genomen tot de magistraet, verclaren sij dat een gerucht over het gehele lant ginck dat de predicanten in de precken tel[ge]n malcanderen waren t welck vaek soo verliep dat de sommige voor Armenianen waeren uijtgeroepen ende de andere voor rechtsinnige, ende dat dese magistraten dese dinge vernemende hier ende daer haar misnoegen hebben betoont.

Welcke dingen alle oock tot kennisse vande kerckenraten gecomen zijnde hebben gevonden bij malcanderen te comen ende vant gemeijne avontmael te houden te spreken; dat ook Aris Goossensz ontboden ende versocht zijnde daer bij te comen, niet heeft willen compareren, ende dat hij ettelijcke malen versocht zijnde nochtans absent gebleven is, ende dat sij luijden doen ende die niet haer tot de magistraten hadden begeben ende dat volgens dien alle de redenen van Aris Goossensz gene en sijn omme de separatie te veroorsaeken.

Na dat Willem Barentsz aldus de redenen van Aris Goossensz geresiteert hebbende heeft haerluijden persoon met dese redenen beweert ten 1en dat het een oudt gebruijck is van 40 iaren herwaerts. Ten 2en dat het groote stichtinge weck, ende

¹⁶³ De oud-kerkenraadsleden van Den Burg hadden geschreven 'vanaf de reformatie' en dat was 8 jaar langer.

bethoont de sonderlinge liefde ende enicheijt van de kercken van desen ganschen lande. Ten 3en dat Aris Goossensz hoofdich ende eijgensinnich is, ende volgens dien zijn eijgen saecke niet verstaende arrebeijt tot zijn eigen verderf ende dat sijluijden soude ook op de gestalte van zijn eijgen gemeijnte verstaen dat de saecken moeten blijven op den ouden voet. Aris Goossensz heeft weerom geantwoort ten 1en dat hij niet en is verwittiget van den tijt der vergaderinge eer de andere al ware vergadert, ende dat hij doen sijn devoir om zijn kerckenraedt bij malcanderen te krijgen hadde gedaen, doch datse meest alle van huijs waren ende daerom niet en conde verschijnen, ende volgens dien geen oirsaecke geven om de saecke aen de magistraet te brengen.

De gecommiteerde op de principale saecke wel ende rijpelijsken gelet hebbende hebben geresolveert, dat waer het gemeijne avontmael bij provisie alsnoch sal worden gecontinueert tot dat den Classis bij occasie anders sal believen te ordonneren, soo nochtans dat men voortaan geen gemeijne kerckenraedt meer sal mogen houden als het tot noch toe is gedaen, maer alleen de andere broederen sal mogen consuleren, des noodt sijnde, soo nochtans dat men hare advijsen niet en sal tellen ende voor stemmen houden, maar alleen als goeden raet gebruijcken, gelijk allen kercken geoorloft is aen hare nabuijren ofte anders sulcks te doen.

De gecommiteerden van de Classis leggen de oplossing op tafel: Eventueel nog een gezamenlijk avondmaal maar in elk geval geen gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen meer. Als men iets van elkaar wil weten, dan hooguit op verzoek zoals dat tussen naburige gemeenten de gewoonte is en zonder beslissingsrecht.

Tussendoor en hierna zijn ook de volgende zaken behandeld. Men is er nu toch. De commandeur van de Schans moet op het matje komen, met name vanwege zijn vrouw, maar hij vindt zichzelf al voldoende gestraft. Jan Claesz moet voorlopig maar even niet preken (kort hierna wordt het hem helemaal verboden, wegens onvoldoende capaciteit; de geest Gods was volgens het Classisboek daarna ook volledig in hem uitgeblust). En Jan Arisz moet een keer wegblijven van het avondmaal, vanwege zakelijke besognes.

Is voor de gecommiteerde verschenen Albert Pietersz van Egmont, commandeur int fort van Egmont,¹⁶⁴ geassisteert met zijn huisvrouw, verthoonende seeckere salnistelike clacht over Aris Goossensz ende enige van zijn kerckenraet ten eijnde sijluijden eens mochten worden gelastet hem requirant redenen ende oorsaecken te geven waerom sij hem soo langen tijt van de tafel des Heeren hebben gehouden: welcke dingen gelesen zijnde is goet gevonden onsen Br[oeder] Aris Goossensz te roepen met zijne kerckenraden den welcken dese dingen voor geleesen zijnde, is goet gevonden de beijde partijen ende tegen malcanderen te hooren, ten eijnde men alsdan moge handelen na behooren. De broederen op alles wel rijpelijsken gelet hebbende, hebben goet gevonden dat den Commandeur over zijn ongeregelt leven alhier zijn schult sal bekennen ende met den kerckenraet versoenen, ende aengaende Guertgen alsoo sij niet op het lant is, worden de clachten haer aengaende gerefereert tot een kerckenraedt die daer in sal handelen na behoren, ende indien de vrede daer sal worden getroffen, gelijk wij verhoppen ja, dat alle hare pappieren attestatien ende certificatien ten wedsijden sullen gescheurt ende verbrant worden, op dat uijt oude questien geen nieuwe swaricheden en rijzen. Dese resolutie den commandeur aengeseijt zijnde, heeft verclaert aengaende zijn dronckenschap dat hij eens daervan censure gedragen heeft, ende hem na date van dien in geen dronckenschap verlopen, ende volgens dien daerover geen schult bekenninge te doen gehouden is, welck antwoordt van den broederen verstaen zijnde is Aris Goossens belast zijn kerckenboek te halen ende te sien op wat tijt dese voorstellinge is geschiet, ende daer niet seeckers can worden gevonden, wordt die saecke daerbij gelaten, en de reste zal mondelijck afgehandelt bij de kerckenraet als voren.

Aengaende Jan Claesz dat de Classis hem bij gelegenheijt sal ontbieden ende alsdan met hem handelen na behooren ende dat Jan Claesz voort hem middelertijt van zijn proponeren sal onthouden.

Is bij Jan Arisz, lidmaet der gemeijnte van den Burch voorgesteld dat hij uijt oirsaecke van seeckere borchtocht die hij soude hebben beloofd maer wel expresselijcken ontkent, is afgehouden van de tafel des Heeren. Is goet gevonden de andere partije te ontbieden ende te hooren. Twelck gedaen sijnde is geresolveert, datmen Jan Adriaenszn¹⁶⁵ sal aenseggen en also de saecke gansch politijck is, datse noch bij ons noch oock bij den kerckenraet can afgemaect worden, dat hij ook niet is afgehouden om de saecke selve, maer alleen om enige ergerlijcke hevicheden die gemeenlijck in sulcken saecken voorvallen. Opdat nochtans de saecke eenmael, soo veel mogelijcken, moge worden getermineert, is goet gevonden dat Jan Adriaensz hem om der stichtinge wille, noch eenmael van het avontmale sal onthouden, ende dat hij hem middelertijt zal wachten van alle hevicheijt, ende alsdan de naeste reijse dat hem eenige nieuwe swaricheijt quame te openbaren in welcken gevalle de kerckenraet sal handelen tot de meeste stichtinge.

Dan volgt op 27 september 1620 de allerlaatste notitie van Willem Barentsz.

<100> Den 27 september 1620 heeft Derreck Allebersen sin rekeneghe gedan int biwesen van Willem Barrrentsz Derreck Cornelesz Nanneck Iacops als ouderleghen ende diaiaiken Corneles Martsz Loeties. Is int sloet van rekeneghe bevonden den somme geblefen bi den boidel 19 gulden 3 groet.

¹⁶⁴ Moet natuurlijk het fort van de Schans zijn. Albert Pietersz van Egmont maakt op 6 januari 1622 en 6 maart 1622 als commandeur van het fort van Texel, waar hij langdurig heeft gewoond, samen met zijn vrouw Angnietgen Joris Verbregge een Testament bij notaris A. Gerrebrantsz met als begunstigde o.a. zijn dochter Liesbeth Albertsdr uit zijn eerste huwelijk met Geertgen.

¹⁶⁵ Er is in 1622 één Jan Arisz op Texel, in Den Burg en geen Jan Adriaensz, zodat dit wel een verschrijving is. Zou hij een zoon van Aris Goossensz zijn?

Na de dood van Willem Barentsz

Een jaar later is duidelijk dat hij is overleden. Op 14 september 1621 schrijft de Classis:

Den staet van de weduwe op Texel sal pertinentelick geopent werden door de predikanten op den eijlande van Texel die daer toe sullen vermaent werden en specialick tegen de naeste Classe te compareeren ende notitie van haren staet te houden.

En op 3 mei 1622

In de saecke van de wed. van Willem Barendszen werd genomineert D. Abelus Rutgeri predicand tot Warmenhuisen.

Zo zien we ook Abel Rutgersz even terug. Op 19 mei 1622 koopt Jan Claesz het huis van Willem Barentsz van Claesgen Leenderts, zijn weduwe, voor 550 gulden.¹⁶⁶ Haar voogden zijn Dirck Cornelisz en Nanning Jacobsz. Jan Claesz is zojuist als beginnend predikant ernstig afgewezen door de Classis, maar dat lijkt hem niet te deren. De gemeente van Den Hoorn is nog 'wonderlijck tot hem gesint en can qualijck te vreden gestelt werden', volgens de predikanten van Den Burg en de nieuwe van De Waal/Oosterend.

In juli 1622 vragen de ouderlingen van Den Hoorn nog eens of de Classis iets kan doen voor de weduwe van Willem Barentsz. Die houden het op hun eerdere besluit om Abel Rutgersz een rol te laten spelen. In november 1622 beroept Den Hoorn een nieuwe predikant.

Er speelt nogal wat met de weduwe van Willem Barentsz. In december 1622 (vermoedelijk) komen enkele bekende personen samen in Den Hoorn bij (nu) notaris Adriaen Gerrebrantsz om een verklaring af te leggen.¹⁶⁷

Ze hebben Willem Barentsz vaak genoeg horen zeggen dat hij een keer 50 gulden is gaan afbetalen op zijn huis, maar dat hij daar toen geen kwitantie van kreeg, omdat de ontvanger van het kwartier van Enkhuizen nog in bed lag.

Op huijden den xxii desember 1622[?] compareerde voor mij Adriaen Gerrebrantsz openbaer Nots bij den hove van Hollant geadmitteert residerende ter Burcht op Texel den naeges[crevenen] Dirck Cornelisz Comen, oudt ontrent [...] jaren, Nanningh Jacobsz, oudt ontrent LXV [65] jaren. Marentjen Pietersdr huijsvrouwe van Jan Harricksz oudt ontrent LXX jaren, altesamen woonachtig opten dorpen van Hoom binnen den eijlande Texel vrsz. Ende hebben sonder eenige inductie ofte persuasie maer in faveur van justitie ten versoucke van Claesgen Leenertsdr weduwe van Willem Barentsz bij zijn leven bediener des H Evangelij opten dorpe vrsz bij hare manne ende vrouwe waarheijt in plaetse van eede verclaert geattesteert ende gedeposeert als sij doen bij desen hoe waer is, dat sij attestanten den vrsz Willem Barentsz bij leven wel hebben hooren zeggen, dat hij ontrent vier jaren geleden aan den Ed. heer Zentuur [Centuur] Pieter Walichsz Proost tot Enckhijzen ter cause van custingh p[enning]en van zijn huijs hadde betaelt een somme van vijftich kr gulden, welke p[enning]en hij zeijde dat opte custingh-brieff doen vandeleen versz zentuur berustende (in zijn bijwesen) niet en waeren geteijcken, noch dat hij oock geen quitantie daer van hadde ontfangen, door oorsaecke dat den zelven heer zentuur noch vroeck morgens bij zijn bedde was ende dat hij Willem Barentsz datelij moeste ertrecken. Eijndede hier mede hare attestatie dienaengaende, consenterenden hier van gemaect ende de rechte geleverd te werden acte in debita forma

Aldus gedaen ter presentie van Sijtse Thijsz ende Wijbrant Jansz Liuen Wever als getuijgh van goeden gelove, mij notaris bekent hier toe versocht ende gebeden, die d' minuijte neffens d' attestanten te prothecolle mijns nots hebben geteijckent. Actum opten Hoom in Texel ten daege , maent ende jaere als boven. Mij hant
Oirconde mijns Notarij Handt A Gerrebrantsz
Nots Publ.

Getuigen zijn de oude getrouwe ouderlingen Dirck Cornelisz Comen en Nanning Jacobs (60 jaar oud nu).¹⁶⁸ Marretjen Pieters, de vrouw van Jan Harricksz die wellicht zo'n ruzie had met Marretjen Jans, de vrouw van Wijbrant Jansz Wever¹⁶⁹, de halve remonstrant. Maar dat Wijbrant en Marretjen weer helemaal deel uitmaken van de kerk bleek al uit een testament van 3 mei 1620 (A Gerrebrantsz) waarbij ze de helft van hun bezit nalaten aan de kerk. Ze hebben blijkbaar geen kinderen, want een deel (van Wijbrant) gaat naar Marrijtgen Cornelis (de dochter van IJsbrant Ceesgen) en Marrijtgen Jans (de dochter van Jan Arentsz Cruijntgen).¹⁷⁰ Claesgen Leenders zal bij een dochter hebben ingewoond, want ze is in het Haardstedenregister van 1622 niet te vinden. In juli 1623 blijkt ze te zijn overleden. Dirck Cornelisz vraagt de Classis of ze de zaken van hem willen overnemen. Dat wordt geweigerd.¹⁷¹ Maar in januari 1624 hebben de kinderen voldoende middelen om eventuele

¹⁶⁶ Notaris Gerrit Jacobsz Breck.

¹⁶⁷ Ingekomen Stukken.

¹⁶⁸ Pieter Walichsz Proost (1581-1642) is voor 1622 bevelhebber van de VOC. Eerder ook burgermeester en ontvanger van het kwartier van Enkhuizen.

¹⁶⁹ In een acte (Breck) van 20-11-1622 wordt genoemd: Wijbrant Jansz Wever. Dus directe familie van Lieuwe Jansz die in het HSR Lieven de Wever heet, en die we kennen van het ongedoopt zijn (Wijbrant was toen informant) en het binnenlopen bij Trijntjen Aris. Vermoedelijk is hier Lieuwe Wever ook te zien als getuige. Er is in de ledenlijst van 1625 sprake van een andere Martgen Pieters.

¹⁷⁰ Getuigen Dirck Cornelisz Coomen en Cornelis Engelsz.

¹⁷¹ Dirck Cornelisz out-ouderlingh van de gemeijnte van den Hoorn op Texel ende gewesen vougt van de overleden weduwe van Willem Barentsz zaliger, heeft aen de vergaderinge versocht, dat se sijn reeckeninghe wilden opnemen ende hem vande voordere lasten wilden ontslaen. Op welck versouck gelet zijnde ende verstaend, dattet is een politycke saecke, wordt de voorsz Broeder aen de Magistraet van de voornoemt

schulden te betalen, dus wordt Dirck Cornelisz ontheven van zijn taak en de zaak in handen gegeven van de crediteurs.¹⁷²

Een nieuwe predikant in Den Hoorn

Het kerkboek van Den Hoorn gaat onder de nieuwe predikant nog een paar bladzijden verder. Hij noteert niet zo vaak. Misschien was hij minder streng en wellicht was er een kentering in de tucht gaande, want ook Willem Barentsz noteerde steeds minder. In kort bestek de namen en onderwerpen uit dat deel.

2-2-1623 Adreas Joannis Magnus begonnen.¹⁷³ Hij noteert niet zo veel en lang niet zo gedetailleerd als Willem Barentsz. Dit kan een karaktertrek zijn, maar de gevoeligheid over het noemen van namen en misstappen heeft misschien ook een rol gespeeld. Als een kerkboek in verkeerde handen viel, was dat een ramp en de ervaringen met het notuleren van de drie kerken kunnen ook een rol hebben gespeeld. Bij de diakonieverslagen zien we de bekende namen Simon Jacobs [Rebel], Nanning Jacobsz. In 1624 verordineert de kerkenraad het opschrijven van de namen van de leden. Dat is per juli 1625 pas daadwerkelijk gedaan. Zie de lijst hierna.

We zien vooral nieuwe namen in de notulen.

Op 9-2-1625 kan de ruzie tussen Lambert Barentsz en Aeltgens Heijndricksz niet worden gesust. Zij eist dat hij zijn beschuldiging hard maakt, hij heeft die niet gereed. Cnietjen Everwijns is afgehouden geweest 'omdatter dronckene geselschap in haer huijse hadden sitten singen, welike si nochtans (soo sij verclaerde) gebeden hadde om te swijgen.' Omdat ze het niet stimuleerde en haar man had gevraagd de jongelieden niet meer binnen te laten, mocht ze weer aanzitten.

Op 10 december 1625 pas weer een grote notitie: Er wordt gemeld dat ze Griet Frerix en Grietgen Gerbrants met elkaar hebben verzoend en dat Griet[?] Hopmans allerlei vage excuses gaf waarom ze niet naar het avondmaal was gekomen. Daarna is Anna Willems, de dochter van Willem Barentsz die eerder kippen kocht, ondervraagd of de geruchten die over haar gingen klopten. Ze ontkent maar zegt dat ze nog even niet naar het avondmaal komt om ergernis te vermijden. De kerkenraad heeft haar gewaarschuwd 'dat sij haer stichtelijck wilde dragen insonderheijt in de neeringe die sij nu bij der handt hadde genomen opdat door haer doen de name hares vaders en door dien selven die Anna hadt niet geschandet worde.' Jammer dat er niet bij staat welke nering ze nu ter hand had genomen. Ook is de voormalige schoolmeester Stapjen aangesproken over zijn afwijking van de gemeente tot het pausdom. En de huidige schoolmeester van Den Hoorn moet worden aangesproken over de 'slappigheijt van voorsijninge sijns ampts.' Schoolmeesters blijven de gemoederen beheersen en ook (voormalig) schoolmeester Stapjen (is hij de plokkebeurs van De Westen en de voorganger van Dirck Cornelisz?) past in dit plaatje.

Ael Thonis (de echtgenote van Nanning Jacobsz!) gaat men vragen over 'haer langdurig absenteren van de kercke als oock van het gehoor van godts woort.' Ze komt zelfs niet meer luisteren. Joost Pietersz en Simon Jacobsz zijn ouderlingen in deze periode. Van Nanning Jacobsz is geen sprake meer, hoewel hij in de ledenlijst die tot 1629 zal zijn bijgewerkt niet als overleden genoemd staat. Zou hij vanwege bepaalde opvattingen van zijn vrouw nu wat afstand hebben genomen? In juni 1626 weet Ael Thonis nog niet wat ze zal doen maar Lambert Barentsz en Aeltgen Heijndricksz zijn verzoend.

Coos Klock heeft de renten op het land nog niet aan de diakonie betaald omdat hij nog bezig was met hooien.

In 1627 is er ook een geschil tussen Neeltgen en Grietgen Gerbrants. Grietjen [Margaretha] is een dochter van Adriaen Gerrebrantsz, de schoolmeester/notaris in Den Burg.¹⁷⁴ Neeltgen is waarschijnlijk Neel Willems die volgens de ledenlijst naast haar woont.¹⁷⁵

Lambert Barentsz en zijn vrouw en Aeltgen Heijndricksz worden gevraagd of ze naar het avondmaal komen maar hun 'langdurig twist' lijkt dat te verhinderen.

Pas in april 1629 is de zaak bijgelegd. Ook Vrouwten Gerrits (de echtgenote van Lambert Barentsz¹⁷⁶) is tevreden. Sijmon Thonisz wordt aangesproken over zijn afwijking naar de doopsgezinden, maar zijn excuus is dat hij niets tegen de gereformeerde leer heeft, maar het doet om zijn vrouw een plezier te doen. Had hij haar niet, dan was het niet gebeurd. Beide personen zullen met bedekte naam worden voorgesteld.

Hier eindigt dit kerkboek van Den Hoorn.

plaatse gerenvoijeert, en soo daer eenige stucken aengaende de voorsz reeckeninghe onder de Classis berusten, dat de selve, met den eersten hem wederom toegesonden sullen werden. Handelingen Classis Alkmaar 4 juli 1623.

¹⁷² Handelingen Classis Alkmaar.

¹⁷³ Er is nog wel een burgemeester die bij de Classis protest aantekent, zonder redenen te noemen.

¹⁷⁴ Verhagen.

¹⁷⁵ HSR 998 (Neel met 6) en 999 (Grietjen met 4)..

¹⁷⁶ Zie ledenlijst

Ledenlijst 1625-1628

Het kerkboek vermeldt nog eenmaal een plaatsbepaling ‘Beginnend aan de ene zijde van het Clif aan de Hoochzijde’, maar jammer genoeg niet meer. Het is interessant om deze lijst, die eerder verscheen in HVT 85, te vergelijken met de namen in het haardstedenregister van oktober 1622 (HSR, zie hierna). Dat is een kleine drie jaar eerder, dus is het te verwachten dat door overlijdens en verhuizingen bepaalde leden in het haardstedenregister niet te plaatsen zijn. Verder is het goed denkbaar dat in een huishouden alleen de vrouw lid was van de kerk (en dus in de ledenlijst voorkomt als ‘alleenstaande’ en de man nog niet.

Het leek me vooral interessant om te kijken of we via vergelijking tussen de twee lijsten erachter konden komen wat rond 1625 in Den Hoorn het aandeel van de gereformeerden in het totaal was.

In de ledenlijst, bijgewerkt vermoedelijk tot 1628, staat + bij een overleden persoon.

Een enkele keer kon ik door vergelijking fouten in de eerdere transcriptie van de ledenlijst verbeteren. Magnus schreef de patroniemen van de mannen in de ledenlijst met ss. Ik verander dat hier in sz om vergelijken iets te vergemakkelijken. In de kolommen een eigen nummering (van de gezinnen) in de ledenlijst, de nummering in het Haardstedenregister¹⁷⁷ met daarbij het aantal gezinsleden, de namen van de leden en mijn commentaar. Ik kort ‘wellicht’ af met ~.

1	1061	5	Cornelis Thonisz en Meys Aris [HSR Theunisz]
2	1096	3	Trentgen, weduwe van Floris [HSR D'weduwe van Floris, ~ Trijntjen Aris]
3	1099	3	Barent Jansz
4	1059	4	Jacob Jansz en Wits Siewerts [HSR Jacob Jansz Prack]
5			Jan Evertss en Swaentgen Gerrits [Slecht te lezen]
6			Cornelis Ma[e]rtsz en syn vrouwe [~ 894 -schipper, 906 en 945 -brouwer; allen met 2] ¹⁷⁸
7	1053	5	Jacob Cornelisz een out vrier [vrijer in 1625, in 1622 nog met 5 gezinsleden]
8			Stijntje een vrijster
9	904	1	Pietter Cornelisz tolck
10	907	7	Symon Thonisz en sijn wijf [~ in april 1629 met zijn vrouw naar de doopsgezinden]
11	908	6	Aris Cornelisz en Neel Frans
12	914	2	Willem Cornelisz wever [Willem de wever; evt. beroep maar wrsch achternaam.]
13			Meys Willems [~1036 nog bij Jan Fransz; in mei 1615, feb 1818, gezien het adres komt ook heel misschien 917/1 Meijs Cornelis HSR komt in aanmerking, maar dat zou wel een vreemde overnamefout in HSR zijn]
14			Guertgen Arents ¹⁷⁹
15	921	2	Hessel Emmers + [~Hessel in HSR; ~Hessel Cagen in juni 1611 e.v.]
16	924	2	Claes de wever + en Beert Jacobs + [wordt eerst/tegelijk Claes Joosten genoemd, in juni 1608 e.v.]
17	926	2	Cornelis Jansz Duijncker en Gerbrich Hertgis [Cornelis is veelvuldig diaken en ook genoemd als schepen, komt zelf ook in aanvaring met leden; Gerbrich zie sept 1610]
18	927	4	Jacob Jacobsz en Aeltgen Folkerts
19			Trijn Gerrits
20	935	1	Griet Aris
21	936	2	Zijts-oom [Sijtoom]
22	940	5	Pieter Jansz + en Annitgen Willems (vertrokken)
23			Lucas Cornelis brouwer en Martgen Pieters [~ 944/3 Luitgen Cornelisz in HSR]
24	946	1	Claesgen Frans int gasthuijs
25	947	5	Dirck Jansz en Griet Jans
26			Baef Hertgis
27	952	4	Cornelis Cornelisz Toornheer [HSR schoolmeester; (van de Westen) woonachtig in Den Hoorn]
28	949	2	Claes Pietersz en Anna Cornelis
29	975	5	Dirck Jacobsz en Anna Gerrits [HSR Dirck Jacobsz Cuijt]
30			Cornelis Claessen en Anna Willems [Anna Willems is de dochter van Willem Barentsz; aug 1618 en dec 1625]
31	968	2	Frans Jacobsz met sijn wijf [Frans Jacobsz Hopman, opschrijver van HSR, febr 1609 e.v. in het kerkboek veelal Frans Hopman genoemd en ook wel eens Frans Pietersz Hopman, onzeker dus]
32	971	3	Jacob Franssen +
33	979	7	Symon Jacobtsz [HSR Sijmen Jacobsz Rebel; burgemeester; ouderling -Sijmon Jacobsz]
34			Anna Cornelis
35			Cnier Everwijns ¹⁸⁰ [febr 1625]
36			Anna IJsbrants
37	986	3	Thonis backer en Wijntgen Aris [HSR Theunis Backer HSR; ~Trijntjen Aris. In 1635 verkoopt Theunis Harmensz Backer een huis met bakkerij in de Herenstraat voor f 700 - Breck. Een eerdere transcriptie luidde ten onrechte ‘barber’]
38			Andreas Joannis Magnus Ecclesiastes en Judith Corneli
39			Maritgen Cors
40			Neel Jans [~1046/1 HSR Neel Jans Pelsgen, zie echter ook hierna]
41	915	5	Arieantgen Cornelis Bol [feb 1612 als ega van Jan Vollekerz timmerman; HSR weduwe van Jan Wolkes]
42			De schoolmeester Gerrit Stevensz met sijn huijsvrouwe Neeltgen [hij tekent in 1619; de schoolmeester van HSR 823 is een eerdere, gezien zijn ruzie met HSR 821 Liesemoei; GS koopt in 1623 huis in Den Hoom - Breck]
43	993	8	Willem Decker en Anna Reijers
44			Martgen Hertgis

¹⁷⁷ Lijst door Maarten 't Hart overgenomen uit het Haardstedenregister 1622-1637-1644 van Karel van Empel, archivaris van de gemeente Texel. Van Empel voegde de nummers toe.

¹⁷⁸ Diaken Cornelis Maertsz Luitjes

¹⁷⁹ Eerder transcriptie was Grietgen. Omdat ze naast Hessel woont zal dit wel Guertjen Aris zijn (al wordt Trijntjen haar buurvrouw genoemd).

¹⁸⁰ In HVT 85 brengt G. vd Kooi haar in verband met Leiden waar ze zou hebben gewerkt.

45			Lysbet Cornelis
46			Jannitgen Heyndrix
47	826	1	Tryn Claes
48	877	2	Maritgen Cornelis
49	829	4	Jan Arentsz en Geertgen Cornelis
50			Islant Gerrits [~HSR 835 Toorens Gerrit]
51	837	2	Pietter Albertsz en zijn vrouwe (beide overleden) [HSR burgemeester]
52	838	4	Maritgen Toorns [HSR Marijtgen Torens]
53	840	2	Griet Frerix [HSR Griet Frerix; april 1612 e.v. en 1625]
54	841	1	Maritgen Frerix [~ april 1612]
55	846	2	Maritgen Ariaens en de moeder [~HSR 846/2 Moije]
56	857	2	Wybrant Jansz en Maritgen Jans [Wijbrant april 1609 e.v. Marretjen dec 1611]
57	859	5	Trijn Pietters
58	861	5	Cornelis Hertgiss en zijn wijf ¹⁸¹
59			Willem vleeschhouwers weduwe (vertrokken)
60	871	4	Diewer Dircks [~HSR 871/4 Dieuwer op het ent]
61			Cornelis Engelsz en zijn wijf [HSR 875 was Pieter Engelsz; Cornelisz Engelsz en Volckjen Cornelis maken testament in 1628 Adriaen Gerrebrantsz]
62	996	3	Dirck Cornelisz + en Geerte Moey [HSR Dirck Cornelisz coomen, de ouderling] ¹⁸²
63			Lijsbet Eijmers
64	1128	4	Ijsbrant Jansz en zijn wijf Maen Heyns [HSR nog aan de Westen, dus onzeker]
65	998	6	Neel Willems [~ 1625; zij is de weduwe van burgemeester en ouderling Heijndrick Heijndricksz ORA 1630]
66	999	4	Grietgen Gerbrants [1625; dochter van Gerrebrant Adriaensz, notaris; trouwt later met nr 101 Joost Pieters]
67	1003	6	Nanning Jacobtsz en Ael Thonis [Nanning is veelvuldig ouderling, Ael 1611 en 1625]
68			Zybrech Heyndricks
69			Anna Pietters
70			Griet Pietters
71	1010	5	Heyndrick Dircksz + en zijn wijf + en dochter
72			Maritgen Heyndrix
73	1011	8	Lambert Barentz en Vrou Gerrits [1625]
74			Grietgen Pieters
75	1026	3	Jacob Cornelis cramer en zijn wijf
76			Anna Dircks
77	1032	3	Cornelis Willemsz en zijn wijf [HSR Cornelis Willemsz Geus]
78	1034	4	Anna Jacobts [~weduwe Luderus]
79			Trijn Zijbrants
80	1036	7	Jan Vranssen en zijn wijf [HSR Jan Fransz]
81	1038	5	Marigen Jans [HSR Maert Jans opte werff]
82			Zybrich Heijndrichs [~dubbeltelling met nr 68]
83	1041	1	Anna Broers
84	1042	1	Claesgen Everwijns
85	1043	4	Poulus en zijn wijf [~HSR Coome Pouwels]
86	1044	5	Jacob Cornelisz Duijcker + en zijn wijf +
87	1045	2	Jan Harricksz + en Maritgen Pieters + [Jan komt veel voor; Marretjen aug 1611 e.v. Marretjen Pieters Nox is diakonesse]
88	1046	1	Neel Jans + [HSR Neel Jans Pelsgen]
89	1047	5	Cornelis Pietersz en zijn wijf [HSR Cornelis Pietersz timmerman]
90	1050	5	Cornelis Sijmons en zijn wijf [HSR Cornelis Sijmons Turck]
91	1052	3	Jan Cornelisz Schot en zijn wijf [Anna Claes in 1626 testament Adriaen Gerrebrantsz, legatarissen zijn o.a. de kerkarmen van Den Hoorn en het gasthuis]
92	1054	6	Jan Cornelisz Duijcker [HSR Jan Duincker]
93	1060	4	Weyntgen Jacobts
94	1061	5	Cornelis Thonis en zijn wijf [= Nr 1, dubbeltelling]
95	1064	1	Maritgen Luitgens [Marretjen Luijtjens juli 1611]
96	1066	5	Ariaen Cornelis Duijcker
97			Griet Jans
98	1074	1	Trijn Gerrits [HSR Trijn Gerdt Bergers]
99	1077	4	Frerick Fransz en zijn wijf
100	1078	6	Maritgen Cornelis Saetman
101	1080	10	Joost Pietersz en zijn wijf + en de moer [Joost is diaken in 1618; hij hertrouwt met nr 66 Grietgen Gerbrants]
102	1082	9	Thonis Heyndrix
103	1084	2	Gerrit Janssen en zijn wijf [HSR Gerrit Jansz Nox; okt 1611]
104	1085	4	Sijmon Gerritsz en zijn wijf [HSR Thijmen Gerritsz]
105	1088	2	Meses wijf [HSR 1622 Mees Dircksz 1088/2]
106	1087	3	Jan van Leijen
107			Trijn Jacobs [weduwe van Cornelis Claesz ¹⁸³ , HSR 938 of 872]

Deze personen zijn daarna [dus na juli 1625] aengecomen:

108			Margten Cornelis +
109			Lysbet Cornelis (vertrokken)
110			Cornelis Cornelisz brouwer +
111			Thonis Cornelisz en zijn vrouw Diewer Claes [~929/5 of 1048.6 Theunis Cornelisz Crackeel]

¹⁸¹ In 1632 is hij schoenmaker, zijn vrouw heet Neel Jansdr; Testament Adriaen Gerrebrantsz.

¹⁸² Er zijn nog twee Dirck Cornelisz in de HSR, maar de nummering (en zijn overlijden) lijkt dit te rechtvaardigen.

¹⁸³ 1000ste penning

112			Martgen Jans, Jan van Leijens suster
113	948	4	Ariaen Jacobsz Lap ¹⁸⁴
114			Broer Ooms wijf
115			Erm Martens
116			Liesbet Claes
117			Tet Claes
Is tot ons gecomen			
118			Martgen Jans weduwe met haar dochter Sara Gerrits uijt Engelant van de engelsche kerck (vertrokken)
119			Elsge Heyndrickx
120			Stijngens man Leenaert Michielsz [man van nr 8?]
121	1017	7	Hijndrick Wijntgens muntmeester is tot ons gecomen van Leijden [~HSR 1017/7 D'muntmeester Wijntgis]
122			De wolcammer en sijn vrouw
123			Adriaen Poulus en Jacomijntgen
Tot het avondmael sijn gecomen 1626 op kerstyt			
124			Heijndric Heijndricxz [niet de burgemeester (overleden in maar 1618 ¹⁸⁵), maar waarschijnlijk diens zoon]
125			Tryn Claes Nanningsz
126			Cornelis Cornelisz
127	992	8	Dirck Jansz Sidvast + [Sitvast 1611] ¹⁸⁶
128			Lysbet Ritsers
129			Remmert Cornelis [Er is een Remmert Hertgisz 1094/6 in Den Hoorn, verder op Texel geen Remmert, zie ook sept 1610]
130			Cornelis Sijmonsz met sijn wijf [~HSR 1040/2, Cuiper en Sijbrech Heijndricx in 1627 testament Adriaen Gerrebrantsz]
131			Jantgen Claes
Tot het savondmael des selven Jaers op paesschen			
132			Jacob Symonssen [~HSR 883/4]
133			Lysbet Pietters [~HSR 825/1]
134			Trijn Luijtgens Grietgen
135			Naen Cornelisz
Op pinxter			
136			Jan cramer [~HSR 1051/4]
Anno 1627 op kerstijt			
137			Jan Heertgensz [~HSR 1138/3 Jan Hergens, de Westen]
138			Martgen Maertens Neelgen Krijnene wijf [wrsch 2 personen]
Paeschen			
139			Jan Willemsz [~HSR 1091/4]
Op pinxter			
140			Jan Florisz [~HSR 1071/3 Jan Floren]
141			Trijn Cornelis
142			Trijn Heijndrix
Int gemeen avontmael			
143			Jan Fransz [zie nr 80]
Op kerstijt			
144			Antgen een weduwe

Over aantallen

In juli 1625 zijn er op 105 adressen leden van de kerk aanwezig. In 1622 zijn er 326 adressen in Den Hoorn en De Westen. Grofgezegd is ongeveer een derde van de gezinnen deels of geheel gereformeerd. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat alleen de vrouw lid was van de kerk en de man (nog) niet. Hij was dan misschien wel toevoorder, iemand die naar de preek kwam, maar niet tot het avondmaal kwam.

In het kerkboek zijn deze ook wel genoemd. Deze groep 'liefhebbers' kon best heel groot zijn. Ze voelden zich christen, maar hadden geen keus gemaakt.

Het lijkt of de aanwas van leden in de jaren hierna wat sterker is dan het aantal overledenen en personen die vertrokken. Na de Synode van Dordrecht in 1618/1619 hadden de preciesen de wind mee, de overheid steunde hen sterker, schoolmeesters moesten een geloofsbelijdenis tekenen en het vertrek van veel remonstrantse predikanten gaf duidelijkheid. Twijfelaars kozen nu vaker voor de leidende kerk. De Classis rolde de organisatie verder uit, er werden weer synodes gehouden. Al deze zaken zorgden voor rust en succes.

Maar ook de katholieken wisten zich te herstellen. De contrareformatie sprak vele twijfelaars aan en ook de organisatie kwam weer van de grond. Waren eerder vooral rondreizende jezuïten verantwoordelijk voor de zielzorg, vanaf 1623 kreeg ook Texel weer een eigen priester. Aan het Haardstedenregister kunnen we zien dat vooral De Westen nauwelijks gereformeerden wist te trekken en er zal daar een sterke katholieke aanhang zijn geweest. Dat konden we uit het kerkboek en de steun voor de katholieke schoolmeester aldaar ook wel afleiden.

¹⁸⁴ Als Baef Hertgis zijn vrouw is, was zij het jaar ervoor al lid geworden, zie nr 26. Arien Jacobsz Lappen is voogd van gasthuis in 1622 [Adriaen Gerrebrantsz]

¹⁸⁵ GAT 2.

¹⁸⁶ Pacht 1622 de tienden van Binnen- en Buitencuyt HVT 85.

De Dirck Cornelisz uit De Westen [HSR 1127] met zijn familie van zeven was daar zeer waarschijnlijk de schoolmeester met schapen en zijn protest tegen het moeten tekenen van een geloofsbelijdenis die hij niet onderschreef. Volgens Dijt (Texelse Geslachten) is deze Dirck Cornelisz de stamvader van de familie Dijt, uiteindelijk een van de rijkste katholieke boerengeslachten op Texel. Met Dirck Cornelisz valt het waarschijnlijk wel mee. In het cohier van personen die belastingplichtig zijn voor de 1000ste penning in 1621 wordt hij (Dirck Cornelisz Diet) aangeslagen voor een bezit van 4000 gulden.

Op de 105 adressen wonen 45 echtparen (of meerdere personen). Dus ca 60 personen zijn alleen, d.w.z. alleen lid van de kerk. De meeste daarvan (ca 45) zijn vrouwen. Er staat helaas niet bij of ze huisgenoten hebben. Een ruwe telling van de adressen in het HSR van Den Hoorn levert maar 32 echte alleenstaanden op, 4 mannen en 28 vrouwen. Dat is iets meer dan 10%. Nog eens 10% zijn meerpersoonshuishoudens waar een vrouw genoemd wordt als de bewoner. De overige zijn gezinnen met een man aan het hoofd. De ledenlijst van 1625 heeft ruim twee keer zoveel vrouwen in de lijst als verwacht mag worden met dit percentage. De veronderstelling van Gerard van der Kooi in HVT 85 dat de ondersteuning door de diakonie van de gereformeerden (hoewel die formeel voor alle armen zouden moeten zorgen) een rol kan spelen lijkt redelijk.

Over geld

We konden al zien dat vooral Oosterend veel armen kende. Dat Den Hoorn het zelf wel kon redden, zien we aan het volgende. In januari 1632 maken de gereformeerde kerken van het eiland afspraken op het raadhuis van Den Burg over subsidies van den Burg aan de Waal en Oosterend.¹⁸⁷

Met goedvinden van alle kerkmeesters wordt door burgemeesters en schepenen afgesproken dat de inkomsten uit kerkgoederen ten bate van de kerken blijven komen; ieder zijn eigen lasten en onkosten hebben van predikanten, schoolmeesters, reparatie van huizen en kerken e.d., waarbij de kerken die de 'soberste ende geringste middelen ofte inkomsten' hebben (dit zijn De Waal, Oosterend en de Koog) door de kerk van Den Burg zullen worden geholpen. Den Hoorn en De Westens zullen zich behelpen met de middelen die ze nu al hebben.

Haardstedenregister oktober 1622

De voorliggende nummers zijn van de andere delen van Texel. Tussen haakjes het aantal gezinsleden. In de derde kolom de nummers in de ledenlijst, of Lid als de naam wel voorkomt in het kerkboek, maar niet (meer) in de ledenlijst van 1625. Het gaat hierbij dan om personen die tussen 1622 zijn vertrokken of overleden. De nummers zijn ooit door Van Empel gegeven, die staan niet in het origineel.

Onderstreept de namen die voorkomen in het cohier van de 1000ste penning van 1621 met [aanvullingen] tussen rechte haken.

Den Hoorn

819. Pieter met de wijven (5)		847. Berte Claes (1)	
820. Jan Pietersz (1)		848. Jan Burger (2) ¹⁸⁸	
821. Lijsmooij(1)		849. Pieter Huijbartsz (5)	
822. Ael Jacobs (5)		850. Marijtgen Dirx (1)	
823. De schoolmeester (7)		851. Hertgen Sijbrants (3)	
824. Anne Jans in de camer (1)		852. Sijmen Heijndricxs (7)	
825. Lijsbet Pieters (1)	133	853. Adriaen Jansz (4)	
826. Trijn Claes (1)	47	854. <u>Trijn Sijmens</u> (2) [Oems]	[ten westen van 856]
827. <u>Willem Reijersz</u> (4)		855. <u>Sijmen Sijmensz</u> (6)	
828. <u>Neel Westers</u> (1) [Pieter]		856. Isbrant Heijndricxs (9) ¹⁸⁹	
829. Jan Arentsz (4)	49	857. Wijbrant Jansz (2)	56 [ten oosten van 856]
830. <u>Jacob Harexsz</u> (4) [Cornelis]		858. Neele Claes (1)	
831. <u>Cornelis Jacobs Plaets</u> (6)		859. Trijn Pieters (5)	57
832. <u>Gerrit Arentsz</u> (2) [Aeriaensz]		860. Albert Janssen (7)	
833. Lubbert Albertsz (4)		861. Cornelis Hertgens (5)	58
834. <u>Albert Cornelisz</u> (6) [Smit]		862. Cornelis Buijkes (4)	
835. Toorens Gerrit (12)		863. Cornelis Isbrantsz (7)	
836. Albert Pietersz (2)		864. Cornelis Jansz (6)	
837. Pieter Alberts, burgemstr (2)	51 [Smit]	865. Heijndrick Sijmens (3)	
838. <u>Marijtgen Torens</u> (4)	52	866. Pieter mulder (2)	
839. Anne Dirx (3)		867. Buijcker (7)	
840. Griet Frerix (2)	53	868. Arent opt Spick (7)	
841. Marijtgen Frerix (1)	54	869. Oom Jan (3)	
842. Jan Huijsen (4)		870. Oom Ariaen (5)	
843. Floris Janssen (8)		871. Dieuwer op het ent (4)	60
844. <u>Claes Gerritsen</u> (2) [weesmeester]		872. Cornelis Claesz (9)	
845. Sijmen Theunisz (3)		873. Pieter Dirxsz (6)	
846. Moije (= tante) (2)	55	874. Torents Keesgen (7)	
		875. Pieter Engels (8)	

¹⁸⁷ Accoort van alle de kercke over den eijlande van Texel GAT 2. Ondertekening van 24 personen. We zien enkele daarvan met achternaam. Reijer Dirxsz Spijcker, Jan Heertgesz Cuijper, Jan Arijensz in de Werelt, Pieter Jacobsz, Andries Heijndricxs, Cornelis Jansz Sluijs, Albert Cornelisz Graeff, Frans Cornelisz Decker, Jacob Pietersz Tae, Tonijs Cornelisz Cort.

¹⁸⁸ 847 Baert Claes west, 850 Maertgen Dirx oost, Heerenstraat zuid; 1622 Breck.

¹⁸⁹ 1622 rentebrief tbv weeshuis Den Burg; Breck; Heerenstraet ten zuiden.

876. Comes Cornelisz (3)	
877. Marijtgten Cornelis (2)	48
878. Jan Barents (4)	
879. Claes Janssen (4)	
880. Anne Visschers (2)	
881. Ariaen visscher (3)	
882. Cornelis Jansz wever (4)	
883. Jacob Sijmensz (4)	132
884. Arent Jansz (2) ¹⁹⁰	
885. An Ariens (1) ¹⁹¹	
886. Cornelis Jansz (5)	
887. Pieter Jansz (3)	
888. <u>Jan Jansz</u> (4)	[ten westen van 885]
889. Cornelis Engelsz (5)	
890. Anne Cornelis (1)	
891. Anne Luijtgens (1)	
892. <u>Lambert Jansz</u> (5) [Gommes]	
893. Lieven de wever (7)	
894. <u>Cornelis Maerts schipper</u> (2) ¹⁹²	
895. Dirck Cornelisz (6)	
896. Jan Isbrantsz (6)	
897. Broer Aersen (2)	
898. Jan Broersen (5)	
899. Baeff Pouwels (6)	
900. Isbrant Cornelisz backer (6)	
901. Jochim gorter (8)	
902. Jan Dirxsz (5)	
903. Jacob Pietersz (8)	
904. Pieter Cornelisz tolck (1)	9
905. Heijndrick Oom (7)	
906. Cornelis Maertsz (2)	
907. Sijmen Theunissen (7)	10
908. Aris Cornelisz (6)	11
909. Jan de wever (9) ¹⁹³	
910. Pieter Jansz (8)	
911. Snijer Pietersz (4)	
912. Vrou An (3) ¹⁹⁴	
913. Arent Corsz (6)	
914. Willem de wever (2)	12
915. D'weduwe van Jan Wolkes (5)	41
916. Jacob Gleijnen (5)	
917. Meijs Cornelis (1)	
918. Pieter Aertsz (5)	
919. Gerrit Michielsz (5)	
920. Jan Vlas (2)	
921. Hessel (2)	15
922. Eijmbert Theunisz (5)	
923. Anne Claes (4)	
924. Claes de wever (2)	16
925. Jan Buijkes (2)	
926. Cornelisz Jansz Duijncker (2)	17
927. Jacob Jacobsz (4)	18
928. Jan Meesz (3)	
929. Theunis Cornelisz (5)	
930. Crelis de wagenaer (5)	
931. Anna Alberts (3)	
932. Jan Heijndriksz (4)	
933. Albert Huijchsen (4)	
934. Albert Isbrantsz (8)	
935. Griet Aris (1)	20
936. Sijtoom (2)	21
937. Arien Maertsen (4)	
938. Cornelis Claesz (3)	
939. Dieuwer Merten Eker (4)	
940. Pieter Jansz (5)	22
941. Els (5)	

942. Iaij Pieters, weduwe (2)	
943. Pieter Harcx (7)	
944. Luijtgten Cornelisz (3)	
945. Cornelis Maertsen brouwer (2)	
946. Claesgen int gast huijs (1)	24
947. Dirck Jansz (5)	25
948. Arien Jacobsz Lap (4)	113
949. Claes Pietersz (2)	28
950. Foocke Jan (2)	
951. Cornelis Iewetsz (5)	
952. Cornelis Cornelisz schoolmeester (4) 27	
953. <u>Hillegont Jans</u> (1) [wed. Cornelis Jansz]	
954. Cornelis Gerrits Neeff (3)	
955. Pieter Albertsz wever (5)	
956. Arien Bortsz (5)	
957. Sus (1)	
958. Ael Luijtgten (3)	
959. <u>Marijtgten Cornelis Jansz</u> (5)	
960. Willem Heijndriksz (5)	
961. Dirck Lap (3)	
962. Dirck Cornelisz Floren (4)	
963. <u>Jacob Claesz</u> (7)	
964. Moens (3)	
965. Pieter Siments Turck (2)	
966. <u>Sijmen cuijper</u> (2) [Jacobsz]	
967. <u>Aem Sijmens</u> (2)	
968. <u>Frans Jacobsz</u> (2) [Hopman]	31
969. Wijbrant Gerrits (8)	
970. Anne Jan Teuijs (1)	
971. <u>Jacob Fransz</u> (3) [Hopman]	32
972. <u>Claes Gerritsz Creu</u> (4) [Kreeuw]	
973. Jacob Ariensz Keuijt (1)	
974. Marijtgten Maertens (1)	
975. <u>Dirck Jacobsz Cuijt</u> (5)	29
976. Anna Cuijpers (4)	
977. Jantgen Heijndriex (4) ¹⁹⁵	
978. Jacob Sijmensz (3)	
979. <u>Sijmen Jacobsz Rebel</u> (7)	33
980. Hoeckemaeckens (7)	
981. Jan Dirxsz Lou (1)	
982. <u>Gerrit Cornelisz schoenlapper</u> (4)	
983. <u>Cornelis Jansz schipper</u> (6)	
984. Cors Pouwelsz (3)	
985. Cornelis Cijmp (6)	
986. Theunis backer (3)	37
987. Jan Claesz (3)	Lid
988. <u>Cors Andriesz</u> (2)	
989. Jacob Corsz (5)	Lid 4/1612
990. Coppen Heertgens (4)	
991. Pieter metselaer (3)	
992. Dirck Jansz Sitvast (8)	127
993. Willem decker (8) ¹⁹⁶	43
994. <u>Jan Dirxsz Wester</u> (2) ¹⁹⁷	
995. Ambrosius (3)	
996. Dirck Cornelisz coomen (3)	62
997. Naen Heijndriex (2)	
998. <u>Neel Willems</u> (6)	65
999. Grietge Garbrants (4)	66
1000. Americk Dirxsz (4)	
1001. Sijmen Cornelisz Cort (2)	
1002. <u>Louris Jansz</u> (2) [Lourens]	
1003. Nanning Jacobs (6)	67
1004. Joost Thijsz (1)	
1005. <u>Arent Meijertsz smit</u> (5) ¹⁹⁸	
1006. <u>Gerrit Albertsz</u> (5)	

¹⁹⁰ Arent Jansz Cruijtgten ten oosten van 885.

¹⁹¹ Op den dijk; Anna Ariens in rentebrief 1623 Breck

¹⁹² Diaken Vlaamse vermaning Den Burg op 26 juni 1625

¹⁹³ ~Jan Jansen, rentebrief 1623 Breck, op Cliff, Arien Theunis oost, Aris Cornelisz west.

¹⁹⁴ ~Anna Cornelis; Breck 1623; dit is ten oosten van pand, Jan Jansz wever ten westen.

¹⁹⁵ Weduwe van Meester Lambrecht Wijnen, O'end, Breck 1623 = Wennen.

¹⁹⁶ Zuid van loze boedel, in 1623 – Breck – gekocht door schoolmeester Gerrit Stevens.

¹⁹⁷ Noord van boedel Breck 1623. Diaken Waterlandse vermaning Den Hoom 15 juni 1630.

¹⁹⁸ 1623 Breck aankoop bier uit Haarlem; aan straat 1003 oost, 1006 west.

1007.	Arris Broersen (7) ¹⁹⁹		1077.	Frerick Fransz (4)	99
1008.	Jan Claesz Boenders (8)		1078.	Marijten Saetmans (6)	100
1009.	<u>Cornelis Dircksz</u> (6) [de griek]		1079.	Jantgen Baltelmeis (1)	
1010.	Heijndrick Dircksz (5)	71	1080.	Joost Pieters (10)	101
1011.	Lambert Barentsz (8)	72	1081.	Arien Pieters (5)	
1012.	Kees Clock (10)		1082.	Theunis Heijndricxs (9)	102
1013.	Maertge Jan Burgers (6)		1083.	Pieter timmerman (2)	
1014.	<u>Dirck Elmersz</u> (2) [Backer]		1084.	Gerrit Jansz Nox (2)	103
1015.	Claes Cornelisz (5)		1085.	Hijmen Gerritsz (4)	104
1016.	Jacob Sijmensz (3)		1086.	Dieuwier Cornelis (4)	
1017.	D'muntmeester Wijntgis (7)	121	1087.	Jan van Leijen (3)	106
1018.	Jan Jansz backer (8)		1088.	Mees Dirck (2)	105
1019.	Luijtgen Gerritsz (5)		1089.	Cornelis cramer (5)	Lid
1020.	Jan Clock (8)		1090.	Engelsman (9)	
1021.	<u>Cornelis Pietersz comen</u> (4)		1091.	Jan Willemsz (4)	139
1022.	Neel Pieters (1)		1092.	Jan Barts (3)	
1023.	Jantgen Kees Moenes (1)		1093.	Claes duijnmaijer (8)	
1024.	Vrou Cornelis (1)		1094.	Remmert Hertgisz (6)	
1025.	Kees schoenmaeker (2)		1095.	Teune Kees (6)	
1026.	<u>Jacob cramer</u> (3) [Cornelisz]	75	1096.	D'weduwe van Floris (3)	2
1027.	Lubbert Cornelisz (4)		1097.	Maerten Ariens (6)	
1028.	Gerrit offslager (4)		1098.	Aelgen Claes (4)	
1029.	Marijten Pietgens (1)		1099.	Barent Jansz (3)	3
1030.	Cornelis Dircksz opt Glops kinderen (3)		1100.	Jasper (3)	
1031.	Jacob Miesz (6)		1101.	Crijn lijndraijer (5)	
1032.	Cornelis Willemsz Geus (3)	77	1102.	Dirck Claesz (5)	
1033.	Claes backer (7)		1103.	Arien Meesz (8)	
1034.	Anna Jacobs (4)	78	1104.	Arien Dircksz (4)	
1035.	Gerrit Jansz Sem (6)		1105.	Dirck Gerritsz (6)	
1036.	Jan Fransz (7)	80	1106.	Jan Gerritsz (4)	
1037.	Willem gorter (2)		1107.	Jacob Jansz Kuijl (4)	
1038.	Maert Jans opte werff (5)		1108.	Jan delver (3)	
1039.	Jacob Ghijsberts (6)		1109.	Lijsbet Jacobs (4)	
1040.	Cornelis Sijmensz (2)	130~	1110.	Melle Reijer (2)	
1041.	Anna Broers (1)	83	1111.	Jacob Isbrantsz (2)	
1042.	Claesgen Everwijns (1)	84	1112.	Dirck Reijersz (6)	
1043.	Coom Pouwels (4)	85~	1113.	Isbrant Luijtens (4)	
1044.	Jacob Duijncker (5)	86			
1045.	Jan Harcx (2)	87			
1046.	Neel Jans Pelszen (1)	88			
1047.	Cornelis Pietersz timmerman (5)				
1048.	Theunis Cornelisz Crackeel (6)				
1049.	Im Pietersz henneman (4)				
1050.	Cornelis Sijmons Turk (5)	90			
1051.	Jan cramer (4)	136			
1052.	Jan Schot (3)	91			
1053.	Jacob Cornelisz (5) ²⁰⁰	7			
1054.	Jan Duijncker (6)	92			
1055.	Jantgen Claes (4)				
1056.	Jonge brouwer (7)				
1057.	Pieter wever (4)				
1058.	Maritgen Isbrants Keesgen (6)				
1059.	Jacob Jansz Prack (4)	4			
1060.	Weijntgen Jacobs (4)	93			
1061.	Cornelis Theunisz (5)	1/94			
1062.	Anna Aris Lubbert (5)				
1063.	Guijrt Philips (2)				
1064.	Marijten Luijtgen (1)	95			
1065.	Reijer Piet Geuijs (3)				
1066.	Arien Duncker (5)	96			
1067.	<u>Cornelis Neelfloren</u> (2) [Dircksz]				
1068.	Harck de duijnmaijer (5)				
1069.	Jacob Bastiaens duijnmaijer (4)				
1070.	<u>Thijs Hertgis</u> (7)				
1071.	Jan Floren (3)	140			
1072.	Jan Gerritsz (2)				
1073.	Jan Plug (3)				
1074.	Trijn Gerdt Bergers (1)	98			
1075.	Pieter Ariensz (3)				
1076.	Pieter Cornelisz Mostert (7)	[Mulder]			

De Westen

1114. Isbrant Cornelisz (4) [Boors]²⁰¹
1115. Willem Broersen (6)
1116. Arien Guesen (5)
1117. Maerten Janssen (5) [Eijder]
1118. Albert Eijmbertz (1)
1119. Cornelis Albertsz (5)
1120. Reijer Maertsz (3)
1121. Dieuwer Cornelis (7)
1122. Sijmen Leendertsz (5)
1123. Marijngen Theunis (3)
1124. Jacob Reijers (2)
1125. Heijndrick Janssen (2)
1126. Heijndrick Gerritsz (8)
1127. Dirck Cornelisz (7) [Diet]
1128. Isbrant Janssen (4) 64
1129. Heijndrick Janssen Dij (10)
1130. Sijmen Gerritsz (8)
1131. Jan Dirksz (2)
1132. Albert Lubbertsz (8) [/Lubbert]
1133. Michiel Leendertsz (5)
1134. Marijngen Jacobs (2)
1135. Pieter Nansen (1)
1136. Marijngen Ariens (2)
1137. Marijngen Sijmens (3)
1138. Jan Hertgens (3) 137
1139. Cornelis Jacobsz (4)
1140. Dieuwer Haijes (3)
1141. Cornelis Alberts Voer? (5)
1142. Volcktgen Gerrits (2)
1143. Marijngen Gerrits (1)
1144. Isbrant Jacobs weeskinderen (3)

¹⁹⁹1623 Breck, 1006 is oost, 1008 is west aan Heerenstraet.

²⁰⁰ Ook Jacob Harcx, diaken Waterlandse vermaning Den Hoorn, 15 juni 1630.

Zakenregister

- Armoede, 49, 56, 61
- Avondmaal
 - Gezamenlijk. *Zie* Gezamenlijk avondmaal
 - Niet besmeuren, 16
 - Verplaatsen, 18
 - Wegblijvers, 11, 35, 45, 47, 51
- Bededagen, 53, 54
- Beschuldigingen, 28, 29, 31, 36, 43, 44, 53, 73
 - Diefstal, 57
 - Vergiftiging, 65
- Bieraccijns, 26
- Burengerucht, 11, 61
- Bureton, 53
- Classis van Alkmaar, 18, 38, 48, 49, 69, 78
- Dansen, 8, 67
- De drie kerken, 8, 10, 21, 23, 24, 25, 39, 42, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 61, 69, 74, 75
- De Westen
 - Illegale mis, 66
 - Prediking, 20, 73
 - Schoolmeester, 20, 58, 78, 81, 82
- Diefstal, 59, 63
- Doodslag, 33
- Doopsgezinden, 25, 42
- Dopen
 - Doopsgezind, 18
 - Katholiek, 20
 - Ongedoopt, 17, 21, 22, 27
- Dronkenschap, 8, 10, 12, 13, 14, 16, 20, 24, 27, 37, 39, 41, 46, 47, 49, 60, 62, 69
- Gans trekken, 8, 39
- Gezamenlijk avondmaal, 8, 10, 41, 44, 61, 64, 70, 74, 75, 79, 83
- Haring kneppelen, 39
- Herberg, 10, 25
- Katholieken, 51, 63, 66
- Kermis, 14
- Kijven, 28, 30, 46, 55
- Klootschieten, 53
- Koeien, 57
- Kritiek
 - Op kerkenraad, 22, 23, 32, 34, 37
 - Op predikant, 24, 43, 44, 45, 68, 72
- Leven der heiligen, 56
- Lutheranen, 12
- Onzedelijk gedrag, 29, 30
- Overlast, 27
- Overspel, 26
- Paap, 16, 38
- Predikanten
 - Betaling, 54
- Remonstranten, 19, 27, 48, 53, 58
- Ruzie, 34, 40, 56, 60, 62
- Schapen, 82
- Schoolmeester, 20, 27, 51, 52, 53, 58, 65, 67, 78, 82
 - Moet tekenen, 80
- Schulden, 8, 14, 31
- Spelen op de viool, 8
- Trouwen voor gerecht, 22, 24
- Vechten, 16, 27, 34, 35, 38, 49, 52
 - Mes, 17, 31, 32, 55
- Weeshuis, 49, 55, 56, 62
- Zakelijk conflict, 51

Het proces verbaal over de doodslag op een duinmaaier

RAH scans van inv.nr. 1218 van toegangsnr. 176 Losse Aanwinsten (verkregen tot 1984) van het Noord-Hollands Archief te Haarlem, Collectie van (8.1.4.15) Texel

1218 Proces-verbaal van Berenerd van Neck, officier over het eiland Texel, inzake een delict, begaan door enige personen in de wildernis van Den Hoorn jegens de duinmeiers, 1611; auth, afschrft.

Helaas door beschadiging niet goed leesbaar.

Copie

Informatie gedaen maecken ende genomen bijden E Berenerd van Neck – officier over den eijlande van Texel overt delict gexpetreert bij enige persoonen snachts den xxj-en October lestleden geschiet omtrent den clock x vuijren in ofte aen de wildernisse van Hooren aen de duijnmaijsers

Gerrit Arentsz van Noortdorp de soon int heck out omtrent xxij jaren dienaer ende duijnmeijer van de compangie van de silver haerde conijnen opt eijlandt Texel zijnde verclaert bij eede warachtich te wesen hoe dat hij met drie mede duijnmeijers als Claes Jansz Joris Luitsz ende Jan Claesz den xxj-den october lestleden savonts omtrent de clock thien uijren zijn gegaen na ofte in den duijnen om aldaer na de duijnen te sien Ende hebben aldaer bevonden acht persoonen off settende met twee lange netten Daer tegens zij duijnmaijsers zeijden wel maets [moe]ttet al doot daer op zijn antwoorden seggende [...] om wij sullen u wel hebben ende hebben [...] terstont nae getogen met langen [...]atser wel xx voeten lanck zijnde ende [...] hij deposant het meende tontspringen so hebben enige derselven delinquanten hem besest waer onder waren ouwe Dierck Sitvast ende jonge Dierck Vast ende heeft den vern. oude Sitvast hem met den spiets gesteecken inde buijck boven den navel de [...] ter zijde naest, ende heeft van andere noch [...] quetsure gecregen doch onder [...]de de oude Dierick Sitvast tegen [...] deposant doen hij also gequest [...] waert ghi geen buijten man ick [...] de keel aff Wij zullen u Texel [...] leeren Waer op hij deposant seijde ick hebbe genoch mijn leeven zullen mijn bij [...] niet van Texel dragen Verclaert [wel meer wonden] gecregen te hebben ende [door]

swackheijt hebben die selfde niet al mogen sien maer heeft verthoont in elcken arm ende[?] in zijn rugge seijt hij een te hebben ende oock in zijn die[?] ende soude noch wel eenige verclaringe nader gedaen hebben van den jonge Sitvast dan door de slappicheijt heeft zulcx niet cunnen doen maer verclaert so hij comt van dese quetsuren te sterven dattet hem niemant anders gedaen en heeft als dan ouden Dirrick Sitvast Daer op hij leve ende den doot sterven wil

Alle tgeen voorts staet verclaert hij deposant op het bedde leggende warachtich te wesen. Onder stont geschreven Aldus gedaen den xxij october anno xvj ende elff op den Hooren ten huijse van Joris Luitsz als mede een duijnmeijer van de compangie ende in presentie van mij secretaris ende Gerrit Jansz boode die dese in oirconde met onse [...] onderteijckeninge hebben [...]

Mijn notaris etc...

Desen 21 november 1611

Jac Ghijsbertj Notaris

De ondertekening valt gedeeltelijk weg door beschadiging.

Jac Ghijsberti is in deze tijd notaris in Amsterdam. Hij maakt blijkbaar een maand na het gebeuren een kopie van een stuk dat door de secretaris van Texel is opgesteld i.s.m. Barent van Neck, de schout. Uit dit stuk blijkt dat Joris Luitsz erbij was, in zijn huis ligt de buitenman (niet van Texel afkomstige) Gerrit Arentsz van Nootdorp gewond. Helaas zorgt de beschadiging ervoor dat de woorden van Sitvast niet compleet zijn overgeleverd.